



# వాల్మీకి రామాయణం-

శ్రీ రామ స్తోత్రాలు → వాల్మీకి రామాయణం

అయోధ్యకాండ

1. ప్రథమః సర్గః - రామాభిషేకవ్యవసాయః
2. ద్వితీయః సర్గః - పరిషదనుమోదనమ్
3. తృతీయః సర్గః - పుత్రానుశాసనమ్
4. చతుర్థః సర్గః - మాత్రాశీపరిగ్రహః
5. పంచమః సర్గః - వ్రతచర్యావిధానమ్
6. షష్ఠః సర్గః - పౌరోత్సేకః
7. సప్తమః సర్గః - మంథరాపరిదేవనమ్
8. అష్టమః సర్గః - మంథరోపజాపః
9. నవమః సర్గః - రామవ్రవాసనోపాయచింతా
10. దశమః సర్గః - కైకేయునునయః
11. ఏకాదశః సర్గః - వరద్వయనిర్భంధః
12. ద్వాదశః సర్గః - కైకేయానివర్తనప్రయాసః
13. త్రయోదశః సర్గః - దశరథవिलाపః
14. చతుర్దశః సర్గః - కైకేయుపాలంభః
15. పంచదశః సర్గః - సుమంత్రప్రేషణమ్
16. షోడశః సర్గః - రామవ్రస్థానమ్
17. సప్తదశః సర్గః - రామాగమనమ్
18. అష్టాదశః సర్గః - వనవాసనిదేశః
19. ఏకోనవింశః సర్గః - రామవ్రతిజ్ఞా
20. వింశః సర్గః - కౌసల్యాక్రందః
21. ఏకవింశః సర్గః - కౌసల్యలక్ష్మణవ్రతిబోధనమ్
22. ద్వావింశః సర్గః - దైవప్రాబల్యమ్
23. త్రయోవింశః సర్గః - లక్ష్మణక్రోధః
24. చతుర్వింశః సర్గః - కౌసల్యర్తిసమాశ్వాసనమ్
25. పంచవింశః సర్గః - మాతృస్వస్త్వయనమ్
26. షడ్వింశః సర్గః - సీతావ్రత్యవస్థాపనమ్
27. సప్తవింశః సర్గః - పతివ్రతాధ్యవసాయః
28. అష్టావింశః సర్గః - వనదుఃఖవ్రతిబోధనమ్



# వాల్మీకి రామాయణం -

శ్రీ రామ స్తోత్రాలు → వాల్మీకి రామాయణం

అయోధ్యకాండ

- 29. ఏకోనత్రింశః సర్గః - వనగమనవిజ్ఞప్తిః (వనానుగమనయాచనాజానిర్భంధః)
- 30. త్రింశః సర్గః - వనగమనాభ్యుపపత్తిః
- 31. ఏకత్రింశః సర్గః - లక్ష్మణవనానుగమనాభ్యనుజ్ఞా
- 32. ద్వాత్రింశః సర్గః - విత్తవిశ్రాణనమ్
- 33. త్రయోస్త్రింశః సర్గః - పౌరవాక్యమ్
- 34. చతుస్త్రింశః సర్గః - దశరథసమాశ్వాసనమ్
- 35. పంచత్రింశః సర్గః - సుమంత్రగర్హణమ్
- 36. షట్త్రింశః సర్గః - సిద్ధార్థప్రతిబోధనమ్
- 37. సప్తత్రింశః సర్గః - చీరపరిగ్రహనిమిత్తవసిష్ఠక్రోధః
- 38. అష్టాత్రింశః సర్గః - జనాక్రోశః
- 39. ఏకోనచత్వారింశః సర్గః - వనగమనాపృచ్ఛా
- 40. చత్వారింశః సర్గః - పౌరాద్యనువ్రజ్యా
- 41. ఏకచత్వారింశః సర్గః - నగరసంక్షోభః
- 42. ద్విచత్వారింశః సర్గః - దశరథాక్రందః
- 43. త్రిచత్వారింశః సర్గః - కౌసల్యాపరిదేవితమ్
- 44. చతుశ్చత్వారింశః సర్గః - సుమిత్రాశ్వాసనమ్
- 45. పంచచత్వారింశః సర్గః - పౌరయాచనమ్
- 46. షట్చత్వారింశః సర్గః - పౌరమోహనమ్
- 47. సప్తచత్వారింశః సర్గః - పౌరనివృత్తిః
- 48. అష్టచత్వారింశః సర్గః - పౌరాంగనావిలాపః
- 49. ఏకోనపంచాశః సర్గః - జానపదాక్రోశః
- 50. పంచాశః సర్గః - గుహసంగతమ్
- 51. ఏకపంచాశః సర్గః - గుహలక్ష్మణజాగరణమ్
- 52. ద్విపంచాశః సర్గః - గంగాతరణమ్
- 53. త్రిపంచాశః సర్గః - రామసంక్షోభః
- 54. చతుఃపంచాశః సర్గః - భరద్వాజాశ్రమాభిగమనమ్
- 55. పంచపంచాశః సర్గః - యమునాతరణమ్
- 56. షట్పంచాశః సర్గః - చిత్రకూటనివాసః



# వాల్మీకి రామాయణం-

శ్రీ రామ స్తోత్రాలు → వాల్మీకి రామాయణం

అయోధ్యకాండ

- 57. సప్తపంచాశః సర్గః - సుమంత్రోపావర్తనమ్
- 58. అష్టపంచాశః సర్గః - రామసందేశాఖ్యానమ్
- 59. ఏకోనషష్ఠితమః సర్గః - దశరథవిలాపః
- 60. షష్ఠితమః సర్గః - కౌసల్యాసమాశ్వాసనమ్
- 61. ఏకషష్ఠితమః సర్గః - కౌసల్యోపాలంభః
- 62. ద్విషష్ఠితమః సర్గః - కౌసల్యప్రసాదనమ్
- 63. త్రిషష్ఠితమః సర్గః - ఋషికుమారవధాఖ్యానమ్
- 64. చతుఃషష్ఠితమః సర్గః - దశరథదిష్టాంతః
- 65. పంచషష్ఠితమః సర్గః - అంతఃపురాక్రందః
- 66. షట్షష్ఠితమః సర్గః - తైలద్రోణ్యభిశయనమ్
- 67. సప్తషష్ఠితమః సర్గః - అరాజకదురవస్థావర్ణనమ్
- 68. అష్టషష్ఠితమః సర్గః - దూతప్రేషణమ్
- 69. ఏకోనసప్తతితమః సర్గః - భరతదుఃస్వప్నః
- 70. సప్తతితమః సర్గః - భరతప్రస్థానమ్
- 71. ఏకసప్తతితమః సర్గః - అయోధ్యాగమనమ్
- 72. ద్విసప్తతితమః సర్గః - భరతసంతాపః
- 73. త్రిసప్తతితమః సర్గః - కైకేయావిగర్హణమ్
- 74. చతుఃసప్తతితమః సర్గః - కైకేయాక్రోశః
- 75. పంచసప్తతితమః సర్గః - భరతశపథః
- 76. షట్సప్తతితమః సర్గః - దశరథార్ధ్యదైహికమ్
- 77. సప్తసప్తతితమః సర్గః - భరతశత్రుఘ్నవిలాపః
- 78. అష్టసప్తతితమః సర్గః - కుబ్జావిక్షేపః
- 79. ఏకోనాశీతితమః సర్గః - సచివప్రార్థనాప్రతిషేధః
- 80. అశీతితమః సర్గః - మార్గసంస్కారః
- 81. ఏకాశీతితమః సర్గః - సభాస్థానమ్
- 82. ద్వయశీతితమః సర్గః - సేనాప్రస్థాపనమ్
- 83. త్ర్యశీతితమః సర్గః - భరతవనప్రస్థానమ్
- 84. చతురశీతితమః సర్గః - గుహాగమనమ్



# వాల్మీకి రామాయణం-

శ్రీ రామ స్తోత్రాలు → వాల్మీకి రామాయణం

అయోధ్యకాండ

- 85. పంచాశీతమః సర్గః - గుహసమాగమః
- 86. షడశీతమః సర్గః - గుహవాక్యమ్
- 87. సప్తాశీతమః సర్గః - రామశయనాదిప్రశ్నః
- 88. అష్టాశీతమః సర్గః - శయ్యానువీక్షణమ్
- 89. ఏకోననవతితమః సర్గః - గంగాతరణమ్
- 90. నవతితమః సర్గః - భరద్వాజాశ్రమనివాసః
- 91. ఏకనవతితమః సర్గః - భరద్వాజాతిథ్యమ్
- 92. ద్విదశతితమః సర్గః - భరద్వాజామంత్రణమ్
- 93. త్రిదశతితమః సర్గః - చిత్రకూటవనప్రేక్షణమ్
- 94. చతుర్దశతితమః సర్గః - చిత్రకూటవర్ణనా
- 95. పంచదశతితమః సర్గః - మందాకినీవర్ణనా
- 96. షణ్ణవతితమః సర్గః - లక్ష్మణక్రోధః
- 97. సప్తదశతితమః సర్గః - భరతగుణప్రశంసా
- 98. అష్టదశతితమః సర్గః - రామాన్వేషణమ్
- 99. ఏకోనశతతమః సర్గః - రామసమాగమః
- 100. శతతమః సర్గః - కచ్చిత్సర్గః
- 101. ఏకాధికశతతమః సర్గః - పితృదిష్టాంతశ్రవణమ్
- 102. ద్విధికశతతమః సర్గః - నివాపదానమ్
- 103. త్రిధికశతతమః సర్గః - మాతృదర్శనమ్
- 104. చతురధికశతతమః సర్గః - రామభరతసంవాదః
- 105. పంచాధికశతతమః సర్గః - రామవాక్యమ్
- 106. షడధికశతతమః సర్గః - భరతవచనమ్
- 107. సప్తాధికశతతమః సర్గః - రామప్రతివచనమ్
- 108. అష్టాధికశతతమః సర్గః - జాబాలివాక్యమ్
- 109. నవాధికశతతమః సర్గః - సత్యప్రశంసా
- 110. దశాధికశతతమః సర్గః - ఇక్ష్వాకువంశకీర్తనమ్
- 111. ఏకాదశాధికశతతమః సర్గః - భరతానుశాసనమ్
- 112. ద్వాదశాధికశతతమః సర్గః - పాదుకాప్రదానమ్



Valmiki Ramayanam in Telugu -

# వాల్మీకి రామాయణం -

శ్రీ రామ స్తోత్రాలు → వాల్మీకి రామాయణం  
అయోధ్యకాండ



113. త్రయోదశాధికశతతమః సర్గః - పాదుకాగ్రహణమ్

114. చతుర్దశాధికశతతమః సర్గః - అయోధ్యాప్రవేశః

115. పంచదశాధికశతతమః సర్గః - నందిగ్రామనివాసః

116. షోడశాధికశతతమః సర్గః - ఖరవిప్రుకరణకథనమ్

117. సప్తదశాధికశతతమః సర్గః - సీతాపాతివ్రత్యప్రశంసా

118. అష్టాదశాధికశతతమః సర్గః - దివ్యాలంకారగ్రహణమ్

119. ఏకోనవింశత్యధికశతతమః సర్గః - దండకారణ్యప్రవేశః





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 1. ప్రథమః సర్గః - రామాభిషేకవ్యవసాయః

|| రామాభిషేకవ్యవసాయః ||

గచ్ఛతా మాతులకులం భరతేన మహాత్మనా | [తదా౭నఘః]

శత్రుఘ్నా నిత్యశత్రుఘ్నా నీతః ప్రీతిపురస్కృతః || 1 ||

స తత్ర న్యవసద్భ్రాత్రా సహ సత్కారసత్కృతః |

మాతులేనాశ్వపతినా పుత్రస్నేహేన లాలితః || 2 ||

తత్రాపి నివసంతా తౌ తర్షమాణౌ చ కామతః |

బ్రాతరా స్తరతాం వీరా వృద్ధం దశరథం నృపమ్ || 3 ||

రాజా౭పి తౌ మహాతేజాః సస్త్వార ప్రాషితౌ సుతౌ |

ఉభౌ భరతశత్రుఘ్నౌ మహేంద్రవరుణోపమా || 4 ||

సర్వ ఏవ తు తస్యేష్టాశ్చత్వారః పురుషర్షభాః |

స్యశరీరాద్వినిర్వృత్తాశ్చత్వార ఇవ బాహవః || 5 ||

తేషామపి మహాతేజా రామౌ రతికరః పితుః |

స్వయంభూరివ భూతానాం బభూవ గుణవత్తరః || 6 ||

స హి దేవైరుదీర్ఘస్య రావణస్య వధార్థిభిః |

అర్థితో మానుషే లోకే జజ్ఞే విష్ణుః సనాతనః || 7 ||

కౌసల్యా శుశుభే తేన పుత్రేణామితతేజసా |

యథా వరేణ దేవానామదితిర్వజ్రపాణినా || 8 ||

స హి వీర్యపపన్నశ్చ రూపవాననసూయకః | [వీర్యవాననసూయకః]

భూమావనుపమః సూనుర్గుణైర్దశరథోపమః || 9 ||

స తు నిత్యం ప్రశాంతాత్మా మృదుపూర్వం చ భాషతే | [ప్రభాషతే]

ఉచ్యమానో౭పి పరుషం నోత్తరం ప్రతిపద్యతే || 10 ||

కథంచిదుపకారేణ కృతేనైకేన తుష్యతి |

న స్తరత్యపకారాణాం శతమప్యాత్మవత్తయా || 11 ||

శీలవృద్ధైర్జ్ఞానవృద్ధైర్వయోవృద్ధైశ్చ సజ్జనైః |

కథయన్తాస్త వై నిత్యమస్త్రయోగ్యాంతరేష్యపి || 12 ||

బుద్ధిమాన్తధురాభాషీ పూర్వభాషీ ప్రియంవదః |

వీర్యవాన్త చ వీర్యేణ మహతా స్వేన గర్వితః || 13 || [విస్మితః]



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 1. ప్రథమః సర్గః - రామాభిషేకవ్యవసాయః

న చాన్యతకథో విద్యాన్పద్ధానాం ప్రతిపూజకః |  
 అనురక్తః ప్రజాభిశ్చ ప్రజాశ్చాప్యనురంజతే || 14 ||  
 సానుక్రోశో జితక్రోధో బ్రాహ్మణప్రతిపూజకః |  
 దీనానుకంపీ ధర్మజ్ఞో నిత్యం ప్రగ్రహవాన్ శుచిః || 15 ||  
 కులోచితమతిః క్షాత్రం ధర్మం స్వం బహుమన్యతే |  
 మన్యతే పరయా కీర్త్యా మహత్స్వర్గఫలం తతః || 16 ||  
 నాశ్రేయసి రతో విద్యాన్మ విరుద్ధకథారుచిః |  
 ఉత్తరోత్తరయుక్తీనాం వక్తా వాచస్పతిర్యథా || 17 ||  
 అరోగస్తరుణో వాగ్మీ వపుష్కాన్దేశకాలవిత్ |  
 లోకే పురుషసారజ్ఞః సాధురేకో వినిర్మితః || 18 ||  
 స తు శ్రేష్ఠైర్గుణైర్ముక్తః ప్రజానాం పార్థివాత్మజః |  
 బహిశ్చర ఇవ ప్రాణో బభూవ గుణతఃప్రియః || 19 ||  
 సమ్యగ్విద్యావ్రతస్నాతో యథావత్సాంగవేదవిత్ |  
 ఇష్యస్తే చ పితుః శ్రేష్ఠో బభూవ భరతాగ్రజః || 20 ||  
 కల్యాణాభిజనః సాధురదీనః సత్యవాగ్మజుః |  
 వృద్ధైరభివినీతశ్చ ద్విజైర్ధర్మార్థదర్శిభిః || 21 ||  
 ధర్మకామార్థతత్త్వజ్ఞః స్మృతిమాన్మతిభానవాన్ |  
 లాకికే సమయాచారే కృతకల్పే విశారదః || 22 ||  
 నిభృతః సంవృతాకారో గుప్తమంత్రః సహాయవాన్ |  
 అమోఘుక్రోధహర్షశ్చ త్యాగసంయమకాలవిత్ || 23 ||  
 దృఢభక్తిః స్థిరప్రజ్ఞో నాసద్దాహీ న దుర్వచాః |  
 నిస్తందిరప్రమత్తశ్చ స్వదోషపరదోషవిత్ || 24 ||  
 శాస్త్రజ్ఞశ్చ కృతజ్ఞశ్చ పురుషాంతరకోవిదః |  
 యః ప్రగ్రహనుగ్రహయోర్యథాన్యాయం విచక్షణః || 25 ||  
 సత్సంగ్రహప్రగ్రహణే స్థానవిన్నిగ్రహస్య చ |  
 ఆయకర్తృణ్యుపాయజ్ఞః సందృష్టవ్యయకర్తృవిత్ || 26 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 1. ప్రథమః సర్గః - రామాభిషేకవ్యవసాయః

శ్రేష్ఠ్యం శాస్త్రసమూహేషు ప్రాప్తా వ్యామిశ్రకేషు చ |  
 అర్థధర్మా చ సంగృహ్య సుఖతంత్రో న చాలసః || 27 ||  
 వైహారికాణాం శిల్పానాం విజ్ఞాతార్థవిభాగవిత్ |  
 ఆరోహే వినయే చైవ యుక్తో వారణవాజినామ్ || 28 ||  
 ధనుర్వేదవిదాం శ్రేష్ఠో లోకేఽతిరథసంమతః |  
 అభియాతా ప్రహర్తా చ సేనానయవిశారదః || 29 ||  
 అప్రధృష్యశ్చ సంగ్రామే క్రుద్ధైరపి సురాసురైః |  
 అనసూయో జితక్రోధో న దృప్తా న చ మత్సరీ || 30 ||  
 న చావమంతా భూతానాం న చ కాలవశానుగః |  
 ఏవం శ్రేష్ఠైర్గుణైర్యుక్తః ప్రజానాం పార్థివాత్మజః || 31 ||  
 సంమతస్త్రీషు లోకేషు వసుధాయాః క్షమాగుణైః |  
 బుద్ధ్యా బృహస్పతేస్తుల్యో వీర్యేణాపి శచీపతేః || 32 ||  
 తథా సర్వప్రజాకాంతైః ప్రీతిసంజననైః పితుః |  
 గుణైర్విరురుచే రామో దీప్తైః సూర్య ఇవాంచుభిః || 33 ||  
 తమేవం వ్రతసంపన్నమప్రధృష్యపరాక్రమమ్ |  
 లోకపాలోపమం నాథమకామయత మేదినీ || 34 ||  
 ఏతైస్తు బహుభిర్యుక్తం గుణైరనుపమైః సుతమ్ |  
 దృష్ట్వా దశరథో రాజా చక్రే చింతాం పరంతపః || 35 ||  
 అథ రాజ్ఞో బభూవైవం వృద్ధస్య చిరజీవినః |  
 ప్రీతిరేషా కథం రామో రాజా స్యాన్త్యయి జీవతి || 36 ||  
 ఏషా హ్యస్య పరా ప్రీతిర్బిది సంపరివర్తతే |  
 కదా నామ సుతం ద్రక్ష్యామ్యభిషిక్తమహం ప్రియమ్ || 37 ||  
 వృద్ధికామో హి లోకస్య సర్వభూతానుకంపనః |  
 మత్తః ప్రియతరో లోకే పర్జన్య ఇవ వృష్టిమాన్ || 38 ||  
 యమశక్రసమో వీర్యే బృహస్పతిసమో మతా |  
 మహీధరసమో ధృత్యాం మత్తశ్చ గుణవత్తరః || 39 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 1. ప్రథమః సర్గః - రామాభిషేకవ్యవసాయః

మహీమహమిమాం కృత్వా మధితిష్ఠంతమాత్మజమ్ |  
అనేన వయసా దృష్ట్వా యథా స్వర్గమవాప్నుయామ్ || 40 ||

ఇత్యేతైర్వివిధైస్సైస్టైరన్యపార్థివదుర్లభైః |  
శిష్టైరపరిమేయైశ్చ లోకే లోకోత్తరైర్గుణైః || 41 ||

తం సమీక్ష్య మహారాజో యుక్తం సముదితైర్గుణైః | [శుభైః]  
నిశ్చిత్వ సచివైః సార్థం యువరాజమమన్యత || 42 ||

దివ్యంతరిక్షే భూమౌ చ ఘోరముత్పాతజం భయమ్ |  
సంచచక్షే చ మేధావీ శరీరే చాత్మనో జరామ్ || 43 ||

పూర్ణచంద్రాననస్యాథ శోకాపనుదమాత్మనః |  
లోకే రామస్య బుబుధే సంప్రియత్వం మహాత్మనః || 44 ||

ఆత్మనశ్చ ప్రజానాం చ శ్రేయసే చ ప్రియేణ చ |  
ప్రాప్తకాలేన ధర్మాత్మా భక్త్యా త్వరితవాన్మృషః || 45 ||

నానానగరవాస్తవ్యాన్మృథగ్జానపదానపి |  
సమానినాయ మేదిన్యాః ప్రధానాన్మృథివీపతీన్ || 46 ||

తాన్వేత్సనానాభరణైర్యథార్థం ప్రతిపూజితాన్ |  
దదర్శాలంకృతో రాజా ప్రజాపతిరివ ప్రజాః || 47 ||

న తు కేకయరాజానం జనకం వా నరాధిపః |  
త్వరయా చానయామాస పశ్చాత్తా శ్రోష్యతః ప్రియమ్ || 48 ||

అథోపవిష్టే నృపతౌ తస్మిన్సరబలార్దనే |  
తతః ప్రవివిశుః శేష రాజానో లోకసమ్మతాః || 49 ||

అథ రాజవితీర్ణేషు వివిధేష్వాసనేషు చ |  
రాజానమేవాభిముఖాః నిషేదుర్నియతా నృపాః || 50 ||

స లభమానైర్విసయాన్వితైర్మృషైః పురాలయైర్జానపదైశ్చ మానవైః |  
ఉపోపవిష్టైర్మృపతిర్మృతో బభౌ సహస్రచక్షుర్భగవానివామరైః || 51 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ప్రథమః  
సర్గః || 1 ||

# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 2. ద్వితీయః సర్గః - పరిషదనుమోదనమ్



|| పరిషదనుమోదనమ్ ||

తతః పరిషదం సర్వామామంత్వ వసుధాధిపః |

హితముద్ధర్షణం చైవమువాచ ప్రథితం వచః || 1 ||

దుండుభిస్సనకల్పేన గంభీరేణానునాదినా |

స్వరేణ మహతా రాజా జీమూత ఇవ నాదయన్ || 2 ||

రాజలక్షణయుక్తేన కాంతేనానుపమేన చ |

ఉవాచ రసయుక్తేన స్వరేణ నృపతిర్భుషాన్ || 3 ||

విదితం భవతామేతద్యథా మే రాజ్యముత్తమమ్ |

పూర్వకైర్తమ రాజేంద్రైః సుతవత్పరిపాలితమ్ || 4 ||

[\* సోఽహమిక్ష్వాకుభిః సర్వైర్షరేంద్రైః పరిపాలితమ్ | \*]

శ్రేయసా యోక్తుకామోఽస్తి సుఖార్థమఖిలం జగత్ |

మయాఽప్యచరితం పూర్వైః పంథానమనుగచ్ఛతా || 5 ||

ప్రజా నిత్యమనిద్రేణ యథాశక్త్యభిరక్షితాః |

ఇదం శరీరం కృత్స్నస్య లోకస్య చరతా హితమ్ || 6 ||

పాండురస్యాతపత్రస్య చ్ఛాయాయాం జరితం మయా |

ప్రాప్య వర్షసహస్రాణి బహూన్యాయాంషి జీవతః || 7 ||

జీర్ణస్యాస్య శరీరస్య విశ్రాంతిమభిరోచయే |

రాజప్రభావజుష్టాం హి దుర్వహామజితేంద్రియైః || 8 ||

పరిశ్రాంతోఽస్తి లోకస్య గుర్వీం ధర్మధురం వహన్ |

సోఽహం విశ్రమమిచ్ఛామి రామం కృత్వా ప్రజాహితే || 9 || [పుత్రం]

సన్నికృష్టానిమాన్సర్వాననుమాన్య ద్విజర్షభాన్ |

అనుజాతో హి మాం సర్వైర్గుణైర్జ్యేష్ఠా మమాత్కజః || 10 ||

పురందరసమో వీర్యే రామః పరపురంజయః |

తం చంద్రమివ పుష్యేణ యుక్తం ధర్మభృతాం వరమ్ || 11 ||

యావరాజ్యే నియోక్తాస్తి ప్రీతః పురుషపుంగవమ్ |

అనురూపః స వై నాథో లక్ష్మీవాల్లక్ష్మణాగ్రజః || 12 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 2. ద్వితీయః సర్గః - పరిషదనుమోదనమ్



త్రైలోక్యమపి నాథేన యేన స్యాన్నాథవత్తరమ్ |  
అనేన శ్రేయసా సద్యః సంయోక్త్యే తామిమాం మహీమ్ || 13 ||

[సంయోజ్యైవమిమాం]

గతక్లేశో భవిష్యామి సుతే తస్మిన్నివేశ్య వై |  
యదీదం మేఽనురూపార్థం మయా సాధు సుమంత్రితమ్ || 14 ||

భవంతో మేఽనుమన్యంతాం కథం వా కరవాణ్యహమ్ |  
యద్యప్యేషా మమ ప్రీతిర్లితమన్యద్విచింత్యతామ్ || 15 ||

అన్యా మధ్యస్థచింతా హి విమర్షాభ్యభికోదయా |  
ఇతి బ్రువంతం ముదితాః ప్రత్యనందన్పుషా నృపమ్ || 16 ||

వృష్టిమంతం మహామేఘం నర్దంత ఇవ బర్హిణః |  
స్మిగ్ధోఽనునాదీ సంజజ్ఞే తత్ర హర్షసమీరితః || 17 ||

జనౌఘోద్ధుష్టసన్నాదో విమానం కంపయన్నివ |  
తస్య ధర్తార్థవిదుషో భావమాజ్ఞాయ సర్వశః || 18 ||

బ్రాహ్మణా జనముఖ్యాశ్చ పౌరజానపదైః సహ |  
సమేత్య మంత్రయిత్వా తు సమతాగతబుద్ధయః || 19 ||

ఊచుశ్చ మనసా జ్ఞాత్వా వృద్ధం దశరథం నృపమ్ |  
అనేకవర్షసాహస్రౌ వృద్ధస్త్వమసి పార్థివ || 20 ||

స రామం యువరాజానమభిషింఛస్వ పార్థివమ్ |  
ఇచ్ఛామో హి మహాబాహుం రఘువీరం మహాబలమ్ || 21 ||

గజేన మహతాఽఽయాంతం రామం ఛత్రావృతాననమ్ |  
ఇతి తద్వచనం శ్రుత్వా రాజా తేషాం మనఃప్రియమ్ || 22 ||

అజానన్నివ జిజ్ఞాసురిదం వచనమబ్రవీత్ |  
శ్రుత్వైవ వచనం యన్తే రాఘవం పతిమిచ్ఛథ || 23 ||

రాజానః సంశయోఽయం మే కిమిదం బ్రూత తత్త్వతః |  
కథం ను మయి ధర్తేణ పృథివీమనుశాసతి || 24 ||

భవంతో ద్రష్టుమిచ్ఛంతి యువరాజం మమాత్మజమ్ |  
తే తమూచుర్కహత్తానం పౌరజానపదైః సహ || 25 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 2. ద్వితీయః సర్గః - పరిషదనుమోదనమ్

బహవో నృప కళ్యాణా గుణాః పుత్రస్య సంతి తే |  
 గుణాన్లుణవతో దేవ దేవకల్పస్య భీమతః || 26 ||  
 ప్రియానానందనాన్యత్సాన్త్రవక్తామోఽద్య తాన్ శృణు |  
 దివ్యైర్గుణైః శక్తసమో రామః సత్యపరాక్రమః || 27 ||  
 ఇక్ష్యాకుభ్యోఽపి సర్వేభ్యో హ్యతిరిక్తో విశాంపతే |  
 రామః సత్పురుషో లోకే సత్యధర్మపరాయణః || 28 ||  
 సాక్షాద్రామాద్వినిర్భ్రతో ధర్మశ్చాపి శ్రీయా సహ |  
 ప్రజాసుఖత్యే చంద్రస్య వసుధాయాః క్షమాగుణైః || 29 ||  
 బుద్ధ్యా బృహస్పతేస్తుల్యో వీర్యే సాక్షాచ్ఛచీపతేః |  
 ధర్మజ్ఞః సత్యసంధశ్చ శీలవాననసూయకః || 30 ||  
 క్షాంతః సాంత్వయితా శ్లక్ష్ణః కృతజ్ఞో విజితేంద్రియః |  
 మృదుశ్చ స్థిరచిత్తశ్చ సదా భవ్యోఽనసూయకః || 31 ||  
 ప్రియవాదీ చ భూతానాం సత్యవాదీ చ రాఘవః |  
 బహుశ్రుతానాం వృద్ధానాం బ్రాహ్మణానాముపాసితా || 32 ||  
 తేనాస్యేహాతులా కీర్తిర్యశస్తేజశ్చ వర్ధతే |  
 దేవాసురమనుష్యాణాం సర్వాస్తేషు విశారదః || 33 ||  
 సర్వవిద్యావ్రతస్నాతో యథావత్సాంగవేదవిత్ | [సమ్యక్]  
 గాంధర్వే చ భువి శ్రేష్ఠో బభూవ భరతాగ్రజః || 34 ||  
 కళ్యాణాభిజనః సాధురదీనాత్మా మహామతిః |  
 ద్విజైరభివినీతశ్చ శ్రేష్ఠైర్ధర్మార్థదర్శిభిః || 35 || [నైపుణైః]  
 యదా వ్రజతి సంగ్రామం గ్రామార్థే నగరస్య వా |  
 గత్వా సౌమిత్రిసహితో నావిజిత్య నివర్తతే || 36 ||  
 సంగ్రామాత్పునరాగమ్య కుంజరేణ రథేన వా |  
 పౌరాన్స్వజనవన్దిత్యం కుశలం పరిపృచ్ఛతి || 37 ||  
 పుత్రేష్యగ్నిషు దారేషు ప్రేష్యశిష్యగణేషు చ |  
 నిభిలేనానుపూర్వాచ్ఛ పితా పుత్రానివౌరసాన్ || 38 ||  
 శుశ్రూషంతే చ వః శిష్యాః కచ్ఛిత్కర్మసు దంశితాః |



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 2. ద్వితీయః సర్గః - పరిషదనుమోదనమ్



ఇతి నః పురుషవ్యాఘ్రుః సదా రామోఽభిభాషతే || 39 ||

వ్యసనేషు మనుష్యాణాం భృశం భవతి దుఃఖితః |

ఉత్సవేషు చ సర్వేషు పితేవ పరితుష్యతి || 40 ||

సత్యవాదీ మహేష్వాసో వృద్ధసేవీ జితేంద్రియః |

స్మితపూర్వాభిభాషీ చ ధర్మం సర్వాత్మనా శ్రీతః || 41 ||

సమ్యగ్యోక్తా శ్రేయసాం చ న విగ్రహకథారుచిః | [విగ్రహ్య]

ఉత్తరోత్తరయుక్తౌ చ వక్తా వాచస్పతిర్యథా || 42 ||

సుభూరాయతతామ్రాక్షః సాక్షాద్విష్ణులివ స్వయమ్ |

రామో లోకాభిరామోఽయం శౌర్యవీర్యపరాక్రమైః || 43 ||

ప్రజాపాలనసంయుక్తో న రాగోపహతేంద్రియః | [తత్త్వజ్ఞః]

శక్తస్త్రిలోక్యమప్యేకో భోక్తుం కిం ను మహీమిమామ్ || 44 ||

నాస్య క్రోధః ప్రసాదశ్చ నిరర్థోఽస్తి కదాచన |

హింసేవ నియమాద్యధ్యానవధ్యే న చ కుష్యతి || 45 ||

యునక్తర్థైః ప్రహృష్టశ్చ తమసౌ యత్ర తుష్యతి |

దాంతైః సేర్వప్రజాకాంతైః ప్రీతిసంజననైర్భ్రుణామ్ || 46 || [శాంతైః]

గుణైర్విరురుచే రామో దిప్తః సూర్య ఇవాంశుభిః |

తమేవంగుణసంపన్నం రామం సత్యపరాక్రమమ్ || 47 ||

లోకపాలోపమం నాథమకామయత మేదినీ |

వత్సః శ్రేయసి జాతస్తే దిష్ట్యాసౌ తవ రాఘవ || 48 ||

దిష్ట్యా పుత్రగుణైర్ముక్తో మాలీచ ఇవ కాశ్యపః |

బలమారోగ్యమాయుశ్చ రామస్య విదితాత్మనః || 49 ||

దేవాసురమనుష్యేషు గంధర్వేషూరగేషు చ |

ఆశంసంతే జనః సర్వో రాష్ట్రే పురవరే తథా || 50 ||

ఆభ్యంతరశ్చ బాహ్యశ్చ పౌరజానపదో జనః |

స్త్రియో వృద్ధాస్తరుణ్యశ్చ సాయం వ్రాతః సమాహితాః || 51 ||

సర్వాన్దేవాన్మమస్యంతి రామస్యార్థే యశస్వినః |

తేషామాయాచితం దేవ త్వత్ప్రసాదాత్సమృద్ధ్యతామ్ || 52 || అమరనథ అమర్



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 2. ద్వితీయః సర్గః - పరిషదనుమోదనమ్



రామమిందివరశ్యామం సర్వశత్రునిబర్హణమ్ |  
పశ్యామో యౌవరాజ్యస్థం తవ రాజోత్తమాత్మజమ్ || 53 ||

తం దేవదేవోపమమాత్మజం తే  
సర్వస్య లోకస్య హితే నివిష్టమ్ |  
హితాయ నః క్షిప్రముదారజుష్టం  
ముదాఽభిషేక్తుం వరద త్వమర్హసి || 54 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
ద్వితీయ సర్గః || 2 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 3. తృతీయః సర్గః - పుత్రానుశాసనమ్

|| పుత్రానుశాసనమ్ ||

తేషామంజలిపద్మాని ప్రగృహీతాని సర్వశః |  
 ప్రతిగృహ్యబ్రవీద్రాజా తేభ్యః ప్రియహితం వచః || 1 ||  
 అహోఽస్మి పరమప్రీతః ప్రభావశ్చాతులో మమ |  
 యన్తే జ్యేష్ఠం ప్రియం పుత్రం యౌవరాజ్యస్థమిచ్ఛథ || 2 ||  
 ఇతి ప్రత్యర్ఘ్య తాన్రాజా బ్రాహ్మణానిదమబ్రవీత్ |  
 వసిష్ఠం వామదేవం చ తేషామేవోపశృణ్వతామ్ || 3 ||  
 చైత్రః శ్రీమానయం మాసః పుణ్యః పుష్పితకాననః |  
 యౌవరాజ్యాయ రామస్య సర్వమేవోపకల్ప్వతామ్ || 4 ||  
 రాజ్ఞస్తూపరతే వాక్యే జనఘోషో మహానభూత్ |  
 శనైస్తస్మిన్మృశాంతే చ జనఘోషే జనాధిపః || 5 ||  
 వసిష్ఠం మునిశార్దూలం రాజా వచనమబ్రవీత్ |  
 అభిషేకాయ రామస్య యత్కర్తృ సపరిచ్ఛదమ్ || 6 ||  
 తదద్య భగవాన్సర్వమాజ్ఞాపయితుమర్హసి |  
 తచ్ఛ్చుత్వా భూమిపాలస్య వసిష్ఠో ద్విజసత్తమః || 7 ||  
 ఆదిదేశాగ్రతో రాజ్ఞః స్థితాన్యుక్తాన్యతాంజలీన్ |  
 సువర్ణాదీని రత్నాని బలీన్సర్వాషధీరపి || 8 ||  
 శుక్లమాల్యాంశ్చ లాజాంశ్చ పృథక్చ మధుసర్పిషీ |  
 అహతాని చ వాసాంసి రథం సర్వాయుధాన్యపి || 9 ||  
 చతురంగబలం చైవ గజం చ శుభలక్ష్మణమ్ |  
 చామరవ్యజనే శ్వేతే ధ్వజం ఛత్రం చ పాండురమ్ || 10 ||  
 శతం చ శాతకుంభానాం కుంభానామగ్నివర్చసామ్ |  
 హిరణ్యశృంగమృషభం సమగ్రం వ్యాఘ్రచర్మ చ || 11 ||  
 ఉపస్థాపయత ప్రాతరగ్న్యూగారం మహీపతేః |  
 యచ్ఛాన్యత్కించదేష్టవ్యం తత్సర్వముపకల్ప్వతామ్ || 12 ||  
 అంతఃపురస్య ద్వారాణి సర్వస్య నగరస్య చ |  
 చందనస్రగ్ధీరర్ఘ్వంతాం ధూపైశ్చ పూణహారిభిః || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 3. తృతీయః సర్గః - పుత్రానుశాసనమ్



ప్రశస్తమన్నం గుణవద్ధభిక్షిరోపసేచనమ్ |  
 ద్విజానాం శతసాహస్రే యత్ప్రకామమలం భవేత్ || 14 ||  
 సత్యత్య ద్విజముఖ్యానాం శ్వః ప్రభాతే ప్రదీయతామ్ |  
 ఘృతం దధి చ లాజాశ్చ దక్షిణాశ్చాపి పుష్కలాః || 15 ||  
 సూర్యేఽభ్యుదితమాత్రే శ్వో భవితా స్వస్తివాచనమ్ |  
 బ్రాహ్మణాశ్చ నిమంత్యంతాం కల్పంతామాసనాని చ || 16 ||  
 ఆబధ్యంతాం పతాకాశ్చ రాజమార్గశ్చ సీచ్యతామ్ |  
 సర్వే చ తాలావచరా గణికాశ్చ స్వలంకృతాః || 17 ||  
 కక్షాం ద్వితీయామాసాద్య తిష్ఠంతు నృపవేశ్మనః |  
 దేవాయతనచైత్యేషు సాన్నభక్షాః సదక్షిణాః || 18 ||  
 ఉపస్థాపయితవ్యాః స్యుర్తాల్యయోగ్యాః పృథక్ పృథక్ |  
 దీర్ఘాసిబద్ధా యోధాశ్చ సన్నద్ధా మృష్టవాససాః || 19 ||  
 మహారాజాంగణం సర్వే ప్రవిశంతు మహోదయమ్ |  
 ఏవం వ్యాదిశ్య విప్రౌ తౌ క్రియాస్తత్ర సునిష్ఠితౌ || 20 ||  
 చక్రతుశ్చైవ యచ్ఛేషం పార్థివాయ నివేద్య చ |  
 కృతమిత్యేవ చాబ్రూతామభిగమ్య జగత్పతిమ్ || 21 ||  
 యథోక్తవచనం ప్రీతౌ హర్షయుక్తౌ ద్విజర్షభౌ |  
 తతః సుమంత్రం ద్యుతిమాన్రాజా వచనమబ్రవీత్ || 22 ||  
 రామః కృతాత్మా భవతా శీఘ్రమానీయతామితి |  
 స తథేతి ప్రతిజ్ఞాయ సుమంత్రో రాజశాసనాత్ || 23 ||  
 రామం తత్రానయాంచక్రే రథేన రథినాం వరమ్ |  
 అథ తత్ర సమాసీనాస్తదా దశరథం నృపమ్ || 24 ||  
 [\* ఉపవిష్టాశ్చ సచివాః రాజానశ్చ సనైగమాః | \*]  
 ప్రాచ్యోదీచ్యాః ప్రతీచ్యాశ్చ దాక్షిణాత్యాశ్చ భూమిపాః |  
 ఘ్నేచ్ఛాశ్చార్యాశ్చ యే చాన్యే వనశైలాంతవాసినః || 25 ||  
 ఉపాసాంచక్రిరే సర్వే తం దేవా ఇవ వాసవమ్ |  
 తేషాం మధ్యే స రాజర్షిర్మరుతామివ వాసవః || 26 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 3. తృతీయః సర్గః - పుత్రానుశాసనమ్

ప్రాసాదస్థో రథగతం దదర్శాయాంతమాత్మజమ్ |  
 గంధర్వరాజప్రతిమం లోకే విఖ్యాతపౌరుషమ్ || 28 ||

దీర్ఘబాహుం మహాసత్త్వం మత్తమాతంగగామినమ్ |  
 చంద్రకాంతాననం రామమతీవ ప్రియదర్శనమ్ || 29 ||

రూపాదార్యగుణైః పుంసాం దృష్టిచిత్తాపహారిణమ్ |  
 ఘృత్కాభితప్తాః పర్లన్యం హ్లాదయంతమివ ప్రజాః || 30 ||

న తతర్ప సమాయాంతం పశ్యమానో నరాధిపః |  
 అవతార్య సుమంత్రస్తం రాఘవం స్యందనోత్తమాత్ || 31 ||

పితుః సమీపం గచ్ఛంతం ప్రాంజలిః పృష్ఠతోఽన్యగాత్ |  
 న తం కైలాసశృంగాభం ప్రాసాదం నరపుంగవః || 32 ||

ఆరురోహ నృపం ద్రష్టుం సహ సూతేన రాఘవః |  
 న ప్రాంజలిరభిప్రేత్య ప్రణతః పితురంతికే || 33 ||

నామ స్వం శ్రావయన్రామో వవందే చరణౌ పితుః |  
 తం దృష్ట్వా ప్రణతం పార్శ్వే కృతాంజలిపుటం నృపః || 34 ||

గృహ్యంజలౌ సమాకృప్య సస్వజే ప్రియమాత్మజమ్ |  
 తస్మై చాభ్యుదితం సమ్యజ్జణికాంచనభూషితమ్ || 35 ||

దిదేశ రాజా రుచిరం రామాయ పరమాసనమ్ |  
 తదాసనవరం ప్రాప్య వ్యధీపయత రాఘవః || 36 ||

స్వయైవ ప్రభయా మేరుముదయే విమలో రవిః |  
 తేన విభ్రాజతా తత్ర సా సభాఽభివ్యరోచత || 37 ||

విమలగ్రహనక్షత్రా శారదీ ద్యౌరివేందునా |  
 తం పశ్యమానో నృపతిస్తుతోష ప్రియమాత్మజమ్ || 38 ||

అలంకృతమివాత్మానమాదర్శతలసంస్థితమ్ |  
 స తం సస్థితమాభాష్య పుత్రం పుత్రవతాం వరః || 39 ||

ఉవాచేదం వచో రాజా దేవేంద్రమివ కశ్యపః |  
 జ్యేష్ఠాయామసి మే పత్న్యాం సదృశ్యాం సదృశః సుతః || 40 ||

ఉత్పన్నస్త్యం గుణశ్రేష్ఠో మమ రామాత్మజః ప్రియః |



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 3. తృతీయః సర్గః - పుత్రానుశాసనమ్



త్వయా యతః ప్రజాశ్చేమాః స్వగుణైరనురంజితాః || 40 || [యతస్త్వయా]  
 తస్మాత్త్వం పుష్యయోగేన యౌవరాజ్యమవాప్సుహి |  
 కామతస్త్వం ప్రకృత్యైవ వినీతో గుణవాససి || 41 ||  
 గుణవత్యపి తు స్నేహాత్పుత్ర వక్షామి తే హితమ్ |  
 భూయో వినయమాస్థాయ భవ నిత్యం జితేంద్రియః || 42 ||  
 కామక్రోధసముత్థాని త్యజేథా వ్యసనాని చ |  
 పరోక్షయా వర్తమానో వృత్త్యా ప్రత్యక్షయా తథా || 43 ||  
 అమాత్యప్రభృతః సర్వాః ప్రకృతీశ్చానురంజయ |  
 కోష్ఠాగారాయుధాగారైః కృత్వా సన్నిచయాన్భహూన్ || 44 ||  
 తుష్టానురక్తప్రకృతిర్యః పాలయతి మేదినీమ్ | [ఇష్టా]  
 తస్య నందంతి మిత్రాణి లభ్యాఽమృతమివామరాః || 45 ||  
 తస్మాత్పుత్ర త్వమాత్మానం నియమ్యైవం సమాచర | [తస్మాత్త్వమపి చాత్మానం]  
 తచ్ఛ్రుత్వా సుహృదస్తస్య రామస్య ప్రియకారిణః || 46 ||  
 త్వరితాః శీఘ్రమభ్యేత్య కౌసల్యాయై న్యవేదయన్ |  
 సా హిరణ్యం చ గాశ్చైవ రత్నాని వివిధాని చ || 47 ||  
 వ్యాదిదేశ ప్రియాభ్యేభ్యః కౌసల్య ప్రమదోత్తమా |  
 అథాఽభివాద్య రాజానం రథమారుహ్య రాఘవః |  
 యయౌ స్వం ద్యుతిమద్వేత్త జనౌఘైః ప్రతిపూజితః || 48 ||  
 తే చాపి పౌరా నృపతేర్వచస్త చ్ఛ్రుత్వా తదా లాభమివేష్టమాశు |  
 నరేంద్రమామంత్త్య గృహాణి గత్వా దేవాన్సమానర్పురభిప్రహృష్టాః || 49 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే తృతీయ  
 సర్గః || 3 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 4. చతుర్థః సర్గః - మాత్రాశీపరిగ్రహః



**|| మాత్రాశీపరిగ్రహః ||**

గతేష్వథ నృపా భూయః పౌరేషు సహ మంత్రిభిః |

మంత్రియిత్యా తతశ్చక్రే నిశ్చయజ్ఞః స నిశ్చయమ్ || 1 ||

శ్వ ఏవ పుష్య భవితా శ్వౌఽభిషేచ్యస్తు మే సుతః |

రామో రాజీవతామ్రాక్షో యౌవరాజ్య ఇతి ప్రభుః || 2 ||

అథాంతర్లహమావిశ్య రాజా దశరథస్తదా |

సూతమాజ్ఞాపయామాస రామం పునరిహనయ || 3 || [మంత్రియామాస]

ప్రతిగృహ్య స తద్వాక్యం సూతః పునరుపాయయా |

రామస్య భవనం శీఘ్రం రామమానయితుం పునః || 4 ||

ద్వ్యాస్తైరావేదితం తస్య రామాయాగమనం పునః |

శ్రుత్వైవ చాపి రామస్తం ప్రాప్తం శంకాన్వితోఽభవత్ || 5 ||

ప్రవేశ్య చైనం త్వరితం రామో వచనమబ్రవీత్ |

యదాగమనకృత్యం తే భూయస్తద్భూహ్యశేషతః || 6 ||

తమువాచ తతః సూతో రాజా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి |

శ్రుత్వా ప్రమాణమత్ర త్వం గమనాయేతరాయ వా || 7 ||

ఇతి సూతవచః శ్రుత్వా రామోఽథ త్వరయాన్వితః |

ప్రయయా రాజభవనం పునర్ద్రష్టుం నరేశ్వరమ్ || 8 ||

తం శ్రుత్వా సమనుప్రాప్తం రామం దశరథో నృపః |

ప్రవేశయామాస గృహం వివక్షుః ప్రియముత్తమమ్ || 9 ||

ప్రవిశన్నేవ చ శ్రీమాన్రాఘవో భవనం పితుః |

దదర్శ పితరం దూరాత్ప్రణిపత్య కృతాంజలిః || 10 ||

ప్రణమంతం సముత్థాప్య తం పరిష్వజ్య భూమిపః |

ప్రదిశ్య చాస్మై రుచిరమాసనం పునరబ్రవీత్ || 11 ||

రామ వృద్ధోఽస్తి దీర్ఘాయుర్భుక్తా భోగా మయేప్పితాః |

అన్నవద్భిః క్రతుశతైస్తథేష్టం భూరిదక్షిణైః || 12 ||

జాతమిష్టమపత్యం మే త్వమద్యానుపమం భువి |

దత్తమిష్టమథీతం చ మయా పురుషసత్తమ || 13 ||



# వార్తీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 4. చతుర్థః సర్గః - మాత్రాశీఃపరిగ్రహః

అనుభూతాని చేష్టాని మయా వీరసుఖాన్యపి |  
 దేవర్షిపితృవిప్రాణామన్యఱోఽస్మి తథాఽఽత్మనః || 14 ||  
 న కించిన్తమ కర్తవ్యం తవాన్యత్రాభిషేచనాత్ |  
 అతో యత్త్వామహం బ్రూయాం తన్తే త్వం కర్తుమర్హసి || 15 ||  
 అద్య ప్రకృతయః సర్వాస్తామిచ్ఛంతి నరాభిపమ్ |  
 అతస్త్వాం యువరాజానమభిషేక్ష్వామి పుత్రక || 16 ||  
 అపి చాద్యాశుభాన్రామ స్పష్టే పశ్యామి దారుణాన్ |  
 సనిర్ఘాతా మహోల్కాశ్చ పతితా హి మహాస్వనాః || 17 || [దివోల్కా]  
 అవష్టభం చ మే రామ నక్షత్రం దారుణైర్ద్రుహైః |  
 ఆవేదయంతి దైవజ్ఞాః సూర్యాంగారకరాహుభిః || 18 ||  
 ప్రాయేణ హి నిమిత్తానామీదృశానాం సముద్భవే |  
 రాజా హి మృత్యుమవాప్సోతి ఘోరాం వాఽఽపదమృచ్ఛతి || 19 ||  
 తద్యావదేవ మే చేతో న విముంచతి రాఘవ | [విముహ్యతి]  
 తావదేవాభిషిచస్య చలా హి ప్రాణినాం మతిః || 20 ||  
 అద్య చంద్రోఽభ్యుపగతః పుష్యాత్పూర్వం పునర్వసూ |  
 శ్వః పుష్యయోగం నియతం వక్ష్యంతే దైవచింతకాః || 21 ||  
 తతః పుష్యేఽభిషిచస్య మనస్త్వరయతీవ మామ్ |  
 శ్వస్తాఽఽహమభిషేక్ష్వామి యౌవరాజ్యే పరంతప || 22 ||  
 తస్మాత్త్వయాఽద్యప్రభృతి నిశేయం నియతాత్మనా |  
 సహ వధోపవస్తవ్యా దర్భప్రస్తరశాయినా || 23 ||  
 సుహృదశ్చాప్రమత్తాస్తాం రక్షంత్యద్య సమంతతః |  
 భవంతి బహువిఘ్నాని కార్యాణ్యేవంవిధాని హి || 24 ||  
 విప్రోషితశ్చ భరతో యావదేవ పురాదితః |  
 తావదేవాభిషేకస్తే ప్రాప్తకాలో మతో మమ || 25 ||  
 కామం ఖలు సతాం వృత్తే భ్రాతా తే భరతః స్థితః |  
 జ్యేష్ఠానువర్తి ధర్మాత్మా సానుక్రోశో జితేంద్రియః || 26 ||

# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 4. చతుర్థః సర్గః - మాత్రాశీఃపరిగ్రహః



కిం తు చిత్తం మనుష్యాణామనిత్యమితి మే మతిః |  
 సతాం చ ధర్మనిత్యానాం కృతశోభి చ రాఘవ || 27 ||

ఇత్యుక్తః సూఽభ్యనుజ్ఞాతః శ్వభావిన్యభిషేచనే |  
 వ్రజేతి రామః పితరమభివాద్యాభ్యయాద్భూహమ్ || 28 ||

ప్రవిశ్య చాత్మనో వేత్త రాజ్ఞోద్ధిష్టేఽభిషేచనే |  
 తత్తణేన చ నిష్కమ్య మాతురంతఃపురం యయా || 29 || [వినిర్గమ్య]

తత్ర తాం ప్రవణామేవ మాతరం క్షౌమవాసినీమ్ |  
 వాగ్యతాం దేవతాగారే దదర్శాయాచతీం శ్రియమ్ || 30 ||

ప్రాగేవ చాగతా తత్ర సుమిత్రా లక్ష్మణస్తథా |  
 సీతా చ నాయితా శ్రుత్వా ప్రియం రామాభిషేచనమ్ || 31 ||

తస్మిన్కాలే హి కౌసల్యా తస్థావామీలితేక్షణా |  
 సుమిత్రయాఽన్యాస్యమానా సీతయా లక్ష్మణేన చ || 32 ||

శ్రుత్వా పుష్యేణ పుత్రస్య యౌవరాజ్యాఽభిషేచనమ్ |  
 ప్రాణాయామేన పురుషం ధ్యాయమానా జనార్దనమ్ || 33 ||

తథా సన్నియమామేవ సోఽభిగమ్యాభివాద్య చ |  
 ఉవాచ వచనం రామో హర్షయంస్తామనిందితాం || 34 ||

అంబ పిత్రా నియుక్తోఽస్మి ప్రజాపాలనకర్కణి |  
 భవితా శ్వోఽభిషేకో మే యథా మే శాసనం పితుః || 35 ||

సీతయాఽప్యపవస్తవ్యా రజనీయం మయా సహా |  
 ఏవమృత్విగుపాధ్యాయైః సహ మాముక్తవాన్వితా || 36 ||

యాని యాన్యత్ర యోగ్యాని శ్వభావిన్యభిషేచనే |  
 తాని మే మంగళాన్యద్య వైదేహ్యశ్చైవ కారయ || 37 ||

ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కౌసల్యా చిరకాలాభికాంక్షితమ్ |  
 హర్షబాష్పకలం వాక్యమిదం రామమభాషత || 38 ||

వత్స రామ చిరం జీవ హతాస్తే పరిపంథినః |  
 జ్ఞాతీన్తే త్వం శ్రియా యుక్తః సుమిత్రాయాశ్చ నందయ || 39 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 4. చతుర్థః సర్గః - మాత్రాశీఃపరిగ్రహః



కళ్యాణే బత నక్షత్రే మయి జాతోఽసి పుత్రక |  
 యేన త్వయా దశరథో గుణైరారాధితః పితా || 40 ||  
 అమోఘం బత మే క్షాంతం పురుషే పుష్కరేక్షణే |  
 యేయమిక్ష్వాకురాజ్యశ్రీః పుత్ర త్వాం సంశ్రయిష్యతి || 41 ||  
 ఇత్యేవముక్తో మాత్రేదం రామో భ్రాతరమబ్రవీత్ |  
 ప్రాంజలిం ప్రహృమాసీనమభివీక్ష్వ స్తయన్నివ || 42 ||  
 లక్ష్మణేమాం మాయా సార్థం ప్రశాధి త్వం వసుంధరామ్ |  
 ద్వితీయం మేంతరాత్మానం త్వామియం శ్రీరుపస్థితా || 43 ||  
 సౌమిత్రే భుంక్ష్వ భోగాంస్త్వమిష్టానాజ్యఫలాని చ |  
 జీవితం చ హి రాజ్యం చ త్వదర్థమభికామయే || 44 ||  
 ఇత్యుక్త్వా లక్ష్మణం రామో మాతరావభివాద్య చ |  
 అభ్యనుజ్ఞాప్య సీతాం చ జగామ స్వం నివేశనమ్ || 45 ||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 చతుర్థః సర్గః || 4 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 5. పంచమః సర్గః - వ్రతచర్యావిధానమ్



**|| వ్రతచర్యావిధానమ్ ||**

సందిశ్య రామం నృపతిః శ్వభావిన్యభిషేచనే |  
పురోహితం సమాహూయ వసిష్ఠం చేదమబ్రవీత్ || 1 ||

గచ్ఛోపవాసం కాకుత్స్థం కారయాద్య తపోధన |  
శ్రీయశోరాజ్యలాభాయ వధ్వా సహ యతవ్రతమ్ || 2 ||

తథేతి చ స రాజానముక్త్వా వేదవిదాం వరః |  
స్వయం వసిష్ఠో భగవాన్యయౌ రామనివేశనమ్ || 3 ||

ఉపవాసయితుం రామం మంత్రవన్తంత్రకోవిదః |  
బ్రాహ్మం రథవరం యుక్తమాస్థాయ సుదృఢవ్రతః || 4 ||

స రామభవనం ప్రాప్య పాండురాభ్రఘనప్రభమ్ |  
తినః కక్ష్మా రథేనైవ వివేశ మునిసత్తమః || 5 ||

తమాగతమృషిం రామస్త్వరన్నివ ససంభ్రమః |  
మానయిష్యన్స మానార్థం నిశ్చక్రామ నివేశనాత్ || 6 ||

అభ్యేత్య త్వరమాణశ్చ రథాభ్యాశం మనీషిణః |  
తతోఽవతారయామాస పరిగృహ్య రథాత్స్వయమ్ || 7 ||

స చైనం ప్రశ్రితం దృష్ట్వా సంభాష్యాభిప్రసాద్య చ |  
ప్రియార్థం హర్షయన్రామమిത്യవాచ పురోహితః || 8 ||

ప్రసన్నస్తే పితా రామ యౌవరాజ్యమవాప్స్యసి |  
ఉపవాసం భవానద్య కరోతు సహ సీతయా || 9 ||

ప్రాతస్తామభిషేక్తా హి యౌవరాజ్యే నరాధిపః |  
పితా దశరథః ప్రీత్యా యయాతిం నహుషో యథా || 10 ||

ఇత్యుక్త్వా స తదా రామముపవాసం యతవ్రతమ్ |  
మంత్రవిత్కారయామాస వైదేహ్య సహితం మునిః || 11 ||

తతో యథావద్రామేణ స రాజ్ఞో గురురల్పితః |  
అభ్యనుజ్ఞాప్య కాకుత్స్థం యయౌ రామనివేశనాత్ || 12 ||

సుహృద్భిస్తత్ర రామోఽపి సుఖాసీనః ప్రియంవదైః |  
సభాజితో వివేశాఽథ తాననుజ్ఞాప్య సర్వశః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 5. పంచమః సర్గః - వ్రతచర్యావిధానమ్

ప్రహృష్టనరనారీకం రామవేశ్య తదా బభౌ | [హృష్టనారీనరయుతం] |  
యథా మత్తద్విజగణం ప్రపుల్లనలినం సరః || 14 ||

స రాజభవనప్రఖ్యాతస్తాద్రామనివేశనాత్ |  
నిఃసృత్య దద్యశే మార్గం వసిష్ఠో జనసంవృతమ్ || 15 || [నిర్గత్య]

బృందబృందైరయోధ్యాయాం రాజమార్గాః సమంతతః |  
బభూవురభిసంబాధాః కుతూహలజనైర్వృతాః || 16 ||

జనబృందోల్లిసంఘర్షహర్షస్వనవతస్తదా |  
బభూవ రాజమార్గస్య సాగరస్యేవ నిస్సనః || 17 ||

సిక్తసంమృష్టరథ్యా చ తదహర్షనమాలినీ |  
ఆసీదయోధ్యా నగరీ సముచ్చితగృహధ్వజా || 18 ||

తదా హ్యయోధ్యానిలయః సస్త్రీబాలాబలో జనః |  
రామాభిషేకమాకాంక్షన్నాకాంక్షదుదయం రవేః || 19 ||

ప్రజాలంకారభూతం చ జనస్యానందవర్ధనమ్ |  
ఉత్సుకోఽభూజ్జనో ద్రష్టుం తమయోధ్యామహోత్సవమ్ || 20 ||

ఏవం తం జనసంబాధం రాజమార్గం పురోహితః |  
వ్యూహన్నివ జనౌఘం తం శనై రాజకులం యయా || 21 ||

సితాభ్రశిఖరప్రఖ్యం ప్రాసాదమధిరుహ్యా సః |  
సమీయాయ నరేంద్రేణ శక్రేణేవ బృహస్పతిః || 22 ||

తమాగతమభిప్రేక్ష్య హిత్వా రాజాసనం నృపః |  
పప్రచ్ఛ స చ తస్మై తత్యతమిత్యభ్యవేదయత్ || 23 ||

తేన చైవ తదా తుల్యం సహసీనాః సభాసదః |  
ఆసనేభ్యః సముత్తస్థుః పూజయంతః పురోహితమ్ || 24 ||

గురుణా త్యభ్యనుజ్ఞాతో మనుజౌఘం విస్సృజ్య తమ్ |  
వివేశాంతఃపురం రాజా సింహో గిరిగుహామివ || 25 ||

తదగ్గరూపం ప్రమదాజనాకులం [గణాకులం] మహేంద్రవేశ్యప్రతిమం నివేశనమ్ |  
విదీపయంశ్చారు వివేశ పార్థివః శశీవ తారాగణసంకులం నభః || 26 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే పంచమః సర్గః || 5 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 6. షష్ఠః సర్గః - పౌరోత్సేకః



|| పౌరోత్సేకః ||

గతే పురోహితే రామః స్నాతో నియతమానసః |  
 సహ పత్న్యా విశాలాక్షా నారాయణముపాగమత్ || 1 ||

ప్రగృహ్య శిరసా పాత్రం హవిషో విధివత్తదా |  
 మహతే దైవతాయాజ్యం జుహోవ జ్వలితేఽనలే || 2 ||

శేషం చ హవిషస్తస్య ప్రాశ్యాశాస్యాత్మనః ప్రియమ్ |  
 ధ్యాయన్నారాయణం దేవం స్వాస్తీర్ణే కుశసంస్తరే || 3 ||

వాగ్యతః సహ వైదేహ్య భూత్యా నియతమానసః |  
 శ్రీమత్యాయతనే విష్ణోః శిశ్యే నరవరాత్మజః || 4 ||

ఏకయామావశిష్టాయాం రాత్ర్యాం ప్రతివిబుధ్య సః |  
 అలంకారవిధిం కృత్స్నం కారయామాస వేశ్మనః || 5 ||

తత్ర శృణ్వన్సుఖా వాచః సూతమాగధవందినామ్ |  
 పూర్వ్యాం సంధ్యాముపాసీనో జజాప యతమానసః || 6 ||

తుష్టావ ప్రణతశ్చైవ శిరసా మధుసూదనమ్ |  
 విమలక్షౌమసంవీతో వాచయామాస చ ద్విజాన్ || 7 ||

తేషాం పుణ్యాహఘోషోఽథ గంభీరమధురస్తదా |  
 అయోధ్యాం పూరయామాస తూర్యఘోషానునాదితః || 8 ||

కృతోపవాసం తు తదా వైదేహ్య సహ రాఘవమ్ |  
 అయోధ్యానిలయః శ్రుత్వా సర్వః ప్రముదితో జనః || 9 ||

తతః పౌరజనః సర్వః శ్రుత్వా రామాభిషేచనమ్ |  
 ప్రభాతాం రజనీం దృష్ట్వా చక్రే శోభయితుం పులిమ్ || 10 ||

సితాభ్ర శిఖరాభేషు దేవతాయతనేషు చ |  
 చతుష్పథేషు రథ్యాసు చైత్యేష్వట్టాలకేషు చ || 11 ||

నానాపణ్యసమృద్ధేషు వణిజామాపణేషు చ |  
 కుటుంబినాం సమృద్ధేషు శ్రీమత్సు భవనేషు చ || 12 ||

సభాసు చైవ సర్వాసు వృక్షేష్వాలక్ష్మితేషు చ |  
 ధ్వజాః సముచ్చితాశ్చిత్రాః పతాకాశ్చాభవంస్తదా || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 6. షష్ఠః సర్గః - పౌరోత్తేకః



నటనర్తకసంఘానాం గాయకానాం చ గాయతామ్ |  
మనఃకర్ణసుఖా వాచః శుశ్రువుశ్చ తతస్తతః || 14 ||

రామాభిషేకయుక్తాశ్చ కథాశ్చక్రుర్నిధో జనాః |  
రామాభిషేకే సంప్రాప్తే చత్వరేషు గృహేషు చ || 15 ||

బాలా అపి క్రీడమానాః గృహద్వారేషు సంఘశః |  
రామాభిషేకసంయుక్తాశ్చక్రురేవ మిథః కథాః || 16 ||

కృతపుష్పాపహారశ్చ ధూపగంధాధివాసితః |  
రాజమార్గః కృతః శ్రీమాన్సారై రామాభిషేచనే || 17 ||

ప్రకాశీకరణార్థం చ నిశాగమనశంకయా |  
దీపవృక్షాంస్తథా చక్రురనురథ్యాసు సర్వశః || 18 ||

అలంకారం పురస్వైవం కృత్వా తత్పురవాసినః |  
ఆకాంక్షమాణా రామస్య యౌవరాజ్యాభిషేచనమ్ || 19 ||

సమేత్య సంఘశః సర్వే చత్వరేషు సభాసు చ |  
కథయంతో మిథస్తత్ర ప్రశశంసుర్జనాధిపమ్ || 20 ||

అహో మహాత్మా రాజాయమిక్ష్వాకుకులనందనః |  
జ్ఞాత్వా యో వృద్ధమాత్మానం రామం రాజ్యేఽభిషేక్ష్వతి || 21 ||

సర్వే హ్యనుగృహీతాః స్త్రీ యన్తో రామో మహీపతిః | [సర్వేష్య]  
చిరాయ భవితా గోప్తా దృష్టలోకపరావరః || 22 ||

అనుద్ధతమనా విద్వాన్ధర్మాత్మా భ్రాతృవత్సలః |  
యథా చ భ్రాతృషు స్నిగ్ధస్తథాస్తాస్యపి రాఘవః || 23 ||

చిరం జీవతు ధర్మాత్మా రాజా దశరథోఽనఘః |  
యత్ప్రసాదేనాభిషిక్తం రామం ద్రక్షామహే వయమ్ || 24 ||

ఏవంవిధం కథయతాం పౌరాణాం శుశ్రువుస్తదా |  
దిగ్భ్యో విశ్రుతవృత్తాంతాః ప్రాప్తా జానపదా జనాః || 25|| [దిగ్భ్యోఽపి]

తే తు దిగ్భ్యః పులిం ప్రాప్తాః ద్రష్టుం రామాభిషేచనమ్ |  
రామస్య పూరయామాసుః పులిం జానపదా జనాః || 26 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 6. షష్ఠః సర్గః - పారోత్సేకః



జనాఘ్నేస్తైర్విసర్పద్భిః శుశ్రువే తత్ర నిస్వనః |  
పర్వసూదీర్ఘవేగస్య సాగరస్యేవ నిస్వనః || 27 ||

తతస్తదింద్రక్షయసన్నిభం పురం  
దిదృక్షుభిర్జ్ఞానపదైరుపాగతైః |  
సమంతతః సస్వనమాకులం బభౌ  
సముద్రయాదోభిలివార్ణవోదకమ్ || 28 ||

ఇత్యార్దే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే షష్ఠః  
సర్గః || 6 ||



[www.sanatanaadharm.com](http://www.sanatanaadharm.com)



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 7. సప్తమః సర్గః - మంథరాపరిదేవనమ్



|| మంథరాపరిదేవనమ్ ||

జ్ఞాతిదాసీ యతోజాతా కైకేయ్యాస్తు సహోషితా |  
ప్రాసాదం చంద్రసంకాశమారురోహ యదృచ్ఛయా || 1 ||

సిక్తరాజపథాం రమ్యాం ప్రకీర్ణకుసుమోత్కరామ్ |  
అయోధ్యాం మంథరా తస్మాత్ప్రాసాదాదన్వవైక్షత || 2 ||

పతాకాభిర్వరార్థాభిర్ద్వజైశ్చ సమలంకృతామ్ |  
వృతాం ఛన్నపథైశ్చాపి శిరఃస్నాతజనైర్వృతామ్ || 3 ||

మాల్యమోదకహస్తైశ్చ ద్విజేందైరభినాదితామ్ |  
శుక్లదేవగృహద్వారాం సర్వవాదిత్రనిస్వనామ్ || 4 ||

సంప్రహృష్టజనాకీర్ణాం బ్రహ్మఘోషాభినాదితామ్ |  
ప్రహృష్టవరహస్తృశ్వాం సంప్రణర్ణితగోవృషామ్ || 5 ||

ప్రహృష్టముదితైః పారైరుచ్చితధ్వజమాలినీమ్ |  
అయోధ్యాం మంథరా దృష్ట్వా పరం విస్తయమాగతా || 6 ||

ప్రహర్షోత్ఫుల్లనయనాం పాండురక్షామవాసినీమ్ |  
అవిదూరే స్థితాం దృష్ట్వా ధాత్రీం పప్రచ్ఛ మంథరా || 7 ||

ఉత్తమేనాభిసంయుక్తా హర్షేణార్థపరా సతీ |  
రామమాతా ధనం కిం ను జనేభ్యః సంప్రయచ్ఛతి || 8 ||

అతిమాత్రప్రహర్షోఽయం కిం జనస్య చ శంస మే |  
కారయిష్యతి కిం వాపి సంప్రహృష్టో మహీపతిః || 9 ||

విదీర్యమాణా హర్షేణ ధాత్రీ తు పరయా ముదా |  
ఆచచక్షేఽథ కుజ్ఞాయై భూయసీం రాఘవశ్రియమ్ || 10 ||

శ్వః పుష్యేణ జితక్రోధం యౌవరాజ్యేన రాఘవమ్ |  
రాజా దశరథో రామమభిషేచయితానఘమ్ || 11 ||

ధాత్యాస్తు వచనం శ్రుత్వా కుజ్ఞా క్షిప్రమమర్ణితా |  
కైలాసశిఖరాకారాత్ప్రాసాదాదవరోహత || 12 ||

సా దహ్యామానా కోపేన మంథరా పాపదర్శినీ |  
శయానామేత్య కైకేయీమిదం వచనమబ్రవీత్ || 13 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 7. నప్తమః సర్గః - మంథరాపరిదేవనమ్

ఉత్తిష్ఠ మూఢే కిం శేషే భయం త్వామభివర్తతే |  
ఉపప్లుతమఘోషేన కిమాత్మానం న బుధ్యసే || 14 ||

అనిష్టే సుభగాకారే సౌభాగ్యేన వికత్తసే |  
చలం హి తవ సౌభాగ్యం నద్యాః ప్రోత ఇవోష్ణగే || 15 ||

ఏవముక్తా తు కైకేయీ రుష్టయా పరుషం వచః |  
కుబ్జయా పాపదర్శిన్యా విషాదమగమత్పరమ్ || 16 ||

కైకేయీ త్వబ్రవీత్కుబ్జాం కచ్చిత్కేమం న మంథరే |  
విషణ్ణవదనాం హి త్వాం లక్షయే భృశదుఃఖితామ్ || 17 ||

మంథరా తు వచః శ్రుత్వా కైకేయ్యా మధురాక్షరమ్ |  
ఉవాచ క్రోధసంయుక్తా వాక్యం వాక్యవిశారదా || 18 ||

సా విషణ్ణతరా భూత్వా కుబ్జా తస్యా హిలైషిణీ |  
విషాదయంతీ ప్రోవాచ భేదయంతీ చ రాఘవమ్ || 19 ||

అక్షయ్యం సుమహద్దేవి ప్రవృత్తం త్వద్వినాశనమ్ |  
రామం దశరథో రాజా యౌవరాజ్యేఽభిషేక్ష్వతి || 20 ||

సాస్త్యగాఢే భయే మగ్నా దుఃఖశోకసమన్వితా |  
దహ్యమానాఽనలేనేవ త్వద్ధితార్థమిహాగతా || 21 ||

తవ దుఃఖేన కైకేయి మమ దుఃఖం మహద్భవేత్ |  
త్వద్వద్ధౌ మమ వృద్ధిశ్చ భవేదత్ర న సంశయః || 22 ||

నరాధిపకులే జాతా మహిషీ త్వం మహిపతేః |  
ఉగ్రత్వం రాజధర్మాణాం కథం దేవి న బుధ్యసే || 23 ||

ధర్మవాదీ శతో భర్తా శ్లక్షణవాదీ చ దారుణః |  
శుద్ధభావేన జానీషే తేనైవమతిసంధితా || 24 ||

ఉపస్థితం ప్రయుంజానస్త్యయి సాంత్యమనర్థకమ్ |  
అర్థేనైవాద్య తే భర్తా కౌసల్యాం యోజయిష్యతి || 25 ||

అపవాహ్య స దుష్టాత్మా భరతం తవ బంధుషు |  
కాల్యే స్థాపయితా రామం రాజ్యే నిహతకంటకే || 26 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 7. సప్తమః సర్గః - మంథరాపరిదేవనమే



శత్రుః పతిప్రవాదేన మాత్రేవ హితకామ్యయా |  
 ఆశీవిష ఇవాంకేన బాలే పరిహృతస్త్వయా || 27 ||  
 యథా హి కుర్యాత్సర్వో వా శత్రుర్వా ప్రత్యుపేక్షితః |  
 రాజ్ఞా దశరథేనాద్య సపుత్రా త్వం తథా కృతా || 28 ||  
 పాపేనాన్యతసాంత్యేన బాలే నిత్యసుఖోచితే |  
 రామం స్థాపయతా రాజ్యే సానుబంధా హతా హ్యసి || 29 ||  
 సా ప్రాప్తకాలం కైకేయి క్షిప్రం కురు హితం తవ |  
 త్రాయస్య పుత్రమాత్మానం మాం చ విస్తయదర్శనే || 30 ||  
 మంథరాయా వచః శ్రుత్వా శయనాత్సా శుభాననా |  
 ఉత్తస్థా హర్షసంపూర్ణా చంద్రలేఖేవ శారదీ || 31 ||  
 అతీవ సా తు సంహృష్టా కైకేయా విస్తయాన్వితా |  
 ఏకమాభరణం తస్యై కుబ్జాయై ప్రదదౌ శుభమ్ || 32 ||  
 దత్త్వా త్యాభరణం తస్యై కుబ్జాయై ప్రమదోత్తమా |  
 కైకేయా మంథరాం దృష్ట్వా పునరేవాబ్రవీదిదమ్ || 33 ||  
 ఇదం తు మంథరే మహ్యమాఖ్యాసి పరమం ప్రియమ్ |  
 ఏతన్తే ప్రియమాఖ్యాతం భూయః కిం వా కరోమి తే || 34 ||  
 రామే వా భరతే వాఽహం విశేషం నోపలక్షయే |  
 తస్మాత్తుష్టాఽస్మి యద్రాజా రామం రాజ్యేఽభిషేక్ష్వతి || 35 ||  
 న మే పరం కించిదితస్త్వయా పునః  
 ప్రియం ప్రియార్థే సువచం వచో వరమ్ |  
 తథా హ్యవోచస్త్వమతః ప్రియోత్తరం  
 పరం వరం తే ప్రదదామి తం వృణు || 36 ||  
 ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సప్తమః సర్గః ||7||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 8. అష్టమః సర్గః - మంథరోపజాపః



|| మంథరోపజాపః ||

మంథరా త్వభ్యసూయైనాముత్సృజ్యాభరణం చ తత్ |  
ఉవాచేదం తతో వాక్యం కోపదుఃఖసమన్వితా || 1 ||

హర్షం కిమిదమస్థానే కృతవత్ససి బాలిశే |  
శోకసాగరమధ్యస్థం నాత్మానమవబుధ్యసే || 2 || [నావబుధ్యసే]

మనసా ప్రహసామి త్వాం దేవి దుఃఖార్థితా సతీ |  
యచ్ఛోచితవ్యే హృష్టాఽసి ప్రాప్యేదం వ్యసనం మహత్ || 3 ||

శోచామి దుర్మతిత్వం తే కా హి ప్రాజ్ఞా ప్రహర్షయేత్ |  
అరేః సపత్నీపుత్రస్య వృద్ధిం మృత్యులివాగతామ్ || 4 ||

భరతాదేవ రామస్య రాజ్యసాధారణాద్భయమ్ |  
తద్విచింత్య విషణ్ణాస్తి భయం భీతాఽర్థి జాయతే || 5 ||

లక్ష్మణో హి మహేష్వాసో రామం సర్వాత్తనా గతః |  
శత్రుఘ్నశ్చాపి భరతం కాకుత్స్థం లక్ష్మణో యథా || 6 ||

ప్రత్యాసన్నక్రమేణాపి భరతస్యైవ భామిని |  
రాజ్యక్రమో విప్రకృష్టస్తయోస్తావద్యవీయసోః || 7 || [తయోస్తావత్కనీయసోః]

విదుషః క్షత్రచారిత్రే ప్రాజ్ఞస్య ప్రాప్తకారిణః |  
భయాత్ప్రవేపే రామస్య చింతయంతీ తవాత్మజమ్ || 8 ||

సుభగా ఖలు కౌసల్యా యస్యాః పుత్రోఽభిషేక్ష్వతే |  
యావరాజ్యేన మహతా శ్యః పుష్యేణ ద్విజోత్తమైః || 9 ||

ప్రాప్తాం సుమహతీం ప్రీతిం ప్రతీతాం తాం హతద్విషమ్ |  
ఉపస్థాస్యసి కౌసల్యాం దాసీవ త్వం కృతాంజలిః || 10 ||

ఏవం చేత్త్వం సహస్త్వాభిస్తస్యాః ప్రేష్యా భవిష్యసి |  
పుత్రశ్చ తవ రామస్య ప్రేష్యభావం గమిష్యతి || 11 ||

హృష్టాః ఖలు భవిష్యంతి రామస్య పరమాః స్త్రియః |  
అప్రహృష్టా భవిష్యంతి స్నుషాస్తే భరతక్షయే || 12 ||

తాం దృష్ట్వా పరమప్రీతాం బ్రువంతీం మంథరాం తతః |  
రామస్యైవ గుణాన్దేవీ కైకేయీ ప్రశశంస హ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 8. అష్టమః సర్గః - మంథరోపజాపః



ధర్మజ్ఞో గురుభిర్దాంతః కృతజ్ఞః సత్యవాక్కుచిః |  
రామో రాజ్ఞః సుతో జ్యేష్ఠో యౌవరాజ్యమతోఽర్హతి || 14 ||

బ్రాతృన్భ్రాతృంశ్చ దీర్ఘాయుః పితృవత్పాలయిష్యతి |  
సంతప్యసే కథం కుజ్ఞే శ్రుత్వా రామాభిషేచనమ్ || 15 ||

భరతశ్చాపి రామస్య ద్రువం వర్షశతాత్పరమ్ |  
పితృపైతామహం రాజ్యం ప్రాప్నుయాత్పురుషర్షభః || 16 || [అవాప్తాపురుషర్షభః]

సా త్వమభ్యుదయే ప్రాప్తే వర్తమానే చ మంథరే |  
భవిష్యతి చ కల్యాణే కిమర్థం పరితప్యసే || 17 ||

యథా మే భరతో మాన్యస్తథా భూయోఽపి రాఘావః |  
కౌసల్యాతోఽతిరిక్తం చ సోఽనుశుశ్రూషతే హి మామ్ || 18 ||

రాజ్యం యది హి రామస్య భరతస్యాపి తత్తథా |  
మన్యతే హి యథాఽఽత్తానం తథా బ్రాతృంస్తు రాఘవః || 19 ||

కైకేయ్యా వచనం శ్రుత్వా మంథరా భృశదుఃఖితా |  
దీర్ఘముష్ణం వినిశ్చస్య కైకేయీమిదమబ్రవీత్ || 20 ||

అనర్థదర్శినీ మౌర్ఘ్యాన్నాత్తానమవబుధ్యసే |  
శోకవ్యసనవిస్తీర్ణే మజ్జంతీ దుఃఖసాగరే || 21 ||

భవితా రాఘవో రాజా రాఘవస్యాను యః సుతః |  
రాజవంశాత్తు కైకేయీ భరతః పరిహాస్యతే || 22 ||

న హి రాజ్ఞః సుతాః సర్వే రాజ్యే తిష్ఠంతి భామిని |  
స్థాప్యమానేషు సర్వేషు సుమహాననయో భవేత్ || 23 ||

తస్మాజ్జ్యేష్ఠే హి కైకేయి రాజ్యతంత్రాణి పార్థివాః |  
స్థాపయంత్యనవద్యాంగి గుణవత్స్వితరేష్యపి || 24 ||

అసావత్యంతనిర్భగ్నుస్తవ పుత్రో భవిష్యతి |  
అనాథవత్సుభేభ్యశ్చ రాజవంశాచ్ఛ వత్సలే || 25 ||

సాహం త్వదర్థే సంప్రాప్తా త్వం తు మాం నావబుధ్యసే |  
సపత్నివృద్ధా యా మే త్వం ప్రదేయం దాతుమిచ్ఛసి || 26 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 8. అష్టమః సర్గః - మంథరోపజాపః



ధ్రువం తు భరతం రామః ప్రాప్య రాజ్యమకంటకమ్ |  
దేశాంతరం వా నయితా లోకాంతరమథాపి వా || 27 ||

బాల ఏవ హి మాతుల్యం భరతో నాయితస్త్వయా |  
సన్నికర్ణాచ్ఛ సౌహార్దం జాయతే స్థావరేష్యపి || 28 ||

భరతస్యాప్యనువశః శత్రుఘ్నోఽపి సమాగతః |  
లక్ష్మణశ్చ యథా రామం తథాసౌ భరతం గతః || 29 ||

శ్రూయతే హి ధ్రుమః కశ్చిచ్ఛేత్తవ్యో వనజీవిభిః |  
సన్నికర్ణాదిషీకాభిర్త్వచితః పరమాద్భయాత్ || 30 ||

గోప్తా హి రామం సౌమిత్రిర్లక్ష్మణం చాపి రాఘవః |  
అశ్వినోలివ సౌభ్రాత్రం తయోర్లోకేషు విశ్రుతమ్ || 31 ||

తస్మాన్న లక్ష్మణే రామః పాపం కించిత్కరిష్యతి |  
రామస్తు భరతే పాపం కుర్యాదితి న సంశయః || 32 ||

తస్మాద్ద్రాజగృహాద్దేవ వనం గచ్ఛతు తే సుతః |  
ఏతద్ధి రోచతే మహ్యం భృశం చాపి హితం తవ || 33 ||

ఏవం తే జ్ఞాతిపక్షస్య శ్రేయశ్చైవ భవిష్యతి |  
యది చేద్భరతో ధర్మాత్పితృం రాజ్యమవాప్సుసి || 34 ||

స తే సుఖోచితో బాలో రామస్య సహజో లిపుః |  
సమృద్ధార్థస్య నష్టార్థో జీవిష్యతి కథం వశే || 35 ||

అభిద్రుతమివారణ్యే సింహేన గజయాథపమ్ |  
ప్రచ్ఛాద్యమానం రామేణ భరతం త్రాతుమర్హసి || 36 ||

దర్శాన్నిరాకృతా పూర్వం త్వయా సౌభాగ్యవత్తయా |  
రామమాతా సపత్నీ తే కథం వైరం న యాతయేత్ || 37 ||

యదా హి రామః పృథివీమవాప్సుతి ప్రభూతరత్నాకరశైలపత్తనామ్ |  
తదా గమిష్యస్యశుభం పరాభవం సహైవ దినా భరతేన భామిని || 38 || 239

యదా హి రామః పృథివీమవాప్సుతి ధ్రువం ప్రనష్టో భరతో భవిష్యతి |  
అతో హి సంచింతయ రాజ్యమాత్మజే పరస్య చైవాద్య వివాసకారణమ్ || 39 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అష్టమః సర్గః || 8 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 9.నవమః సర్గః-రామప్రవాసనోపాయచింతా



|| రామప్రవాసనోపాయచింతా ||

ఏవముక్తా తు కైకేయీ క్రోధేన జ్వలితాననా |  
 దీర్ఘముష్ణం వినిశ్చస్య మంథరామిదమబ్రవీత్ || 1 ||  
 అద్య రామమితః క్షిప్రం వనం ప్రస్థాపయామ్యహమ్ |  
 యౌవరాజ్యే చ భరతం క్షిప్రమేవాభిషేచయే || 2 ||  
 ఇదం త్విదానీం సంపశ్యే కేనోపాయేన మంథరే |  
 భరతః ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం న తు రామః కథంచన || 3 ||  
 ఏవముక్తా తు సా దేవ్యా మంథరా పాపదర్శినీ |  
 రామార్థముపహింసంతీ కైకేయీమిదమబ్రవీత్ || 4 ||  
 హంతేదానీం ప్రవక్ష్యామి కైకేయి శ్రూయతాం చ మే |  
 యథా తే భరతో రాజ్యం పుత్రః ప్రాప్స్వతి కేవలమ్ || 5 ||  
 కిం న స్మరసి కైకేయి స్మరంతీ వా నిగూహసే |  
 యదుచ్యమానమాత్కార్థం మత్తస్త్వం శ్రోతుమిచ్ఛసి || 6 ||  
 మయోచ్యమానం యది తే శ్రోతుం ఛందో విలాసిని |  
 శ్రూయతామభిధాస్యామి శ్రుత్వా చాపి విమృశ్యతామ్ || 7 ||  
 శ్రుత్వైవం వచనం తస్యాః మంథరాయాస్తు కైకయీ |  
 కించిదుత్థాయ శయనాత్స్వస్తీర్ణాదిదమబ్రవీత్ || 8 ||  
 కథయ త్వం మమోపాయం కేనోపాయేన మంథరే |  
 భరతః ప్రాప్నుయాద్రాజ్యం న తు రామః కథంచన || 9 ||  
 ఏవముక్తా తయా దేవ్యా మంథరా పాపదర్శినీ |  
 రామార్థముపహింసంతీ కుజ్ఞా వచనమబ్రవీత్ || 10 ||  
 తవ దైవాసురే యుద్ధే సహ రాజర్షిభిః పతిః |  
 అగచ్ఛత్త్వాముపాదాయ దేవరాజస్య సాహ్యకృత్ || 11 ||  
 దిశమాస్థాయ వై దేవి దక్షిణాం దండకాన్మతి |  
 వైజయంతమితి ఖ్యాతం పురం యత్ర తిమిధ్వజః || 12 ||  
 స శంబర ఇతి ఖ్యాతః శతమాయో మహాసురః |  
 దదౌ శక్తస్య సంగ్రామం దేవసంఘైరనిర్జితః || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 9.నవమః సర్గః-రామప్రవాసనోపాయచింతా



తస్మిన్ మహతి సంగ్రామే పురుషాన్ క్షతవిక్షతాన్ |  
రాత్రౌ ప్రసుప్తాన్ ఘ్నంతి స్త తరసాఽఽసాద్య రాక్షసాః || 14 ||

తత్రాకరోన్తహద్యుద్ధం రాజా దశరథస్తదా |  
అసురైశ్చ మహాబాహుః శస్త్రైశ్చ శకలీకృతః || 15 ||

అపవాహ్య త్వయా దేవి సంగ్రామాన్నష్టచేతనః |  
తత్రాపి విక్షతః శస్త్రైః పతిస్తే రక్షితస్త్వయా || 16 ||

తుష్టేన తేన దత్తా తే ద్వా వరా శుభదర్శనే |  
స త్వయోక్తః పతిర్దేవి యదేచ్ఛేయం తదా వరా || 17 ||

గృహ్ణీయామితి తత్తేన తథేత్యుక్తం మహాత్మనా |  
అనభిజ్ఞా హ్యహం దేవి త్వయైవ కథితా పురా || 18 ||

కథైషా తవ తు స్నేహాత్ మనసా ధార్యతే మయా |  
రామాభిషేకసంభారాన్నిగృహ్య వినివర్తయ || 19 ||

తౌ వరా యాచ భర్తారం భరతస్యాభిషేచనమ్ |  
ప్రవ్రాజనం తు రామస్య త్వం వర్షాణి చతుర్దశ || 20 ||

చతుర్దశ హి వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనమ్ |  
ప్రజాభావగతస్నేహః స్థిరః పుత్రో భవిష్యతి || 21 ||

క్రోధాగారం ప్రవిశ్యాద్య క్రుద్ధేవాశ్వపతేః సుతే |  
శేష్వానంతర్హితాయాం త్వం భూమౌ మలినవాసినీ || 22 ||

మా స్నేనం ప్రత్యుదీక్షేథా మా చైనమభిభాషథాః |  
రుదంతీ చాపి తం దృష్ట్వా జగత్యాం శోకలాలసా || 23 ||

దయితా త్వం సదా భర్తుః అత్ర మే నాస్తి సంశయః |  
త్వత్కృతే స మహారాజో విశేదపి హుతాశనమ్ || 24 ||

న త్వాం క్రోధయితుం శక్తో న క్రుద్ధాం ప్రత్యుదీక్షితుమ్ |  
తవ ప్రియార్థం రాజా హి ప్రాణానపి పరిత్యజేత్ || 25 ||

న హ్యతిక్రమితుం శక్తస్తవ వాక్యం మహీపతిః |  
మందస్వభావే బుద్ధ్యస్య సౌభాగ్యబలమాత్మనః || 26 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 9.నవమః సర్గః-రామప్రవాసనోపాయచింతా



మణిముక్తం సువర్ణాని రత్నాని వివిధాని చ |  
 దద్యాద్ధశరథో రాజా మాన్సు తేషు మనః కృథాః || 27 ||  
 యా తౌ దైవాసురే యుద్ధే వరా దశరథోఽదదాత్ |  
 తౌ స్త్యారయ మహాభాగే సోఽర్థో మా త్పామతిక్రమేత్ || 28 ||  
 యదాతు తే వరం దద్యాత్ స్వయముత్థాప్య రాఘవః |  
 వ్యవస్థాప్య మహారాజం త్వమిమం వృణుయా వరమ్ || 29||  
 రామం ప్రవ్రాజయారణ్యే నవ వర్షాణి పంచ చ |  
 భరతః క్రియతాం రాజా పృథివ్యాః పార్థివర్షభః || 30 ||  
 చతుర్దశ హి వర్షాణి రామే ప్రవ్రాజితే వనమ్ |  
 రూఢశ్చ కృతమూలశ్చ శేషం స్థాస్యతి తే సుతః || 31 ||  
 రామప్రవ్రాజనం చైవ దేవి యాచస్య తం వరమ్ |  
 ఏవం సిద్ధ్యంతి పుత్రస్య సర్వార్థాస్తవ భామినీ || 32||  
 ఏవం ప్రవ్రాజితశ్చైవ రామోఽరామో భవిష్యతి |  
 భరతశ్చ హతామిత్రస్తవ రాజా భవిష్యతి || 33 ||  
 యేన కాలేన రామశ్చ వనాత్ప్రత్యాగమిష్యతి |  
 తేన కాలేన పుత్రస్తే కృతమూలో భవిష్యతి || 34 ||  
 సుగృహీతమనుష్యశ్చ సుహృద్భిః సార్థమాత్మవాన్ |  
 ప్రాప్తకాలం తు తే మన్యే రాజానం వీతసాధ్యసా || 35 ||  
 రామాభిషేకసంభారాన్నిగృహ్య వినివర్తయ |  
 అనర్థమర్థరూపేణ గ్రాహితా సా తతస్తయా || 36 ||  
 హృష్టా ప్రతీతా కైకేయా మంథరామిదమబ్రవీత్ |  
 సా హి వాక్యేన కుఙ్భాయాః కిశోరీవోత్పథం గతా || 37 ||  
 కైకేయా విస్తయం ప్రాప్తా పరం పరమదర్శనా |  
 కుఙ్భే త్వాం నాభిజానామి శ్రేష్ఠాం శ్రేష్ఠాభిధాయినీమ్ || 38 ||  
 పృథివ్యామసి కుఙ్భానాముత్తమా బుద్ధినిశ్చయే |  
 త్వమేవ తు మమాఽర్థేషు నిత్యయుక్తా హితైషిణీ || 39 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 9.నవమః సర్గః-రామప్రవాసనోపాయచింతా



నాహం సమవబుధ్యేయం కుభ్జే రాజ్జశ్చీకీర్ణితమ్ |  
 సంతి దుఃసంస్థితాః కుబ్జా వక్త్రాః పరమదారుణాః || 40 ||  
 త్వం పద్మమివ వాతేన సన్నతా ప్రియదర్శనా |  
 ఉరస్తేఽభినివిష్టం వై యావత్స్కంధాత్ సమున్నతమ్ || 41 ||  
 అధస్తాచ్ఛోదరం శాతం సునాభమివ లజ్జితమ్ |  
 పరిపూర్ణం తు జఘనం సుపీనౌ చ పయోధరౌ || 42 ||  
 విమలేందుసమం వక్త్రమహో రాజసి మంథరే |  
 జఘనం తవ నిర్ఘ్నం రశనాదామశోభితమ్ || 43 ||  
 జంఘే భృశముపన్యస్తే పాదౌ చాప్యాయతావృభౌ |  
 త్వమాయతాభ్యాం సక్లిభ్యాం మంథరే క్షౌమవాసినీ || 44 ||  
 అగ్రతో మమ గచ్ఛంతీ రాజహంసీవ రాజసే |  
 ఆసన్యాః శంబరే మాయాః సహస్రమసురాధిపే || 45 ||  
 సర్వాస్త్వయి నివిష్టాస్తా భూయశ్చాన్యాః సహస్రశః |  
 తవేదం స్థగు యద్ధీర్ఘం రథఘోణమివాయతమ్ || 46 ||  
 మతయః క్షత్రవిద్యాశ్చ మాయాశ్చాత్ర వసంతి తే |  
 అత్ర తే ప్రతిమోక్ష్యామి మాలాం కుభ్జే హిరణ్మయీమ్ || 47 ||  
 అభిషిక్తే చ భరతే రాఘవే చ వనం గతే |  
 జాత్యేన చ సువర్ణేన సునిష్ఠప్తేన మంథరే || 48 || [సుందరి]  
 లబ్ధార్థా చ ప్రతీతా చ లేపయిష్యామి తే స్థగు |  
 ముఖే చ తిలకం చిత్రం జాతరూపమయం శుభమ్ || 49 ||  
 కారయిష్యామి తే కుభ్జే శుభాన్యాభరణాని చ |  
 పరిధాయ శుభే వస్త్రే దేవతేవ చరిష్యసి || 50 ||  
 చంద్రమాహ్యాయమానేన ముఖేనాప్రతిమాననా |  
 గమిష్యసి గతిం ముఖ్యాం గర్వయంతీ ద్విషజ్జనమ్ || 51 ||  
 తవాపి కుబ్జాః కుబ్జాయాః సర్వాభరణభూషితాః |  
 పాదౌ పరిచరిష్యంతి యథైవ త్వం సదా మమ || 52 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 9.నవమః సర్గః-రామప్రవాసనోపాయచింతా

ఇతి ప్రశస్యమానా సా కైకేయీమిదమబ్రవీత్ |  
 శయానాం శయనే శుభ్రే వేద్యామగ్నిశిఖామివ || 53 ||

గతోదకే సేతుబంధో న కళ్యాణి విధీయతే |  
 ఉత్తిష్ఠ కురు కళ్యాణి రాజానమనుదర్శయ || 54 ||

తథా ప్రోత్సాహితా దేవీ గత్వా మంథరయా సహ |  
 క్రోధాగారం విశాలాక్షీ సౌభాగ్యమదగర్వితా || 55 ||

అనేకశతసాహస్రం ముక్తాహారం వరాంగనా |  
 అవముచ్య వరార్థాణి శుభాన్యాభరణాని చ || 56 ||

తతో హేమోపమా తత్ర కుబ్జావాక్యవశం గతా |  
 సంవిశ్య భూమౌ కైకేయీ మంథరామిదమబ్రవీత్ || 57 ||

ఇహ వా మాం మృతాం కుబ్జే నృపాయావేదయిష్యసి |  
 వనం తు రాఘవే ప్రాప్తే భరతః ప్రాప్స్వతి క్షితిమ్ || 58 ||

న సువర్ణేన మే హ్యర్థో న రత్నైర్న చ భూషణైః |  
 ఏష మే జీవితస్యాంతో రామో యద్యభిషిచ్యతే || 59 ||

అథో పునస్తాం మహిషీం మహీక్షితో వచోభిరత్యర్థమహాపరాక్రమైః |  
 ఉవాచ కుబ్జా భరతస్య మాతరం హితం వచో రామముపేత్య చాహితమ్ || 60 ||

ప్రపత్స్వతే రాజ్యమిదం హి రాఘవో యది ధ్రువం త్వం ససుతా చ తప్స్వసే |  
 అతో హి కళ్యాణి యతస్య తత్రథా యథా సుతస్తే భరతోఽభిషేక్ష్వతే || 61 ||

తథాఽతివిధ్ధా మహిషీ తు కుబ్జయా సమాహతా వాగిషుభిర్నుహుర్నుహుః |  
 నిధాయ హస్తౌ హృదయేఽతివిస్త్రితా శశంస కుబ్జాం కుపితా పునః పునః || 62 ||

యమస్య వా మాం విషయం గతామితో నిశామ్య కుబ్జే ప్రతివేదయిష్యసి |  
 వనం గతే వా సుచిరాయ రాఘవే సమృద్ధకామో భరతో భవిష్యతి || 63 ||

అహం హి నైవాస్తరణాని న స్రజో న చందనం నాంజనపానభోజనమ్ |  
 న కించిదిచ్ఛామి న చేహ జీవితం న చేదితో గచ్ఛతి రాఘవో వనమ్ || 64 ||

అథైతదుక్త్వా వచనం సుదారుణం నిధాయ సర్వాభరణాని భామినీ |  
 అసంవృతామాస్తరణేన మేదినీ మథాధిశిశ్యే పతితేవ కిన్నరీ || 65 ||

ఉదీర్ఘసంరంభతమోవృతాననాతథావముక్తోత్తమమాల్యభూషణా |  
 నరేంద్రపత్నీ విమనా బభూవ సాతమోవృతా ద్యౌరివ మగ్నతారకా || 66 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 10. దశమః సర్గః - కైకేయ్యనునయః



|| కైకేయ్యనునయః ||

విదర్శితా యదా దేవీ కుబ్జయా పాపయా భృశమ్ |

తదా శేతే స్తు సా భూమౌ దిగ్గవిధేవ కిన్నరీ || 1 ||

నిశ్చిత్వ మనసా కృత్యం సా సమ్యగీతి భామినీ |

మంథరాయై శనైః సర్వమాచచక్షే విచక్షణా || 2 ||

సా దీనా నిశ్చయం కృత్వా మంథరావాక్యమోహితా |

నాగకన్యేవ నిశ్చస్య దీర్ఘముష్ణం చ భామినీ || 3 ||

ముపూర్తం చింతయామాస మార్గమాత్మసుఖావహమ్ |

సా సుహృచ్చార్థకామా చ తన్నిశమ్య సునిశ్చయమ్ || 4 ||

బభూవ పరమప్రీతా సిద్ధిం ప్రాప్యేవ మంథరా |

అథ సా మర్షితా దేవీ సమ్యక్కృత్వా సునిశ్చయమ్ || 5 ||

సంవివేశాబలా భూమౌ నివేశ్య భృకుటీం ముఖే |

తతశ్చిత్రాణి మాల్యాని దివ్యాన్యాభరణాని చ || 6 ||

అపవిధ్ధాని కైకేయ్యా తాని భూమిం ప్రపేదిరే |

తయా తాన్యపవిధ్ధాని మాల్యాన్యాభరణాని చ || 7 ||

అశోభయంత వసుధాం నక్షత్రాణి యథా నభః |

క్రోధాగారే నిపతితా సా బభౌ మలినాంబరా || 8 ||

ఏకవేణీం దృఢం బధ్వా గతసత్త్వేవ కిన్నరీ |

ఆజ్ఞాప్య తు మహారాజో రాఘవస్యాభిషేచనమ్ || 9 ||

ఉపస్థాసమనుజ్ఞాప్య ప్రవివేశ నివేశనమ్ |

అద్య రామాభిషేకో వై ప్రసిద్ధ ఇతి జజ్ఞివాన్ || 10 ||

ప్రియార్థాం ప్రియమాఖ్యాతుం వివేశాంతఃపురం వశీ |

స కైకేయ్యా గృహం శ్రేష్ఠం ప్రవివేశ మహాయశాః || 11 ||

పాండురాభ్రమివాకాశం రాహుయుక్తం నిశాకరః |

శుకబర్హిణసంఘుష్టం క్రౌంచహంసరుతాయుతమ్ || 12 ||

వాదిత్రరవసంఘుష్టం కుబ్జావామనికాయుతమ్ |

లతాగృహైశ్చిత్రగృహైశ్చంపకాశోకశోభితైః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 10. దశమః సర్గః - కైకేయ్యనునయః



దాంతరాజతసౌవర్ణవేదికాభిః సమాయుతమ్ |  
నిత్యపుష్పఫలైర్పక్షైర్వ్యాపీభిశ్చోపశోభితమ్ || 14 ||

దాంతరాజతసౌవర్ణైః సంవృతం పరమాసనైః |  
వివిధైరన్నపానైశ్చ భక్ష్యైశ్చ వివిధైరపి || 15 ||

ఉపపన్నం మహార్ణైశ్చ భూషణైస్త్రిదివోపమమ్ |  
తత్ప్రవిశ్య మహారాజః స్వమంతఃపురమృద్ధిమత్ || 16 ||

న దదర్శ ప్రియాం రాజా కైకేయాం శయనోత్తమే |  
స కామబలసంయుక్తో రత్యర్థం మనుజాభిపః || 17 ||

అపశ్యన్తయితాం భార్యాం పప్రచ్ఛ విషసాద చ |  
న హి తస్య పురా దేవీ తాం వేలామత్యవర్తత || 18 ||

న చ రాజా గృహం శూన్యం ప్రవివేశ కదాచన |  
తతో గృహగతో రాజా కైకేయాం పర్యవృచ్ఛత || 19 ||

యథాపురమవిజ్ఞాయ స్వార్థలిప్పుమపండితామ్ |  
ప్రతిహారీ త్వథోవాచ సంత్రస్తా రచితాంజలిః || 20 ||

దేవ దేవీ భృశం కృద్ధా క్రోధాగారమభిదృతా |  
ప్రతిహార్యా వచః శ్రుత్వా రాజా పరమదుర్మనాః || 21 ||

విషసాద పునర్భూయో లులితవ్యాకులేంద్రియః |  
తత్ర తాం పతితాం భూమౌ శయానామతథోచితామ్ || 22 ||

ప్రతప్త ఇవ దుఃఖేన సోఽపశ్యజ్జగతిపతిః |  
స వృద్ధస్తరుణీం భార్యాం ప్రాణేభ్యోఽపి గరియసీమ్ || 23 ||

అపాపః పాపసంకల్పాం దదర్శ ధరణీతలే |  
లతామివ వినిష్కృతాం పతితాం దేవతామివ || 24 ||

కిన్నరీమివ నిర్ధూతాం చ్యుతామప్సరసం యథా |  
మాయామివ పరిభ్రష్టాం హరిణీమివ సంయతామ్ || 25 ||

కరేణుమివ దిగ్ధేన విద్ధాం మృగయునా వనే |  
మహాగజ ఇవారణ్యే స్నేహాత్పరిమమర్క తామ్ || 26 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 10. దశమః సర్గః - కైకేయ్యనునయః



పరిమృశ్య చ పాణిభ్యామభినంత్రస్తచేతనః |  
కామీ కమలపత్రాక్షీమువాచ వనితామిదమ్ || 27 ||

న తేఽహమభిజానామి క్రోధమాత్మని సంశ్రితమ్ |  
దేవి కేనాభిశప్తాఽసి కేన వాఽసి విమానితా || 28 ||

యదిదం మమ దుఃఖాయ శేషే కళ్యాణి పాంసుషు |  
భూమౌ శేషే కిమర్థం త్వం మయి కళ్యాణచేతసి || 29 ||

భూతోపహతచిత్తేవ మమ చిత్తప్రమాధినీ |  
సంతి మే కుశలా వైద్యాస్త్యభితుష్టాశ్చ సర్వశః || 30 ||

సుఖితాం త్వాం కరిష్యంతి వ్యాధిమాచక్ష్య భామినీ |  
కస్య వా తే ప్రియం కార్యం కేన వా విప్రియం కృతమ్ || 31 ||

కః ప్రియం లభతామద్య కో వా సుమహదప్రియమ్ |  
మా రోదీర్తా చ కార్షిస్త్యం దేవి సంపరిశోషణమ్ || 32 ||

అవధ్యో వధ్యతాం కో వా కోవా వధ్యః విముచ్యతామ్ |  
దరిద్రః కో భవేదాధ్యో ద్రవ్యవాన్ వాఽప్యకించనః || 33 ||

అహం చైవ మదీయాశ్చ సర్వే తవ వశానుగాః |  
న తే కించిదభిప్రాయం వ్యాహంతుమహముత్సహే || 34 ||

ఆత్మనో జీవితేనాపి బ్రూహి యన్తనసేచ్ఛసి |  
బలమాత్మని జానంతీ న మాం శంకితుమర్హసి || 35 ||

కరిష్యామి తవ ప్రీతిం సుకృతేనాపి తే శపే |  
యావదావర్తతే చక్రం తావతీ మే వసుంధరా || 36 ||

ప్రాచీనాః సింధుసౌవీరాః సౌరాష్ట్రా దక్షిణాపథాః |  
వంగాంగమగధా మత్స్యాః సమృద్ధాః కాశికొసలాః || 37 ||

తత్ర జాతం బహుద్రవ్యం ధనధాన్యమజావికమ్ |  
తతో వృణీష్య కైకేయి యద్యత్త్వం మనసేచ్ఛసి || 38 ||

కిమాయాసేన తే భీరు ఉత్తిష్టోత్తిష్ట శోభనే |  
తత్త్వం మే బ్రూహి కైకేయి యతస్తే భయమాగతమ్ || 39 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 10. దశమః సర్గః - కైకేయ్యనునయః



పరిమృశ్య చ పాణిభ్యామభిసంతస్తచేతనః |  
కామీ కమలపత్రాక్షీమువాచ వనితామిదమ్ || 27 ||

న తేఽహమభిజానామి క్రోధమాత్మని సంశ్రితమ్ |  
దేవి కేనాభిశప్తాఽసి కేన వాఽసి విమానితా || 28 ||

యదిదం మమ దుఃఖాయ శేషే కళ్యాణి పాంసుషు |  
భూమౌ శేషే కిమర్థం త్వం మయి కళ్యాణచేతసి || 29 ||

భూతోపహతచిత్తేవ మమ చిత్తప్రమాథినీ |  
సంతి మే కుశలా వైద్యాస్త్యభితుష్టాశ్చ సర్వశః || 30 ||

సుఖితాం త్వాం కరిష్యంతి వ్యాధిమాచక్ష్య భామినీ |  
కస్య వా తే ప్రియం కార్యం కేన వా విప్రియం కృతమ్ || 31 ||

కః ప్రియం లభతామద్య కో వా సుమహదప్రియమ్ |  
మా రోదీర్తా చ కార్షిస్త్యం దేవి సంపరిశోషణమ్ || 32 ||

అవధ్యో వధ్యతాం కో వా కోవా వధ్యః విముచ్యతామ్ |  
దరిద్రః కో భవేదాధ్యో ద్రవ్యవాన్ వాఽప్యకించనః || 33 ||

అహం చైవ మదియాశ్చ సర్వే తవ వశానుగాః |  
న తే కించిదభిప్రాయం వ్యాహంతుమహముత్సహే || 34 ||

ఆత్మనో జీవితేనాపి బ్రుహి యన్తనసేచ్ఛసి |  
బలమాత్మని జానంతి న మాం శంకితుమర్హసి || 35 ||

కరిష్యామి తవ ప్రీతిం సుకృతేనాపి తే శపే |  
యావదావర్తతే చక్రం తావతీ మే వసుంధరా || 36 ||

ప్రాచీనాః సింధుసౌవీరాః సౌరాష్ట్రా దక్షిణాపథాః |  
వంగాంగమగధా మత్స్యాః సమృద్ధాః కాశికోసలాః || 37 ||

తత్ర జాతం బహుద్రవ్యం ధనధాన్యమజావికమ్ |  
తతో వృణీష్య కైకేయి యద్యత్త్వం మనసేచ్ఛసి || 38 ||

కిమాయాసేన తే భీరు ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ శోభనే |  
తత్త్వం మే బ్రూహి కైకేయి యతస్తే భయమాగతమ్ || 39 ||

తత్తే వ్యపనయిష్యామి నీహారమివ భాస్కరః | [రశ్మివాన్]  
తథోక్తా సా సమాశ్చస్తా వక్తుకామా తదప్రియమ్ |  
పరిపీడయితుం భూయో భర్తారముపచక్రమే || 40 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే దశమః సర్గః ||10||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 11. ఏకాదశః సర్గః - వరద్యయనిర్బంధః

**|| వరద్యయనిర్బంధః ||**

తం మన్తథశరైర్విధ్ధం కామవేగవశానుగమ్ |  
ఉవాచ పృథివీపాలం కైకేయీ దారుణం వచః || 1 ||

నాస్తి విప్రకృతాదేవ కేనచిన్నావమానితా |  
అభిప్రాయస్తు మే కశ్చిత్తమిచ్ఛామి త్వయా కృతమ్ || 2 ||

ప్రతిజ్ఞాం ప్రతిజానీష్వ యది త్వం కర్తుమిచ్ఛసి |  
అథ తద్వాహరిష్యామి యదభిప్రార్థితం మయా || 3 ||

తామువాచ మహాతేజాః కైకేయీమీషదుత్పితః |  
కామీ హస్తేన సంగృహ్య మూర్ధజేషు శుచిస్త్రితామ్ || 4 ||

అవలిప్తే న జానాసి త్వత్తః ప్రియతరో మమ |  
మనుజో మనుజవ్యాఘ్రాద్రామాదన్యో న విద్యతే || 5 ||

తేనాజయ్యేన ముఖ్యేన రాఘవేణ మహాత్మనా |  
శపే తే జీవనార్హేణ బ్రూహి యన్తనసేచ్ఛసి || 6 ||

యం ముహూర్తమపశ్యంస్తు న జీవేయమహం ధ్రువమ్ |  
తేన రామేణ కైకేయి శపే తే వచనక్రియామ్ || 7 ||

ఆత్మనా వాత్మజైశ్చాన్వైర్ప్రణేయం మనుజర్షభమ్ |  
తేన రామేణ కైకేయి శపే తే వచనక్రియామ్ || 8 ||

భద్రే హృదయమప్యేతదనుమృశ్యోద్ధరస్వ మే |  
ఏతత్సమీక్ష్య కైకేయి బ్రూహి యత్సాధు మన్యసే || 9 ||

బలమాత్మని పశ్యంతీ న మాం శంకితుమర్హసి |  
కరిష్యామి తవ ప్రీతిం సుకృతేనాపి తే శపే || 10 ||

సా తదర్థమనా దేవీ తమభిప్రాయమాగతమ్ |  
నిర్తాధ్యస్థ్యాచ్ఛ హర్షాచ్ఛ బభాషే దుర్వచం వచః || 11 ||

తేన వాక్యేన సంహృష్టా తమభిప్రాయమాగతమ్ |  
వ్యాజిహార మహాఘోరమభ్యాగతమివాంతకమ్ || 12 ||

యథా క్రమేణ శపసి వరం మమ దదాసి చ |  
తచ్ఛృణ్వంతు త్రయస్త్రింశద్దేవాః సాగ్నిపురోగమాః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 11. ఏకాదశః సర్గః - వరద్వయనిర్బంధః

చంద్రాదిత్య నభశ్చైవ గ్రహ రాత్రహనీ దిశః |  
 జగచ్ఛ పృథివీ చేయం సగంధర్యా సరాక్షసా || 14 ||  
 నిశాచరాణి భూతాని గృహేషు గృహదేవతాః |  
 యాని చాన్యాని భూతాని జానీయుర్భాషితం తవ || 15 ||  
 సత్యసంధో మహాతేజాః ధర్మజ్ఞః సుసమాహితః |  
 వరం మమ దదాత్యేష తన్నే శృణ్వుంతు దేవతాః || 16 ||  
 ఇతి దేవీ మహేష్వాసం పరిగృహ్యభిశస్య చ |  
 తతః పరమువాచేదం వరదం కామమోహితమ్ || 17 ||  
 స్మర రాజన్పురా వృత్తం తస్మిన్ దైవాసురే రణే |  
 తత్ర చాచ్యవయచ్ఛ్రుస్తవ జీవితమంతరా || 18 ||  
 తత్ర చాపి మయా దేవ యత్త్వం సమభిరక్షితః |  
 జాగ్రత్యా యతమానాయాస్తతో మే ప్రాదదా వరా || 19 ||  
 తౌ తు దత్తౌ వరా దేవ నిక్షేపౌ మృగయామ్యహమ్ |  
 తథైవ పృథివీపాల సకాశే సత్యసంగర || 20 ||  
 తత్ప్రతిశ్రుత్య ధర్మేణ న చేద్ధాస్యసి మే వరమ్ |  
 అద్వైవ హి ప్రహస్యామి జీవితం త్వద్విమానితా || 21 ||  
 వాఙ్మాత్రేణ తదా రాజా కైకేయ్యా స్వవశే కృతః |  
 ప్రచస్కంద వినాశాయ పాశం మృగ ఇవాత్మనః || 22 ||  
 తతః పరమువాచేదం వరదం కామమోహితమ్ |  
 వరా యౌ మే త్వయా దేవ తదా దత్తౌ మహీపతే || 23 ||  
 తౌ తావదహమద్వైవ వక్ష్యామి శృణు మే వచః |  
 అభిషేకసమారంభో రాఘవస్యాపకల్పితః || 24 ||  
 అనన్దైవాభిషేకేణ భరతో మేఽభిషేచ్యతామ్ |  
 యో ద్వితీయో వరో దేవ దత్తః ప్రీతేన మే త్వయా || 25 ||  
 తదా దైవాసురే యుద్ధే తస్య కాలోఽయమాగతః |  
 నవ పంచ చ వర్షాణి దండకారణ్యమాశ్రితః || 26 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 11. ఏకాదశః సర్గః - వరద్యయనిర్బంధః



చీరాజినజటాధారి రామో భవతు తాపసః |  
భరతో భజతామద్య యౌవరాజ్యమకంటకమ్ || 27 ||

ఏష మే పరమః కామో దత్తమేవ వరం వృణే |  
అద్య చైవ హి పశ్యేయం ప్రయాంతం రాఘవం వనమ్ || 28 ||

స రాజరాజో భవ సత్యసంగరః  
కులం చ శీలం చ హి రక్ష జన్మ చ |  
పరత్రవాసే హి వదంత్యనుత్తమం  
తపోధనాః సత్యవచో హితం నృణామ్ || 29 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
ఏకాదశః సర్గః || 11 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 12. ద్వాదశః సర్గః - కైకేయానివర్తనప్రయాసః



|| కైకేయానివర్తనప్రయాసః ||

తతః శృత్వా మహారాజః కైకేయ్యా దారుణం వచః |

చింతామభిసమాపేదే ముహూర్తం ప్రతతాప చ || 1 ||

కిం ను మే యది వా స్వప్నశ్చిత్తమోహాఽపి వా మమ |

అనుభూతోపసర్గో వా మనసో వాఽప్యపద్రవః || 2 ||

ఇతి సంచింత్య తద్రాజా నాభ్యగచ్ఛత్తదాసుఖమ్ |

ప్రతిలభ్య చిరాత్సంజ్ఞాం కైకేయావాక్యతాపితః || 3 || [తాడితః]

వ్యభితో విక్లవశ్చైవ వ్యాఘ్రిం దృష్ట్వా యథా మృగః |

అసంవృతాయామాసీనో జగత్యాం దీర్ఘముచ్ఛ్వాసన్ || 4 ||

మండలే పన్నగో రుద్ధో మంత్రైరివ మహావిషః |

అహో భిగితి సామర్షో వాచముక్త్యా నరాభిపః || 5 ||

మోహమాపేదివాన్యూయః శోకోపహతచేతనః |

చిరేణ తు నృపః సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య సుదుఃఖితః || 6 ||

కైకేయామబ్రవీత్కృద్ధః ప్రదహన్నివ చక్షుషా |

నృశంసే దుష్టచారిత్రే కులస్యాస్య వినాశిని || 7 ||

కిం కృతం తవ రామేణ పాపం పాపే మయాపిఽవా |

యదా తే జననీతుల్యం వృత్తిం వహతి రాఘవః || 8 ||

తస్యైవ త్వమనర్థాయ కిం నిమిత్తమిహోద్యతా |

త్వం మయాఽఽత్కవినాశార్థం భవనం స్వం ప్రవేశితా || 9 ||

అవిజ్ఞానాన్మృపసుతా వ్యాలీ తీక్ష్ణవిషా యథా |

జీవలోకో యదా సర్వో రామస్యాహ గుణస్తవమ్ || 10 ||

అపరాధం కముద్దిశ్య త్యక్తామీష్టమహం సుతమ్ |

కౌసల్యాం వా సుమిత్రాం వా త్యజేయమపి వా శ్రీయమ్ || 11 ||

జీవితం వాఽఽత్కనో రామం న త్వేవ పితృవత్సలమ్ |

పరా భవతి మే ప్రీతిర్ద్విష్టా తనయమగ్రజమ్ || 12 ||

అపశ్యతస్తు మే రామం నష్టా భవతి చేతనా |

తిష్ఠేల్లోకో వినా సూర్యం సస్యం వా సలిలం వినా || 13 || అమరనథ్ అమర్



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 12. ద్వాదశః సర్గః - కైకేయానివర్తనప్రయాసః

న తు రామం వినా దేహీ తిష్ఠేత్తు మమ జీవితమ్ |  
తదలం త్యజ్యతామేషః నిశ్చయః పాపనిశ్చయే || 14 ||

అపి తే చరణౌ మూర్ధ్నా స్మృశామ్యేష ప్రసీద మే |  
కిమిదం చింతితం పాపే త్వయా పరమదారుణమ్ || 15 ||

అథ జిజ్ఞాససే మాం త్వం భరతస్య ప్రియాప్రియే |  
అస్తు యత్తత్త్వయా పూర్వం వ్యాహృతం రాఘవం ప్రతి || 16 ||

స మే జ్యేష్ఠః సుతః శ్రీమాన్ధర్మజ్యేష్ఠ ఇతీవ మే |  
తత్త్వయా ప్రియవాదిన్యా సేవార్థం కథితం భవేత్ || 17 ||

తచ్ఛ్రుత్వా శోకసంతప్తా సంతాపయసి మాం భృశమ్ |  
ఆవిష్టాఽసి గృహం శూన్యం సా త్వం పరవశం గతా || 18 ||

ఇక్ష్వాకూణాం కులే దేవి సంప్రాప్తః సుమహానయమ్ |  
అనయో నయసంపన్నే యత్ర తే వికృతా మతిః || 19 ||

న హి కించిదయుక్తం వా విప్రియం వా పురా మమ |  
అకరోస్త్యం విశాలాక్షి తేన న శ్రద్ధధామ్యహమ్ || 20 ||

నను తే రాఘవస్తుల్యో భరతేన మహాత్మనా |  
బహుశో హి సుబాలే త్వం కథాః కథయసే మమ || 21 ||

తస్య ధర్మాత్మనో దేవి వనే వాసం యశస్వినః |  
కథం రోచయసే భీరు నవ వర్షాణి పంచ చ || 22 ||

అత్యంతసుకుమారస్య తస్య ధర్మే ధృతాత్మనః |  
కథం రోచయసే వాసమరణ్యే భృశదారుణే || 23 ||

రోచయస్యభిరామస్య రామస్య శుభలోచనే |  
తవ శుశ్రూషమాణస్య కిమర్థం విప్రవాసనమ్ || 24 ||

రామో హి భరతాద్భూయస్తవ శుశ్రూషతే సదా |  
విశేషం త్వయి తస్మాత్తు భరతస్య న లక్షయే || 25 ||

శుశ్రూషాం గౌరవం చైవ ప్రమాణం వచనక్రియామ్ |  
కస్తే భూయస్తరం కుర్యాదన్యత్ర మనుజర్షభాత్ || 26 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 12. ద్వాదశః సర్గః - కైకేయీనివర్తనప్రయాసః



బహూనాం స్త్రీసహస్రాణాం బహూనాం చోపజీవినామ్ |  
పరివాదోఽపవాదో వా రాఘవే నోపపద్యతే || 27 ||

సాంత్వయన్ సర్వభూతాని రామః శుద్ధేన చేతసా |  
గృహ్లాతి మనుజవ్యాఘ్రుః ప్రియైర్విషయవాసినః || 28 ||

సత్యేన లోకాన్ జయతి దీనాన్ దానేన రాఘవః |  
గురూన్ శుశ్రూషయా వీరో ధనుషా యుధి శాత్రవాన్ || 29 ||

సత్యం దానం తపస్త్యాగో మిత్రతా శౌచమార్జవమ్ |  
విద్యా చ గురుశుశ్రూషా ద్రువాణ్యేతాని రాఘవే || 30 ||

తస్మిన్నార్జవసంపన్నే దేవి దేవోపమే కథమ్ |  
పాపమాశంససే రామే మహర్షిసమతేజసి || 31 ||

న స్తరామ్యప్రియం వాక్యం లోకస్య ప్రియవాదినః |  
న కథం త్వత్యతే రామం వక్షామి ప్రియమప్రియమ్ || 32 ||

క్షమా యస్మిన్లమస్త్యాగః సత్యం ధర్మః కృతజ్ఞతా |  
అప్యహింసా చ భూతానాం తమృతే కా గతిర్కమ || 33 ||

మమ వృద్ధస్య కైకేయి గతాంతస్య తపస్వినః |  
దీనం లాలప్యమానస్య కారుణ్యం కర్తుమర్హసి || 34 ||

పృథివ్యాం సాగరాంతాయాం యత్కించదధిగమ్యతే |  
తత్సర్వం తవ దాస్యామి మా చ త్వాం మన్యురావిశేత్ || 35 ||

అంజలిం కుర్తి కైకేయి పాదౌ చాపి స్యుశామి తే |  
శరణం భవ రామస్య మాఽధర్మో మామిహ స్యుశేత్ || 36 ||

ఇతి దుఃఖాభిసంతప్తం విలపంతమచేతనమ్ |  
ఘూర్ణమానం మహారాజం శోకేన సమభిప్లుతమ్ || 37 ||

పారం శోకార్ణవస్యాశు ప్రార్థయంతం పునః పునః |  
ప్రత్యువాచాథ కైకేయీ రౌద్రా రౌద్రతరం వచః || 38 ||

యది దత్త్వా వరౌ రాజన్ పునః ప్రత్యనుతప్యసే |  
ధార్మికత్వం కథం వీర పృథివ్యాం కథయిష్యసి || 39 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 12. ద్వాదశః సర్గః - కైకేయానివర్తనప్రయాసః

యదా సమేతా బహవస్త్యయా రాజర్షయః సహా |

కథయిష్యంతి ధర్మజ్ఞాస్తత్ర కిం ప్రతివక్షసి || 40 ||

యస్యాః ప్రయత్నే జీవామి యా చ మామభ్యపాలయత్ | [ప్రసాదే]

తస్యాః కృతం మయా మిథ్యా కైకేయ్యా ఇతి వక్షసి || 41 ||

కిల్బిషత్వం నరేంద్రాణాం కరిష్యసి నరాధిప |

యో దత్వా వరమద్వైవ పునరన్యాని భాషసే || 42 ||

శైబ్యః శ్యేనకపోతీయే స్వమాంసం పక్షిణే దదౌ |

అలర్కశ్చక్షుషీ దత్త్వా జగామ గతిముత్తమామ్ || 43 ||

సాగరః సమయం కృత్వా న వేలామతివర్తతే |

సమయం మాఽన్యతం కార్షిః పుర్వవృత్తమనుస్మరన్ || 44 ||

స త్వం ధర్మం పరిత్యజ్య రామం రాజ్యేఽభిషిచ్య చ |

సహ కౌలస్యయా నిత్యం రంతుమిచ్ఛసి దుర్మతే || 45 ||

భవత్పథర్శో ధర్శో వా సత్యం వా యది వాఽన్యతమ్ |

యత్త్వయా సంశ్రుతం మహ్యం తస్య నాస్తి వ్యతిక్రమః || 46 ||

అహం హి విషమద్వైవ పీత్వా బహు తవార్గతః |

పశ్యతస్తే మరిష్యామి రామో యద్యభిషిచ్యతే || 47 ||

ఏకాహమపి పశ్యేయం యద్యహం రామమాతరమ్ |

అంజలిం ప్రతిగృహ్ణాంతం శ్రేయో నను మృతిర్కమ || 48 ||

భరతేనాత్మనా చాహం శపే తే మనుజాధిప |

యథా నాన్యేన తుష్యేయమృతే రామవివాసనాత్ || 49 ||

ఏతావదుక్త్వా వచనం కైకేయా విరరామ హా |

విలపంతం చ రాజానం న ప్రతివ్యాజహార సా || 50 ||

శ్రుత్వా తు రాజా కైకేయ్యా వృతం పరమదారుణమ్ | [పరమశోభనమ్]

రామస్య చ వనే వాసమైశ్వర్యం భరతస్య చ || 51 ||

నాభ్యభాషత కైకేయాం ముహూర్తం వ్యాకులేంద్రియః |

ప్రైక్షతానిమిషో దేవీం ప్రియామప్రియవాదినీమ్ || 52 ||

తాం హి వజ్రసమాం వాచమాకర్ణ్య హృదయాప్రియామ్ |

దుఃఖశోకమయీం ఘోరాం రాజా న సుఖితోఽభవత్ || 53 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 12. ద్వాదశః సర్గః - కైకేయానివర్తనప్రయాసః



స దేవ్యా వ్యవసాయం చ ఘోరం చ శపథం కృతమ్ |  
ధ్యాత్వా రామేతి నిఃశ్వస్య చ్చిన్నస్తరులివాపతత్ || 54 ||

నష్టచిత్తో యథోన్నత్యో విపరీతో యథాఽతురః |  
హృతతేజా యథా సర్వో బభూవ జగతీపతిః || 55 ||

దీనయా తు గిరా రాజా ఇతి హోవాచ కైకయీమ్ |  
అనర్థమిమమర్థాభం కేన త్వముపదర్శితా || 56 ||

భూతోపహతచిత్తేవ బ్రువంతీ మాం న లజ్జసే |  
శీలవ్యసనమేతత్తే నాభిజానామ్యహం పురా || 57 ||

బాలాయాస్తత్త్విదానీం తే లక్షయే విపరీతవత్ |  
కుతో వా తే భయం జాతం యా త్వమేవంవిధం వరమ్ || 58 ||

రాష్ట్రే భరతమాసీనం వృణేషే రాఘవం వనే |  
విరమైతేన భావేన త్వమేతేనాన్యతేన వా || 59 ||

యది భర్తుః ప్రియం కార్యం లోకస్య భరతస్య చ |  
నృశంసే పాపసంకల్పే క్షుద్రే దుష్కృతకారిణి || 60 ||

కిం ను దుఃఖమలీకం వా మయి రామే చ పశ్యసి |  
న కథంచిద్యతే రామాద్భరతో రాజ్యమావసేత్ || 61 ||

రామాదపి హితం మన్యే ధర్మతో బలవత్తరమ్ |  
కథం ద్రక్షామి రామస్య వనం గచ్ఛేతి భాషితే || 62 ||

ముఖవర్ణం వివర్ణం తం యథైవేందుముపప్లుతమ్ |  
తాం హి మే సుకృతాం బుద్ధిం సుహృద్భిః సహ నిశ్చితామ్ || 63 ||

కథం ద్రక్ష్యామ్యపావృతాం పరైరివ హతాం చమూమ్ |  
కిం మాం వక్షంతి రాజానో నానాదిగ్భ్యః సమాగతాః || 64 ||

బాలో బతాయమైక్ష్వాకశ్చీరం రాజ్యమకారయత్ |  
యదా తు బహవో వృద్ధాః గుణవంతో బహుశ్రుతాః || 65 ||

పరిప్రక్షంతి కాకుత్స్థం వక్షామి కిమహం తదా |  
కైకేయ్యా క్లిశ్యమానేన రామః ప్రవ్రాజితో మయా || 66 ||

యది సత్యం బ్రవీమ్యేతత్తదసత్యం భవిష్యతి |  
కిం మాం వక్షతి కౌసల్యా రాఘవే వనమాస్థితే || 67 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 12. ద్వాదశః సర్గః - కైకేయానివర్తనప్రయాసః

కిం చైనాం ప్రతివక్షామి కృత్వా విప్రియమీదృశమ్ |  
 యదా యదా హి కౌసల్యా దాసీవచ్ఛ సభీవ చ || 68 ||

భార్యవద్భగినీవచ్ఛ మాతృవచ్ఛోపతిష్ఠతి |  
 సతతం ప్రియకామా మే ప్రియపుత్రా ప్రియంవదా || 69 ||

న మయా సత్యతా దేవి సత్కారార్థా కృతే తవ |  
 ఇదానీం తత్తపతి మాం యన్తయా సుకృతం త్వయి || 70 ||

అపథ్యవ్యంజనోపేతం భుక్తమన్నమివాతురమ్ |  
 విప్రుకారం చ రామస్య సంప్రయాణం వనస్య చ || 71 ||

సుమిత్రా ప్రేక్ష్య వై భీతా కథం మే విశ్వసిష్యతి |  
 కృపణం బత వైదేహీ శ్రోష్యతి ద్వయమప్రియమ్ || 72 ||

మాం చ పంచత్యమాపన్నం రామం చ వనమాశ్రితమ్ |  
 వైదేహీ బత మే ప్రాణాన్ శోచంతీ క్షపయిష్యతి || 73 ||

హీనా హిమవతః పార్శ్వే కిన్నరేణేవ కిన్నరీ |  
 న హి రామమహం దృష్ట్వా ప్రవసంతం మహావనే || 74 ||

చిరం జీవితుమాశంసే రుదంతీం చాపి మైథిలీమ్ |  
 సా నూనం విధవా రాజ్యం సపుత్రా కారయిష్యసి || 75 ||

న హి ప్రవాజితే రామే దేవి జీవితుముత్సహే |  
 సతీం త్వామహమత్యంతం వ్యవస్యామ్యసతీం సతీమ్ || 76 ||

రూపిణీం విషసంయుక్తాం పీత్యేవ మదిరాం నరః |  
 అన్యతైర్భృత మాం సాంత్యైః సాంత్యయంతీ స్త భాషసే || 77 ||

గీతశబ్దేన సంరుద్ధ్య లుభో మృగమివావధిః |  
 అనార్య ఇతి మామార్యాః పుత్రవిక్రాయకం ధ్రువమ్ || 78 ||

ధిక్కలిష్యంతి రథ్యాసు సురాపం బ్రాహ్మణం యథా |  
 అహో దుఃఖమహో కృచ్ఛం యత్ర వాచః క్షమే తవ || 79 ||

దుఃఖమేవంవిధం ప్రాప్తం పురాకృతమివాశుభమ్ |  
 చిరం ఖలు మయా పాపే త్వం పాపేనాభిరక్షితా || 80 ||

అజ్ఞానాదుపసంపన్నా రజ్జురుద్భంభినీ యథా |  
 రమమాణస్త్యయా సార్థం మృత్యుం త్వాం నాభిలక్షయే || 81 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 12. ద్వాదశః సర్గః - కైకేయానివర్తనప్రయాసః

బాలో రహసి హస్తేన కృష్ణసర్పమివాస్మ్యశమ్ |  
మయా హ్యపితృకః పుత్రః స మహాత్మా దురాత్మనా || 82 ||

తం తు మాం జీవలోకోఽయం నూనమాక్రోష్టుమర్హతి |  
బాలిశో బత కామాత్మా రాజా దశరథో భృశమ్ || 83 ||

యః స్త్రీకృతే ప్రియం పుత్రం వనం ప్రస్థాపయిష్యతి |  
వ్రతైశ్చ బ్రహ్మచర్యైశ్చ గురుభిశ్చోపకల్పితః || 84 ||

భోగకాలే మహాత్మ్యచ్ఛ్రం పునరేవ ప్రపత్స్యతే |  
నాలం ద్వితీయం వచనం పుత్రో మాం ప్రతిభాషితుమ్ || 85 ||

స వనం ప్రవ్రజేత్సుక్తో బాఢమిత్యేవ వక్షతి |  
యది మే రాఘవః కుర్యాద్వనం గచ్ఛేతి చోదితః || 86 ||

ప్రతికూలం ప్రియం మే స్యాత్ న తు వత్సః కలిష్యతి |  
శుద్ధభావో హి భావం మే న తు జ్ఞాస్యతి రాఘవః || 87 ||

స వనం ప్రవ్రజేత్సుక్తో బాఢమిత్యేవ వక్షతి |  
రాఘవే హి వనం ప్రాప్తే సర్వలోకస్య ధిక్కృతమ్ || 88 ||

మృత్యురక్షమణీయం మాం నయిష్యతి యమక్షయమ్ |  
మృతే మయి గతే రామే వనం మనుజపుంగవే || 89 ||

ఇష్టే మమ జనే శేషే కిం పాపం ప్రతిపత్స్యసే |  
కౌసల్యా మాం చ రామం చ పుత్రౌ చ యది హాస్యతి || 90 ||

దుఃఖాన్యసహతీ దేవీ మామేవానుమరిష్యతి |  
కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ మాం చ పుత్రైస్త్రీభిః సహ || 91 ||

ప్రక్షిప్య నరకే సా త్వం కైకేయి సుభితా భవ |  
మయా రామేణ చ త్యక్తం శాశ్వతం సత్యతం గుణైః || 92 ||

ఇక్ష్వాకుకులమక్షోభ్యమాకులం పాలయిష్యసి |  
ప్రియం చేద్భరతస్యైతద్రామప్రవ్రాజనం భవేత్ || 93 ||

మా స్త మే భరతః కార్ణిత్రేతకృత్యం గతాయుషః |  
హంతానార్యే మమామిత్రే సకామా భవ కైకయి || 94 ||

మృతే మయి గతే రామే వనం పురుషపుంగవే |  
సేదానీం విధవా రాజ్యం సపుత్రా కారయిష్యసి || 95 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 12. ద్వాదశః సర్గః - కైకేయానివర్తనప్రయాసః

త్వం రాజపుత్రీవాదేన న్యవసో మమ వేశ్మని |  
 అకీర్తిశ్చాతులా లోకే ధ్రువః పరిభవశ్చ మే ||96 ||  
 సర్వభూతేషు చావజ్ఞా యథా పాపకృతస్తథా |  
 కథం రథైర్విభుర్యాత్వా గజాశ్చైశ్చ ముహుర్ముహుః || 97 ||  
 పద్భ్యాం రామో మహారణ్యే వత్సో మే విచరిష్యతి |  
 యస్య త్వాహారసమయే సూదాః కుండలధారిణః || 98 ||  
 అహంపుర్యాః పచంతి స్తే ప్రశస్తం పానభోజనమ్ |  
 స కథం ను కషాయాణి తిక్తాని కటుకాని చ ||99 ||  
 భక్త్యన్వన్వమాహారం సుతో మే వర్తయిష్యతి |  
 మహార్హవస్తసంవీతో భూత్వా చిరసుఖోషితః || 100 ||  
 కాషాయపరిధానస్తు కథం భూమౌనివత్స్యతి |  
 కస్యైతద్ధారుణం వాక్యమేవంవిధమచింతితమ్ || 101 ||  
 రామస్యారణ్యగమనం భరతస్యాభిషేచనమ్ |  
 భిగస్తు యోషితో నామ శరాః స్వార్థపరాః సదా |  
 న బ్రవీమి స్త్రియః సర్వా భరతస్యైవ మాతరమ్ || 102 ||  
 అనర్థభావేఽర్థపరే నృశంసే మమానుతాపాయ నివిష్టభావే |  
 కిమప్రియం పశ్యసి మన్నిమిత్తం హితానుకారిణ్యథవాఽపి రామే || 103 ||  
 పరిత్యజేయుః పితరో హి పుత్రా న్భార్యాః పతీంశ్చాపి కృతానురాగాః |  
 కృత్స్నం హి సర్వం కుపితం జగత్స్వా ద్భృష్టైవ రామం వ్యసనే నిమగ్నమ్ || 104 ||  
 అహం పునర్దేవకుమారరూప మలంకృతం తం సుతమావ్రజంతమ్ |  
 నందామి పశ్యన్మపి దర్శనేన భవామి దృష్ట్వా చ పునర్యువేవ || 105 ||  
 వినాఽపి సూర్యేణ భవేత్ప్రవృత్తి రవర్షతా వజ్రధరేణ వాఽపి |  
 రామం తు గచ్ఛంతమితః సమీక్ష్య జీవేన్న కశ్చిత్త్వతి చేతనా మే || 106 ||  
 వినాశకామామహితామమిత్రా మావాసయం మృత్యుమివాత్సనస్త్వామ్ |  
 చిరం బతాంకేన ధృతాసి సర్వీ మహావిషా తేన హతోఽస్మి మోహాత్ || 107 ||  
 మయా చ రామేణ చ లక్ష్మణేన ప్రశాస్తు హీనో భరతస్త్వయా సహ |  
 పురం చ రాష్ట్రం చ నిహత్య బాంధవా న్మమాహితానాం చ భవాభిహారిణీ || 108 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 12. ద్వాదశః సర్గః - కైకేయానివర్తనప్రయాసః

నృశంసవృత్తే వ్యసనప్రహారిణిప్రసహ్య వాక్యం యదిహద్య భాషసే |  
 న నామ తే కేన ముఖాత్పతంత్యధో విశీర్యమాణా దశనాః సహస్రధా || 109 ||  
 న కించిదాహహితమప్రియం వచో న వేత్తి రామః పరుషాణి భాషితుమ్ |  
 కథం ను రామే హ్యభిరామవాదిని బ్రవీషి దోషాన్లుణ నిత్యసమ్మతే || 110 ||  
 ప్రతామ్య వా ప్రజ్వల వా ప్రణశ్య వా సహస్రశో వా స్ఫుటితా మహీం వ్రజ |  
 న తే కలిష్యమి వచః సుదారుణం మమాహితం కేకయరాజపాంసని || 111 ||  
 క్షురోపమాం నిత్యమసత్త్రియంవదాంప్రదుష్టభావాం స్వకులోపఘాతినీమ్ |  
 న జీవితుం త్వాం విషహేఽమనోరమాం  
 దిధక్ష్మాణాం హృదయం సబంధనమ్ || 112 ||  
 న జీవితం మేఽస్తి పునః కుతః సుఖం వినాఽఽత్వజేనాఽత్వవతః కుతో రతిః |  
 మమాహితం దేవి న కర్తుమర్హసి స్య శామి పాదావపి తే ప్రసీద మే || 113 ||  
 స భూమిపాలో విలపన్ననాథవ త్త్వియా గృహీతో హృదయేఽతిమాత్రయా |  
 పపాత దేవ్యాశ్చరణౌ ప్రసారితా వుభావసంస్పృశ్య యథాఽతురస్తథా || 114 ||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 ద్వాదశః సర్గః || 12 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 13. త్రయోదశః సర్గః - దశరథవిలాపః



|| దశరథవిలాపః ||

అతదర్థం మహారాజం శయానమతథోచితమ్ |  
యయాతిమివ పుణ్యాంతే దేవలోకాత్పరిచ్యుతమ్ || 1 ||

అనర్థరూపా సిద్ధార్థా హ్యభితా భయదర్శినీ |  
పునరాకారయామాస తమేవ వరమంగనా || 2 ||

త్వం కత్థసే మహారాజ సత్యవాదీ దృఢవ్రతః |  
మమ చేమం వరం కస్త్యాద్విధారయితుమిచ్ఛసి || 3 ||

ఏవముక్తస్తు కైకేయ్యా రాజా దశరథస్తదా |  
ప్రత్యువాచ తతః క్రుద్ధో ముహూర్తం విహ్వలన్నివ || 4 ||

మృతే మయి గతే రామే వనం మనుజపుంగవే |  
హంతానార్యే మమామిత్రే సకామా సుఖినీ భవ || 5 ||

స్వర్గేఽపి ఖలు రామస్య కుశలం దైవతైరహమ్ |  
ప్రత్యాదేశాదభిహితం ధారయిష్యే కథం బత || 6 ||

కైకేయ్యాః ప్రియకామేన రామః ప్రవ్రాజితో మయా |  
యది సత్యం బ్రవీమ్యేతత్తదసత్యం భవిష్యతి || 7 ||

అపుత్రేణ మయా పుత్రః శ్రమేణ మహతా మహాన్ |  
రామో లభ్యో మహాబాహుః స కథం త్యజ్యతే మయా || 8 ||

శూరశ్చ కృతవిద్యశ్చ జితక్రోధః క్షమాపరః |  
కథం కమలపత్రాక్షో మయా రామో వివాస్యతే || 9 ||

కథమిందీవరశ్యామం దీర్ఘబాహుం మహాబలమ్ |  
అభిరామమహం రామం ప్రేషయిష్యామి దండకాన్ || 10 ||

సుఖానాముచితస్యైవ దుఃఖైరనుచితస్య చ |  
దుఃఖం నామానుపశ్యేయం కథం రామస్య భీమతః || 11 ||

యది దుఃఖమకృత్యాఽద్య మమ సంక్రమణం భవేత్ |  
అదుఃఖార్హస్య రామస్య తతః సుఖమవాప్నుయామ్ || 12 ||

నృశంసే పాపసంకల్పే రామం సత్యపరాక్రమమ్ |  
కిం విప్రియేణ కైకేయి ప్రియం యోజయసే మమ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 13. త్రయోదశః సర్గః - దశరథవిలాపః

అకీర్తిరతులా లోకే ధ్రువః పరిభవశ్చ మే |  
తథా విలపతస్తస్య పరిభ్రమితచేతసః || 14 ||

అస్తమభ్యగమత్సార్యో రజనీ చాభ్యవర్తత |  
సా త్రియామా తథాఽఽర్తస్య చంద్రమండలమండితా || 15 ||

రాజ్ఞో విలపమానస్య న వ్యభాసత శర్వరీ |  
తదైవోష్ణం వినిశ్చస్య వృద్ధో దశరథో నృపః || 16 ||

విలలాపార్తవద్దుఃఖం గగనాసక్తలోచనః |  
న ప్రభాతం తయేచ్ఛామి నిశే నక్షత్రభూషణే || 17 ||

క్రియతాం మే దయా భద్రే మయాఽయం రచితోఽంజలిః |  
అథవా గమ్యతాం శీఘ్రం నాహమిచ్ఛామి నిర్భ్రణామ్ || 18 ||

నృశంసాం కేకయాం ద్రష్టుం యత్యతే వ్యసనం మహాత్ |  
ఏవముక్త్వా తతో రాజా కైకేయాం సంయతాంజలిః || 19 ||

ప్రసాదయామాస పునః కైకేయాం చేదమబ్రవీత్ |  
సాధువృత్తస్య దీనస్య త్వద్గతస్య గతాయుషః || 20 ||

ప్రసాదః క్రియతాం దేవి భద్రే రాజ్ఞో విశేషతః |  
శూన్యే న ఖలు సుశ్రోణి మయేదం సముదాహృతమ్ || 21 ||

కురు సాధు ప్రసాదం మే బాలే సహృదయా హ్యసి |  
ప్రసీద దేవి రామో మే త్వద్గతం రాజ్యమవ్యయమ్ || 22 ||

లభతామసితాపాంగే యశః పరమవాప్పుహి |  
మమ రామస్య లోకస్య గురూణాం భరతస్య చ |  
ప్రియమేతద్గురుశ్రోణి కురు చారుముఖేక్షణే || 23 ||

విశుద్ధభావస్య హి దుష్టభావా తామ్రేక్షణస్యాశ్రుకలస్య రాజ్ఞః |  
శ్రుత్వా విచిత్రం కరుణం విలాపం భర్తుర్భృశంసా న చకార వాక్యమ్ || 24 ||

తతః స రాజా పునరేవ మూర్ఛితః ప్రియామదుష్టాం ప్రతికూలభాషిణీమ్ |  
సమీక్ష్య పుత్రస్య వివాసనం ప్రతి క్షితౌ విసంజ్ఞో నిపపాత దుఃఖితః || 25 ||

ఇతీవ రాజ్ఞో వ్యథితస్య సా నిశా జగామ ఘోరం శ్వసతో మనస్పినః |  
విబోధ్యమానః ప్రతిబోధనం తదా నివారయామాస స రాజసత్తమః || 26 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే త్రయోదశః సర్గః || 13 ||

# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 14. చతుర్దశః సర్గః - కైకేయుపాలంభః



// కైకేయుపాలంభః //

పుత్రశోకార్దితం పాపా వినంజ్ఞం పతితం భువి |

వివేష్టమానముద్బీక్ష్ట సైక్ష్వాకమిదమబ్రవీత్ || 1 ||

పాపం కృత్వైవ కిమిదం మమ సంశ్రుత్య సంశ్రవమ్ |

శేషే క్షితితలే సన్నః స్థిత్యాం స్థాతుం త్వమర్హసి || 2 ||

ఆపరుః సత్యం హి పరమం ధర్మం ధర్మవిదో జనాః |

సత్యమాశ్రిత్య హి మయా త్వం చ ధర్మం ప్రచోదితః || 3 ||

సంశ్రుత్య శైబ్యః శ్యేనాయ స్వాం తనుం జగతీపతిః |

ప్రదాయ పక్షిణో రాజన్ జగామ గతిముత్తమామ్ || 4 ||

తథా హ్యులర్కస్తేజస్వీ బ్రాహ్మణే వేదపారగే |

యాచమానే స్వకే నేత్రే ఉద్ధృత్యావిమనా దదౌ || 5 ||

సరితాం తు పతిః స్వల్పాం మర్యాదాం సత్యమన్వితః |

సత్యానురోధాత్సమయే వేలాం స్వాం నాతివర్తతే || 6 ||

సత్యమేకపదం బ్రహ్మ సత్యే ధర్మః ప్రతిష్ఠితః |

సత్యమేవాక్షయా వేదాః సత్యేనైవాప్యతే పరమ్ || 7 ||

సత్యం సమనువర్తస్య యది ధర్మే ధృతా మతిః |

స వరః సఫలో మేఽస్తు వరదో హ్యసి సత్తమ || 8 ||

ధర్మస్యేహాభికామార్థం మమ చైవాభిచోదనాత్ |

ప్రవ్రాజయ సుతం రామం త్రిః ఖలు త్వాం బ్రవీమ్యహమ్ || 9 ||

సమయం చ మమాద్యేమం యది త్వం న కరిష్యసి |

అగ్రతస్తే పరిత్యక్తా పరిత్యక్ష్వామి జీవితమ్ || 10 ||

ఏవం ప్రచోదితో రాజా కైకేయ్యా నిర్విశంకయా |

నాశకత్పాశమున్తోక్తుం బలిలింద్రకృతం యథా || 11 ||

ఉద్భ్రాంతహృదయశ్చాపి వివర్ణవదనోఽభవత్ |

స ధుర్యో వై పరిస్పందన్యగచక్రాంతరం యథా || 12 ||

విహ్వలాభ్యాం చ నేత్రాభ్యామపశ్యన్నివ భూపతిః | [భూమిపః]

కృచ్ఛాద్ధైర్యేణ సంస్తభ్య కైకేయీమిదమబ్రవీత్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 14. చతుర్దశః సర్గః - కైకేయుపాలంభః

యస్తే మంత్రకృతః పాణిరగ్నా పాపే మయా ధృతః |  
తం త్యజామి స్వజం చైవ తవ పుత్రం త్వయా సహ || 14 ||

ప్రయాతా రజనీ దేవి సూర్యస్యాదయనం ప్రతి |  
అభిషేకం గురుజనస్త్వరయిష్యతి మాం ధ్రువమ్ || 15 ||

రామాభిషేకసంభారైస్తదర్థముపకల్పితైః |  
రామః కారయితవ్యో మే మృతస్య సలిలక్రియామ్ || 16 ||

త్వయా సపుత్రయా నైవ కర్తవ్యా సలిలక్రియా |  
వ్యాహంతాఽస్యశుభాచారే యది రామాభిషేచనమ్ || 17 ||

న చ శక్తోఽస్త్వహం ద్రష్టుం దృష్ట్వా పూర్వం తథా సుఖమ్ | [శక్తోమ్యహం]  
హతహర్షం నిరానందం పునర్జనమవాఙ్ముఖమ్ || 18 ||

తాం తథా బ్రువతస్తస్య భూమిపస్య మహాత్మనః |  
ప్రభాతా శర్వరీ పుణ్యా చంద్రనక్షత్రశాలినీ || 19 ||

తతః పాపసమాచారా కైకేయా పార్థివం పునః |  
ఉవాచ పరుషం వాక్యం వాక్యజ్ఞా రోషమూర్ఛితా || 20 ||

కిమిదం భాషసే రాజన్యాక్యం గరరుజోపమమ్ |  
ఆనాయయితుమక్లిష్టం పుత్రం రామమిహార్హసి || 21 ||

స్థాప్య రాజ్యే మమ సుతం కృత్వా రామం వనేచరమ్ |  
నిఃసపత్నాం చ మాం కృత్వా కృతకృత్యో భవిష్యసి || 22 ||

స నున్న ఇవ తీక్ష్ణేన ప్రతోదేన హయోత్తమః |  
రాజా ప్రచోదితోఽభీక్షం కైకేయామిదమబ్రవీత్ || 23 ||

ధర్మబంధేన బద్ధోఽస్మి నష్టా చ మమ చేతనా |  
జ్యేష్ఠం పుత్రం ప్రియం రామం ద్రష్టుమిచ్ఛామి ధార్మికమ్ || 24 ||

తతః ప్రభాతాం రజనీముదితే చ దివాకరే |  
పుణ్యే నక్షత్రయోగే చ ముహూర్తే చ సమాహితే || 25 ||

వసిష్ఠో గుణసంపన్నః శిష్యైః పరివృతస్తదా |  
ఉపసంగృహ్య సంభారాన్ప్రవివేశ పురోత్తమమ్ || 26 || [ఉపగృహ్యశు] 265

సిక్తసమ్తార్జితపథాం పతాకోత్తమభూషితామ్ |  
విచిత్రకుసుమాకీర్ణాం నానాస్రగ్గీర్విరాజితామ్ || 27 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 14. చతుర్దశః సర్గః - కైకేయుపాలంభః



సంహృష్టమనుజోపేతాం సమృద్ధవిపణాపణామ్ |  
మహోత్సవసమాకీర్ణాం రాఘవార్థే సముత్సుకామ్ || 28 ||

చందనాగరుధూపైశ్చ సర్వతః ప్రతిధూపితామ్ |  
తాం పులిం సమతిక్రమ్య పురందరపురోపమామ్ || 29 ||

దదర్శాంతఃపురం శ్రేష్ఠం నానాద్విజగణాయుతమ్ |  
పౌరజానపదాకీర్ణం బ్రాహ్మణైరుపశోభితమ్ || 30 ||

యజ్ఞవిద్భిః సుసంపూర్ణం సదస్యైః పరమద్విజైః |  
తదంతఃపురమాసాద్య వ్యతిచక్రామ తం జనమ్ || 31 ||

వసిష్ఠః పరమప్రీతః పరమర్షిర్షివేశ చ |  
సత్వపశ్యద్వినిష్కాంతం సుమంత్రం నామ సారథిమ్ || 32 ||

ద్వారే తు రాజసింహస్య సచివం ప్రియదర్శనమ్ |  
తమువాచ మహాతేజాః సూతపుత్రం విశారదమ్ || 33 ||

వసిష్ఠః క్షిప్రమాచక్ష్య నృపతేర్మామిహాగతమ్ |  
ఇమే గంగోదకఘటాః సాగరేభ్యశ్చ కాంచనాః || 34 ||

ఔదుంబరం భద్రపీఠమభిషేకార్థమాహృతమ్ | [మాగతమ్]  
సర్వబీజాని గంధాశ్చ రత్నాని వివిధాని చ || 35 ||

క్షౌద్రం దధి ఘృతం లాజాః దర్భాః సుమనసః పయః |  
అష్టౌ చ కన్యా రుచిరాః మత్తశ్చ వరవారణః || 36 ||

చతురశ్యో రథః శ్రీమాన్విస్త్రింశో ధనురుత్తమమ్ |  
వాహనం నరసంయుక్తం ఛత్రం చ శశిసన్నిభమ్ || 37 ||

శ్వేతే చ వాలవ్యజనే భృంగారశ్చ హిరణ్మయః |  
హేమదామపినద్ధశ్చ కకుద్వాన్పాండరో వృషః || 38 ||

కేసరీ చ చతుర్దంష్ట్రో హరిశ్రేష్ఠో మహాబలః |  
సింహాసనం వ్యాఘ్రుతనుః సమిద్ధశ్చ హఋతాశనః || 39 ||

సర్వవాదిత్రసంఘాశ్చ వేశ్యాశ్చాలంకృతాః స్త్రియః |  
ఆచార్యా బ్రాహ్మణా గావః పుణ్యాశ్చ మృగపక్షిణః || 40 ||

పౌరజానపదశ్రేష్ఠాః నైగమాశ్చ గణైః సహ |  
ఏతే చాన్యే చ బహవః ప్రియమాణాః ప్రియంవదాః || 41 || [నీయమానాః]

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 14. చతుర్దశః సర్గః - కైకేయుపాలంభః



అభిషేకాయ రామస్య సహ తిష్ఠంతి పార్థివైః |  
 త్వరయస్య మహారాజం యథా సముదితేఽహని || 42 ||  
 పుణ్యే నక్షత్రయోగే చ రామో రాజ్యమవాప్సుయాత్ | [పుష్పే]  
 ఇతి తస్య వచః శ్రుత్వా సూతపుత్రో మహాత్మనః || 43 ||  
 స్తువన్తుపతిశార్థాలం ప్రవివేశ నివేశనమ్ |  
 తం తు పూర్వోదితం వృద్ధం ద్వారస్థా రాజసమ్మతమ్ || 44 ||  
 న శేకురభిసంరోద్ధుం రాజ్ఞః ప్రయచికిర్షవః |  
 స సమీపస్థితో రాజ్ఞస్తామవస్థామజ్ఞివాన్ || 45 ||  
 వాగ్భిః పరమతుష్టాభిరభిష్టాతుం ప్రచక్రమే |  
 తతః సూతో యథాకాలం పార్థివస్య నివేశనే || 46 ||  
 సుమంత్రః ప్రాంజలిర్భూత్వా తుష్టావ జగతీపతిమ్ |  
 యథా నందతి తేజస్వీ సాగరో భాస్కరోదయే || 47 ||  
 ప్రీతః ప్రీతేన మనసా తథాఽఽనందఘనః స్వతః |  
 ఇంద్రమస్యాం తు వేలాయామభితుష్టావ మాతలిః || 48 ||  
 సోఽజయద్ధానవాన్సర్వాంస్తథా త్వాం బోధయామ్యహమ్ |  
 వేదాః సహంగవిద్యాశ్చ యథాహ్యత్తభువం విభుమ్ || 49 ||  
 బ్రహ్మాణం బోధయంత్యద్య తథా త్వాం బోధయామ్యహమ్ |  
 ఆదిత్యః సహ చంద్రేణ యథా భూతధరాం శుభామ్ || 50 ||  
 బోధయత్యద్య పృథివీం తథా త్వాం బోధయామ్యహమ్ |  
 ఉత్తిష్టాశు మహారాజ కృతకౌతుకమంగళః || 51 ||  
 విరాజమానో వపుషా మేరోలివ దివాకరః |  
 సోమసూర్యా చ కాకుత్స్థ శివవైశ్రవణావపి || 52 ||  
 వరుణశ్చాగ్నిలింద్రశ్చ విజయం ప్రదిశంతు తే |  
 గతా భగవతీ రాత్రిః కృతం కృత్యమిదం తవ || 53 ||  
 బుద్ధ్యస్య నృపశార్థాల కురుకార్యమనంతరమ్ |  
 ఉపతిష్ఠతి రామస్య సమగ్రమభిషేచనమ్ || 54 || [ఉదతిష్ఠత]  
 పౌరజానపదైశ్చాపి నైగమైశ్చ కృతాంజలిః |  
 అయం వసిష్ఠో భగవాన్ప్రాహ్లాణైః సహ తిష్ఠతి || 55 || [స్వయం]



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 14. చతుర్దశః సర్గః - కైకేయుపాలంభః

క్రిప్రమాజ్ఞాప్యతాం రాజన్రాఘవస్యాభిషేచనమ్ |  
యథా హ్యపాలాః పశవో యథా సేనా హ్యనాయకా || 56 ||

యథా చంద్రం వినా రాత్రిర్యథా గావో వినా వృషమ్ |  
ఏవం హి భవితా రాష్ట్రం యత్ర రాజా న దృశ్యతే || 57 ||

ఇతి తస్య వచః శృత్వా సాంత్వపూర్వమివార్థవత్ |  
అభ్యకీర్యత శోకేన భూయ ఏవ మహీపతిః || 58 ||

తతః స రాజా తం సూతం సన్నహర్షః సుతం ప్రతి |  
శోకరక్తేక్షణః శ్రీమానుద్వీక్ష్కోవాచ ధార్మికః || 59 ||

వాక్చైస్తు ఖలు మర్తాణి మమ భూయో నికృంతసి |  
సుమంత్రః కరుణం శ్రుత్వా దృష్ట్వా దీనం చ పార్థివమ్ || 61 ||

ప్రగృహీతాంజలిః కించిత్ తస్మాద్దేశాదపాక్రమత్ |  
యదా వక్తుం స్వయం దైన్యాత్ న శశాక మహీపతిః || 62 ||

తదా సుమంత్రం మంత్రజ్ఞా కైకేయీ ప్రత్యువాచ హ |  
సుమంత్ర రాజా రజనీం రామహర్షసముత్సుకః || 63 ||

ప్రజాగరపరిశ్రాంతో నిద్రాయా వశమేయివాన్ |  
తద్గచ్ఛ త్వరితం సూత రాజపుత్రం యశస్వినమ్ || 64 ||

రామమానయ భద్రం తే నాత్ర కార్యా విచారణా |  
స మన్యమానః కళ్యాణం హృదయేన ననంద చ || 65 ||

నిర్ణగామ చ సంప్రీత్యా త్వరితో రాజశాసనాత్ |  
సుమంత్రశ్చింతయామాస త్వరితం చోదితస్తయా || 66 ||

వ్యక్తం రామోఽభిషేకార్థమిహాయాస్యతి ధర్మవిత్ |  
ఇతి సూతో మతిం కృత్వా హర్షేణ మహతాఽఽవృతః || 67 ||

నిర్ణగామ మహాబాహూ రాఘవస్య దిదృక్షయా |  
సాగరప్రాదసంకాశాత్సుమంత్రోంతఃపురాచ్ఛుభాత్ |  
నిష్క్రమ్య జనసంబాధం దదర్శ ద్వారమగ్రతః || 68 ||

తతః పురస్తాత్పహసా వినిర్గతో మహీభృతో ద్వారగతాన్విలోకయన్ | [పతన్] |  
దదర్శ పౌరాన్వివిధాన్తహాధనా నుపస్థితాన్ద్వారముపేత్య విష్ఠితాన్ || 69 || 268

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే చతుర్దశః సర్గః || 14 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 15. పంచదశః సర్గః - సుమంత్రప్రేషణమ్



|| సుమంత్రప్రేషణమ్ ||

తే తు తాం రజనీముష్య బ్రాహ్మణా వేదపారగాః |  
ఉపతస్థురుపస్థానం సహ రాజపురోహితాః || 1 ||

అమాత్యా బలముఖ్యాశ్చ ముఖ్యా యే నిగమస్య చ |  
రాఘవస్యాభిషేకార్థే ప్రీయమాణాస్తు సంగతాః || 2 ||

ఉదితే విమలే సూర్యే పుష్యే చాభ్యాగతేఽహని |  
లగ్నే కర్కటకే ప్రాప్తే జన్త రామస్య చ స్థితే || 3 ||

అభిషేకాయ రామస్య ద్విజేంద్రైరుపకల్పితమ్ |  
కాంచనా జలకుంభాశ్చ భద్రపీఠం న్వలంకృతమ్ || 4 ||

రథశ్చ సమ్యగాస్తీర్ణో భాస్వతా వ్యాఘ్రుచర్తణా |  
గంగాయమునయోః పుణ్యాత్సంగమాదాహృతం జలమ్ || 5 ||

యాశ్చాన్యాః సరితః పుణ్యా హ్రదాః కూపాః సరాంసి చ |  
ప్రాగ్వాహశ్శోర్ధ్వవాహశ్చ తిర్యగ్వాహః సమాహితాః || 6 ||

తాభ్యశ్చైవాహృతం తోయం సముద్రేభ్యశ్చ సర్వశః |  
సలాజాః క్షీరిభిశ్చన్నాః ఘటాః కాంచనరాజతాః || 7 ||

పద్మోత్పలయుతా భాంతి పూర్ణాః పరమవారిణా |  
క్షౌద్రం దధి ఘృతం లాజాః దర్భాః సుమనసః పయః || 8 ||

వేశ్యాశ్చైవ శుభాచారాః సర్వాభరణభూషితాః |  
చంద్రాంశువికచప్రఖ్యం కాంచనం రత్నభుషితమ్ || 9 ||

సజ్జం తిష్ఠతి రామస్య వాలవ్యజనముత్తమమ్ |  
చంద్రమండలసంకాశమాతపత్రం చ పాండరమ్ || 10 ||

సజ్జం ద్యుతికరం శ్రీమదభిషేకపురస్కృతమ్ |  
పాండరశ్చ వృషః సజ్జః పాండరోఽశ్వశ్చ సుస్థితః || 11 || [సంస్థితః]

ప్రసృతశ్చ గజః శ్రీమానౌపవాహ్యాః ప్రతీక్షతే |  
అష్టౌ చ కన్యా రుచిరాః సర్వాభరణభూషితాః || 12 || [మాంగళ్యాః]

వాదిత్రాణి చ సర్వాణి వందినశ్చ తథాఽపరే |  
ఇక్ష్వాకూణాం యథా రాజ్యే సంభ్రయేతాభిషేచనమ్ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 15. పంచదశః సర్గః - సుమంత్రప్రేషణమ్



తథా జాతీయమాదాయ రాజపుత్రాభిషేచనమ్ |  
 తే రాజవచనాత్తత్త సమవేతా మహీపతిమ్ || 14 ||  
 అపశ్యంతోఽబ్రువన్మో ను రాజ్ఞో నః ప్రతివేదయేత్ |  
 న పశ్యామశ్చ రాజానముదితశ్చ దివాకరః || 15 ||  
 యౌవరాజ్యాభిషేకశ్చ సజ్ఞో రామస్య భీమతః |  
 ఇతి తేషు బ్రువాణేషు సార్వభౌమాన్తహీపతీన్ || 16 ||  
 అబ్రవీత్తానిదం వాక్యం సుమంత్రో రాజసత్యతః | [సర్వాన్]  
 రామం రాజ్ఞో నియోగేన త్వరయా ప్రస్థితోఽస్త్వహమ్ || 17 ||  
 పూజ్యా రాజ్ఞో భవంతస్తు రామస్య చ విశేషతః |  
 అహం పృచ్ఛామి వచనాత్సుఖమాయుష్షతామహమ్ || 18 ||  
 రాజ్ఞః సంప్రతిబుధ్యస్య యచ్ఛాగమనకారణమ్ |  
 ఇత్యుక్త్వాంతఃపురద్వారమాజగామ పురాణవిత్ || 19 ||  
 నదాఽసక్తం చ తద్వేత్త సుమంత్రః ప్రవివేశ హ |  
 తుష్టావాస్య తదా వంశం ప్రవిశ్య స విశాంపతేః || 20 ||  
 శయనీయం నరేంద్రస్య తదసాద్య వ్యతిష్ఠత |  
 సోఽత్యాసాద్య తు తద్వేత్త తిరస్కరణిమంతరా || 21 ||  
 ఆశీర్భిర్గుణయుక్తాభిరభితుష్టావ రాఘవమ్ |  
 సోమసూర్యా చ కాకుత్స్థ శివవైశ్రవణావపి || 22 ||  
 వరుణశ్చాగ్నిలింద్రశ్చ విజయం ప్రదిశంతు తే |  
 గతా భగవతీ రాత్రిః కృతం కృత్యమిదం తవ || 23 ||  
 బుధ్యస్య నృపశార్దూల కురు కార్యమనంతరమ్ |  
 బ్రాహ్మణా బలముఖ్యాశ్చ నైగమాశ్చాగతా నృప || 24 ||  
 దర్శనం ప్రతికాంక్షంతే ప్రతిబుధ్యస్య రాఘవ |  
 స్తువంతం తం తదా సూతం సుమంత్రం మంత్రకోవిదమ్ || 25 ||  
 ప్రతిబుధ్య తతో రాజా ఇదం వచనమబ్రవీత్ |  
 రామమానయ సూతేతి యదస్యభిహితోఽనయా || 26 ||  
 కిమిదం కారణం యేన మమాజ్ఞా ప్రతిహన్యతే |  
 న చైవ సంప్రసుప్తోఽహమానయేహాశు రాఘవమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 15. పంచదశః సర్గః - సుమంత్రప్రేషణమ్



ఇతి రాజా దశరథః సూతం తత్రాన్వశాత్పునః |  
 స రాజవచనం శ్రుత్వా శిరసా ప్రణిపత్య తమ్ || 28 || [ప్రతిపూజ్య]  
 నిర్జగామ నృపావాసాన్తన్యమానః ప్రియం మహాత్ |  
 ప్రపన్నో రాజమార్గం చ పతాకాధ్యజశోభితమ్ || 29 ||  
 హృష్టః ప్రముదితః సూతో జగామాశు విలోకయన్ |  
 స సూతస్తత్ర శుశ్రావ రామాధికరణాః కథాః || 30 ||  
 అభిషేచనసంయుక్తాః సర్వలోకస్య హృష్టవత్ |  
 తతో దదర్శ రుచిరం కైలాసశిఖరప్రభమ్ || 31 ||  
 రామవేత్త సుమంత్రస్తు శక్రవేత్తనమప్రభమ్ |  
 మహాకవాటవిహితం వితర్దిశతశోభితమ్ || 32 ||  
 కాంచనప్రతిమైకాగ్రం మణివిద్రుమశోభితమ్ | [తోరణమ్]  
 శారదాభ్రఘనప్రఖ్యం దీప్తం మేరుగుహోపమమ్ || 33 ||  
 మణిభిర్వరమాల్యానాం సుమహద్భిరలంకృతమ్ |  
 ముక్తామణిభిరాకీర్ణం చందనాగరుధూపితమ్ || 34 ||  
 గంధాన్తనోజ్ఞాన్విసృజద్ధార్దురం శిఖరం యథా |  
 సారసైశ్చ మయూరైశ్చ నినదద్భిర్విరాజితమ్ || 35 ||  
 సుకృతహామృగాకీర్ణం సుకీర్ణం భిత్తిభిస్తథా |  
 మనశ్శక్ష్కుశ్చ భూతానామాదదత్తిగ్మతేజసా || 36 ||  
 చంద్రభాస్కరసంకాశం కుబేరభవనోపమమ్ |  
 మహేంద్రధామప్రతిమం నానాపక్షిసమాకులమ్ || 37 ||  
 మేరుశృంగసమం సూతో రామవేత్త దదర్శ హా |  
 ఉపస్థితైః సమాకీర్ణం జనైరంజలికారిభిః || 38 ||  
 ఉపాదాయ సమాక్రాంతైస్తథా జానపదైర్జనైః |  
 రామాభిషేకసుముఖైరున్ముఖైః సమలంకృతమ్ || 39 ||  
 మహామేఘసమప్రఖ్యముదగ్రం సువిభూషితమ్ |  
 నానారత్నసమాకీర్ణం కుబ్జకైరాతకావృతమ్ || 40 ||

స వాజియుక్తేన రథేన సారథి ర్షరాకులం రాజకులం విలోకయన్ |  
 వరూఢినా రామగృహోభిపాతినా పురస్య సర్వస్య మనాంసి హర్షయన్ || 41 || [రంజయత్]



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 16. షోడశః సర్గః - రామప్రస్థానమ్



**|| రామప్రస్థానమ్ ||**

స తదంతఃపురద్వారం సమతీత్య జనాకులమ్ |  
ప్రవివిక్తాం తతః కక్షామాససాద పురాణవిత్ || 1 ||

ప్రాసకార్కుకబిభృద్భిర్యవభిర్బుష్టకుండలైః |  
అప్రమాదిభిరేకాగైః స్వనురక్తైరభిష్ఠితామ్ || 2 ||

తత్ర కాషాయణో వృద్ధాస్వేత్రపాణీన్ స్వలంకృతాన్ |  
దదర్శ విష్ఠితాన్స్వారిః త్ర్యధ్యక్షాన్సుసమాహితాన్ || 3 ||

తే సమీక్ష్య సమాయాంతం రామప్రియచికిర్షవః |  
సహసోత్పతితాః సర్వే స్వాసనేభ్యః ససంభ్రమాః || 4 ||

తానువాచ వినీతాత్మా సూతపుత్రః ప్రదక్షిణః |  
క్షిప్రమాఖ్యాత రామాయ సుమంత్రో ద్వారి తిష్ఠతి || 5 ||

తే రామముపసంగమ్య భర్తుః ప్రియచికిర్షవః |  
సహభార్యాయ రామాయ క్షిప్రమేవాచచక్షిరే || 6 ||

ప్రతివేదితమాజ్ఞాయ సూతమభ్యంతరం పితుః |  
తత్రైవానాయయామాస రాఘవప్రియకామ్యయా || 7 ||

తం వైశ్రవణసంకాశముపవిష్టం స్వలంకృతమ్ |  
దదర్శ సూతః పర్యంకే సౌవర్ణే సోత్తరచ్ఛదే || 8 ||

వరాహారుధిరాభేణ శుచినా చ సుగంధినా |  
అనులిప్తం పరార్థేన చందనేన పరంతపమ్ || 9 ||

స్థితయా పార్శ్వతశ్చాపి వాలవ్యజనహస్తయా |  
ఉపేతం సీతయా భూతశ్చేత్రయా శశినం యథా || 10 ||

తం తపంతమివాదిత్యముపపన్నం స్వతేజసా |  
వవందే వరదం వందీ వినయజ్ఞో వినీతవత్ || 11 ||

ప్రాంజలిస్తు సుఖం పృష్ట్యా విహారశయనాసనే |  
రాజపుత్రమువాచేదం సుమంత్రో రాజసత్యతః || 12 ||

కౌసల్యా సుప్రజా రామ పితా త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛతి |  
మహిష్యా సహ కైకేయ్యా గమ్యతాం తత్ర మా చిరమ్ || 13 ||

# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 16. షోడశః సర్గః - రామప్రస్థానమ్



ఏవముక్తస్తు సంహృష్టా నరసింహో మహాద్యుతిః |  
 తతః సమ్మానయామాస సీతామిదమువాచ హ || 14 ||  
 దేవి దేవశ్చ దేవీ చ సమాగమ్య మదంతరే |  
 మంత్రయేతే ధ్రువం కించిదభిషేచనసంహితమ్ || 15 ||  
 లక్షయిత్వా హ్యభిప్రాయం ప్రియకామా సుదక్షిణా |  
 సంచోదయతి రాజానం మదర్థం మదిరేక్షణే || 16 ||  
 సా ప్రహృష్టా మహారాజం హితకామానువర్తిని |  
 జననీ చార్థకామా మే కేకయాభిపతేః సుతా || 17 ||  
 దిష్ట్యా ఖలు మహారాజో మహిష్యా ప్రియయా సహ |  
 సుమంత్రం ప్రాహిణోద్ధూతమర్థకామకరం మమ || 18 ||  
 యాద్యశే పరిషత్తత్ర తాద్యశో దూత ఆగతః |  
 ధ్రువమద్వైవ మాం రాజా యౌవరాజ్యేఽభిషేక్ష్వతి || 19 ||  
 అహం శీఘ్రమితో గత్వా ద్రక్ష్యామి చ మహీపతిమ్ | [హంత]  
 సహ త్వం పరివారేణ సుఖమాస్య రామస్య చ || 20 ||  
 పతిసమ్మానితా సీతా భర్తారమసితేక్షణా |  
 ఆద్వారమనువవ్రాజ మంగళాన్యభిదధ్యషీ || 21 ||  
 రాజ్యం ద్విజాతిభిర్జుష్టం రాజసూయాభిషేచనమ్ |  
 కర్తుమర్హతి తే రాజా వాసవస్యేవ లోకకృత్ || 22 ||  
 దీక్షితం వ్రతసంపన్నం వరాజినధరం శుచిమ్ |  
 కురంగశ్యంగపాణిం చ పశ్యంతీ త్వాం భజామ్యహమ్ || 23 ||  
 పూర్వ్యాం దిశం వజ్రధరో దక్షిణాం పాతు తే యమః |  
 వరుణః పశ్చిమామాశాం ధనేశస్తూత్తరాం దిశమ్ || 24 ||  
 అథ సీతామనుజ్ఞాప్య కృతకౌతుకమంగళః |  
 నిశ్చక్రామ సుమంత్రేణ సహ రామో నివేశనాత్ || 25 ||  
 పర్వతాదివ నిష్క్రమ్య సింహో గిరిగుహాశయః |  
 లక్షణం ద్వారి సోఽపశ్యత్ప్రహ్వంజలిపుటం స్థితమ్ || 26 ||  
 అథ మధ్యమకక్ష్ణాయాం సమాగమ్య సుహృజ్ఞనైః |  
 స సర్వానర్థినో దృష్ట్వా సమేత్య ప్రతినంద్య చ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 16. షోడశః సర్గః - రామప్రస్థానమ్



పశ్యంత సిద్ధయాత్రం త్వాం పితృం రాజ్యమవస్థితమ్ |  
సర్వసీమంతినీభ్యశ్చ సీతాం సీమంతినీం వరామ్ || 40 ||

అమన్యంత హి తా నారోశ్చ రామస్య హృదయప్రియామ్ |  
తయా సుచరితం దేవ్యా పురా నూనం మహాత్తపః || 41 ||

రోహిణీవ శశాంకేన రామసంయోగమాప యా |  
ఇతి ప్రాసాదశృంగేషు ప్రమదాభిర్నరోత్తమః || 42 ||

శుశ్రావ రాజమార్గస్థః ప్రియా వాచ ఉదాహృతాః |  
ఆత్మసంపూజనైః శృణ్వన్యయౌ రామో మహాపథమ్ || 44 ||

స రాఘవస్తత్ర కథాప్రపంచా న్ముశ్రావ లోకస్య సమాగతస్య |  
ఆత్మాధికారా వివిధాశ్చ వాచః ప్రహృష్టరూపస్య పురో జనస్య || 45 ||

ఏష శ్రియం గచ్ఛతి రాఘవోఽద్య రాజప్రసాదాద్విపులాం గమిష్యన్ |  
ఏతే వయం సర్వసమ్మద్ధకామాః యేషామయం నో భవితా ప్రశాస్తా || 46 ||

లాభో జనస్యాస్య యదేష సర్వం ప్రపత్స్యతే రాష్ట్రమిదం చిరాయ |  
న హ్యప్రియం కించన జాతు కశ్చి త్వశ్యేన్న దుఃఖం మనుజాధిపేఽస్మిన్ || 47 ||

స ఘోషవద్భిశ్చ హయైర్వతంగజైః పురఃసరైః స్వస్తికసూతమాగధైః |  
మహీయమానః ప్రవరైశ్చ వాదకై రభిష్టుతో వైశ్రవణో యథా యయా || 48 ||

కరేణుమాతంగరథాశ్వసంకులం మహాజనౌఘప్రతిపూర్ణచత్వరమ్ |  
ప్రభూతరత్నం బహుపణ్యసంచయం దదర్శ రామో రుచిరం మహాపథమ్ || 49 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే షోడశః సర్గః || 16 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 17. సప్తదశః సర్గః - రామాగమనమ్



**|| రామాగమనమ్ ||**

స రామో రథమాస్థాయ సంప్రహృష్టసుహృజ్ఞనః |

పతాకాధ్యజసంపన్నం మహార్థాగరుధూపితమ్ || 1 ||

అపశ్యన్నగరం శ్రీమాన్నానాజనసమాకులమ్ |

స గృహైరభ్రసంకాశైః పాండురైరుపశోభితమ్ || 2 ||

రాజమార్గం యయౌ రామః మధ్యేనాగరుధూపితమ్ |

చందనానాం చ ముఖ్యానామగరూణాం చ సంచయైః || 3 ||

ఉత్తమానాం చ గంధానాం క్షౌమకౌశాంబరస్య చ |

అవిద్ధాభిశ్చ ముక్తాభిరుత్తమైః స్పాటికైరపి || 4 ||

శోభమానమసంబాధైస్తం రాజపథముత్తమమ్ |

సంవృతం వివిధైః పణ్యైర్భక్తైరుచ్ఛావచైరపి || 5 ||

దదర్శ తం రాజపథం దివి దేవపథం యథా |

దద్యక్షతహవిర్లాజైర్ధూపైరగరుచందనైః || 6 ||

నానామాల్యపగండైశ్చ సదాఽభ్యర్చితచత్వరమ్ |

ఆశీర్వాదాన్భవూన్ శృణ్వన్సుహృద్భిః సముదీరితాన్ || 7 ||

యథాఽర్థం చాపి సంపూజ్య సర్వానేవ నరాన్యయౌ |

పితామహైరాచరితం తథైవ ప్రపితామహైః || 8 ||

అద్యోపాదాయ తం మార్గమభిషిక్తోఽనుపాలయ |

యథా స్తు లాలితాః పిత్రా యథా పూర్వైః పితామహైః || 9 ||

తతః సుఖతరం రామే వత్సామః సతి రాజని |

అలమద్య హి భుక్తేన పరమార్థైరలం చ నః || 10 ||

యథా పశ్యమ నిర్యాంతం రామం రాజ్యే ప్రతిష్ఠితమ్ |

తతో హి నః ప్రియతరం నాన్యత్కించద్భవిష్యతి || 11 ||

యథాభిషేకో రామస్య రాజ్యేనామితతేజసః |

ఏతాశ్చాన్యాశ్చ సుహృదాముదాసీనః కథాః శుభాః || 12 ||

ఆత్మసంపూజనీః శృణ్వన్యయౌ రామో మహాపథమ్ |

న హి తస్మాన్తనః కశ్చిచ్ఛక్నుషీ వా నరోత్తమాత్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-

## 17. సప్తదశః సర్గః - రామాగమనమ్



నరః శక్తిత్యపాక్రష్టుమతిక్రాంతేఽపి రాఘవే |  
యశ్చ రామం న పశ్యేత్తు యం చ రామో న పశ్యతి || 14 ||

నిందితః స వసేల్లోకే స్వాత్మాఽప్యేనం విగర్హితే |  
సర్వేషాం హి స ధర్మాత్మా వర్ణానాం కురుతే దయామ్ || 15 ||

చతుర్ణాం హి వయస్థానాం తేన తే తమనువ్రతాః |  
చతుష్పథాన్దేవపథాంశ్చైత్యాన్యాయతనాని చ || 16 ||

ప్రదక్షిణం పరిహరన్ష్టగామ నృపతేః సుతః |  
స రాజకులమాసాద్య మేఘసంఘోపమైః శుభైః || 17 ||

ప్రాసాదశృంగైర్వివిధైః కైలాసశిఖరోపమైః |  
ఆవారయద్భిర్గగనం విమానైరివ పాండరైః || 18 ||

వర్ణమానగృహైశ్చాపి రత్నజాలపరిష్కృతైః |  
తత్యభివ్యాం గృహవరం మహేంద్రభవనోపమమ్ || 19 ||

రాజపుత్రః పితుర్వేత్త ప్రవివేశ శ్రియా జ్వలన్ |  
స కణ్ఠా ధన్విభిర్గుప్తాస్తిస్త్రోఽతిక్రమ్య వాజిభిః || 20 ||

పదాతిరపరే కక్ష్యే ద్వే జగామ నరోత్తమః |  
స సర్వాః సమతిక్రమ్య కణ్ఠా దశరథాత్మజః |  
సన్నివర్త్య జనం సర్వం శుద్ధాంతం పునరభ్యగాత్ || 21 ||

తతః ప్రవిష్టే పితురంతికం తదా జనః స సర్వో ముదితో నృపాత్మజే |  
ప్రతీక్షతే తస్య పునర్వినిర్గమం యథోదయం చంద్రమసః సరిత్పతిః || 22 ||  
ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సప్తదశః  
సర్గః || 17 ||





# వాల్మీకి రామాయణం-

## 18. అష్టాదశః సర్గః - వనవాసనిదేశః

|| వనవాసనిదేశః ||

స దదర్శాసనే రామో నిషణ్ణం పితరం శుభే |  
 కైకేయీసహితం దీనం ముఖేన పరిశుష్యతా || 1 ||

స పితుశ్చరణౌ పూర్వమభివాద్య వినీతవత్ |  
 తతో వవందే చరణౌ కైకేయ్యాః సుసమాహితః || 2 ||

రామేత్యుక్త్వా చ వచనం బాష్పపర్యాకులేక్షణః |  
 శశాక నృపతిర్దీనో నేక్షితుం నాభిభాషితుమ్ || 3 ||

తదపూర్వం నరపతేర్ద్వష్టా రూపం భయావహమ్ |  
 రామోఽపి భయమాపన్నః పదా స్ఫృష్టేవ పన్నగమ్ || 4 ||

ఇంద్రియైరప్రహృష్టైస్తం శోకసంతాపకల్మితమ్ |  
 నిఃశ్వసంతం మహారాజం వృథితాకులచేతనమ్ || 5 ||

ఊర్తిమాలినమక్షోభ్యం క్షుభ్యంతమివ సాగరమ్ |  
 ఉపప్లుతమివాదిత్యముక్తానృతమృషిం యథా || 6 ||

అచింత్యకల్పం హి పితుస్తం శోకముపధారయన్ |  
 బభూవ సంరబ్ధతరః సముద్ర ఇవ పర్వణి || 7 ||

చింతయామాస చ తదా రామః పితృహితే రతః |  
 కిం స్విదద్వైవ నృపతిర్న మాం ప్రత్యభినందతి || 8 ||

అన్యదా మాం పితా దృష్ట్వా కుపితోఽపి ప్రసీదతి |  
 తస్య మామద్య సంప్రేక్ష్య కిమాయాసః ప్రవర్తతే || 9 ||

స దీన ఇవ శోకార్తో విషణ్ణవదనద్యుతిః |  
 కైకేయీమభివాద్యైవ రామో వచనమబ్రవీత్ || 10 ||

కచ్ఛిన్నయా నాపరాధమజ్ఞానాద్యేన మే పితా |  
 కుపితస్తన్తమాచక్ష్య త్వం చైవైనం ప్రసాదయ || 11 ||

అప్రసన్నమనాః కిం ను సదా మాం ప్రతి వత్సలః |  
 వివర్ణవదనో దీనో న హి మామభిభాషతే || 12 ||

శాలీరో మానసో వాఽపి కచ్ఛిదేనం న బాధతే |  
 సంతాపో వాఽభితాపో వా దుర్లభం హి సదా సుఖమ్ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 18. అష్టాదశః సర్గః - వనవాసనిదేశః



కచ్చిన్న కించిద్భరతే కుమారే ప్రియదర్శనే |  
శత్రుష్ణే వా మహాసత్త్వే మాతృణాం వా మమాశుభమ్ || 14 ||

అతోషయన్తహారాజమకుర్వన్యా పితుర్వచః |  
ముహూర్తమపి నేచ్ఛేయం జీవితం కుపితే నృపే || 15 ||

యతోమూలం నరః పశ్యేత్ప్రాదుర్భావమిహాత్మనః |  
కథం తస్మిన్న వర్తేత ప్రత్యక్షే సతి దైవతే || 16 ||

కచ్చిత్తే పరుషం కించిదభిమానాత్ప్రతా మమ |  
ఉక్తో భవత్యా కోపేన యత్రాస్య లులితం మనః || 17 ||

ఏతదాచక్ష్య మే దేవి తత్త్వేన పరిపృచ్ఛతః |  
కిం నిమిత్తమపూర్వోఽయం వికారో మనుజాభిపే || 18 ||

ఏవముక్తా తు కైకేయా రాఘవేణ మహాత్మనా |  
ఉవాచేదం సునిర్లజ్ఞా ధృష్టమాత్మహితం వచః || 19 ||

న రాజా కుపితో రామ వ్యసనం నాస్య కించన |  
కించిన్ననోగతం త్వస్య త్వద్భయాన్నాభిభాషతే || 20 ||

ప్రియం త్వామప్రియం వక్తుం వాణీ నాస్యోపవర్తతే |  
తదవశ్యం త్వయా కార్యం యదనేనాశ్రుతం మమ || 21 ||

ఏష మహ్యం వరం దత్త్వా పురా మామభిపూజ్య చ |  
స పశ్చాత్తప్యతే రాజా యథాఽన్యః ప్రాకృతస్తథా || 22 ||

అతిసృజ్య దదానీతి వరం మమ విశాంపతిః |  
స నిరర్థం గతజలే సేతుం బంధితుమిచ్ఛతి || 23 ||

ధర్మమూలమిదం రామ విదితం చ సతామపి |  
తత్సత్యం న త్యజేద్రాజా కుపితస్తృత్యతే యథా || 24 ||

యది తద్వక్ష్యతే రాజా శుభం వా యది వాఽశుభమ్ |  
కలిష్యసి తతః సర్వమాఖ్యాస్యామి పునస్తృహమ్ || 25 ||

యది త్వభిహితం రాజ్ఞా త్వయి తన్న విపత్సతే |  
తతోఽహమభిధాస్యామి న హ్యేష త్వయి వక్ష్యతి || 26 ||

ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా కైకేయ్యా సముదాహృతమ్ |  
ఉవాచ వ్యధితో రామస్తాం దేవీం నృపసన్నిధౌ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 18. అష్టాదశః సర్గః - వనవాసనిదేశః

అహో భిజ్జార్హసే దేవి వక్తుం మామీదృశం వచః |  
అహం హి వచనాద్రాజ్ఞః పతేయమపి పావకే || 28 ||

భక్తయేయం విషం తీక్ష్ణం మజ్జేయమపి చార్ణవే |  
నియుక్తో గురుణా పిత్రా నృపేణ చ హితేన చ || 29 ||

తద్బ్రూహి వచనం దేవి రాజ్ఞో యదభికాంక్షితమ్ |  
కలిష్యే ప్రతిజానే చ రామో ద్విర్నాభిభాషతే || 30 ||

తమార్హవసమాయుక్తమనార్యా సత్యవాదినమ్ |  
ఉవాచ రామం కైకేయా వచనం భృశదారుణమ్ || 31 ||

పురా దైవాసురే యుద్ధే పిత్రా తే మమ రాఘవ |  
రక్షితేన వరా దత్తా సశల్యేన మహారణే || 32 ||

తత్ర మే యాచితో రాజా భరతస్యాభిషేచనమ్ |  
గమనం దండకారణ్యే తవ చాద్వైవ రాఘవ || 33 ||

యది సత్యప్రతిజ్ఞం త్వం పితరం కర్తుమిచ్ఛసి |  
ఆత్మానం చ నరశ్రేష్ఠ మమ వాక్యమిదం శృణు || 34 ||

సన్నిదేశే పితుస్త్రిష్ఠ యథాఽనేన ప్రతిశ్రుతమ్ |  
త్వయాఽరణ్యం ప్రవేష్టవ్యం నవ వర్షాణి పంచ చ || 35 ||

భరతస్త్వభిషిచ్యేత యదేతదభిషేచనమ్ |  
త్వదర్థే విహితం రాజ్ఞా తేన సర్వేణ రాఘవ || 36 ||

సప్త సప్త చ వర్షాణి దండకారణ్యమాశ్రితః |  
అభిషేకమిమం త్వక్త్వా జటాజినధరో వస || 37 ||

భరతః కోసలపురే ప్రశాస్తు వసుధామిమామ్ |  
నానారత్నసమాకీర్ణాం సవాజిరథకుంజరామ్ || 38 ||

ఏతేన త్వాం నరేంద్రోఽయం కారుణ్యేన సమాప్లుతః |  
శోకసంక్లిష్టవదనో న శక్నోతి నిలీక్ష్మితుమ్ || 39 ||

ఏతత్కూరు నరేంద్రస్య వచనం రఘునందన |  
సత్యేన మహతా రామ తారయస్య నరేశ్వరమ్ || 40 ||

ఇతీవ తస్యాం పరుషం వదంత్యాంన చైవ రామః ప్రవివేశ శోకమ్ |  
ప్రవివ్యధే చాపి మహానుభావో రాజా తు పుత్రవ్యసనాభితప్తః || 41 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 19. ఏకోనవింశః సర్గః - రామప్రతిజ్ఞా



|| రామప్రతిజ్ఞా ||

తదప్రియమమిత్రఘ్నా వచనం మరణోపమమ్ |  
శ్రుత్వా న వివ్యధే రామః కైకేయాం చేదమబ్రవీత్ || 1 ||

ఏవమస్తు గమిష్యామి వనం వస్తుమహం త్పితః |  
జటాఽజినధరో రాజ్ఞః ప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్ || 2 ||

ఇదం తు జ్ఞాతుమిచ్ఛామి కిమర్థం మాం మహీపతిః |  
నాభినందతి దుర్ధర్షో యథాపురమరిందమః || 3 ||

మన్యుర్న చ త్వయా కార్యో దేవి బ్రూమి తవగ్రతః |  
యాస్యామి భవ సుప్రీతా వనం చీరజటాధరః || 4 ||

హితేన గురుణా పిత్రా కృతజ్ఞేన నృపేణ చ |  
నియుజ్యమానో విస్రబ్ధః కిం న కుర్యామహం ప్రియమ్ || 5 ||

అలీకం మానసం త్వేకం హృదయం దహతీవ మే |  
స్వయం యన్నాహ మాం రాజా భరతస్యాభిషేచనమ్ || 6 ||

అహం హి సీతాం రాజ్యం చ ప్రాణానిష్టాన్థనాని చ |  
హృష్టో భ్రాత్రే స్వయం దద్యాం భరతాయాప్రచోదితః || 7 ||

కిం పునర్కనుజేంద్రేణ స్వయం పిత్రా ప్రచోదితః |  
తవ చ ప్రియకామార్థం ప్రతిజ్ఞామనుపాలయన్ || 8 ||

తదాశ్వాసయ హీమం త్వం కిం న్విదం యన్తహీపతిః |  
వసుధాసక్తనయనో మందమశ్రూణి ముంచతి || 9 ||

గచ్ఛంతు చైవానయితుం దూతాః శీఘ్రజవైర్హయైః |  
భరతం మాతులకులాదద్వైవ నృపశాసనాత్ || 10 ||

దండకారణ్యమేషోఽహమితో గచ్ఛామి సత్వరః |  
అవిచార్య పితుర్వాక్యం సమా వస్తుం చతుర్దశ || 11 ||

సా హృష్టా తస్య తద్వాక్యం శ్రుత్వా రామస్య కైకయా |  
ప్రస్థానం శ్రద్ధధానా హి త్వరయామాస రాఘవమ్ || 12 ||

ఏవం భవతు యాస్యంతి దూతాః శీఘ్రజవైర్హయైః |  
భరతం మాతులకులాదుపావర్తయితుం నరాః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 19. ఏకోనవింశః సర్గః - రామప్రతిజ్ఞా

తవ త్వహం క్షమం మన్యే నోత్సుకస్య విలంబనమ్ |  
రామ తస్మాదితః శీఘ్రం వనం త్వం గంతుమర్హసి || 14 |

వ్రీడాఽన్వితః స్వయం యచ్ఛ నృపస్త్వాం నాభిభాషతే |  
నైతత్కించిన్నరశ్రేష్ఠ మన్యరేషోఽపనీయతామ్ ||15 ||

యావత్త్వం న వనం యాతః పురాదస్మాదభిత్వరన్ |  
పితా తావన్న తే రామ స్నాస్యతే భోక్తవేఽపి వా || 16 ||

భిక్ష్వప్తిమితి నిశ్చస్య రాజా శోకపరిప్లుతః |  
మూర్ఛితో నృపతత్తస్త్విన్నర్యంకే హేమభూషితే || 17 ||

రామోఽప్యుత్థాప్య రాజానం కైకేయాఽభిప్రచోదితః |  
కశయేవాహతో వాజీ వనం గంతుం కృతత్వరః || 18 ||

తదప్రియమనార్యాయాః వచనం దారుణోదయమ్ |  
శ్రుత్వా గతవృథో రామః కైకేయాం వాక్యమబ్రవీత్ || 19 ||

నాహమర్థపరో దేవి లోకమావస్తుముత్సహే |  
విద్ధి మామృషిభిస్తుల్యం కేవలం ధర్మమాస్థితమ్ || 20 ||

యదత్రభవతః కించిచ్ఛక్యం కర్తుం ప్రియం మయా |  
ప్రాణానపి పరిత్యజ్య సర్వథా కృతమేవ తత్ || 21 ||

న హ్యతో ధర్మచరణం కించిదస్తి మహత్తరమ్ |  
యథా పితరి శుశ్రూషా తస్య వా వచనక్రియా || 22 ||

అనుక్తోఽప్యత్రభవతా భవత్యా వచనాదహమ్ |  
వనే వత్సామి విజనే వర్షాణీహ చతుర్దశ || 23 ||

న నూనం మయి కైకేయి కించిదాశంససే గుణమ్ |  
యద్రాజానమవోచస్త్వం మమేశ్వరతరా సతీ || 24 ||

యావన్నాతరమాప్యచ్ఛే సీతాం చానునయామ్యహమ్ |  
తతోఽద్వైవ గమిష్యామి దండకానాం మహాద్వనమ్ || 25 ||

భరతః పాలయేద్రాజ్యం శుశ్రూషేచ్ఛ పితుర్యథా |  
తథా భవత్యా కర్తవ్యం న హి ధర్మః సనాతనః || 26 ||

స రామస్య వచః శ్రుత్వా భృశం దుఃఖహతః పితా |  
శోకాదశక్నువన్భాష్పం ప్రరురోద మహాస్పనమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 19. ఏకోనవింశః సర్గః - రామప్రతిజ్ఞా



వందిత్యా చరణౌ రామో విసంజ్ఞస్య పితుస్తదా |  
కైకేయ్యాశ్చాప్యనార్యాయాః నిష్పపాత మహాద్యుతిః || 28 ||

స రామః పితరం కృత్వా కైకేయాం చ ప్రదక్షిణమ్ |  
నిష్క్రమ్యాంతఃపురాత్తస్మాత్స్వం దదర్శ సుహృజ్ఞనమ్ || 29 ||

తం బాష్పపరిపూర్ణాక్షః పృష్ఠతోఽనుజగామ హ |  
లక్ష్మణః పరమక్రుద్ధః సుమిత్రాఽఽనందవర్ధనః || 30 ||

అభిషేచనికం భాండం కృత్వా రామః ప్రదక్షిణమ్ |  
శనైర్ణగామ సాపేక్షో దృష్టిం తత్రావిచాలయన్ || 31 ||

న చాస్య మహతీం లక్ష్మీం రాజ్యనాశోఽపకర్షతి |  
లోకకాంతస్య కాంతత్వాచ్ఛీతరత్నేరివ క్షపా || 32 ||

న వనం గంతుకామస్య త్యజతశ్చ వసుంధరామ్ |  
సర్వలోకాతిగస్యేవ లక్ష్మతే చిత్తవిక్రియా || 33 ||

ప్రతిషిధ్య శుభం ఛత్రం వ్యజనే చ స్వలంకృతే |  
విసర్జయిత్వా స్వజనం రథం పౌరాంస్తథా జనాన్ || 34 ||

ధారయన్తనసా దుఃఖమింద్రియాణి నిగృహ్య చ |  
ప్రవివేశాత్తవాస్వేశ్చ మాతురప్రియశంసివాన్ || 35 ||

సర్వో హ్యభిజనః శ్రీమాన్ శ్రీమతః సత్యవాదినః |  
నాలక్షయత రామస్య కించిదాకారమాననే || 36 ||

ఉచితం చ మహాబాహుర్న జహౌ హర్షమాత్మనః |  
శారదః సముదీర్ణాంశుశ్చంద్రస్తేజ ఇవాత్మజమ్ || 37 ||

వాచా మధురయా రామః సర్వం సమ్మానయజ్ఞనమ్ |  
మాతుః సమీపం ధర్మాత్కా ప్రవివేశ మహాయశాః || 38 ||

తం గుణైః సమతాం ప్రాప్తో బ్రాతా విపులవిక్రమః |  
సౌమిత్రిరనువవ్రాజ ధారయన్ఘఃఖమాత్మజమ్ || 39 ||

ప్రవిశ్య వేశ్మాతిభ్యశం ముదాఽన్వితం సమీక్ష్య తాం చార్థవిపత్తిమాగతామ్ |  
న చైవ రామోఽత్ర జగామ విక్రియాం సుహృజ్ఞనస్యాత్మవిపత్తిశంకయా || 40 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ఏకోనవింశః సర్గః ||19||  
అమరనధ్ అమర్



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 20. వింశః సర్గః - కౌసల్యాక్రందః



|| కౌసల్యాక్రందః ||

తస్మిన్స్తు పురుషవ్యాఘ్రే నిష్కామతి కృతాంజలౌ |

ఆర్తశబ్దో మహాంజజ్ఞే స్త్రీణామంతఃపురే తదా || 1 ||

కృత్యేష్యచోదితః పిత్రా సర్వస్యాంతఃపురస్య చ |

గతిర్యః శరణం చాపి స రామోఽద్య ప్రవత్స్వతి || 2 ||

కౌసల్యాయాం యథా యుక్తో జనన్యాం వర్తతే సదా |

తథైవ వర్తతేఽస్మాను జన్తప్రభృతి రాఘవః || 3 ||

న క్రుధ్యత్యభిశప్తాఽపి క్రోధనీయాని వర్జయన్ |

కృధాన్తసాదయన్సర్వాన్ ఇతోఽద్య ప్రవత్స్వతి || 4 ||

అబుద్ధిర్భత నో రాజా జీవలోకం చరత్యయమ్ |

యో గతిం సర్వలోకానాం పరిత్యజతి రాఘవమ్ || 5 ||

ఇతి సర్వా మహిష్యస్తాః వివత్సా ఇవ ధేనవః |

పతిమాచుక్రుశుశ్చైవ సస్వరం చాపి చుక్రుశుః || 6 ||

స హి చాంతః పురే ఘోరమార్తశబ్దం మహిపతిః |

పుత్రశోకాభిసంతప్తః శ్రుత్వా వ్యాలీయతాసనే || 7 ||

రామన్తు భృశమాయస్తా నిఃశ్యసన్నివ కుంజరః |

జగామ సహితో భ్రాత్రా మాతురంతఃపురం వశీ || 8 ||

సోఽపశ్యత్పురుషం తత్ర వృద్ధం పరమపూజితమ్ |

ఉపవిష్టం గృహద్వారి తిష్ఠతశ్చాపరాన్భహూన్ || 9 ||

దృష్ట్వైవ తు తదా రామం తే సర్వే సహసోత్థితాః |

జయేన జయతాం శ్రేష్ఠం వర్ధయంతి స్త రాఘవమ్ || 10 ||

ప్రవిశ్య ప్రథమాం కక్షాం ద్వితీయాయాం దదర్శ సః |

బ్రాహ్మణాన్సేదసంపన్నాన్పృథ్వాన్రాజ్ఞాఽభినత్యతాన్ || 11 ||

ప్రణమ్య రామస్తాన్పృథ్వాంస్తృతీయాయాం దదర్శ సః |

స్త్రియో వృద్ధాశ్చ బాలాశ్చ ద్వారరక్షణతత్పరాః || 12 ||

వర్ధయిత్వా ప్రహృష్టాస్తాః ప్రవిశ్య చ గృహం స్త్రియః |

న్యవేదయంత త్వరితాః రామమాతుః ప్రియం తదా || 13 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 20. వింశః సర్గః - కౌసల్యాక్రందః



కౌసల్యాఽపి తదా దేవీ రాత్రిం స్థిత్యా సమాహితా |  
 ప్రభాతే త్వకరోత్పూజాం విష్ణోః పుత్రహితైషిణీ || 14 ||

సా క్షౌమవసనా హృష్టా నిత్యం వ్రతపరాయణా |  
 అగ్నిం జుహోతి స్త తదా మంత్రవత్కృతమంగళా || 15 ||

ప్రవిశ్య చ తదా రామో మాతురంతఃపురం శుభమ్ |  
 దదర్శ మాతరం తత్ర హావయంతీ హుతాశనమ్ || 16 ||

దేవకార్యనిమిత్తం చ తత్రాపశ్యత్సముద్యతమ్ |  
 దద్యక్షతం ఘృతం చైవ మోదకాన్తవిషస్తథా || 17 ||

లాజాన్తాల్యాని శుక్లాని పాయసం కృసరం తథా |  
 సమిధః పూర్ణకుంభాంశ్చ దదర్శ రఘునందనః || 18 ||

తాం శుక్లక్షౌమసంవీతాం వ్రతయోగేన కల్మితామ్ |  
 తర్పయంతీం దదర్శాద్భిర్దేవతాం దేవవర్ణినీమ్ || 19 ||

సా చిరస్యాత్కజం దృష్ట్వా మాతృనందనమాగతమ్ |  
 అభిచక్రామ సంహృష్టాః కిశోరం బడవా యథా || 20 ||

స మాతరమభిక్రాంతాముపసంగృహ్య రాఘవః |  
 పరిష్పక్తశ్చ బాహుభ్యాముపాఘ్రూతశ్చ మూర్ధని || 21 ||

తమువాచ దురాధర్షం రాఘవం సుతమాత్మనః |  
 కౌసల్యా పుత్రవాత్సల్యాదిదం ప్రియహితం వచః || 22 ||

వృద్ధానాం ధర్మశీలానాం రాజర్షీణాం మహాత్మనామ్ |  
 ప్రాప్నుహ్యయుశ్చ కీర్తిం చ ధర్మం చోపహితం కులే || 23 ||

సత్యప్రతిజ్ఞం పితరం రాజానం పశ్య రాఘవ |  
 అద్వైవ హి త్వాం ధర్మాత్తా యౌవరాజ్యేఽభిషేక్షతి || 24 ||

దత్తమాసనమాలభ్య భోజనేన నిమంత్రితః |  
 మాతరం రాఘవః కించిద్వీడాత్ప్రాంజలిరబ్రవీత్ || 25 ||

స స్వభావవినీతశ్చ గౌరవాచ్ఛ తదాఽఽనతః |  
 ప్రస్థితో దండకారణ్యమాప్రప్టుముపచక్రమే || 26 ||

దేవి నూనం న జానీషే మహాద్భయముపస్థితమ్ |  
 ఇదం తవ చ దుఃఖాయ వైదేహ్య లక్ష్మణస్య చ || 27 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 20. వింశః సర్గః - కౌసల్యాక్రందః



గమిష్యే దండకారణ్యం కిమనేనాసనేన మే |  
విష్టరాసనయోగ్యో హి కాలోఽయం మాముపస్థితః || 28 ||  
చతుర్దశ హి వర్షాణి వత్స్వామి విజనే వనే |  
మధుమూలఫలైర్లీవన్త్విత్వా మునివదామిషమ్ || 29 ||  
భరతాయ మహారాజో యౌవరాజ్యం ప్రయచ్ఛతి |  
మాం పునర్దండకారణ్యే వివాసయతి తాపసమ్ || 30 ||  
స షట్ చాష్టౌ చ వర్షాణి వత్స్వామి విజనే వనే |  
ఆసేవమానో వన్యాని ఫలమూలైశ్చ వర్తయన్ || 31 ||  
సా నికృతైవ సాలస్య యష్టిః పరశునా వనే |  
పపాత సహసా దేవీ దేవతేవ దివచ్ఛ్చతా || 32 ||  
తామదుఃఖోచితాం దృష్ట్వా పతితాం కదలీమివ |  
రామస్తూత్యాపయామాస మాతరం గతచేతసమ్ || 33 ||  
ఉపావృత్తోత్థితాం దీనాం బడబామివ వాహితామ్ |  
పాంసుకుంఠితసర్వ్యాంగీం విమమర్శ చ పాణినా || 34 ||  
సా రాఘవముపాసీనమసుఖార్తా సుఖోచితా |  
ఉవాచ పురుషవ్యాఘ్రముపశ్యణ్యతి లక్ష్మణే || 35 ||  
యది పుత్ర న జాయేథాః మమ శోకాయ రాఘవ |  
న స్త దుఃఖమతో భూయః పశ్యేయమహమప్రజాః || 36 ||  
ఏక ఏవ హి వంధ్యాయాః శోకో భవతి మానసః |  
అప్రజాఽస్తీతి సంతాపో న హ్యన్యః పుత్ర విద్యతే || 37 ||  
న దృష్టపూర్వం కళ్యాణం సుఖం వా పతిషౌరుషే |  
అపి పుత్రే తు పశ్యేయమితి రామస్థితం మయా || 38 ||  
సా బహుాన్యమనోజ్ఞాని వాక్యాని హృదయచ్ఛిదామ్ |  
అహం శ్రోష్యే సపత్నీనామవరాణాం వరా సతీ || 39 ||  
అతో దుఃఖతరం కిం ను ప్రమదానాం భవిష్యతి |  
మమ శోకో విలాపశ్చ యాద్యశోఽయమనంతకః || 40 ||  
త్యయి సన్నిహితేఽప్యేవమహమాసం నిరాకృతా |  
కిం పునః ప్రోషితే తాత ధ్రువం మరణమేవ మే || 41 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 20. వింశః సర్గః - కౌసల్యాక్షండః



అత్యంతం నిగృహీతాఽస్తి భర్తుర్నిత్యమతంత్రితా |  
 పరివారేణ కైకేయ్యాః సమా వాఽప్యథవావరా || 42 ||

యో హి మాం సేవతే కశ్చిదథవాఽప్యనువర్తతే |  
 కైకేయ్యాః పుత్రమన్వీక్ష్వ స జనో నాభిభాషతే || 43 ||

నిత్యక్రోధతయా తస్యాః కథం ను ఖరవాది తత్ |  
 కైకేయ్యా వదనం ద్రష్టుం పుత్ర శక్ష్మామి దుర్గతా || 44 ||

దశ సప్త చ వర్షాణి తవ జాతస్య రాఘవ |  
 ఆసితాని ప్రకాంక్షంత్యా మయా దుఃఖపరిక్షయమ్ || 45 ||

తదక్షయమహం దుఃఖం నోత్సహే సహితుం చిరమ్ |  
 విప్రకారం సపత్నీనామేవం జీర్ణాఽపి రాఘవ || 46 ||

అపశ్యంత తవ ముఖం పరిపూర్ణశశిప్రభమ్ |  
 కృపణా వర్తయిష్యామి కథం కృపణజీవికామ్ || 47 ||

ఉపవాసైశ్చ యోగైశ్చ బహుభిశ్చ పరిశ్రమైః |  
 దుఃఖసంవర్ధితో మోఘం త్వం హి దుర్గతయా మయా || 48 ||

స్థిరం తు హృదయం మన్యే మమేదం యన్న దీర్యతే |  
 ప్రావృషీవ మహానద్యాః సృష్టం కూలం నవాంభసా || 49 ||

మమైవ నూనం మరణం న విద్యతే న చావకాశోఽస్తి యమక్షయే మమ |  
 యదంతకోఽద్యైవ న మాం జిహీర్షతి ప్రసహ్య సింహో రుదతీం మృగీమివ || 50 ||

స్థిరం హి నూనం హృదయం మమాయసం న భిద్యతే యద్భువి నావదీర్యతే |  
 అనేన దుఃఖేన చ దేహమర్పితం ధ్రువం హ్యకాలే మరణం న విద్యతే || 51 ||

ఇదం తు దుఃఖం యదనర్థకాని మే వ్రతాని దానాని చ సంయమాశ్చ హి |  
 తపశ్చ తప్తం యదపత్యకారణా త్సునిష్ఫలం బీజమివోప్తమూషరే || 52 ||

యది హ్యకాలే మరణం స్వయేచ్ఛయా లభేత కశ్చిద్గురుదుఃఖకర్మితః |  
 గతాఽహమద్యైవ పరేతసంసదం వినా త్వయా ధేనురివాత్మజేన వై || 53 ||

అథాపి కిం జీవితమద్య మే వృథా త్వయా వినా చంద్రనిభాననప్రభ |  
 అనువ్రజిష్యామి వనం త్వయైవ గౌః సుదుర్బలా వత్సమివానుకాంక్షయా || 54 ||

భృశమసుఖమమర్షితా తదా బహు విలలాప సమీక్ష్వ రాఘవమ్ |  
 వ్యసనముపనిశామ్య సా మహ త్సుతమివ బద్ధమవేక్ష్య కిన్నరీ || 55 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే వింశః సర్గః || 20 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 21. ఏకవింశః సర్గః-కౌసల్యాలక్ష్మణప్రతిబోధనమ్



|| కౌసల్యాలక్ష్మణప్రతిబోధనమ్ ||

తథా తు విలపంతం తాం కౌసల్యం రామమాతరమ్ |

ఉవాచ లక్ష్మణో దీనస్తత్కాలసదృశం వచః || 1 ||

న రోచతే మమాప్యేతదార్యే యద్రాఘవో వనమ్ |

త్యక్త్వా రాజ్యశ్రియం గచ్ఛేత్ స్త్రియా వాక్యవశం గతః || 2 ||

విపరీతశ్చ వృద్ధశ్చ విషయైశ్చ ప్రథర్షితః |

నృపః కిమివ న బ్రూయాచ్ఛేద్యమానః సమన్తథః || 3 ||

నాస్యాపరాధం పశ్యామి నాపి దోషం తథావిధమ్ |

యేన నిర్వాస్యతే రాష్ట్రాద్వనవాసాయ రాఘవః || 4 ||

న తం పశ్యామ్యహం లోకే పరోక్షమపి యో నరః |

స్వమిత్రోఽపి నిరస్తోఽపి యోఽస్య దోషముదాహరేత్ || 5 ||

దేవకల్పమృజుం దాంతం రిపూణామపి వత్సలమ్ |

అవేక్షమాణః కో ధర్మం త్యజేత్పుత్రమకారణాత్ || 6 ||

తదిదం వచనం రాజ్ఞః పునర్బాల్యముపేయుషః |

పుత్రః కో హృదయే కుర్యాద్రాజవృత్తమనుస్మరన్ || 7 ||

యావదేవ న జానాతి కశ్చిదర్థమిమం నరః |

తావదేవ మయా సార్థమాత్మస్థం కురు శాసనమ్ || 8 ||

మయా పార్శ్వే సథనుషా తవ గుప్తస్య రాఘవ |

కః సమర్థోఽధికం కర్తుం కృతాంతస్యేవ తిష్ఠతః || 9 ||

నిర్తనుష్యామిమాం సర్వామయోధ్యాం మనుజర్షభ |

కలిష్యామి శరైస్తీక్ష్ణైర్యది స్థాస్యతి విప్రియే || 10 ||

భరతస్యాథ పక్ష్యో వా యో వాఽస్య హితమిచ్ఛతి |

సర్వానేతాన్యధిష్యామి మృదుల్లి పరిభూయతే || 11 ||

ప్రోత్సాహితోఽయం కైకేయ్యా స దుష్టో యది నః పితా |

అమిత్రభూతో నిఃసంగం వధ్యతాం బధ్యతామపి || 12 ||

గురోరప్యవలిప్తస్య కార్యాకార్యమజానతః |

ఉత్పథం ప్రతిపన్నస్య కార్యం భవతి శాసనమ్ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

21. ఏకవింశః సర్గః-కౌసల్యాలక్ష్మణప్రతిబోధనమ్



బలమేష కిమాశ్రిత్య హేతుం వా పురుషర్షభ |  
 దాతుమిచ్ఛతి కైకేయ్యై రాజ్యం స్థితమిదం తవ || 14 ||

త్వయా చైవ మయా చైవ కృత్యా వైరమనుత్తమమ్ |  
 కాఽస్య శక్తిః శ్రియం దాతుం భరతాయారిశాసన || 15 ||

అనురక్తోఽస్మి భావేన భ్రాతరం దేవి తత్త్వతః |  
 సత్యేన ధనుషా చైవ దత్తేనేష్టేన తే శపే || 16 ||

దీప్తమగ్నిమరణ్యం వా యది రామః ప్రవేక్షతి |  
 ప్రవిష్టం తత్ర మాం దేవి త్వం పూర్వమవధారయ || 17 ||

హారామి వీర్యాద్ధుఃఖం తే తమః సూర్య ఇవోదితః |  
 దేవీ పశ్యతు మే వీర్యం రాఘవశ్చైవ పశ్యతు || 18 ||

హనిష్యే పితరం వృద్ధం కైకేయ్యాసక్తమానసమ్ |  
 కృపణం చ స్థితం బాల్యే వృద్ధభావేన గర్జితమ్ || 19 ||

ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా లక్ష్మణస్య మహాత్మనః |  
 ఉవాచ రామం కౌసల్యా రుదంతీ శోకలాలసా || 20 ||

భ్రాతుస్తే వదతః పుత్ర లక్ష్మణస్య శ్రుతం త్వయా |  
 యదత్రానంతరం కార్యం కురుష్య యది రోచతే || 21 ||

న చాధర్మ్యం వచః శ్రుత్వా సపత్న్యా మమ భాషితమ్ |  
 విహాయ శోకసంతప్తాం గంతుమర్హసి మామితః || 22 ||

ధర్మజ్ఞ యది ధర్మిష్ఠా ధర్మం చరితుమిచ్ఛసి |  
 శుశ్రూష మామిహస్థస్త్వం చర ధర్మమనుత్తమమ్ || 23 ||

శుశ్రూషుర్జననీం పుత్రః స్వగృహే నియతో వసన్ |  
 పరేణ తపసా యుక్తః కాశ్యపస్త్రిదివం గతః || 24 ||

యథైవ రాజా పూజ్యస్తే గౌరవేణ తథా హ్యహమ్ |  
 త్వాం నాహమనుజానామి న గంతవ్యమితో వనమ్ || 25 ||

త్వద్వియోగాన్న మే కార్యం జీవితేన సుఖేన వా |  
 త్వయా సహ మమ శ్రేయస్త్వణానామపి భక్షణమ్ || 26 ||

యది త్వం యాస్యసి వనం త్వక్త్వా మాం శోకలాలసామ్ |  
 అహం ప్రాయమిహాసిష్యే న హి శక్యామి జీవితమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 21. ఏకవింశః సర్గః-కౌసల్యాలక్ష్మణప్రతిబోధనమ్

తతస్త్వం ప్రాప్స్వసే పుత్ర నిరయం లోకవిశ్రుతమ్ |  
 బ్రహ్మహత్యామివాధర్మాత్సముద్రః సరితాం పతిః || 28 ||  
 విలపంతం తదా దీనాం కౌసల్యాం జననీం తతః |  
 ఉవాచ రామో ధర్మాత్తా వచనం ధర్మసంహితమ్ || 29 ||  
 నాస్తి శక్తిః పితుర్పాక్యం సమతిక్రమితుం మమ |  
 ప్రసాదయే త్వాం శిరసా గంతుమిచ్ఛామ్యహం వనమ్ || 30 ||  
 ఋషిణా చ పితుర్పాక్యం కుర్వతా వ్రతచారిణా |  
 గౌర్హతా జానతా ధర్మం కంఠునాఽపి విపశ్చితా || 31 ||  
 అస్మాకం చ కులే పూర్వం సగరస్యాజ్ఞయా పితుః |  
 ఖనద్భిః సాగరైర్భూమిమవాప్తః సుమహాన్వధః || 32 ||  
 జామదగ్న్యేన రామేణ రేణుకా జననీ స్వయమ్ |  
 కృత్వా పరశునాఽరణ్యే పితుర్వచనకారిణా || 33 ||  
 ఏతైరన్వైశ్చ బహుభిర్దేవి దేవసమైః కృతమ్ |  
 పితుర్వచనమక్లీబం కలిష్యామి పితుర్లితమ్ || 34 ||  
 న ఖల్వేతన్నయైకేన క్రియతే పితృశాసనమ్ |  
 ఏతైరపి కృతం దేవి యే మయా తవ కీర్తితాః || 35 ||  
 నాహం ధర్మమపూర్వం తే ప్రతికూలం ప్రవర్తయే |  
 పూర్వైరయమభిప్రేతో గతో మార్గోఽనుగమ్యతే || 36 ||  
 తదేతత్తు మయా కార్యం క్రియతే భువి నాన్యథా |  
 పితుర్లి వచనం కుర్వన్న కశ్చిన్నామ హీయతే || 37 ||  
 తామేవముక్త్వా జననీం లక్ష్మణం పునరబ్రవీత్ |  
 వాక్యం వాక్యవిదాం శ్రేష్ఠః శ్రేష్ఠః సర్వధనుష్కతామ్ || 38 ||  
 తవ లక్ష్మణ జానామి మయి స్నేహమనుత్తమమ్ |  
 విక్రమం చైవ సత్త్వం చ తేజశ్చ సుదురాసదమ్ || 39 ||  
 మమ మాతుర్మహద్ధుఃఖమతులం శుభలక్ష్మణ |  
 అభిప్రాయమవిజ్ఞాయ సత్యస్య చ శమస్య చ || 40 ||  
 ధర్మో హి పరమో లోకే ధర్మే సత్యం ప్రతిష్ఠితమ్ |  
 ధర్మసంశ్రితమేతచ్ఛ పితుర్వచనముత్తమమ్ || 41 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



21. ఏకవింశః సర్గః-కౌసల్యాలక్ష్మణప్రతిబోధనమ్

సంశ్రుత్య చ పితుర్వాక్యం మాతుర్వా బ్రాహ్మణస్య వా |  
న కర్తవ్యం వృథా వీర ధర్మమాశ్రిత్య తిష్ఠతా || 42 ||

సోఽహం న శక్ష్మామి పితుర్నియోగమతివర్తితుమ్ |  
పితుర్ని వచనాద్వీర కైకేయ్యాఽహం ప్రచోదితః || 43 ||

తదేనాం విసృజానార్యాం క్షత్రధర్మాశ్రితాం మతిమ్ |  
ధర్మమాశ్రయ మా తైక్ష్ణ్యం మద్భుద్ధిరనుగమ్యతామ్ || 44 ||

తమేవముక్త్యా సౌహార్దాద్భ్రాతరం లక్ష్మణాగ్రజః |  
ఉవాచ భూయః కౌసల్యాం ప్రాంజలిః శిరసా నతః || 45 ||

అనుమన్యస్య మాం దేవి గమిష్యంతమితో వనమ్ |  
శాపితాఽసి మమ ప్రాణైః కురు స్వస్త్వయనాని మే || 46 ||

తీర్ణప్రతిజ్ఞశ్చ వనాత్పునరేష్యామ్యహం పులిమ్ |  
యయాతిరివ రాజర్షిః పురా హిత్యా పునర్దివమ్ || 47 ||

శోకః సంధార్యతాం మాతర్పదయే సాధు మా శుచః |  
వనవాసాదిహైష్యామి పునః కృత్వా పితుర్వచః || 48 ||

త్వయా మయా చ వైదేహ్య లక్ష్మణేన సుమిత్రయా |  
పితుర్నియోగే స్థాతవ్యమేష ధర్మః సనాతనః || 49 ||

అంబ సంహృత్య సంభారాన్ దుఃఖం హృది నిగృహ్య చ |  
వనవాసకృతా బుద్ధిర్తమ ధర్మాఽనువర్తతామ్ || 50 ||

ఏతద్వచస్తస్య నిశమ్య మాతా సుధర్మమవ్యగ్రమవిక్లబం చ |  
మృతేవ సంజ్ఞాం ప్రతిలభ్య దేవీ సమీక్ష్య రామం పునరిత్యువాచ || 51 ||

యథైవ తే పుత్ర పితా తథాఽహం గురుః స్వధర్మేణ సుహృత్తయా చ |  
న త్యానుజానామి న మాం విహాయ సుదుఃఖితామర్హసి గంతుమేవమ్ || 52 ||

కిం జీవితేనేహ వినా త్వయా మే లోకేన వా కిం స్వధయాఽమృతేన |  
శ్రేయో ముహూర్తం తవ సన్నిధానం మమేహ కృత్వా దపి జీవలోకాత్ || 53 ||

నరైరివోల్కాభిరపోహ్యమానో మహాగజోఽధ్వానమనుప్రవిష్టః |  
భూయః ప్రజజ్ఞాల విలాపమేనం నిశమ్య రామః కరుణం జనన్యాః || 54 ||

స మాతరం చైవ విసంజ్ఞకల్పా మార్తం చ సౌమిత్రిమభిప్రతప్తమ్ |  
ధర్మే స్థితో ధర్మమువాచ వాక్యం యథా స ఏవార్హతి తత్ర వక్తుమ్ || 55 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



21. ఏకవింశః సర్గః-కౌసల్యలక్ష్మణప్రతిబోధనమ్

అహం హి తే లక్ష్మణ నిత్యమేవ జానామి భక్తిం చ పరాక్రమం చ |  
 మమ త్వభిప్రాయమసన్నిరీక్ష్వ మాత్రా సహాభ్యర్థసి మాం సుదుఃఖమ్ || 56 ||

ధర్మార్థకామాః కిల తాత లోకే సమీక్షితా ధర్మఫలోదయేషు |  
 తే తత్ర సర్వే స్యురసంశయం మే భార్యేవ వశ్యాఽభిమతా సుపుత్రా || 57 ||

యస్మింస్తు సర్వే స్యురసన్నివిష్టాః ధర్మో యతః స్యాత్తదుపక్రమేత |  
 ద్వేషాశ్చ భవత్యర్థపరో హి లోకే కామాత్మతా ఖల్వపి న ప్రశస్తా || 58 ||

గురుశ్చ రాజా చ పితా చ వృద్ధః క్రోధాత్మహర్షాద్యది వాపి కామాత్ |  
 యద్వ్యాదిశేత్యార్యమవేక్ష్య ధర్మం కస్తం న కుర్యాదన్యశంసవృత్తిః || 59 ||

స వై న శక్నోమి పితుః ప్రతిజ్ఞా మిమామకర్తుం సకలాం యథావత్ |  
 స హ్యవయోస్తాత గురుర్నియోగే దేవ్యాశ్చ భర్తా స గతిః స ధర్మః || 60 ||

తస్మిన్సునర్ణివతి ధర్మరాజే విశేషతః స్వే పథి వర్తమానే |  
 దేవీ మయా సార్థమితోఽపగచ్ఛే త్కథం స్విదన్యా విధవేవ నారీ || 61 ||

సా మాఽనుమన్యస్వ వనం వ్రజంతం కురుష్వ నః స్వస్త్వయనాని దేవి |  
 యథా సమాప్తే పునరావ్రజేయం యథా హి సత్యేన పునర్యయాతిః || 62 ||

యశో హ్యహం కేవలరాజ్యకారణా న్న పృష్ఠతః కర్తుమలం మహోదయమ్ |  
 అదీర్ఘకాలే న తు దేవి జీవితే వృణేఽవరామద్య మహీమధర్మతః || 63 ||

ప్రసాదయన్నరవృషభః స్వమాతరం పరాక్రమాజ్ఞిగమిషురేవ దండకాన్ |  
 అథానుజం భృశమనుశాస్య దర్శనం చకార తాం హృది జననీం ప్రదక్షిణమ్ || 64 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ఏకవింశః  
 సర్గః || 21 ||





# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 22. ద్వావింశః సర్గః - దైవప్రాబల్యమ్



|| దైవప్రాబల్యమ్ ||

అథ తం వృథయా దీనం సవిశేషమమర్షితమ్ |  
శ్వసంతమివ నాగేంద్రం రోషవిస్ఫారితేక్షణమ్ || 1 ||

ఆసాద్య రామః సౌమిత్రిం సుహృదం భ్రాతరం ప్రియమ్ |  
ఉవాచేదం స ధైర్యేణ ధారయన్సత్త్వమాత్మవాన్ || 2 ||

నిగృహ్య రోషం శోకం చ ధైర్యమాశ్రిత్య కేవలమ్ |  
అవమానం నిరసేమం గృహీత్వా హర్షముత్తమమ్ || 3 ||

ఉపక్లుప్తం హి యత్కించదభిషేకార్థమద్య మే |  
సర్వం విసర్జయ క్షిప్తం కురు కార్యం నిరత్యయమ్ || 4 ||

సౌమిత్రే యోఽభిషేకార్థే మమ సంభారసంభ్రమః |  
అభిషేకనివృత్త్యర్థే సోఽస్తు సంభారసంభ్రమః || 5 ||

యస్యా మదభిషేకార్థే మానసం పరితప్యతే |  
మాతా మే సా యథా న స్యాత్సవిశంకా తథా కురు || 6 ||

తస్యాః శంకామయం దుఃఖం ముహూర్తమపి నోత్సహే |  
మనసి ప్రతిసంజాతం సౌమిత్రేఽహముపేక్షితుమ్ || 7 ||

న బుద్ధిపూర్వం నాబుద్ధం స్తరామీహ కదాచన |  
మాత్యాణాం వా పితుర్వాఽహం కృతమల్పం చ విప్రియమ్ || 8 ||

సత్యః సత్యాభిసంధశ్చ నిత్యం సత్యపరాక్రమః |  
పరలోకభయాద్భీతో నిర్భయోఽస్తు పితా మమ || 9 ||

తస్యాపి హి భవేదస్తిన్కర్తృణ్యప్రతిసంహృతే |  
సత్యం నేతి మనస్తాపస్తస్య తాపస్తపేచ్ఛ మామ్ || 10 ||

అభిషేకవిధానం తు తస్మాత్సంహృత్య లక్షణ |  
అన్యగేవాహమిచ్ఛామి వనం గంతుమితః పునః || 11 ||

మమ ప్రవ్రాజనాదద్య కృతకృత్యా నృపాత్మజ |  
సుతం భరతమవ్యగ్రమభిషేచయితా తతః || 12 ||

మయి చీరాజినధరే జటామండలధారిణి |  
గతేఽరణ్యం చ కైకేయ్యా భవిష్యతి మనఃసుఖమ్ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 22. ద్వావింశః సర్గః - దైవప్రాబల్యమ్



బుద్ధిః ప్రణీతా యేనేయం మనశ్చ సుసమాహితమ్ |  
తం తు నార్ణామి సంక్లేష్టుం ప్రవ్రజిష్యామి మాచిరమ్ || 14 ||

కృతాంతస్త్వేవ సౌమిత్రే ద్రష్టవ్యో మత్ప్రవాసనే |  
రాజ్యస్య చ వితర్లస్య పునరేవ నివర్తనే || 15 ||

కైకేయ్యాః ప్రతిపత్తిర్లి కథం స్యాన్నమ పీడనే |  
యది భావో న దైవోఽయం కృతాంతవిహితో భవేత్ || 16 ||

జానాసి హి యథా సౌమ్య న మాతృషు మమాంతరమ్ |  
భూతపూర్వం విశేషో వా తస్యా మయి సుతేఽపి వా || 17 ||

సోఽభిషేకనివృత్తుర్ధైః ప్రవాసార్థైశ్చ దుర్వచైః |  
ఉగ్రైర్వాక్యైరహం తస్యాః నాన్యద్దైవాత్సమర్థయే || 18 ||

కథం ప్రకృతిసంపన్నా రాజపుత్రి తథాగుణా |  
బ్రూయాత్సా ప్రాకృతేవ స్త్రీ మత్ప్రేషాం భర్తృసన్నిధౌ || 19 ||

యదచింత్యం తు తద్దైవం భూతేష్వపి న హన్యతే |  
వ్యక్తం మయి చ తస్యాం చ పతితో హి విపర్యయః || 20 ||

కశ్చ దైవేన సౌమిత్రే యోద్ధుముత్సహతే పుమాన్ |  
యస్య న గ్రహణం కించిత్కర్తృణోఽన్యత్ర దృశ్యతే || 21 ||

సుఖదుఃఖే భయక్రోధౌ లాభాలాభౌ భవాభవౌ |  
యచ్ఛ కించిత్తథాభూతం నను దైవస్య కర్తృ తత్ || 22 ||

ఋషయోఽప్యుగ్రతపసో దైవేనాభిప్రపీడితాః |  
ఉత్పజ్య నియమాంస్తీవ్రాన్ భ్రశ్యంతే కామమన్యుభిః || 23 ||

అసంకల్పితమేవేహ యదకస్మాత్ప్రవర్తతే |  
నివర్త్యారంభమారబ్ధం నను దైవస్య కర్తృ తత్ || 24 ||

ఏతయా తత్త్వయా బుద్ధ్యా సంస్తభ్యాత్కానమాత్సనా |  
వ్యాహతేఽప్యభిషేకే మే పరితాపో న విద్యతే || 25 ||

తస్మాదపరితాపః సంస్తవమప్యనువిధాయ మామ్ |  
ప్రతిసంహారయ క్షిప్రమాభిషేచనికీం క్రియామ్ || 26 ||

ఏభిరేవ ఘటైః సర్వైరభిషేచనసంభృతైః |  
మమ లక్ష్మణ తాపస్యే వ్రతస్నానం భవిష్యతి || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 22. ద్వావింశః సర్గః - దైవప్రాబల్యమ్



అథవా కిం మమైతేన రాజద్రవ్యమతేన తు |  
ఉద్భృతం మే స్యయం తోయం వ్రతాదేశం కలిష్యతి || 28 ||

మా చ లక్ష్మణ సంతాపం కార్షిర్లక్ష్మ్యా విపర్యయే |  
రాజ్యం వా వనవాసో వా వనవాసో మహోదయః || 29 ||

న లక్ష్మణాస్త్రిన్థలు కర్మవిఘ్నే మాతా యవీయస్యతిశంకనీయా |  
దైవాభిపన్నా హి వదత్యనిష్ఠం జానాసి దైవం చ తథాప్రభావమ్ || 30 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ద్వావింశః సర్గః || 22 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 23. త్రయోవింశః సర్గః - లక్ష్మణక్రోధః



**|| లక్ష్మణక్రోధః ||**

ఇతి బ్రువతి రామే తు లక్ష్మణోఽధశ్శిరా ముహుః |  
 శ్రుత్వా మధ్యం జగామేవ మనసా దుఃఖహర్షయోః || 1 ||  
 తదా తు బద్ధ్వా భ్రుకుటీం భ్రువోర్మధ్యే నరర్షభః |  
 నిశశ్వాస మహాసర్వో బిలస్థ ఇవ రోషితః || 2 ||  
 తస్య దుష్ప్రతివీక్షం తద్భ్రుకుటీసహితం తదా |  
 బభౌ క్రుద్ధస్య సింహస్య ముఖస్య సదృశం ముఖమ్ || 3 ||  
 అగ్రహస్తం విధున్వంస్తు హస్తిహస్తమివాత్మనః |  
 తిర్యగూర్ధ్వం శలీరే చ పాతయిత్వా శిరోధరామ్ || 4 ||  
 అగ్రాక్షా వీక్షమాణస్తు తిర్యగ్భ్రాతరమబ్రవీత్ |  
 అస్థానే సంభ్రమో యస్య జాతో వై సుమహానయమ్ || 5 ||  
 ధర్మదోషప్రసంగేన లోకస్యానతిశంకయా |  
 కథం హ్యేతదసంభ్రాంతస్త్వద్విధో వక్తుమర్హతి || 6 ||  
 యథా దైవమశౌండిరం శౌండిర క్షత్రియర్షభ |  
 కిం నామ కృపణం దైవమశక్తమభిశంససి || 7 ||  
 పాపయోస్తే కథం నామ తయోః శంకా న విద్యతే |  
 సంతి ధర్మోపధాః శ్లోక్షా ధర్మాత్మస్యిం న బుధ్యసే || 8 ||  
 తయోః సుచరితం స్వార్థం శార్యాత్పరిజిహీర్షతోః |  
 యది నైవం వ్యవసితం స్యాద్ధి ప్రాగేవ రాఘవ || 9 ||  
 తయోః ప్రాగేవ దత్తశ్చ స్యాద్వరః ప్రకృతశ్చ సః |  
 లోకవిద్విష్టమారబ్ధం త్వదన్యస్యాభిషేచనమ్ || 10 ||  
 నోత్సహే సహితుం వీర తత్ర మే క్షంతుమర్హసి |  
 యేనేయమాగతా ద్వైధం తవ బుద్ధిర్మహామతే || 11 ||  
 స హి ధర్మో మమ ద్వేష్యః ప్రసంగాద్యస్య ముహ్యసి |  
 కథం త్వం కర్మణా శక్తః కైకేయీవశవర్తినః || 12 ||  
 కరిష్యసి పితుర్వాక్యమధర్మిష్ఠం విగర్హితమ్ |  
 యద్యయం కిల్బిషాద్భేదః కృతోఽప్యేవం న గృహ్యతే || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 23. త్రయోవింశః సర్గః - లక్ష్మణక్రోధః



జాయతే తత్ర మే దుఃఖం ధర్మసంగశ్చ గర్హితః |  
మనసాఽపి కథం కామం కుర్యాస్త్వం కామవృత్తయోః || 14 ||

తయోస్త్యహితయోర్నిత్యం శత్రోః పితృభిధానయోః |  
యద్యపి ప్రతిపత్తిస్తే దైవీ చాపి తయోర్మతమ్ || 15 ||

తథాఽప్యపేక్షణీయం తే న మే తదపి రోచతే |  
విక్లబో వీర్యహీనో యః స దైవమనువర్తతే || 16 ||

వీరాః సంభావితాత్తానో న దైవం పర్యుపాసతే |  
దైవం పురుషకారేణ యః సమర్థః ప్రబాధితుమ్ || 17 ||

న దైవేన విపన్నార్థః పురుషః సోఽవసీదతి |  
ద్రక్ష్యంతి త్వద్య దైవస్య పౌరుషం పురుషస్య చ || 18 ||

దైవమానుషయోరద్య వ్యక్తా వ్యక్తిర్భవిష్యతి |  
అద్య మత్సౌరుషహతం దైవం ద్రక్ష్యంతి వై జనాః || 19 ||

యద్దైవాదాహతం తేఽద్య దృష్టం రాజ్యాభిషేచనమ్ |  
అత్యంకుశమివోద్ధామం గజం మదబలోద్ధతమ్ || 20 ||

ప్రధావితమహం దైవం పౌరుషేణ నివర్తయే |  
లోకపాలాః సమస్తాస్తే నాద్య రామాభిషేచనమ్ || 21 ||

న చ కృత్స్నాస్త్యయో లోకాః విహన్యుః కిం పునః పితా |  
యైర్వివాసస్తవారణ్యే మిథో రాజన్యమర్హితః || 22 ||

అరణ్యే తే వివత్స్వంతి చతుర్దశ సమాస్తథా |  
అహం తదాశాం ఛేత్స్వామి పితుస్తస్యాశ్చ యా తవ || 23 ||

అభిషేకవిఘాతేన పుత్రరాజ్యాయ వర్తతే |  
మద్భలేన విరుద్ధాయ న స్యాద్దైవబలం తథా || 14 ||

ప్రభవిష్యతి దుఃఖాయ యథోగ్రం పౌరుషం మమ |  
ఊర్ధ్వం వర్షసహస్రాంతే ప్రజాపాల్యమనంతరమ్ || 15 ||

ఆర్యపుత్రాః కరిష్యంతి వనవాసం గతే త్వయి |  
పూర్వం రాజర్షివృత్త్యా హి వనవాసో విధీయతే || 26 ||

ప్రజా నిక్షిప్య పుత్రేషు పుత్రవత్పరిపాలనే |  
స చేద్రాజన్యనేకాగ్రే రాజ్యవిభ్రమశంకయా || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 23. త్రయోవింశః సర్గః - లక్ష్మణక్రోధః



నైవమిచ్ఛసి ధర్మాత్మనాజ్యం రామ త్వమాత్మని |  
 ప్రతిజానే చ తే వీర మా భూవం వీరలోకభాక్ || 28 ||  
 రాజ్యం చ తవ రక్షేయమహం వేలేవ సాగరమ్ |  
 మంగళైరభిషించస్య తత్ర త్వం వ్యాపృతో భవ || 29 ||  
 అహమేకో మహీపాలానలం వారయితుం బలాత్ |  
 న శోభార్థావిమౌ బాహూ న ధనుర్భూషణాయ మే || 30 ||  
 నాసిరాబంధనార్థాయ న శరాః స్తంభహేతవః |  
 అమితదమనార్థం మే సర్వమేతచ్ఛతుష్టయమ్ || 31 ||  
 న చాహం కామయేఽత్యర్థం యః స్యాచ్ఛత్రుర్మతో మమ |  
 అసినా తీక్ష్ణధారేణ విద్యుచ్ఛలితవర్చసా || 32 ||  
 ప్రగృహీతేన వై శత్రుం వజ్రిణం వా న కల్పయే |  
 ఖడ్గనిషేషనిష్పిష్టైర్గహనా దుశ్చరా చ మే || 33 ||  
 హస్త్యశ్వనరహస్తోరుశిరోభిర్భవితా మహీ |  
 ఖడ్గధారాహతా మేఽద్య దీప్యమానా ఇవాద్రయః ||34 ||  
 పతిష్యంతి ద్విపా భూమౌ మేఘా ఇవ సవిద్యుతః |  
 బద్ధగోధాంగులిత్రాణే ప్రగృహీతశరాసనే || 35 ||  
 కథం పురుషమానీ స్యాత్పురుషాణాం మయి స్థితే |  
 బహుభిశ్చైకమత్యస్యన్నైకేన చ బహూన్ జనాన్ ||36 ||  
 వినియోక్త్యామ్యహం బాణాన్ నృవాజిగజమర్కసు |  
 అద్య మేఽస్త్రప్రభావస్య ప్రభావః ప్రభవిష్యతి || 37||  
 రాజ్జశ్చాప్రభుతాం కర్తుం ప్రభుత్వం చ తవ ప్రభో |  
 అద్య చందనసారస్య కేయురామోక్షణస్య చ || 38 ||  
 వసూనాం చ విమోక్షస్య సుహృదాం పాలనస్య చ |  
 అనురూపావిమౌ బాహూ రామ కర్తృ కలిష్యతః |  
 అభిషేచనవిఘ్నస్య కర్తృణాం తే నివారణే || 39 ||  
 బ్రవీహి కోఽద్యైవ మయా వియుజ్యతాం తవాసుహృత్త్వాణయశః సుహృజ్జనైః |  
 యథా తవేయం వసుధా వశే భవే త్తదైవ మాం శాధి తవాస్మి కింకరః || 40 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 23. త్రయోవింశః సర్గః - లక్ష్మణక్రోధః



విమృజ్య బాష్పం పరిసాంత్వ చాసకృ త్స లక్ష్మణం రాఘవవంశవర్ధనః |  
ఉవాచ పిత్ర్యే వచనే వ్యవస్థితం నిబోధ మామేవ హి సౌమ్య సత్పథే || 41 ||

ఇత్యార్దే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
త్రయోవింశః సర్గః || 23 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

24. చతుర్వింశః సర్గః - కౌసల్యార్తిసమాశ్వాసనమ్



|| కౌసల్యార్తిసమాశ్వాసనమ్ ||

తం సమీక్ష్య త్వవహితం పితుర్నిర్దేశపాలనే |

కౌసల్యా బాష్పసంరుద్ధా వచో ధర్మిష్ఠమబ్రవీత్ || 1 ||

అదృష్టదుఃఖో ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః |

మయి జాతో దశరథాత్మథముంచేన వర్తయేత్ || 2 ||

యస్య భృత్యాశ్చ దాసాశ్చ మృష్టాన్యన్నాని భుంజతే |

కథం స భోక్తవే నాథో వనే మూలఫలాన్యయమ్ || 3 ||

క ఏతచ్ఛ్రద్ధధేచ్ఛ్చుత్వా కస్య వా న భేవద్భయమ్ |

గుణవాన్దయితో రాజా రాఘవో యద్వివాస్యతే || 4 ||

నూనం తు బలవాఁల్లోకే కృతాంతః సర్వమాదిశన్ |

లోకే రామాభిరామస్త్యం వనం యత్ర గమిష్యసి || 5 ||

అయం తు మామాత్మభవస్తవాదర్శనమారుతః |

విలాపదుఃఖసమిధో రుదితాశ్రుపాతాపాతిః || 6 ||

చింతాబాష్పమహాధూమస్తవాదర్శనచిత్తజః |

కర్మయిత్యా భృశం పుత్ర నిఃశ్వాసాయాససంభవః || 7 ||

త్వయా విహీనామిహ మాం శోకాగ్నిరతులో మహాన్ |

ప్రథక్ష్యతి యథా కక్షం చిత్తభానుల్లిమాత్యయే || 8 ||

కథం హి ధేనుః స్వం వత్సం గచ్ఛంతం నానుగచ్ఛతి |

అహం త్వాఽనుగమిష్యామి పుత్ర యత్ర గమిష్యసి || 9 ||

తథా నిగదితం మాత్రా తద్వాక్యం పురుషర్షభః |

శ్రుత్వా రామోఽబ్రవీద్వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖితామ్ || 10 ||

కైకేయ్యా వంచితో రాజా మయి చారణ్యమాశ్రితే |

భవత్యా చ పరిత్యక్తో న నూనం వర్తయిష్యతి || 11 ||

భర్తుః కిల పరిత్యాగో నృశంసః కేవలం స్త్రియాః |

స భవత్యా న కర్తవ్యో మనసాఽపి విగర్హితః || 12 ||

యావజ్జీవతి కాకుత్స్థః పితా మే జగతీపతిః |

శుశ్రూషా క్రియతాం తావత్స హి ధర్మః సనాతనః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

24. చతుర్వింశః సర్గః - కౌసల్యార్చనమాశ్వాసనమ్



ఏవముక్తా తు రామేణ కౌసల్యా శుభదర్శనా |  
 తథేత్యువాచ సుప్రీతా రామమక్లిష్టకారిణమ్ || 14 ||  
 ఏవముక్తస్తు వచనం రామో ధర్మభృతాం వరః |  
 భూయస్తామబ్రవీద్వాక్యం మాతరం భృశదుఃఖితామ్ || 15 ||  
 మయా చైవ భవత్యా చ కర్తవ్యం వచనం పితుః |  
 రాజా భర్తా గురుః శ్రేష్ఠః సర్వేషామీశ్వరః ప్రభుః || 16 ||  
 ఇమాని తు మహారణ్యే విహృత్య నవ పంచ చ |  
 వర్షాణి పరమప్రీతః స్థాస్యామి వచనే తవ || 17 ||  
 ఏవముక్తా ప్రియం పుత్రం బాష్పపూర్ణాననా తదా |  
 ఉవాచ పరమార్తా తు కౌసల్యా పుత్రవత్సలా || 18 ||  
 ఆసాం రామ సపత్నీనాం వస్తుం మధ్యే న మే క్షమమ్ |  
 నయ మామపి కాకుత్స్థ వనం వన్యాం మృగీమివ || 19 ||  
 యది తే గమనే బుద్ధిః కృతా పితురపేక్షయా |  
 తాం తథా రుదతీం రామో రుదన్వచనమబ్రవీత్ || 20 ||  
 జీవంత్యా హి స్త్రియా భర్తా దైవతం ప్రభురేవ చ |  
 భవత్యా మమ చైవాద్య రాజా ప్రభవతి ప్రభుః || 21 ||  
 న హ్యనాథా వయం రాజ్ఞా లోకనాథేన భీమతా |  
 భరతశ్చాపి ధర్మాత్మా సర్వభూతప్రియంవదః || 22 ||  
 భవతీమనువర్తేత స హి ధర్మరతః సదా |  
 యథా మయి తు నిష్కాంతే పుత్రశోకేన పార్థివః || 23 ||  
 శ్రమం నావాప్నుయాత్కించదప్రమత్తా తథా కురు |  
 దారుణశ్చాప్యయం శోకో యథైనం న వినాశయేత్ || 24 ||  
 రాజ్ఞో వృద్ధస్య సతతం హితం చర సమాహితా |  
 వ్రతోపవాసనిరతా యా నాలి పరమోత్తమా || 25 ||  
 భర్తారం నానువర్తేత సా తు పాపగతిర్భవేత్ |  
 భర్తుః శుశ్రూషయా నాలి లభతే స్వర్గముత్తమమ్ || 26 ||  
 అపి యా నిర్మమస్కారా నివృత్తా దేవపూజనాత్ |  
 శుశ్రూషామేవ కుర్వీత భర్తుః ప్రియహితే రతా || 27 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

24. చతుర్వింశః సర్గః - కౌసల్యార్జునమాశ్వాసనమ్



ఏష ధర్మః పురా దృష్టో లోకే వేదే శ్రుతః స్మృతః |  
అగ్నికార్యేషు చ సదా సుమనోభిశ్చ దేవతాః || 28 ||

పూజ్యాస్తే మత్యతే దేవి బ్రాహ్మణాశ్చైవ సువ్రతాః |  
ఏవం కాలం ప్రతీక్షస్య మమాగమనకాంక్షిణీ || 29 ||

నియతా నియతాహారా భర్తృశుశ్రూషణే రతా |  
ప్రాప్స్యసే పరమం కామం మయి ప్రత్యాగతే సతి || 30 ||

యది ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠో ధారయిష్యతి జీవితమ్ |  
ఏవముక్తా తు రామేణ బాష్పపర్యాకులేక్షణా || 31 ||

కౌసల్యా పుత్రశోకార్తా రామం వచనమబ్రవీత్ |  
గమనే సుకృతాం బుద్ధిం న తే శక్నోమి పుత్రక || 32 ||

వినివర్తయితుం వీర నూనం కాలో దురత్యయః |  
గచ్ఛ పుత్ర త్వమేకాగ్రో భద్రం తేఽస్తు సదా విభో || 33 ||

పునస్త్యయి నివృత్తే తు భవిష్యామి గతక్లమా |  
ప్రత్యాగతే మహాభాగే కృతార్థే చరితవ్రతే || 34 ||

పితురాన్యణ్యతాం ప్రాప్తే త్వయి లక్ష్మే పరం సుఖమ్ |  
కృతాంతస్య గతిః పుత్ర దుర్విభావ్యా సదా భువి || 35 ||

యస్త్వాం సంఛోదయతి మే వచ ఆచ్ఛిద్య రాఘవ |  
గచ్ఛేదానీం మహాబాహో క్షేమేణ పునరాగతః || 36 ||

నందయిష్యసి మాం పుత్ర సామ్నా వాక్యేన చారుణా |  
అపీదానీం స కాలః స్యాద్వనాత్ప్రత్యాగతం పునః |  
యత్త్వాం పుత్రక పశ్యేయం జటావల్కలధారిణమ్ || 37 ||

తథా హి రామం వనవాసనిశ్చితం సమీక్ష్య దేవీ పరమేణ చేతసా |  
ఉవాచ రామం శుభలక్షణం వచో బభూవ చ స్వస్త్వయనాభికాంక్షిణీ || 38 ||

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే చతుర్వింశః సర్గః || 24 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 25. పంచవింశః సర్గః - మాతృస్వస్త్వయనమ్



|| మాతృస్వస్త్వయనమ్ ||

సాఽపనీయ తమాయాసముపస్సృశ్య జలం శుచిః |

చకార మాతా రామస్య మంగలాని మనస్వినీ || 1 ||

న శక్యసే వారయితుం గచ్ఛేదానీం రఘూత్తమ |

శీఘ్రం చ వినివర్తస్య వర్తస్య చ సతాం క్రమే || 2 ||

యం పాలయసి ధర్మం త్వం ధృత్యా చ నియమేన చ |

స వై రాఘవశార్దూల ధర్మస్త్వామభిరక్షతు || 3 ||

యేభ్యః ప్రణమసే పుత్ర చైత్యేష్వాయతనేషు చ |

తే చ త్వామభిరక్షంతు వనే సహ మహర్షిభిః || 4 ||

యాని దత్తాని తేఽస్త్రాణి విశ్వామిత్రేణ భీమతా |

తాని త్వామభిరక్షంతు గుణైః సముదితం సదా || 5 ||

పితృశుశ్రూషయా పుత్ర మాతృశుశ్రూషయా తథా |

సత్యేన చ మహాబాహో చిరం జీవాభిరక్షితః || 6 ||

సమిత్కుశపవిత్రాణి వేద్యశ్చాయతనాని చ |

స్థండిలాని విచిత్రాణి శైలా వృక్షాః క్షుపా పూదాః || 7 ||

పతంగాః పన్నగాః సింహస్త్యాం రక్షంతు నరోత్తమ |

స్వస్తి సాధ్యాశ్చ విశ్వే చ మరుతశ్చ మహార్షయః || 8 ||

స్వస్తి ధాతా విధాతా చ స్వస్తి పూషా భగోఽర్యమా |

లోకపాలాశ్చ తే సర్వే వాసవప్రముఖాస్తథా || 9 ||

ఋతవశ్చైవ పక్షాశ్చ మాసాః సంవత్సరాః క్షపాః |

దినాని చ ముహూర్తాశ్చ స్వస్తి కుర్వంతు తే సదా || 10 ||

స్తృతిర్ధృతిశ్చ ధర్మశ్చ పాతు త్వాం పుత్ర సర్వతః |

స్కందశ్చ భగవాన్దేవః సోమశ్చ సబృహస్పతిః || 11 ||

సప్తర్షయో నారదశ్చ తే త్వాం రక్షంతు సర్వతః |

యే చాపి సర్వతః సిద్ధా దిశశ్చ సదిగీశ్వరాః || 12 ||

స్తుతా మయా వనే తస్మిన్సాంతు త్వాం పుత్ర నిత్యశః |

శైలాః సర్వే సముద్రాశ్చ రాజా వరుణ ఏవ చ || 13 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 25. పంచవింశః సర్గః - మాతృస్వస్త్వయనమ్

ద్యౌరంతరిక్షం పృథివీ నద్యః సర్వాస్తథైవ చ |  
నక్షత్రాణి చ సర్వాణి గ్రహాశ్చ సహదేవతాః || 14 ||

అహోరాత్రే తథా సంధ్యే పాంతు త్వాం వనమాశ్రితమ్ |  
ఋతవశ్చైవ షట్ పుణ్యా మాసాః సంవత్సరాస్తథా || 15 ||

కలాశ్చ కాష్ఠాశ్చ తథా తవ శర్క దిశంతు తే |  
మహావనే విచరతో మునివేషస్య భీమతః || 16 ||

తవాదిత్యాశ్చ దైత్యాశ్చ భవంతు సుఖదాః సదా |  
రాక్షసానాం పిశాచానాం రౌద్రాణాం క్రూరకర్మణామ్ || 17 ||

క్రవ్యాదానాం చ సర్వేషాం మా భూత్పుత్రక తే భయమ్ |  
ప్లవగా వృశ్చికా దంశా మశకాశ్చైవ కాననే || 18 ||

సలిస్పృషాశ్చ కీటాశ్చ మా భూవన్లహనే తవ |  
మహద్విషాశ్చ సింహాశ్చ వ్యాఘ్రా ఋక్షాశ్చ దంష్ఠ్రిణః || 19 ||

మహిషాః శృంగిణో రౌద్రా న తే ద్రుహ్యంతు పుత్రక |  
నృమాంసభోజినో రౌద్రా యే చాన్యే సత్త్వజాతయః || 20 ||

మా చ త్వాం హింసిషుః పుత్ర మయా సంపూజితాస్త్విహా |  
ఆగమాస్తే శివాః సంతు సిద్ధ్యంతు చ పరాక్రమాః || 21 ||

సర్వసంపత్తయే రామ స్వస్తిమాన్లచ్చ పుత్రక |  
స్వస్తి తేఽస్త్రాంతరిక్షేభ్యః పార్థివేభ్యః పునః పునః || 22 ||

సర్వేభ్యశ్చైవ దేవేభ్యో యే చ తే పరిపంథినః |  
శుక్రః సోమశ్చ సూర్యశ్చ ధనదోఽథ యమస్తథా || 23 || [గురుః]

పాంతు త్వామర్చితా రామ దండకారణ్యవాసినమ్ |  
అగ్నిర్యాయుస్తథా ధూమో మంత్రాశ్చర్షిముఖాచ్ఛ్చుతాః || 24 ||

ఉపస్పర్శనకాలే తు పాంతు త్వాం రఘునందన |  
సర్వలోకప్రభుర్భుహ్నా భూతభర్తా తథర్షయః || 25 ||

యే చ శేషాః సురాస్తే త్వాం రక్షంతు వనవాసినమ్ |  
ఇతి మాల్యైః సురగణాన్లందైశ్చాపి యశస్వినీ || 26 ||

స్తుతిభిశ్చానురూపాభిరానర్చాయతలోచనా | [అనుకూలాభిః]  
జ్వలనం సముపాదాయ బ్రాహ్మణేన మహాత్మనా || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 25. పంచవింశః సర్గః - మాతృస్వస్త్వయనమ్

హావయామాస విధినా రామమంగలకారణాత్ |  
 ఘృతం శ్వేతాని మాల్యాని సమిధః శ్వేతసర్షపాన్ || 28 ||  
 ఉపసంపాదయామాస కౌసల్యా పరమాంగనా |  
 ఉపాధ్యాయః స విధినా హుత్వా శాంతిమనామయమ్ || 29 ||  
 హుతహవ్యావశేషేణ బాహ్యం బలిమకల్పయత్ |  
 మధుదధ్యక్షతఘృతైః స్వస్తివాచ్య ద్విజాంస్తతః || 30 ||  
 వాచయామాస రామస్య వనే స్వస్త్వయనక్రియాః |  
 తతస్తస్మై ద్విజేంద్రాయ రామమాతా యశస్వినీ || 31 ||  
 దక్షిణాం ప్రదదౌ కామ్యం రాఘవం చేదమబ్రవీత్ |  
 యన్తంగలం సహస్రాక్షే సర్వదేవనమస్మ్యతే || 32 ||  
 వృతనాశే సమభవత్తత్తే భవతు మంగలమ్ |  
 యన్తంగలం సుపర్ణస్య వినతాఽకల్పయత్పురా || 33 ||  
 అమృతం ప్రార్థయానస్య తత్తే భవతు మంగలమ్ |  
 అమృతోత్పాదనే దైత్యాన్ ఘ్నతో వజ్రధరస్య యత్ || 34 ||  
 అదితిర్తంగలం ప్రాదాత్తత్తే భవతు మంగలమ్ |  
 త్రీన్విక్రమాన్మక్రమతో విష్ణోరమితతేజసః || 35 ||  
 యదాసీన్తంగలం రామ తత్తే భవతు మంగలమ్ |  
 ఋతవః సాగరా ద్విపా వేదా లోకా దిశశ్చ తే || 36 ||  
 మంగలాని మహాబాహో దిశంతు శుభమంగలాః |  
 ఇతి పుత్రస్య శేషాంశ్చ కృత్వా శిరసి భామినీ || 37 ||  
 గంధైశ్చాపి సమాలభ్య రామమాయతలోచనా |  
 ఓషధీం చాపి సిద్ధార్థాం విశల్యకరణీం శుభామ్ || 38 ||  
 చకార రక్షాం కౌసల్యా మంత్రైరభిజజాప చ |  
 ఉవాచాతిప్రహృష్టేవ సా దుఃఖవశవర్తినీ || 39 ||  
 వాఙ్కాత్రేణ న భావేన వాచా సంసజ్జమానయా |  
 ఆనమ్య మూర్ధ్ని చాఘ్రూయ పరిష్యజ్య యశస్వినీ || 40 ||  
 అవదత్పుత్ర సిద్ధార్థో గచ్ఛ రామ యథాసుఖమ్ |  
 అరోగం సర్వసిద్ధార్థమయోధ్యాం పునరాగతమ్ || 41 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 25. పంచవింశః సర్గః - మాతృస్వస్త్వయనమ్

పశ్యామి త్వాం సుఖం వత్స సుస్థితం రాజవర్తని |  
ప్రనష్టదుఃఖనంకల్పా హర్షవిద్యోతితాననా || 42 ||

ద్రక్ష్యామి త్వాం వనాత్ప్రాప్తం పూర్ణచంద్రమివోదితమ్ |  
భద్రాసనగతం రామ వనవాసాదిహాగతమ్ || 43 || [భద్రం]

ద్రక్ష్యామి చ పునస్త్యాం తు తీర్ణవంతం పితుర్వచః |  
మంగలైరుపసంపన్నో వనవాసాదిహాగతః |

వధ్యా మమ చ నిత్యం త్వం కామాన్ సంవర్ధ యాహి భో || 44 ||

మయార్చితా దేవగణాః శివాదయో మహర్షయో భూతమహాసురోరగాః |  
అభిప్రయాతస్య వనం చిరాయ తే హితాని కాంక్షంతు దిశశ్చ రాఘవ || 45 ||

ఇతీవ చాశ్రుప్రతిపూర్ణలోచనా సమాప్య చ స్వస్త్వయనం యథావిధి |  
ప్రదక్షిణం చైవ చకార రాఘవం పునః పునశ్చాపి నిపీడ్య సస్వజే || 46 ||

తథా తు దేవ్యా స కృతప్రదక్షిణో నిపీడ్య మాతుశ్చరణౌ పునః పునః |  
జగామ సీతానిలయం మహాయశాః స రాఘవః ప్రజ్వలితః స్వయా శ్రియా || 47 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే పంచవింశః సర్గః || 25 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

26. షడ్వింశః సర్గః - సీతాప్రత్యవస్థాపనమ్



|| సీతాప్రత్యవస్థాపనమ్ ||

అభివాద్య తు కౌసల్యాం రామః సంప్రస్థితో వనమ్ |  
కృతస్వస్త్యయనో మాత్రా ధర్మిష్ఠే వర్తన్తి స్థితః || 1 ||

విరాజయన్తాజసుతో రాజమార్గం నరైర్భ్రతమ్ |  
హృదయాన్యామమంథేవ జనస్య గుణవత్తయా || 2 ||

వైదేహీ చాపి తత్సర్వం న శుశ్రావ తపస్వినీ |  
తదేవ హృది తస్యాశ్చ యౌవరాజ్యాభిషేచనమ్ || 3 ||

దేవకార్యం స్వయం కృత్వా కృతజ్ఞా హృష్టచేతనా |  
అభిజ్ఞా రాజధర్మానాం రాజపుత్రం ప్రతీక్షతే || 4 ||

ప్రవివేశాథ రామస్తు స్వ వేత్స సువిభూషితమ్ |  
ప్రహృష్టజనసంపూర్ణం హ్రీయా కించిదవాఙ్ముఖః || 5 ||

అథ సీతా సముత్పత్య వేపమానా చ తం పతిమ్ |  
అపశ్యచ్ఛోకసంతప్తం చింతావ్యాకులితేంద్రియమ్ || 6 ||

తాం దృష్ట్వా స హి ధర్మాత్తా న శశాక మనోగతమ్ |  
తం శోకం రాఘవః సోఢుం తతో వివృతతాం గతః || 7 ||

వివర్ణవదనం దృష్ట్వా తం ప్రస్పిన్నమమర్షణమ్ |  
ఆహ దుఃఖాభిసంతప్తా కిమిదానీమిదం ప్రభో || 8 ||

అద్య బార్హస్పతః శ్రీమానుక్తః పుష్యో ను రాఘవ |  
ప్రాచ్యతే బ్రాహ్మణైః ప్రాజ్ఞైః కేన త్వమసి దుర్కనాః || 9 ||

న తే శతశలాకేన జలఘ్నేననిభేన చ |  
ఆవృతం వదనం వల్ల చత్రేణాభివిరాజతే || 10 ||

వ్యజనాభ్యాం చ ముఖ్యాభ్యాం శతపత్రనిభేక్షణమ్ |  
చంద్రహాంసప్రకాశాభ్యాం వీజ్యతే న తవాననమ్ || 11 ||

వాగ్మినో వందినశ్చాపి ప్రహృష్టాస్త్యం నరర్షభ |  
స్తువంతో నాత్ర దృశ్యంతే మంగలైః సూతమాగధాః || 12 ||

న తే క్షౌద్రం చ దధి చ బ్రాహ్మణా వేద పారగాః |  
మూర్ధ్ని మూర్ధాభిషిక్తస్య దధతి స్త విధానతః || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 26. షడ్వింశః సర్గః - సీతాప్రత్యవస్థాపనమ్



న త్వాం ప్రకృతయః సర్వాః శ్రేణీముఖ్యాశ్చ భూషితాః |

అనువ్రజితుమిచ్ఛంతి పౌరజాపపదాస్తథా || 14 ||

చతుర్భిర్యేగసంపన్నైర్హయైః కాంచనభూషణైః |

ముఖ్యః పుష్పరథో యుక్తః కిం న గచ్ఛతి తేఽగ్రతః || 15 ||

న హస్తీ చాగ్రతః శ్రీమాంస్తువ లక్షణపూజితః |

ప్రయాణే లక్ష్మతే వీర కృష్ణమేఘగిరిప్రభః || 16 ||

న చ కాంచనచిత్రం తే పశ్యామి ప్రియదర్శన |

భద్రాసనం పురస్కృత్య యాతం వీరపురస్కృతమ్ || 17 ||

అభిషేకో యదా సజ్జః కిమిదానీమిదం తవ |

అపూర్వో ముఖవర్ణశ్చ న ప్రహర్షశ్చ లక్ష్మతే || 18 ||

ఇతీవ విలపంతం తాం ప్రోవాచ రఘునందనః |

సీతే తత్రభవాంస్తాతః ప్రవ్రాజయతి మాం వనమ్ || 19 ||

కులే మహతి సంభూతే ధర్మజ్ఞే ధర్మచారిణి |

శృణు జానకి యేనేదం క్రమేణాభ్యాగతం మమ || 20 ||

రాజ్ఞా సత్యప్రతిజ్ఞేన పిత్రా దశరథేన మే |

కైకేయ్యో మమ మాత్రే తు పురా దత్తో మహావరౌ || 21 ||

తయాఽద్య మమ సజ్జేఽస్తిన్నభిషేకే నృపాద్యతే |

ప్రచోదితః ససమయో ధర్మేణ ప్రతినిర్జితః || 22 ||

చతుర్దశ హి వర్షాణి వస్తువ్యం దండకే మయా |

పిత్రా మే భరతశ్చాపి యౌవరాజ్యే నియోజితః || 23 ||

సోఽహం త్వామాగతో ద్రష్టుం ప్రస్థితో విజనం వనమ్ |

భరతస్య సమీపే తే నాహం కథ్యః కదాచన || 24 ||

ఋద్ధియుక్తా హి పురుషా న సహంతే పరస్తువమ్ |

తస్మాన్న తే గుణాః కథ్యా భరతస్యాగ్రతో మమ || 25 ||

నాపి త్వం తేన భర్తవ్యా విశేషేణ కదాచన |

అనుకూలతయా శక్యం సమీపే తస్య వర్తితుమ్ || 26 ||

తస్మై దత్తం నృపతినా యౌవరాజ్యం సనాతనమ్ |

స ప్రసాద్యస్త్వయా సీతే నృపతిశ్చ విశేషతః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 26. షడ్వింశః సర్గః - సీతావ్రత్యవస్తాపనమ్



అహం చాపి ప్రతిజ్ఞాం తాం గురోః సమనుపాలయన్ |  
 వనమద్వైవ యాస్యామి స్థిరా భవ మనస్వినీ || 28 ||  
 యాతే చ మయి కల్యాణి వనం మునినిషేవితమ్ |  
 వ్రతోపవాసపరయా భవితవ్యం త్వయానఘే || 29 ||  
 కాల్యముత్థాయ దేవానాం కృత్వా పూజాం యథావిధి |  
 వందితవ్యో దశరథః పితా మమ నరేశ్వరః || 30 ||  
 మాతా చ మమ కౌసల్యా వృద్ధా సంతాపకల్పితా |  
 ధర్మమేవార్తతః కృత్వా త్వత్తః సమ్మానమర్హతి || 31 ||  
 వందితవ్యాశ్చ తే నిత్యం యాః శేషా మమ మాతరః |  
 స్నేహప్రణయసంభోగైః సమా హి మమ మాతరః || 32 ||  
 భ్రాతృపుత్రసమౌ చాపి ద్రష్టవ్యౌ చ విశేషతః |  
 త్వయా భరతశత్రుఘ్నౌ ప్రాణైః ప్రియతరౌ మమ || 33 ||  
 విప్రియం న చ కర్తవ్యం భరతస్య కదాచన |  
 స హి రాజా ప్రభుశ్చైవ దేశస్య చ కులస్య చ || 34 ||  
 ఆరాధితా హి శీలేన ప్రయత్నైశ్చోపసేవితాః |  
 రాజానః సంప్రసేదంతి ప్రకుప్యంతి విపర్యయే || 35 ||  
 జైరసానపి పుత్రాన్లి త్యజంత్యహితకారిణః |  
 సమర్థాన్సంప్రగృహ్ణంతి పరానపి నరాధిపాః || 36 ||  
 సా త్వం వసేహ కల్యాణి రాజ్ఞః సమనువర్తినీ |  
 భరతస్య రతా ధర్మే సత్యవ్రతపరాయణా || 37 ||  
 అహం గమిష్యామి మహావనం ప్రియే త్వయా హి వస్తవ్యమిహైవ భామిని |  
 యథా వ్యలీకం కురుషే న కస్యచి త్తథా త్వయా కార్యమిదం వచో మమ || 38 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే షడ్వింశః సర్గః || 26 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 27. సప్తవింశః సర్గః - పతివ్రతాధ్యవసాయః



|| పతివ్రతాధ్యవసాయః ||

ఏవముక్తా తు వైదేహీ ప్రియార్థా ప్రియవాదినీ |  
 ప్రణయాదేవ సంక్రుద్ధా భర్తారమిదమబ్రవీత్ || 1 ||  
 కిమిదం భాషసే రామ వాక్యం లఘుతయా ధ్రువమ్ |  
 త్వయా యదపహస్యం మే శ్రుత్వా నరవరాత్మజ || 2 ||  
 ఆర్యపుత్ర పితా మాతా బ్రాతా పుత్రస్తథా స్నుషా |  
 స్వాని పుణ్యాని భుంజానాః స్వం స్వం భాగ్యముపాసతే || 3 ||  
 భర్తుర్భాగ్యం తు భార్యైకా ప్రాప్నోతి పురుషర్షభ |  
 అతశ్చైవాహమాదిష్టా వనే వస్తవ్యమిత్యపి || 4 ||  
 న పితా నాత్మజో నాత్మా న మాతా న సభీజనః |  
 ఇహ ప్రేత్య చ నారీణాం పతిరేకో గతిః సదా || 5 ||  
 యది త్వం ప్రస్థితో దుర్గం వనమధ్యైవ రాఘవ |  
 అగ్రతస్తే గమిష్యామి మృద్ధంతీ కుశకంటకాన్ || 6 ||  
 ఈర్ష్యారోషౌ బహిష్కృత్య భుక్తశేషమివోదకమ్ |  
 నయ మాం వీర విస్త్రబ్ధః పాపం మయి న విద్యతే || 7 ||  
 ప్రాసాదాగైర్విమానైర్యా వైహాయసగతేన వా |  
 సర్వావస్థాగతా భర్తుః పాదచ్ఛాయా విశిష్యతే || 8 ||  
 అనుశిష్టాఽస్మి మాత్రా చ పిత్రా చ వివిధాశ్రయమ్ |  
 నాస్మి సంప్రతివక్తవ్యా వర్జితవ్యం యథా మయా || 9 ||  
 అహం దుర్గం గమిష్యామి వనం పురుషవర్జితమ్ |  
 నానామృగగణాకీర్ణం శార్దులవృకసేవితమ్ || 10 ||  
 సుఖం వనే నివత్స్యామి యథైవ భవనే పితుః |  
 అచింతయంతీ త్రీఁల్లోకాంశ్చింతయంతీ పతివ్రతమ్ || 11 ||  
 శుశ్రూషమాణా తే నిత్యం నియతా బ్రహ్మచారిణీ |  
 సహ రంస్యే త్వయా వీర వనేషు మధుగంధిషు || 12 ||  
 త్వం హి కర్తుం వనే శక్తో రామ సంపరిపాలనమ్ |  
 అన్యస్యాపి జనస్యేహ కిం పునర్తమ మానద || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 27. సప్తవింశః సర్గః - పతివ్రతాధ్యవసాయః



సహ త్వయా గమిష్యామి వనమద్య న సంశయః |  
నాహం శక్యా మహాభాగ నివర్తయితుముద్యతా || 14 ||

ఫలమూలాశనా నిత్యం భవిష్యామి న సంశయః |  
న తే దుఃఖం కరిష్యామి నివసంతీ సహ త్వయా || 15 ||

ఇచ్ఛామి సరితః శైలాన్మల్వలాని వనాని చ |  
ద్రష్టుం సర్వత్ర నిర్భీతా త్వయా నాథేన భీమతా || 16 ||

హంసకారండవాకీర్ణాః పద్మినీః సాధుపుష్పితాః |  
ఇచ్ఛేయం సుఖినీ ద్రష్టుం త్వయా వీరేణ సంగతా || 17 ||

అభిషేకం కరిష్యామి తాను నిత్యం యతవ్రతా |  
సహ త్వయా విశాలాక్ష రంస్యే పరమనందినీ || 18 ||

ఏవం వర్షసహస్రాణాం శతం వాఽహం త్వయా సహ |  
వ్యతిక్రమం న వేత్స్వామి స్వర్లోపి న హి మే మతః || 19 ||

స్వర్గేఽపి చ వినా వాసో భవితా యది రాఘవ |  
త్వయా భమ నరవ్యాఘ్రు నాహం తమపి రోచయే || 20 ||

అహం గమిష్యామి వనం సుదుర్గమం మృగాయుతం వానరవారణైర్యుతమ్ |  
వనే నివత్స్వామి యథా పితుర్మహే తవైవ పాదావుపగృహ్య సంయతా || 21 ||

అనన్యభావామనురక్తచేతసం త్వయా వియుక్తాం మరణాయ నిశ్చితామ్ |  
నయస్య మాం సాధు కురుష్య యాచనాం న తే మయాఽతో గురుతా భవిష్యతి || 22 ||

తథా బ్రువాణామపి ధర్మవత్సలో న చ స్త సీతాం నృవరో నినీషతి |  
ఉవాచ చైనాం బహు సన్నివర్తనే వనే నివాసస్య చ దుఃఖితాం ప్రతి || 23 ||

ఇతి శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సప్తవింశః సర్గః || 27 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

28. అష్టావింశః సర్గః - వనదుఃఖప్రతిబోధనమ్



|| వనదుఃఖప్రతిబోధనమ్ ||

న ఏవం బ్రువతీం సీతాం ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః |  
 న నేతుం కురుతే బుద్ధిం వనే దుఃఖాని చింతయన్ || 1 ||  
 సాంత్యయిత్వా పునస్తాం తు బాష్పపర్యాకులేక్షణామ్ |  
 నివర్తనార్థే ధర్మాత్మా వాక్యమేతదువాచ హా || 2 ||  
 సీతే మహాకులీనాఽసి ధర్మే చ నిరతా సదా |  
 ఇహాచర స్వధర్మం త్వం మా యథా మనసః సుఖమ్ || 3 ||  
 సీతే యథా త్వాం వక్ష్యామి తథా కార్యం త్వయాఽబలే |  
 వనే దోషా హి బహవో వదతస్తాన్నిబోధ మే || 4 ||  
 సీతే విముచ్యతామేషా వనవాసకృతా మతిః |  
 బహుదోషం హి కాంతారం వనమిత్యభిధీయతే || 5 ||  
 హితబుద్ధ్యా ఖలు వచో మయైతదభిధీయతే |  
 సదా సుఖం న జానామి దుఃఖమేవ సదా వనమ్ || 6 ||  
 గిరినిర్దురసంభూతా గిరికందరవాసినామ్ |  
 సింహానాం నినదా దుఃఖాః శ్రోతుం దుఃఖమతో వనమ్ || 7 ||  
 క్రీడమానాశ్చ విస్రంభా మత్తాః శూన్యే మహామృగాః |  
 దృష్ట్వా సమభివర్తంతే సీతే దుఃఖమతో వనమ్ || 8 ||  
 సగ్రాహాః సరితశ్చైవ పంకవత్యశ్చ దుస్తరాః |  
 మత్తైరపి గజైర్నిత్యమతో దుఃఖతరం వనమ్ || 9 ||  
 లతాకంటకసంకీర్ణాః కృకవాకూపనాదితాః |  
 నిరపాశ్చ సుదుర్గాశ్చ మార్గా దుఃఖమతో వనమ్ || 10 ||  
 సుప్యతే పర్ణశయ్యాసు స్వయం భగ్నాసు భూతలే |  
 రాత్రిషు శ్రమఖిన్నేన తస్మాద్దుఃఖతరం వనమ్ || 11 ||  
 అహోరాత్రం చ సంతోషః కర్తవ్యో నియతాత్మనా |  
 ఫలైర్పక్షావపతితైః సీతే దుఃఖమతో వనమ్ || 12 ||  
 ఉపవాసశ్చ కర్తవ్యో యథాప్రాణేన మైథిలి |  
 జటాభారశ్చ కర్తవ్యో వల్కలాంబరధారిణా || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

28. అష్టావింశః సర్గః - వనదుఃఖప్రతిబోధనమ్



దేవతానాం పితౄణాం చ కర్తవ్యం విధిపూర్వకమ్ |

ప్రాప్తానామతిథీనాం చ నిత్యశః ప్రతిపూజనమ్ || 14 ||

కార్యస్తిరభిషేకశ్చ కాలే కాలే చ నిత్యశః |

చరతా నియమేనైవ తస్మాద్దుఃఖతరం వనమ్ || 15 ||

ఉపహారశ్చ కర్తవ్యః కుసుమైః స్వయమాహూతైః |

ఆర్షేణ విధినా వేద్యాం బాలే దుఃఖమతో వనమ్ || 16 ||

యథాలభ్యేన సంతోషః కర్తవ్యస్తేన మైఖిలి |

యతాహరైర్వనచరైర్నిత్యం దుఃఖమతో వనమ్ || 17 ||

అతీవ వాతాస్తిమిరం బుభుక్షా చాత్ర నిత్యశః |

భయాని చ మహాంత్యత్ర తతో దుఃఖతరం వనమ్ || 18 ||

సలీసృపాశ్చ బహవో బహురూపాశ్చ భామిని |

చరంతి పృథివీం దర్శాత్తతో దుఃఖతరం వనమ్ || 19 ||

నదీనిలయనాః సర్పా నదీకుటిలగామినః |

తిష్ఠంత్యావృత్య పంథానం తతో దుఃఖతరం వనమ్ || 20 ||

పతంగా వృశ్చికాః కీటా దంశాశ్చ మశకైః సహ |

బాధంతే నిత్యమబలే తస్మాద్దుఃఖతరం వనమ్ || 21 ||

ద్రుమాః కంటకినశ్చైవ కుశకాశాశ్చ భామిని |

వనే వ్యాకులశాఖాగ్రాస్తేన దుఃఖతరం వనమ్ || 22 ||

కాయక్లేశాశ్చ బహవో భయాని వివిధాని చ |

అరణ్యవాసే వసతో దుఃఖమేవ తతో వనమ్ || 23 ||

క్రోధలోభా విమోక్తవ్యా కర్తవ్యా తపసే మతిః |

న భేతవ్యం చ భేతవ్యే నిత్యం దుఃఖమతో వనమ్ || 24 ||

తదలం తే వనం గత్వా క్షమం న హి వనం తవ |

విమృశన్నిహ పశ్యామి బహుదోషతరం వనమ్ || 25 ||

వనం తు నేతుం న కృతా మతిస్తదా బభూవ రామేణ యదా మహాత్మనా |

న తస్య సీతా వచనం చకార త త్తతోఽబ్రవీద్రామమిదం సుదుఃఖితా || 26 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అష్టావింశః

సర్గః || 28 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

29. ఏకోనత్రింశః సర్గః - వనగమనవిజ్ఞప్తిః  
(వనానుగమనయాచనాజానిర్బంధః)



|| వనానుగమనయంచానిర్బంధః ||

ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సీతా రామస్య దుఃఖితా |

ప్రసక్తాశ్రుముఖీ మందమిదం వచనమబ్రవీత్ || 1 ||

యే త్వయా కీర్తితా దోషా వనే వస్తవ్యతాం ప్రతి |

గుణానిత్యేవ తాన్విద్ధి తవ స్నేహపురస్కృతాన్ || 2 ||

మృగాః సింహా గజాశ్చైవ శార్దూలాః శరభాస్తథా |

పక్షిణః సృమరాశ్చైవ యే చాన్యే వనచారిణః || 3 ||

అదృష్టపూర్వరూపత్పార్యే తే తవ రాఘవః |

రూపం దృష్ట్వాఽపసర్పేయుర్భయే సర్పే హి బిభృతి || 4 ||

త్వయా చ సహ గంతవ్యం మయా గురుజనాజ్ఞయా |

త్వద్వియోగేన మే రామ త్యక్తవ్యమిహ జీవితమ్ || 5 ||

న చ మాం త్వత్సమీపస్థామపి శక్నోతి రాఘవ |

సురాణామీశ్వరః శక్తః ప్రథర్షయితుమోజసా || 6 ||

పతిహీనా తు యా నాలీ న సా శక్నోతి జీవితమ్ |

కామమేవంవిధం రామ త్వయా మమ విదర్శితమ్ || 7 ||

అథ వాపి మహావ్రాజ్ఞ బ్రాహ్మణానాం మయా శ్రుతమ్ |

పురా పితృగృహే సత్యం వస్తవ్యం కిల మే వనే || 8 ||

లక్షణిభ్యో ద్విజాతిభ్యః శ్రుత్వాఽహం వచనం పురా |

వనవాసకృతోత్సాహా నిత్యమేవ మహాబల || 9 ||

ఆదేశో వనవాసస్య ప్రాప్తవ్యః స మయా కిల |

సా త్వయా సహ తత్రాహం యాస్యామి ప్రియ నాన్యథా || 10 ||

కృతాదేశా భవిష్యామి గమిష్యామి సహ త్వయా |

కాలశ్చాయం సముత్పన్నః సత్యవాగ్భవతు ద్విజః || 11 ||

వనవాసే హి జానామి దుఃఖాని బహుధా కిల |

ప్రాప్యంతే నియతం వీర పురుషైరకృతాత్మభిః || 12 ||

కన్యయా చ పితుర్గృహే వనవాసః శ్రుతో మయా |

భిక్షిణ్యాః సాధువృత్తాయా మమ మాతురిహగ్రతః || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

29. ఏకోనత్రింశః సర్గః - వనగమనవిజ్ఞప్తిః  
(వనానుగమనయాచనాజానిర్బంధః)



ప్రసాదితశ్చ వై పూర్వం త్వం వై బహువిధం ప్రభో |  
గమనం వనవాసస్య కాంక్షితం హి సహ త్వయా || 14 ||

కృతక్షణాఽహం భద్రం తే గమనం ప్రతి రాఘవ |  
వనవాసస్య శూరస్య చర్యా హి మమ రోచతే || 15 ||

శుద్ధాత్మస్తేమభావాద్ధి భవిష్యామి వికల్మషా |  
భర్తారమనుగచ్ఛంతీ భర్తా హి మమ దైవతమ్ || 16 ||

ప్రేత్యభావేఽపి కల్యాణః సంగమో మే సహ త్వయా |  
శ్రుతిర్హి శ్రూయతే పుణ్యా బ్రాహ్మణానాం తపస్వినామ్ || 17 ||

ఇహ లోకే చ పితృభిర్యాస్త్రీ యస్య మహామతే |  
అద్భిర్దత్తా స్వధర్మేణ ప్రేత్యభావేఽపి తస్య సా || 18 ||

ఏవమస్తాత్స్వకాం నాలిం సువృత్తాం హి పతివ్రతామ్ |  
నాభిరోచయసే నేతుం త్వం మాం కేనేహ హేతునా || 19 ||

భక్తాం పతివ్రతాం దీనాం మాం సమాం సుఖదుఃఖయోః |  
నేతుమర్హసి కాకుత్స్థ సమానసుఖదుఃఖినీమ్ || 20 ||

యది మాం దుఃఖితామేవం వనం నేతుం న చేచ్ఛసి |  
విషమగ్నిం జలం వాహమాస్థాస్యే మృత్యుకారణాత్ || 21 ||

ఏవం బహువిధం తం సా యాచతే గమనం ప్రతి |  
నానుమేనే మహాబాహుస్తాం నేతుం విజనం వనమ్ || 22 ||

ఏవముక్తా తు సా చింతాం మైథిలీ సముపాగతా |  
స్నాపయంతీవ గాముష్ణైరశ్రుభిర్మయనచ్యుతైః || 23 ||

చింతయంతీ తథా తాం తు నివర్తయితుమాత్మవాన్ |  
క్రోధావిష్టాం చ తామ్రోష్ఠీం కాకుత్స్థో బహ్వాసాంత్వయత్ || 24 ||

ఇతి శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకియే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ఏకోనత్రింశః  
సర్గః || 29 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 30. త్రింశః సర్గః - వనగమనాభ్యుపపత్తిః



|| వనగమనాభ్యుపపత్తిః ||

సాంత్యమానా తు రామేణ మైథిలీ జనకాత్మజా |

వనవాసనిమిత్రాయ భర్తారమిదమబ్రవీత్ || 1 ||

సా తముత్తమసంవిగ్నా సీతా విపులవక్షసమ్ |

ప్రణయాచ్ఛాభిమానాచ్ఛ పరిచిక్షేప రాఘవమ్ || 2 ||

కిం త్వాఽమన్యత వైదేహః పితా మే మిథిలాధిపః |

రామ జామాతరం ప్రాప్య స్త్రియం పురుషవిగ్రహమ్ || 3 ||

అన్యతం బత లోకోఽయమజ్ఞానాద్యద్ధి వక్ష్యతి |

తేజో నాస్తి పరం రామే తపతీవ దివాకరే || 4 ||

కిం హి కృత్వా విషణ్ణస్త్వం కుతో వా భయమస్తి తే |

యత్పరిత్యక్తుకామస్త్వం మామనన్యపరాయణామ్ || 5 ||

ద్యుమత్యేనసుతం వీర సత్యవంతమనువ్రతామ్ |

సావిత్రీమివ మాం విద్ధి త్వమాత్మవశవర్తినీమ్ || 6 ||

న త్వహం మనసాఽప్యన్యం ద్రష్టాస్మి త్వద్యతేఽనఘ |

త్వయా రాఘవ గచ్ఛేయం యథాన్యా కులపాంసనీ || 7 ||

స్వయం తు భార్యాం కౌమాలీం చిరమధ్యుషితాం సతీమ్ |

శైలూష ఇవ మాం రామ పరేభ్య దాతుమిచ్ఛసి || 8 ||

యస్య పథ్యం చ రామాత్థ యస్య చార్థేఽవరుధ్యసే |

త్వం తస్య భవ వశ్యశ్చ విధేయశ్చ సదాఽనఘ || 9 ||

స మామనాదాయ వనం న త్వం ప్రస్థాతుమర్హసి |

తపో వా యథి వాఽరణ్యం స్వర్గో వా స్యాత్త్వయా సహా || 10 ||

న చ మే భవితా తత్ర కశ్చిత్పథి పరిశ్రమః |

పృష్ఠతస్తవ గచ్ఛంత్యా విహారశయనేష్యివ || 11 ||

కుశకాశశరేషీకా యే చ కంటకినో ద్రుమాః |

తూలాజినసమస్పర్శా మార్గే మమ సహ త్వయా || 12 ||

మహావాతసముద్ధూతం యన్తామవకరిష్యతి |

రజో రమణ తన్తస్యే పరార్థ్యమివ చందనమ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 30. త్రింశః స్వర్గః - వనగమనాభ్యుపపత్తిః



శాద్వలేషు యదా శిశ్యే వనాంతే వనగోచర |  
కుథాస్తరణతలేషు కిం స్యాత్పుఖతరం తతః || 14 ||

పత్రం మూలం ఫలం యత్త్వమల్పం వా యది వా బహు |  
దాస్యసి స్వయమాహృత్య తన్నేఽమృతరసోపమమ్ || 15 ||

న మాతుర్ష పితుస్తత్ర స్తలిష్యామి న వేత్సనః |  
ఆర్తవాన్యపభుంజానా పుష్పాణి చ ఫలాని చ || 16 ||

న చ తత్ర గతః కించిద్దష్టుమర్హసి విప్రియమ్ |  
మత్యతే న చ తే శోకో న భవిష్యతి దుర్భరా || 17 ||

యస్త్వయా సహ స స్వర్గో నిరయో యస్త్వయా వినా |  
ఇతి జానన్వరాం ప్రీతిం గచ్ఛ రామ మయా సహ || 18 ||

అథ మామేవమవ్యగ్రాం వనం నైవ నయిష్యసి |  
విషమద్వైవ పాస్యామి మా విశం ద్విషతాం వశమ్ || 19 ||

పశ్చాదపి హి దుఃఖేన మమ నైవాస్తి జీవితమ్ |  
ఉజ్జితాయాస్త్వయా నాథ తదైవ మరణం వరమ్ || 20 ||

ఇమం హి సహితుం శోకం ముహూర్తమపి నోత్సహే |  
కిం పునర్దశ వర్షాణి త్రీణి చైకం చ దుఃఖితా || 21 ||

ఇతి సా శోకసంతప్తా విలప్య కరుణం బహు |  
చుక్రోశ పతిమాయస్తా భృశమాలింగ్య సస్వరమ్ || 22 ||

సా విధ్ధా బహుభిర్వాక్యైర్నిర్మలైవ గజాంగనా |  
చిరసన్నియతం బాష్పం ముమోచాగ్నిమివారణిః || 23 ||

తస్యాః స్ఫటికసంకాశం వారి సంతాపసంభవమ్ |  
నేత్రాభ్యాం పరిసుస్త్రావ పంకజాభ్యామివోదకమ్ || 24 ||

తచ్చైవామలచంద్రాభం ముఖమాయతలోచనమ్ |  
పర్యచుష్యత బాష్పేణ జలోద్ధృతమివాంబుజమ్ || 25 ||

తాం పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం వినంజ్ఞామివ దుఃఖితామ్ |  
ఉవాచ వచనం రామః పరివిశ్వాసయంస్తదా || 26 ||

న దేవి తవ దుఃఖేన స్వర్గమప్యభిరోచయే |  
న హి మేఽస్తి భయం కించిత్స్వయంభోరివ సర్వతః || 27 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 30. త్రింశః సర్గః - వనగమనాభ్యుపపత్తిః



తవ సర్వమభిప్రాయమవిజ్ఞాయ శుభాననే |  
 వాసం న రోచయేఽరణ్యే శక్తిమానపి రక్షణే || 28 ||  
 యత్సృష్టాఽసి మయా సార్థం వనవాసాయ మైథిలి |  
 న విహాతుం మయా శక్యా కీర్తిరాత్మవతా యథా || 29 ||  
 ధర్మస్తు గజనాసారు సద్భిరాచరితః పురా |  
 తం చాహమనువర్తేఽద్య యథా సూర్యం సువర్చలా || 30 ||  
 న ఖల్వహం న గచ్ఛేయం వనం జనకనందిని |  
 వచనం తన్నయతి మాం పితుః సత్యోపబృంహితమ్ || 31 ||  
 ఏష ధర్మస్తు సుశ్రోణి పితుర్మాతుశ్చ వశ్యతా |  
 ఆజ్ఞాం చాహం వ్యతిక్రమ్య నాహం జీవితుముత్సహే || 32 || [అతశ్చ తం]  
 స్వాభీనం సమతిక్రమ్య మాతరం పితరం గురుమ్ |  
 అస్వాభీనం కథం దైవం ప్రకారైరభిరాధ్యతే || 33 ||  
 యత్రయం తత్రయో లోకాః పవిత్రం తత్సమం భువి |  
 నాన్యదస్తి శుభాపాంగే తేనేదమభిరాధ్యతే || 34 ||  
 న సత్యం దానమానౌ వా న యజ్ఞాశ్చాప్తదక్షిణాః |  
 తథా బలకరాః సీతే యథా సేవా పితుర్హితా || 35 ||  
 స్వర్గో ధనం వా ధాన్యం వా విద్యాః పుత్రాః సుఖాని చ |  
 గురువృత్తనురోధేన న కించిదపి దుర్లభమ్ || 36 ||  
 దేవగంధర్వగోలోకాన్భ్రహ్మలోకాన్స్తథా నరాః |  
 ప్రాప్నువంతి మహాత్మానో మాతాపితృపరాయణాః || 37 ||  
 న మాం పితా యథా శాస్తి సత్యధర్మపథే స్థితః |  
 తథా వర్తితుమిచ్ఛామి స హి ధర్మః సనాతనః || 38 ||  
 మమ సన్నా మతిః సీతే త్వాం నేతుం దండకావనమ్ |  
 వసిష్యామీతి సా త్వం మామనుయాతుం సునిశ్చితా || 39 ||  
 సా హి సృష్టాఽనవద్యాంగీ వనాయ మదిరే క్షణే |  
 అనుగచ్ఛస్య మాం భిరు సహధర్మచరీ భవ || 40 ||  
 సర్వథా సదృశం సీతే మమ స్వస్య కులస్య చ |  
 వ్యవసాయమతిక్రాంతా సీతే త్వమతిశోభనమ్ || 41 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 30. త్రింశః సర్గః - వనగమనాభ్యుపపత్తిః



ఆరభస్వ గురుశ్రోణి వనవాసక్షమాః క్రియాః |  
నేదానీం త్వదృతే సీతే స్వర్గోఽపి మమ రోచతే || 42 ||

బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ రత్నాని భిక్షుకేభ్యశ్చ భోజనమ్ |  
దేహి చాశంసమానేభ్యః సంతృప్త్య చ మా చిరమ్ || 43 ||

భూషణాని మహార్థాణి వరవస్త్రాణి యాని చ |  
రమణీయాశ్చ యే కేచిత్త్విదార్థాశ్చాప్యపస్కరాః || 44 ||

శయనీయాని యానాని మమ చాన్యాని యాని చ |  
దేహి స్వభృత్యవర్గస్య బ్రాహ్మణానామనంతరమ్ || 45 ||

అనుకూలం తు సా భర్తుర్జ్ఞాన్యా గమనమాత్మనః |  
క్షిప్రం ప్రముదితా దేవీ దాతుమేవోపచక్రమే || 46 ||

తతః ప్రహృష్టా ప్రతిపూర్ణమానసా యశస్వినీ భర్తురవేక్ష్య భాషితమ్ |  
ధనాని రత్నాని చ దాతుమంగనా ప్రచక్రమే ధర్మభృతాం మనస్వినీ || 47 ||

ఇతి శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే త్రింశః  
సర్గః || 30 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

31. ఏకత్రింశః సర్గః - లక్ష్మణవనానుగమనాభ్యనుజ్ఞా



**// లక్ష్మణవనానుగమనభ్యనుజ్ఞా //**

ఏవం శ్రుత్వా తు సంవాదం లక్ష్మణః పూర్వమాగతః |  
బాష్పపర్యాకులముఖః శోకం సోఢుమశక్నువన్ || 1 ||

స బ్రాతుశ్చరణౌ గాఢం నిపీడ్య రఘునందనః |  
సీతామువాచాతియశా రాఘవం చ మహావ్రతమ్ || 2 ||

యది గంతుం కృతా బుద్ధిర్వనం మృగగజాయుతమ్ |  
అహం త్వాఽనుగమిష్యామి వనమగ్రే ధనుర్ధరః || 3 ||

మయా సమేతోఽరణ్యాని బహూని విచరిష్యసి |  
పక్షిభిర్మగయాథైశ్చ సంఘుష్టాని సమంతతః || 4 ||

న దేవలోకాక్రమణం నామరత్వమహం వృణే |  
ఐశ్వర్యం వాఽపి లోకానాం కామయే న త్వయా వినా || 5 ||

ఏవం బ్రువాణః సౌమిత్రిర్వనవాసాయ నిశ్చితః |  
రామేణ బహుభిః సాంత్యైర్నిషిధః పునరబ్రవీత్ || 6 ||

అనుజ్ఞాతశ్చ భవతా పూర్వమేవ యదస్త్వహమ్ |  
కిమిదానీం పునరిదం క్రియతే మే నివారణమ్ || 7 ||

యదర్థం ప్రతిషేధో మే క్రియతే గంతుమిచ్ఛతః |  
ఏతదిచ్ఛామి విజ్ఞాతుం సంశయో హి మమానఘ || 8 ||

తతోఽబ్రవీన్తహతేజా రామో లక్ష్మణమగ్రతః |  
స్థితం ప్రాగ్గామినం వీరం యాచమానం కృతాంజలిమ్ || 9 ||

స్నిగ్ధో ధర్మరతో వీరః సతతం సత్పథే స్థితః |  
ప్రియః ప్రాణసమో వశ్యో బ్రాతా చాసి సఖా చ మే || 10 ||

మయాఽద్య సహ సౌమిత్రే త్వయి గచ్ఛతి తద్వనమ్ |  
కో భరిష్యతి కౌసల్యాం సుమిత్రాం వా యశస్వినీమ్ || 11 ||

అభివర్ణతి కామైర్యః పర్జన్యః పృథివీమివ |  
స కామపాశపర్యస్తాో మహాతేజా మహీపతిః || 12 ||

సా హి రాజ్యమిదం ప్రాప్య నృపస్యాశ్వపతేః సుతా |  
దుఃఖితానాం సపత్నీనాం న కరిష్యతి శోభనమ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



31. ఏకత్రింశః సర్గః - లక్ష్మణవనానుగమనాభ్యనుజ్ఞా

న స్తులిష్యతి కౌసల్యాం సుమిత్రాం చ సుదుఃఖితామ్ |  
భరతో రాజ్యమాసాద్య కైకేయ్యాం పర్యవస్థితః || 18 ||

తామార్యాం స్వయమేవేహ రాజానుగ్రహణేన వా |  
సామిత్రే భర కౌసల్యాముక్తమర్థమిమం చర || 17 ||

ఏవం మమ చ తే భక్తిర్భవిష్యతి సుదర్శితా |  
ధర్మజ్ఞ గురుపూజాయాం ధర్మశ్చాప్యతులో మహాన్ || 16 ||

ఏవం కురుష్య సామిత్రే మత్యతే రఘునందన |  
అస్మాభిర్విప్రహీణాయా మాతుర్షి న భవేత్సుఖమ్ || 17 ||

ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణః శ్లక్ష్ణయా గిరా |  
ప్రత్యువాచ తదా రామం వాక్యజ్ఞో వాక్యకోవిదమ్ || 18 ||

తవైవ తేజసా వీర భరతః పూజయిష్యతి |  
కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ ప్రయతో నాత్ర సంశయః || 19 ||

[\* అధికపాఠః -యది దుఃస్థో న రక్షేత భరతో రాజ్యముత్తమమ్ |  
ప్రాప్య దుర్తనసా వీర గర్వేణ చ విశేషతః || 20 ||

తమహం దుర్మతిం క్రూరం వభిష్యామి న సంశయః |  
తత్పక్షానపి తాన్సర్వాంస్తైలోక్యమపి కిం ను సా || 21 ||\*]

కౌసల్యా బిభృయాదార్యా సహస్రమపి మద్విధాన్ |  
యస్యాః సహస్రం గ్రామాణాం సంప్రాప్తముపజీవినమ్ || 22 ||

తదాత్మభరణే చైవ మమ మాతుస్తథైవ చ |  
పర్యాప్తా మద్విధానాం చ భరణాయ యశస్వినీ || 23 ||

కురుష్య మామనుచరం వైధర్మ్యం నేహ విద్యతే |  
కృతార్థోఽహం భవిష్యామి తవ చార్థః ప్రకల్పతే || 24||

ధనురాదాయ సశరం ఖనిత్రపిటకాధరః |  
అగ్రతస్తే గమిష్యామి పంథానమనుదర్శయన్ || 25 ||

ఆహరిష్యామి తే నిత్యం మూలాని చ ఫలాని చ |  
వన్యాని యాని చాన్యాని స్వాహారాణి తపస్వినామ్ || 26 ||

భవాంస్తు సహ వైదేహ్య గిరిసానుషు రంస్యతే |  
అహం సర్వం కలిష్యామి జాగ్రతః స్వపతశ్చ తే || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



31. ఏకత్రంశః సర్గః - లక్ష్మణవనానుగమనాభ్యనుజ్ఞా

రామస్తవనేన వాక్యేన సుప్రీతః ప్రత్యువాచ తమ్ |

వ్రజాపృచ్ఛస్య సౌమిత్రే సర్వమేవ సుహృజ్ఞనమ్ || 28 ||

యే చ రాజ్ఞో దదౌ దివ్యే మహాత్మా వరుణః స్వయమ్ |

జనకస్య మహాయజ్ఞే ధనుషీ రాద్రదర్శనే || 29 ||

అభేద్య కవచే దివ్యే తూణీ చాక్షయసాయకౌ |

ఆదిత్యవిమలౌ చోభౌ ఖడ్గౌ హేమపరిష్కృతౌ || 30 ||

సత్యత్య నిహితం సర్వమేతదాచార్యసద్దని |

స త్వమాయుధమాదాయ క్షిప్రమావ్రజ లక్ష్మణ || 31 ||

స సుహృజ్ఞనమామంత్రి వనవాసాయ నిశ్చితః |

ఇక్ష్వాకుగురుమాగమ్య జగ్రాహాయుధముత్తమమ్ || 32 ||

తద్ధివ్యం రఘుశార్దూలః సత్యతం మాల్యభూషితమ్ |

రామాయ దర్శయామాస సౌమిత్రః సర్వమాయుధమ్ || 33 ||

తమువాచాత్మవాన్రామః ప్రీత్యా లక్ష్మణమాగతమ్ |

కాలే త్వమాగతః సౌమ్య కాంక్షితే మమ లక్ష్మణ || 34 ||

అహం వ్రదాతుమిచ్ఛామి యదిదం మామకం ధనమ్ |

బ్రాహ్మణేభ్యస్తపస్విభ్యస్త్యయా సహ పరంతప || 35 ||

వసంతీహ దృఢం భక్త్యా గురుషు ద్విజసత్తమాః |

తేషామపి చ మే భూయః సర్వేషాం చోపజీవినామ్ || 36 ||

వసిష్ఠపుత్రం తు సుయజ్ఞమార్యం త్వమానయాశు ప్రవరం ద్విజానామ్ |

అభిప్రయాస్యామి వనం సమస్తా నభ్యర్ఛ్య శిష్టానపరాన్ద్విజాతీన్ || 3౭ ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ఏకత్రంశః

సర్గః || 31 ||





# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 32. ద్వాత్రింశః సర్గః - విత్తవిశ్రాణనమ్



**|| విత్తవిశ్రాణనమ్ ||**

తతః శాసనమాజ్ఞాయ భ్రాతుః శుభతరం ప్రియమ్ |  
గత్యా స ప్రవివేశాశు సుయజ్ఞస్య నివేశనమ్ || 1 ||

తం విప్రమగ్నగారస్థం వందిత్యా లక్ష్మణోఽబ్రవీత్ |  
సఖేఽభ్యాగచ్ఛ పశ్య త్వం వేశ్య దుష్కరకారిణః || 2 ||

తతః సంధ్యాముపాస్యాశు గత్యా సౌమిత్రిణా సహ |  
జుష్టం తత్ప్రావిశల్లక్ష్మ్యా రమ్యం రామనివేశనమ్ || 3 ||

తమాగతం వేదవిదం ప్రాంజలిః సీతయా సహ |  
సుయజ్ఞమభిచక్రామ రాఘవోఽగ్నిమివార్చితమ్ || 4 ||

జాతరూపమయైర్దుశ్చైరంగదైః కుండలైః శుభైః |  
సహేమసూత్రైర్మణిభిః కేయూరైర్వలయైరపి || 5 ||

అన్యైశ్చ రత్నైర్బహుభిః కాకుత్స్థః ప్రత్యపూజయత్ |  
సుయజ్ఞం స తదోవాచ రామః సీతాప్రచోదితః || 6 ||

హారం చ హేమసూత్రం చ భార్యాయై సౌమ్య హారయ |  
రశనాం చాధునా సీతా దాతుమిచ్ఛతి తే సఖే || 7 ||

అంగదాని విచిత్రాణి కేయూరాణి శుభాని చ |  
ప్రయచ్ఛతి సఖే తుభ్యం భార్యాయై గచ్ఛతీ వనమ్ || 8 ||

పర్యంకమగ్రాస్తరణం నానారత్నవిభూషితమ్ |  
తమపీచ్ఛతి వైదేహీ ప్రతిష్ఠాపయితుం త్వయి || 9 ||

నాగః శత్రుంజయో నామ మాతులోఽయం దదౌ మమ |  
తం తే గజసహస్రేణ దదామి ద్విజపుంగవ || 10 ||

ఇత్యుక్తః స హి రామేణ సుయజ్ఞః ప్రతిగృహ్య తత్ |  
రామలక్ష్మణసీతానాం ప్రయుయోజాఽశిషః శుభాః || 11 ||

అథ భ్రాతరమవ్యగ్రం ప్రియం రామః ప్రియంవదః |  
సౌమిత్రిం తమువాచేదం బ్రహ్మేవ త్రిదశేశ్వరమ్ || 12 ||

అగస్త్యం కౌశికం చైవ తావుభౌ బ్రాహ్మణోత్తమౌ |  
అర్చయాహవాయ సౌమిత్రే రత్నైః సస్యమివాంబుభిః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-

## 32. ద్వాత్రింశః సర్గః - విత్తవిశ్రాణనమ్

తర్పయస్య మహాబాహో గోసహస్రైశ్చ మానద |  
 సువర్ణై రజలైశ్చైవ మణిభిశ్చ మహాధనైః || 14 ||  
 కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ భక్తః పర్యుపతిష్ఠతి | [య ఆశీర్భిః]  
 ఆచార్యస్తైత్తిలీయాణామభిరూపశ్చ వేదవిత్ || 15 ||  
 తస్య యానం చ దాసీశ్చ సౌమిత్రే సంప్రదాపయ |  
 కౌశేయాని చ వస్త్రాణి యావత్తుష్కతి స ద్విజః || 16 ||  
 సూతశ్చైత్రరథశ్చార్యః సచివః సుచిరోషితః |  
 తోషయోనం మహార్జైశ్చ రత్నైర్వస్తైర్ధనైస్తథా || 17 ||  
 పశుకాభిశ్చ సర్వాభిర్గవాం దశశతేన చ |  
 యే చేమే కఠకాలాపా బహవో దండమాణవాః || 18 ||  
 నిత్యస్వాధ్యాయశీలత్వాన్నాన్యత్కర్వంతి కించన |  
 అలసాః స్వాదుకామాశ్చ మహతాం చాపి సమ్మతాః || 19 ||  
 తేషామశీతియానాని రత్నపూర్ణాని దాపయ |  
 శాలివాహసహస్రం చ ద్వే శతే భద్రకాంస్తథా || 20 ||  
 వ్యంజనార్థం చ సౌమిత్రే గోసహస్రముపాకురు |  
 మేఖలీనాం మహాసంఘః కౌసల్యాం సముపస్థితః || 21 ||  
 తేషాం సహస్రం సౌమిత్రే ప్రత్యేకం సంప్రదాపయ |  
 అంబా యథా చ సా నందేత్కౌసల్యామమ దక్షిణామ్ || 22 ||  
 తథా ద్విజాతీంస్తాన్సర్వాంలక్ష్మణార్చయ సర్వశః |  
 తతః స పురుషవ్యాఘ్రుస్తద్ధనం లక్ష్మణః స్వయమ్ || 23 ||  
 యథోక్తం బ్రాహ్మణేంద్రాణామదదాద్ధనదో యథా |  
 అథాబ్రవీద్బాష్పకలాంస్తిష్ఠతశ్శోపజీవినః || 24 ||  
 సంప్రదాయ బహుధ్రవ్యమేకైకస్యపజీవనమ్ |  
 లక్ష్మణస్య చ యద్వేత్త గృహం చ యదిదం మమ || 25 ||  
 అశూన్యం కార్యమేకైకం యావదాగమనం మమ |  
 ఇత్యుక్త్వా దుఃఖితం సర్వం జనం తముపజీవినమ్ || 26 ||  
 ఉవాచేదం ధనాధ్యక్షం ధనమానీయతామితి |  
 తతోఽస్య ధనమాజప్రూః సర్వమేవోపజీవినః || 27 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 32. ద్వాత్రింశః సర్గః - విత్తవిశ్రాణనమ్



న రాశిః సుమహాంస్తత్ర దర్శనీయో హ్యదృశ్యత |  
 తతః న పురుషవ్యాఘ్రుస్తద్ధనం సహలక్ష్మణః || 28 ||  
 ద్విజేభ్యో బాలవృద్ధేభ్యః కృపణేభ్యో హృదాపయత్ |  
 తత్రాసీత్పింగలో గార్గ్యస్త్రిజటో నామ వై ద్విజః || 29 ||  
 ఉంఛవృత్తిర్వనే నిత్యం ఫాలకుద్దాలలాంగలీ |  
 తం వృద్ధం తరుణీ భార్యా బాలానాదాయ దారకాన్ || 30 ||  
 అబ్రవీద్బ్రాహ్మణం వాక్యం దారిద్ర్యేణాభిపీడితా |  
 అపాస్య ఫాలం కుద్దాలం కురుష్వ వచనం మమ || 31 ||  
 రామం దర్శయ ధర్మజ్ఞం యది కించిదవాప్స్యసి |  
 భార్యాయా వచనం శ్రుత్వా శాటీమాచ్ఛాద్య దుశ్చదామ్ || 32 || [స భార్యా]  
 స ప్రాతిష్ఠత పంథానం యత్ర రామనివేశనమ్ |  
 భృగ్వంగిరసమం దీప్త్యా త్రిజటం జనసంసది || 33 ||  
 ఆ పంచమాయాః కక్ష్ణాయా నైనం కశ్చిదవారయత్ |  
 స రాజపుత్రమాసాద్య త్రిజటో వాక్యమబ్రవీత్ || 34 ||  
 నిర్దనో బహుపుత్రోఽస్త్రి రాజపుత్ర మహాయశః |  
 ఉంఛవృత్తిర్వనే నిత్యం ప్రత్యవేక్షస్య మామితి || 35 ||  
 తమువాచ తతో రామః పరిహాససమన్వితమ్ |  
 గవాం సహస్రమప్యేకం న తు విశ్రాణితం మయా || 36 ||  
 పరిక్షిపసి దండేన యావత్తావదవాప్స్యసి |  
 స శాటీం త్వరితః కట్యాం సంభ్రాంతః పరివేష్ట్య తామ్ || 37 ||  
 ఆవిధ్య దండం చిక్షేప సర్వప్రాణేన వేగితః |  
 స తీర్త్వా సరయూపారం దండస్తస్య కరాచ్ఛృతః || 38 ||  
 గోవ్రజే బహుసాహస్రే పపాతోక్షణసన్నిధౌ |  
 తం పరిష్పజ్య ధర్మాత్తా ఆ తస్మాత్సరయూతటాత్ || 39 ||  
 ఆనయామాస తా గోపైస్త్రిజటాయాశ్రమం ప్రతి |  
 ఉవాచ చ తతో రామస్తం గార్గ్యమభిసాంత్యయన్ |  
 మన్యుర్ష ఖలు కర్తవ్యః పరిహాసో హ్యయం మమ || 40 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 32. ద్వాత్రింశః సర్గః - విత్తవిశ్రాణనమ్

ఇదం హి తేజస్తవ యద్ధురత్యయం తదేవ జిజ్ఞాసితుమిచ్ఛతా మయా |  
 ఇమం భవానర్థమభిప్రచోదితో వృణీష్య కిం చేదపరం వ్యవస్యతి || 41 ||  
 బ్రవీమి సత్యేన న తేఽస్తి యంత్రణా ధనం హి యద్యన్తమ విప్రకారణాత్ |  
 భవత్సు సమ్యక్ప్రతిపాదనేన త న్తయాఽఽర్జితం ప్రీతియశస్కరం భవేత్ || 42 ||  
 తతః సభార్యస్త్రిజటో మహాముని ర్గవామనీకం ప్రతిగృహ్య మోదితః |  
 యశోబలప్రీతిసుఖోపబృంహణీ స్తదాఽఽశిషః ప్రత్యవదన్తహాత్మనః || 43 ||  
 స చాపి రామః ప్రతిపూర్ణమానసో మహాద్ధనం ధర్మబలైరుపార్జితమ్ |  
 నియోజయామాస సుహృజ్ఞనేఽచిరా ద్యథార్హసమ్మానవచఃప్రచోదితః || 44 ||  
 ద్విజః సుహృద్భృత్యజనోఽథవా తదా దరిద్రభిక్షాచరణశ్చ యోఽభవత్ |  
 న తత్ర కశ్చిన్న బభూవ తర్పితో యథార్హసమ్మాననదానసంభ్రమైః || 45 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ద్వాత్రింశః  
 సర్గః || 32 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 33. త్రయోస్తింశః సర్గః - పౌరవాక్యమ్



|| పౌరవాక్యమ్ ||

దత్త్వా తు సహ వైదేహ్య బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం బహు |  
 జగ్గతుః పితరం ద్రష్టుం సీతయా సహ రాఘవౌ || 1 ||

తతో గృహీతే దుష్ప్రేక్షే త్వశోభేతాం తదాయుధే |  
 మాలాదామభిరాబధ్ధే సీతయా సమలంకృతే || 2 ||

తతః ప్రాసాదహర్ష్యాణి విమానశిఖరాణి చ |  
 అభిరుహ్య జనః శ్రీమానుదాసీనో వ్యలోకయత్ || 3 ||

న హి రథ్యాః స్త శక్యంతే గంతుం బహుజనాకులాః |  
 ఆరుహ్య తస్మాత్ప్రాసాదాస్త్రీనాః పశ్యంతి రాఘవమ్ || 4 ||

పదాతిం వర్జితచ్ఛత్రం రామం దృష్ట్వా తదా జనాః |  
 ఊచుర్భవవిధా వాచః శోకోపహతచేతసః || 5 ||

యం యాంతమనుయాతి స్త చతురంగబలం మహాత్ |  
 తమేకం సీతయా సార్ధమనుయాతి స్త లక్ష్మణః || 6 ||

ఐశ్వర్యస్య రసజ్ఞః సన్మామినాం చైవ కామదః |  
 నేచ్ఛత్యేవాన్యతం కర్తుం పితరం ధర్మగౌరవాత్ || 7 ||

యా న శక్యా పురా ద్రష్టుం భూతైరాకాశగైరపి |  
 తామద్య సీతాం పశ్యంతి రాజమార్గగతా జనాః || 8 ||

అంగరాగోచితాం సీతాం రక్తచందనసేవినీమ్ |  
 వర్షముష్ణం చ శీతం చ నేష్యంత్యాశు వివర్ణతామ్ || 9 ||

అద్య నూనం దశరథః సత్త్వమావిశ్య భాషతే |  
 న హి రాజా ప్రియం పుత్రం వివాసయితుమిచ్ఛతి || 10 ||

నిర్గుణస్యాపి పుత్రస్య కథం స్యాద్విప్రవాసనమ్ |  
 కిం పునర్యస్య లోకోఽయం జితో వృత్తేన కేవలమ్ || 11 ||

ఆన్యశంస్యమనుక్రోశః శ్రుతం శీలం దమః శమః |  
 రాఘవం శోభయంత్యేతే షడ్గుణాః పురుషర్షభమ్ || 12 ||

తస్మాత్తస్యోపఘాతేన ప్రజాః పరమపీడితాః |  
 ఔదకానీవ సత్త్వాని గ్రీష్ణే సలిలసంక్షయాత్ || 13 ||

# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 33. త్రయోస్తింశః సర్గః - పౌరవాక్యమ్



పీడయా పీడితం సర్వం జగదస్య జగత్పతేః |  
 మూలస్యేవోపఘాతేన వృక్షః పుష్పఫలోపగః || 14 ||  
 మూలం హ్యేష మనుష్యాణాం ధర్మసారో మహాద్యుతిః |  
 పుష్పం ఫలం చ పత్రం చ శాఖాశ్చాస్యేతరే జనాః || 15 ||  
 తే లక్ష్మణ ఇవ క్షిప్రం సపత్న్యస్సహబాంధవాః |  
 గచ్ఛంతమనుగచ్ఛామో యేన గచ్ఛతి రాఘవః || 16 ||  
 ఉద్యానాని పరిత్యజ్య క్షేత్రాణి చ గృహాణి చ |  
 ఏకదూఃఖసుఖా రామమనుగచ్ఛామ ధార్మికమ్ || 17 ||  
 సముద్భృతనిధానాని పరిధ్వస్తాజిరాణి చ |  
 ఉపాత్తధనధాన్యాని హృతసారాణి సర్వశః || 18 ||  
 రజసాఽభ్యవకీర్ణాని పరిత్యక్తాని దైవతైః |  
 మూషకైః పరిధావద్భిరుద్భిలైరావృతాని చ || 19 ||  
 అపేతోదకధూమాని హీనసమ్మార్జనాని చ |  
 ప్రణష్టబలికర్తృజ్యామంత్రహోమజపాని చ || 20 ||  
 దుష్కాలేనేవ భగ్నాని భిన్నభాజనవంతి చ |  
 అస్తత్త్వక్తాని వేశ్మాని కైకేయా ప్రతిపద్యతామ్ || 21 ||  
 వనం నగరమేవాస్తు యేన గచ్ఛతి రాఘవః |  
 అస్మాభిశ్చ పరిత్యక్తం పురం సంపద్యతాం వనమ్ || 22 ||  
 బిలాని దంష్ట్రీణః సర్వే సానూని మృగపక్షిణః |  
 త్యజంత్యస్తద్భయాద్భిత్తాః గజాః సింహో వనాన్యపి || 23 ||  
 అస్తత్త్వక్తం ప్రపద్యంతాం సేవ్యమానం త్యజంతు చ |  
 త్యణమాంసఫలాదానాం దేశం వ్యాలమృగద్విజమ్ || 24 ||  
 ప్రపద్యతాం హి కైకేయా సపుత్రా సహబాంధవైః |  
 రాఘవేణ వనే సర్వే సహవత్స్వామ నిర్భతాః || 25 ||  
 ఇత్యేవం వివిధా వాచో నానాజనసమీరితాః |  
 శుశ్రావ రామః శ్రుత్వా చ న విచక్రేఽస్య మానసమ్ || 26 ||  
 స తు వేశ్మ పితుర్ధూరాత్కైలాసశిఖరప్రభమ్ |  
 అభిచక్రామ ధర్మాత్మా మత్తమాతంగవిక్రమః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 33. త్రయోస్తింశః సర్గః - పౌరవాక్యమ్



వినీతవీరపురుషం ప్రవిశ్య తు నృపాలయమ్ |

దదర్శావస్థితం దీనం సుమంత్రమవిదూరతః || 28 ||

ప్రతీక్షమాణోఽపి జనం తదాఽఽర్త మనార్తరూపః ప్రహసన్నివాథ |

జగామ రామః పితరం దిదృక్షుః పితుర్బిదేశం విధివచ్ఛికిర్దుః || 29 ||

తత్పూర్వమైక్ష్వాకసుతో మహాత్మా రామో గమిష్యన్వనమార్తరూపమ్ |

వ్యతిష్ఠత ప్రేక్ష్య తదా సుమంత్ర పితుర్మహాత్మా ప్రతిహారణార్థమ్ || 30 ||

పితుర్బిదేశేన తు ధర్మవత్సలో

వనప్రవేశే కృతబుద్ధినిశ్చయః |

స రాఘవః ప్రేక్ష్య సుమంత్రమబ్రవీ-

-న్సివేదయస్యాగమనం నృపాయ మే || 31 ||

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే త్రయస్తింశః సర్గః || 33 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 34. చతుస్త్రింశః సర్గః - దశరథసమాశ్వాసనమ్



|| దశరథసమాశ్వాసనమ్ ||

తతః కమలపత్రాక్షః శ్యామో నిరుదరో మహాన్ |

ఉవాచ రామస్తం సూతం పితురాఖ్యాహి మామితి || 1 ||

స రామప్రేషితః క్షిప్రం సంతాపకలుషేంద్రియః |

ప్రవిశ్య నృపతిం సూతో నిఃశ్వసంతం దదర్శ హ || 2 ||

ఉపరక్తమివాదిత్యం భస్మచ్ఛన్నమివానలమ్ |

తటాకమివ నిస్తోయమపశ్యజ్జగతీపతిమ్ || 3 ||

ఆలోక్య తు మహాప్రాజ్ఞః పరమాకులచేతనమ్ |

రామమేవానుశోచంతం సూతః ప్రాంజలిరాసదత్ || 4 ||

తం వర్ధయిత్వా రాజానం సూతః పూర్వం జయాశిషా |

భయవిక్లబయా వాచా మందయా శ్లక్ష్మమబ్రవీత్ || 5 ||

అయం స పురుషవ్యామ్రో ద్వారి తిష్ఠతి తే సుతః |

బ్రాహ్మణేభ్యో ధనం దత్త్వా సర్వం చైవోపజీవినామ్ || 6 ||

స త్వా పశ్యతు భద్రం తే రామః సత్యపరాక్రమః |

సర్వాన్సుహృద ఆపృచ్ఛ్య త్వామిదానీం దిదృక్షతే || 7 ||

గమిష్యతి మహారణ్యం తం పశ్య జగతీపతే |

వృతం రాజగుణైః సర్వైరాదిత్యమివ రశ్మిభిః || 8 ||

స సత్యవాదీ ధర్మాత్మా గాంభీర్యాత్సాగరోపమః |

ఆకాశ ఇవ నిష్పంకో నరేంద్రః ప్రత్యువాచ తమ్ || 9 ||

సుమంత్రానయ మే దారాన్యే కేచిదిహ మామకాః |

దారైః పరివృతః సర్వైర్ద్రష్టుమిచ్ఛామి రాఘవమ్ || 10 || [ధార్మికమ్]

సోఽంతఃపురమతీత్యైవ స్త్రియస్తా వాక్యమబ్రవీత్ |

ఆర్యాహ్వయతి వో రాజాఽగమ్యతాం తత్ర మా చిరమ్ || 11 ||

ఏవముక్తాః స్త్రియః సర్వాః సుమంత్రేణ నృపాజ్ఞయా |

ప్రచక్రముస్తద్భవనం భర్తురాజ్ఞాయ శాసనమ్ || 12 ||

అర్ధసప్తశతాస్తాస్తు ప్రమదాస్తామ్రులోచనాః |

కౌసల్యాం పరివార్యాథ శనైర్జగ్గుర్భృతవ్రతాః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-

## 34. చతుస్త్రింశః సర్గః - దశరథసమాశ్వాసనమ్

ఆగతేషు చ దారేషు సమవేక్ష్య మహీపతిః |  
 ఉవాచ రాజా తం సూతం సుమంత్రానయ మే సుతమ్ || 14 ||  
 స సూతో రామమాదాయ లక్ష్మణం మైథిలీం తదా |  
 జగామాభిముఖస్తూర్ణం సకాశం జగతీపతేః || 15 ||  
 స రాజా పుత్రమాయాంతం దృష్ట్వా దూరాత్యతాంజలిమ్ |  
 ఉత్పాతాసనాత్తూర్ణమార్తః స్త్రీజనసంవృతః || 16 ||  
 సోఽభిదుద్రావ వేగేన రామం దృష్ట్వా విశాంపతిః |  
 తమసంప్రాప్య దుఃఖార్తః పపాత భువి మూర్చితః || 17 ||  
 తం రామోఽభ్యపతత్క్రిప్తం లక్ష్మణశ్చ మహారథః |  
 వినంజ్ఞమివ దుఃఖేన సశోకం నృపతిం తదా || 18 ||  
 స్త్రీసహస్రనినాదశ్చ సంజజ్ఞే రాజవేత్సని |  
 హా హా రామేతి సహసా భూషణధ్వనిమూర్చితః || 19 ||  
 తం పరిష్వజ్య బాహుభ్యాం తావుభౌ రామలక్ష్మణౌ |  
 పర్యంకే సీతయా సార్థం రుదంతః సమవేశయన్ || 20 ||  
 అథ రామో ముహూర్తేన లబ్ధసంజ్ఞం మహీపతిమ్ |  
 ఉవాచ ప్రాంజలిర్భూత్వా శోకార్ణవపరిప్లుతమ్ || 21 ||  
 ఆపృచ్ఛే త్వాం మహారాజ సర్వేషామీశ్వరోఽసి నః |  
 ప్రస్థితం దండకారణ్యం పశ్య త్వం కుశలేన మామ్ || 22 ||  
 లక్ష్మణం చానుజానీహి సీతా చాన్వేతి మాం వనమ్ |  
 కారణైర్భహుభిస్తథైర్వార్యమాణౌ న చేచ్ఛతః || 23 ||  
 అనుజానీహి సర్వాన్ః శోకముత్సృజ్య మానద |  
 లక్ష్మణం మాం చ సీతాం చ ప్రజాపతిరివ ప్రజాః || 24 ||  
 ప్రతీక్షమాణమవ్యగ్రమనుజ్ఞాం జగతీపతేః |  
 ఉవాచ రాజా సంప్రేక్ష్య వనవాసాయ రాఘవమ్ || 25 ||  
 అహం రాఘవ కైకేయ్యా వరదానేన మోహితః |  
 అయోధ్యాయాస్త్యమేవాద్య భవ రాజా నిగృహ్య మామ్ || 26 ||  
 ఏవముక్తో నృపతినా రామో ధర్మభృతాం వరః |  
 ప్రత్యువాచాంజలిం కృత్వా పితరం వాక్యకోవిదః || 27 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 34. చతుస్త్రింశః సర్గః - దశరథసమాశ్వాసనమ్



భవాన్పర్షసహస్రాయ పృథివ్యా నృపతే పతిః |  
 అహం త్వరణ్యే వత్స్వామి న మే కార్యం త్వయాఽన్యతమ్ || 28 ||

నవ పంచ చ వర్షాణి వనవాసే విహృత్య తే |  
 పునః పాదౌ గ్రహీష్యామి ప్రతిజ్ఞాంతే నరాధిప || 29 ||

రుదన్నార్తః ప్రియం పుత్రం సత్యపాశేన సంయతః |  
 కైకేయ్యా చోద్యమానస్తు మిథో రాజా తమబ్రవీత్ || 30 ||

శ్రేయసే వృద్ధయే తాత పునరాగమనాయ చ |  
 గచ్ఛస్వారిష్టమవ్యగ్రః పంథానమకుతోభయమ్ || 31 ||

న హి సత్యాత్మనస్తాత ధర్మాభిమనసస్తవ |  
 వినివర్తయితుం బుద్ధిః శక్యతే రఘునందన || 32 ||

అద్య త్విదానీం రజనీం పుత్ర మా గచ్ఛ సర్వథా |  
 ఏకాహదర్శనేనాపి సాధు తావచ్ఛరామ్యహమ్ || 33 ||

మాతరం మాం చ సంపశ్యన్వసేమామద్య శర్వలమ్ |  
 తల్పితః సర్వకామైస్త్యం శ్వః కాలే సాధయిష్యసి || 34 ||

దుష్కరం క్రియతే పుత్ర సర్వథా రాఘవ త్వయా |  
 మత్ప్రియార్థం ప్రియాంస్తుక్త్వా యద్యాసి విజనం వనమ్ || 35 ||

న చైతన్నే ప్రియం పుత్ర శపే సత్యేన రాఘవ |  
 భన్నయా చలితస్త్యస్త్రి స్త్రియా భన్నాగ్నికల్పయా || 36 ||

వంచనా యా తు లభా మే తాం త్వం నిస్తర్తుమిచ్ఛసి |  
 అనయా వృత్తసాదిన్యా కైకేయ్యాఽభిప్రచోదితః || 37 ||

న చైతదాశ్చర్యతమం యత్త్వం జ్యేష్ఠః సుతో మమ |  
 అపాన్యతకథం పుత్ర పితరం కర్తుమిచ్ఛసి || 38 ||

అథ రామస్తథా శ్రుత్వా పితురార్తస్య భాషితమ్ |  
 లక్ష్మణేన సహ బ్రాత్రా దినో వచనమబ్రవీత్ || 39 ||

ప్రాప్స్వామి యానద్య గుణానో మే శ్వస్తాన్మదాస్యతి |  
 ఉపక్రమణమేవాతః సర్వకామైరహం వృణే || 40 ||

ఇయం సరాష్ట్రా సజనా ధనధాన్యసమాకులా |  
 మయా విస్మృష్టా వసుధా భరతాయ ప్రదీయతామ్ || 41 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 34. చతుస్త్రింశః సర్గః - దశరథసమాశ్వాసనమ్

వనవాసకృతా బుద్ధిర్న చ మేఽద్య చలిష్యతి |  
యస్తుష్టేన వరో దత్తః కైకేయ్యో వరద త్వయా || 42 ||

దీయతాం నిభిలేనైవ సత్యస్త్యం భవ పార్థివ |  
అహం నిదేశం భవతో యథోక్తమనుపాలయన్ || 43 ||

చతుర్దశ సమా వత్స్యే వనే వనచరైః సహ |  
మా విమర్శ్య వసుమతీ భరతాయ ప్రదీయతామ్ || 44 ||

న హి మే కాంక్షితం రాజ్యం సుఖమాత్మని వా ప్రియమ్ |  
యథానిదేశం కర్తుం వై తవైవ రఘునందన || 45 ||

అపగచ్ఛతు తే దుఃఖం మా భూర్భాష్పపరిప్లుతః |  
న హి క్షుభ్యతి దుర్ధర్షః సముద్రః సరితాం పతిః || 46 ||

నైవాహం రాజ్యమిచ్ఛామి న సుఖం న చ మైథిలీమ్ |  
నైవ సర్వానిమాన్మామాన్త్య స్వర్గం నైవ జీవితమ్ || 47 ||

త్వామహం సత్యమిచ్ఛామి నాన్యతం పురుషర్షభ |  
ప్రత్యక్షం తవ సత్యేన సుకృతేన చ తే శపే || 48 ||

న చ శక్యం మయా తాత స్థాతుం క్షణమపి ప్రభో |  
స శోకం ధారయస్వేమం న హి మేఽస్తి విపర్యయః || 49 ||

అర్థితో హ్యస్తి కైకేయ్యా వనం గచ్ఛేతి రాఘవ |  
మయా చోక్తం వ్రజామీతి తత్సత్యమనుపాలయే || 50 ||

మా చోత్కంఠాం కృథా దేవ వనే రంస్యామహే వయమ్ |  
ప్రశాంతహరిణాకీర్ణే నానాశకునినాదితే || 51 ||

పితా హి దైవతం తాత దేవతానామపి స్మృతమ్ |  
తస్మాద్దైవతమిత్యేవ కలిష్యామి పితుర్వచః || 52 ||

చతుర్దశసు వర్షేషు గతేషు నరసత్తమ |  
పునర్దక్షసి మాం ప్రాప్తం సంతాపోఽయం విముచ్యతామ్ || 53 ||

యేన సంస్తంభనీయోఽయం సర్వో బాష్పగళో జనః |  
స త్వం పురుషశార్దూల కిమర్థం విక్రియాం గతః || 54 ||

పురం చ రాప్తం చ మహీ చ కేవలా మయా నిసృష్టా భరతాయ దీయతామ్ |  
అహం నిదేశం భవతోఽనుపాలయ స్వనం గమిష్యామి చిరాయ నేవీతుమ్ || 55 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 34. చతుస్త్రింశః సర్గః - దశరథసమాశ్వాసనమ్

మయా నిన్యస్థాం భరతో మహీమిమాం సశైలషండాం సపురాం సకాననామ్ |  
శివాం సుసీమామనుశాస్తు కేవలం

త్యయా యదుక్తం నృపతే తథాఽస్తు తత్ || 56 ||

న మే తథా పార్థివ ధీయతే మనో మహత్సు కామేషు న చాత్మనః ప్రియే |  
యథా నిదేశే తవ శిష్టసమ్మతే వ్యపైతు దుఃఖం తవ మత్యతేఽనఘ || 57 ||

తదద్య నైవానఘ రాజ్యమవ్యయం న సర్వకామాన్ష సుఖం న మైథిలీమ్ |  
న జీవితం త్వామన్యతేన యోజయన్ప్రణీయ సత్యం వ్రతమస్తు తే తథా || 58 ||

ఫలాని మూలాని చ భక్తయన్వనే గిరింశ్చ పశ్యన్సరితః సరాంసి చ |  
వనం ప్రవిశ్యైవ విచిత్రపాదపం సుభీ భవిష్యామి తవాస్తు నిర్భృతిః || 59 ||

ఏవం న రాజా వ్యసనాభిపన్నః శోకేన దుఃఖేన చ తామ్యమానః |  
ఆలింగ్య పుత్రం సువినష్టసంజ్ఞో మోహం గతో నైవ చిచేష్ట కించిత్ || 60 ||

దేవ్యస్తతః సంరురుదుః సమేతా స్తాం వర్జయిత్వా నరదేవపత్నీమ్ |  
రుదస్సుమంత్రోఽపి జగామ మూర్ఛాం హాహాకృతం తత్ర బభూవ సర్వమ్ || 61 ||

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే చతుస్త్రింశః  
సర్గః || 34 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 35. పంచత్రింశః సర్గః - సుమంత్రగర్హణమ్



|| సుమంత్రగర్హణమ్ ||

తతో నిర్ధూయ సహసా శిరో నిఃశ్వస్య చాసక్యత్ |

పాణిం పాణౌ వినిష్ఠిష్య దంతాన్కటకటాప్య చ || 1 ||

లోచనే కోపసంరక్తే వర్ణం పూర్వోచితం జహత్ |

కోపాభిభూతః సహసా సంతాపమశుభం గతః || 2 ||

మనః సమీక్షమాణశ్చ సూతో దశరథస్య సః |

కంపయన్నివ కైకేయ్యా హృదయం వాక్చరైః శితైః || 3 ||

వాక్యవజ్జైరనుపమైర్నిర్భిందన్నివ చాశురైః |

కైకేయ్యాః సర్వమర్తాణి సుమంత్రః ప్రత్యభాషత || 4 ||

యస్యాస్తవ పతిస్త్యక్తో రాజా దశరథః స్వయమ్ |

భర్తా సర్వస్య జగతః స్థావరస్య చరస్య చ || 5 ||

న హ్యకార్యతమం కించిత్తవ దేవీహ విద్యతే |

పతిఘ్నం త్వామహం మన్యే కులఘ్నీమపి చాంతతః || 6 ||

యన్తహేంద్రమివాజయ్యం దుష్టుకంప్యమివాచలమ్ |

మహోదధిమివాక్షోభ్యం సంతాపయసి కర్తృభిః || 7 ||

మాఽవమంస్థా దశరథం భర్తారం వరదం పతిమ్ |

భర్తులిచ్ఛా హి నాలీణాం పుత్రకోట్యా విశిష్యతే || 8 ||

యథావయో హి రాజ్యాని ప్రాప్నువంతి నృపక్షయే |

ఇక్ష్యాకుకులనాథేఽస్మిన్స్తల్లోపయితుమిచ్ఛసి || 9 ||

రాజా భవతు తే పుత్రో భరతః శాస్తు మేదినీమ్ |

వయం తత్ర గమిష్యామో యత్ర రామో గమిష్యతి || 10 ||

న హి తే విషయే కశ్చిద్భ్రాహ్మణో వస్తుమర్హతి |

తాదృశం త్వమమర్యాదమద్య కర్తృ చికిర్షసి || 11 ||

ఆశ్చర్యమివ పశ్యామి యస్యాస్తే వృత్తమీదృశమ్ |

ఆచరంత్యా న వివృతా సద్యో భవతి మేదినీ || 12 ||

మహాబ్రహ్మర్షిసృష్టా హి జ్వలంతో భీమదర్శనాః |

ధిగ్పార్గండా న హింసంతి రామప్రవ్రాజనే స్థితామ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 35. పంచత్రింశః సర్గః - సుమంత్రగర్హణమ్



ఆత్మం భిత్వా కుఠారేన నింబం పరిచరేత్తు యః |  
యశ్చైనం పయసా సించేన్నైవాస్య మధురో భవేత్ || 14 ||

అభిజాతం హి తే మన్యే యథా మాతుస్తథైవ చ |  
న హి నింబాత్ప్రవేత్క్షాద్రం లోకే నిగదితం వచః || 15 ||

తవ మాతురసద్దాహం విద్మః పూర్వం యథా శ్రుతమ్ |  
పితుస్తే వరదః కశ్చిద్దదౌ వరమనుత్తమమ్ || 16 ||

సర్వభూతరుతం తస్మాత్సంజజ్ఞే వసుధాధిపః |  
తేన తిర్యగ్గతానాం చ భూతానాం విదితం వచః || 17 ||

తతో జ్యంభస్య శయనే విరుతాద్భూరివర్చసః |  
పితుస్తే విదితో భావః స తత్ర బహుధాహసత్ || 18 ||

తత్ర తే జననీ క్రుద్ధా మృత్యుపాశమభీష్పతీ |  
హాసం తే నృపతే సౌమ్య జిజ్ఞాసామీతి చాబ్రవీత్ || 19 ||

నృపశ్శేవాచ తాం దేవీం దేవి శంసామి తే యది |  
తతో మే మరణం సద్యో భవిష్యతి న సంశయః || 20 ||

మాతా తే పితరం దేవి తతః కేకయమబ్రవీత్ |  
శంస మే జీవ వా మా వా న మామపహసిష్యసి || 21 ||

ప్రియయా చ తథోక్తః సన్కేకయః పృథివీపతిః |  
తస్మై తం వరదాయార్థం కథయామాస తత్త్వతః || 22 ||

తతః స వరదః సాధూ రాజానం ప్రత్యభాషత |  
మియతాం ధ్వంసతాం వేయం మా కృథాస్త్యం మహీపతే || 23 ||

స తచ్ఛ్రుత్వా వచస్తస్య ప్రసన్నమనసో నృపః |  
మాతరం తే నిరస్యాశు విజహార కుబేరవత్ || 24 ||

తథా త్వమపి రాజానం దుర్జనాచరితే పథి |  
అసద్దాహమిమం మోహాత్కూరుషే పాపదర్శిని || 25 ||

సత్యశ్చాద్య ప్రవాదోఽయం లౌకికః ప్రతిభాతి మా |  
పితౄన్సమనుజాయంతే నరా మాతరమంగనాః || 26 ||

నైవం భవ గృహాణేదం యదాహ వసుధాధిపః |  
భర్తురిచ్ఛాముపాస్వేహ జనస్యాస్య గతిర్భవ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 35. పంచత్రింశః సర్గః - సుమంత్రగర్హణమ్



మా త్వం ప్రోత్సాహితా పాపైర్దేవరాజసమప్రభమ్ |  
భర్తారం లోకభర్తారమసద్ధర్మముపాదధాః || 28 ||

న హి మిథ్యా ప్రతిజ్ఞాతం కలిష్యతి తవానఘః |  
శ్రీమాన్దశరథో రాజా దేవి రాజీవలోచనః || 29 ||

జ్యేష్ఠో వదాన్యః కర్తవ్యః స్వధర్మస్యాభిరక్షితా |  
రక్షితా జీవలోకస్య బ్రూహి రామోఽభిషిచ్యతామ్ || 30 ||

పరివాదో హి తే దేవి మహాఽల్లోకే చలిష్యతి |  
యది రామో వనం యాతి విహాయ పితరం నృపమ్ || 31 ||

న రాజ్యం రాఘవః పాతు భవ త్వం విగతజ్వరా |  
న హి తే రాఘవాదన్యః క్షమః పురవరే వసేత్ || 32 ||

రామే హి యౌవరాజ్యస్థే రాజా దశరథో వనమ్ |  
ప్రవేక్ష్యతి మహేష్వాసః పూర్వవృత్తమనుస్మరన్ || 33 ||

ఇతి సాంత్యైశ్చ తీక్ష్ణైశ్చ కైకేయాం రాజసంసది |  
సుమంత్రః క్షోభయామాస భూయ ఏవ కృతాంజలిః || 34 ||

నైవ సా క్షుభ్యతే దేవీ న చ న్న పరిదూయతే |  
న చాస్యా ముఖవర్ణస్య విక్రియా లక్ష్మతే తదా || 35 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే పంచత్రింశః సర్గః || 35 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 36. షట్టింశః సర్గః - సిద్ధార్థప్రతిబోధనమ్



|| సిద్ధార్థప్రతిబోధనమ్ ||

తతః సుమంత్రమైక్ష్వాకః పీఠితోఽత్ర ప్రతిజ్ఞయా |

సబాష్పమతినిశ్యస్య జగాదేదం పునః పునః || 1 ||

సూత రత్నసుసంపూర్ణా చతుర్విధబలా చమూః |

రాఘవస్యానుయాత్రార్థం క్షిప్రం ప్రతివిధీయతామ్ || 2 ||

రూపాజీవాశ్చ వాదినోశ్చ వణిజశ్చ మహాధనాః |

శోభయంతు కుమారస్య వాహినీం సుప్రసారితాః || 3 ||

యే చైనముపజీవంతి రమతే యైశ్చ వీర్యతః |

తేషాం బహువిధం దత్త్వా తానప్యత్ర నియోజయ || 4 ||

ఆయుధాని చ ముఖ్యాని నాగరాః శకటాని చ |

అనుగచ్ఛంతు కాకుత్స్థం వ్యాధాశ్చారణ్యగోచరాః || 5 ||

నిఘ్నన్త్రగాన్ముజ్జారాంశ్చ పిబంశ్చారణ్యకం మధు |

నదీశ్చ వివిధాః పశ్యన్త రాజ్యస్య స్తరిష్యతి || 6 ||

ధాన్యకోశశ్చ యః కశ్చిద్ధనకోశశ్చ మామకః |

తౌ రామమనుగచ్ఛేతాం వసంతం నిర్జనే వనే || 7 ||

యజన్తుణ్యేషు దేశేషు విస్ఫుజంశ్చాప్తదక్షిణాః |

ఋషిభిశ్చ సమాగమ్య ప్రవత్స్వతి సుఖం వనే || 8 ||

భరతశ్చ మహాబాహుః అయోధ్యాం పాలయిష్యతి |

సర్వకామైః పునః శ్రీమాన్రామః సంసాధ్యతామితి || 9 || [సహ]

ఏవం బ్రువతి కాకుత్స్థే కైకేయ్యా భయమాగతమ్ |

ముఖం చాప్యగమచ్ఛోషం స్వరశ్చాపి న్యరుద్యత || 10 ||

సా విషణ్ణా చ సంత్రస్తా ముఖేన పరిశుష్యతా |

రాజానమేవాభిముఖీ కైకేయీ వాక్యమబ్రవీత్ || 11 ||

రాజ్యం గతజనం సాధో పీతమండాం సురామివ |

నిరాస్వాద్యతమం శూన్యం భరతో నాభిపత్స్వతే || 12 ||

కైకేయ్యాం ముక్తలజ్ఞాయాం వదంత్యామతిదారుణమ్ |

రాజా దశరథో వాక్యమువాచాయతలోచనామ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 36. షట్టింశః సర్గః - సిద్ధార్థప్రతిబోధనమ్

వహంతం కిం తుదసి మాం నియుజ్య ధురి మాఽహితే |  
అనార్యే కృత్యమారబ్ధం కిం న పూర్వముపారుధః || 14 ||

తస్యైతత్కృత్యధసంయుక్తంముక్తం శ్రుత్వా వరాంగనా |  
కైకేయా ద్విగుణం క్రుద్ధా రాజానమిదమబ్రవీత్ || 15 ||

తవైవ వంశే సగరో జ్యేష్ఠపుత్రముపారుధత్ |  
అసమంజ ఇతి ఖ్యాతం తథాఽయం గంతుమర్హతి || 16 ||

ఏవముక్తోభిగిత్యేవ రాజా దశరథోఽబ్రవీత్ |  
వ్రీడితశ్చ జనః సర్వః సా చ తం నావబుధ్యత || 17 ||

తత్ర వృద్ధో మహామాత్రః సిద్ధార్థో నామ నామతః |  
శుచిర్బహుమతో రాజ్ఞః కైకేయామిదమబ్రవీత్ || 18 ||

అసమంజో గృహీత్వా తు క్రీడితః పథి దారకాన్ |  
సరయ్యాః ప్రక్షిపన్నప్పు రమతే తేన దుర్మతిః || 19 ||

తం దృష్ట్వా నాగరాః సర్వే క్రుద్ధా రాజానమబ్రువన్ |  
అసమంజం వృణోష్వైకమస్మాన్యా రాష్ట్రవర్ధన || 20 ||

తానువాచ తతో రాజా కిం నిమిత్తమిదం భయమ్ |  
తాశ్చాపి రాజ్ఞా సంపృష్ఠా వాక్యం ప్రకృతయోఽబ్రువన్ || 21 ||

క్రీడతస్త్వేష నః పుత్రాన్బాలానుద్భ్రాంతచేతనః |  
సరయ్యాం ప్రక్షిపన్తార్థ్యాదతులాం ప్రీతిమశ్చతే || 22 ||

స తాసాం వచనం శ్రుత్వా ప్రకృతనాం నరాధిపః |  
తం తత్యాజాహితం పుత్రం తేషాం ప్రియచికిర్షయా || 24 || [తాసాం]

తం యానం శీఘ్రమారోప్య సభార్యం సపరిచ్ఛదమ్ |  
యావజ్జీవం వివాస్యోఽయమితి స్వానన్యశాత్పితా || 25 ||

స ఫాలపిటకం గృహ్య గిరిదుర్గాణ్యలోలయత్ |  
దిశః సర్వాస్త్యనుచరన్స్య యథా పాపకర్తృకృత్ || 26 ||

ఇత్యేవమత్యజద్రాజా సగరో వై సుధార్మికః |  
రామః కిమకరోత్పాపం యేనైవముపరుధ్యతే || 27 ||

న హి కంచన పశ్యామో రాఘవస్యాగుణం వయమ్ |  
దుర్లభో హ్యస్య నిరయః శశాంకస్యేవ కల్మషమ్ || 28 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 36. షట్టింశః సర్గః - సిద్ధార్థప్రతిబోధనమ్



అథవా దేవి దోషం త్వం కంచితృశ్యసి రాఘవే |  
తమద్య బ్రూహి తత్యేన తతో రామో వివాస్యతామ్ || 28 ||

అదుష్టస్య హి సంత్యాగః సత్పథే నిరతస్య చ |  
నిర్దహేదపి శక్తస్య ద్యుతిం ధర్మనిరోధనాత్ || 29 ||

తదలం దేవి రామస్య శ్రియా విహతయా త్వయా |  
లోకతోఽపి హి తే రక్షః పరివాదః శుభాననే || 30 ||

శ్రుత్వా తు సిద్ధార్థవచో రాజా శ్రాంతతరస్వనః |  
శోకోపహతయా వాచా కైకేయీమిదమబ్రవీత్ || 31 ||

ఏతద్వచో నేచ్ఛసి పాపవృత్తే హితం న జానాసి మమాత్మనో వా |  
ఆస్థాయ మార్గం కృపణం కుచేష్టా చేష్టా హి తే సాధుపథాదపేతా || 32 ||

అనువ్రజిష్యామ్యహమద్య రామం రాజ్యం పరిత్యజ్య ధనం సుఖం చ |  
సహైవ రాజ్ఞా భరతేన చ త్వం యథా సుఖం భుంక్త్య చిరాయ రాజ్యమ్ || 33 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే షట్టింశః  
సర్గః || 36 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



37. సప్తత్రింశః సర్గః -చీరపరిగ్రహనిమిత్తవసిష్టక్రోధః

|| చీరపరిగ్రహనిమిత్తవసిష్టక్రోధః ||

మహామాత్రవచః శ్రుత్వా రామో దశరథం తదా |

అభ్యభాషత వాక్యం తు వినయజ్ఞో వినీతవత్ || 1 ||

త్యక్తభోగస్య మే రాజన్వనే వస్యేన జీవతః |

కిం కార్యమనుయాత్రేణ త్యక్తసంగస్య సర్వతః || 2 ||

యో హి దత్త్వా గజశ్రేష్ఠం కక్ష్ణాయాం కురుతే మనః |

రజ్జుస్నేహేన కిం తస్య త్యజతః కుంజరొత్తమమ్ || 3 ||

తథా మమ సతాం శ్రేష్ఠ కిం ధ్వజిన్యా జగత్పతే |

సర్వాణ్యేవానుజానామి చీరాణ్యేవాఽనయంతు మే || 4 ||

ఖనిత్రపిటకే చోభే సమానయత గచ్ఛతః |

చతుర్థశ వనే వాసం వర్షాణి వసతో మమ || 5 ||

అథ చీరాణి కైకేయా స్వయమాహృత్య రాఘవమ్ |

ఉవాచ పరిధత్స్వేతి జనాఘే నిరపత్రపా || 6 ||

స చీరే పురుషవ్యాఘ్రః కైకేయ్యాః ప్రతిగృహ్య తే |

సూక్ష్మవస్త్రమవక్షిప్య మునివస్త్రాణ్యవస్త్ర హా || 7 ||

లక్ష్మణశ్చాపి తత్రైవ విహాయ వసనే శుభే |

తాపసాచ్ఛాదనే చైవ జగ్రాహ పితురగ్రతః || 8 ||

అథాఽత్తపరిధానార్థం సీతా కౌశేయవాసినీ |

సమీక్ష్య చీరం సంత్రస్తా పృషతీ వాగురామివ || 9 ||

సా వ్యపత్రపమాణేవ ప్రగృహ్య చ సుదుర్తనాః |

కైకేయాకుశచీరే తే జానకీ శుభలక్షణా || 10 ||

అశ్రుసంపూర్ణనేత్రా చ ధర్మజ్ఞా ధర్మదర్శినీ |

గంధర్వరాజప్రతిమం భర్తారమిదమబ్రవీత్ || 11 ||

కథం ను చీరం బద్ధంతి మునయో వనవాసినః |

ఇతి హ్యకుశలా సీతా సా ముమోహా ముహుర్ముహుః || 12 ||

కృత్వా కంఠే చ సా చీరమేకమాదాయ పాణినా |

తస్థౌ హ్యకుశలా తత్ర వ్రీడితా జనకాత్తజా || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

37. సప్తతింశః సర్గః -చీరపరిగ్రహనిమిత్తవసిష్టక్రోధః



తస్యాస్తత్ప్రమాగమ్య రామో ధర్మభృతాం వరః |  
 చీరం బబంధ సీతాయాః కౌశేయస్యపరి స్వయమ్ || 14 ||  
 రామం ప్రేక్ష్య తు సీతాయాః బద్ధంతం చీరముత్తమమ్ |  
 అంతఃపురగతా నార్యో ముముచుర్వారి నేత్రజమ్ || 15 ||  
 ఉచుశ్చ పరమాయస్తా రామం జ్వలితతేజసమ్ |  
 వత్స నైవం నియుక్తేయం వనవాసే మనస్వినీ || 16 ||  
 పితుర్వ్యాక్యానురోధేన గతస్య విజనం వనమ్ |  
 తావద్ధర్మనమస్యాం నః సఫలం భవతు ప్రభో || 17 ||  
 లక్ష్మణేన సహాయేన వనం గచ్ఛస్య పుత్రక |  
 నేయమర్హతి కళ్యాణే వస్తుం తాపసవద్వనే || 18 ||  
 కురు నో యాచనాం పుత్ర సీతా తిష్ఠతు భామినీ |  
 ధర్మనిత్యః స్వయం స్థాతుం న హీదానీం త్వమిచ్ఛసి || 19 ||  
 తాసామేవంవిధా వాచః శృణ్వన్దశరథాత్మజః |  
 బబంధైవ తదా చీరం సీతయా తుల్యశీలయా || 20 ||  
 చీరే గృహీతే తు తయా సమీక్ష్య నృపతేర్గురుః |  
 నివార్య సీతాం కైకేయాం వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ || 21 ||  
 అతిప్రవృత్తే దుర్తేధే కైకేయి కులపాంసని |  
 వంచయిత్వా చ రాజానం న ప్రమాణేఽవతిష్ఠసే || 22 ||  
 న గంతవ్యం వనం దేవ్యా సీతయా శీలవర్జితే |  
 అనుష్ఠాస్యతి రామస్య సీతా ప్రకృతమాసనమ్ || 23 ||  
 ఆత్మా హి దారాః సర్వేషాం దారసంగ్రహవర్తినామ్ |  
 ఆత్మేయమితి రామస్య పాలయిష్యతి మేదినీమ్ || 24 ||  
 అథ యాస్యతి వైదేహీ వనం రామేణ సంగతా |  
 వయమప్యనుయాస్యామః పురం చేదం గమిష్యతి || 25 ||  
 అంతపాలాశ్చ యాస్యంతి సదారో యత్ర రాఘవః |  
 సహోపజీవ్యం రాష్ట్రం చ పురం చ సపరిచ్ఛదమ్ || 26 ||  
 భరతశ్చ సశత్రుఘ్నశ్చీరవాసా వనేచరః |  
 వనే వసంతం కాకుత్స్థమనువత్స్యతి పూర్వజమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



37. సప్తత్రింశః సర్గః -చీరపరిగ్రహనిమిత్తవసిష్ఠక్రోధః

తతః శూన్యాం గతజనాం వసుధాం పాదపైః సహ |

త్వమేకా శాధి దుర్భ్రతా ప్రజానామహితే స్థితా || 28 ||

న హి తద్భవితా రాష్ట్రం యత్ర రామో న భూపతిః |

తద్వనం భవితా రాష్ట్రం యత్ర రామో నివత్స్వతి || 29 ||

న హ్యదత్తాం మహీం పిత్రా భరతః శాస్తుమర్హతి |

త్వయి వా పుత్రవద్వస్తుం యది జాతో మహీపతేః || 30 ||

యద్యపి త్వం క్షితితలాద్ధగనం చోత్పతిష్యసి |

పితృర్వంశచరిత్రజ్ఞః సోఽన్యథా న కలిష్యతి || 31 ||

తత్త్వయా పుత్రగర్భిన్యా పుత్రస్య కృతమప్రియమ్ |

లోకే హి న న విద్యేత యో న రామమనువ్రతః || 32 ||

ద్రక్ష్యస్యద్వైవ కైకేయి పశువ్యాలమృగద్విజాన్ |

గచ్ఛతః సహ రామేణ పాదపాంశ్చ తదున్ముఖాన్ || 33 ||

అథోత్తమాన్యాభరణాని దేవి దేహి స్నుషాయై వ్యపనీయ చీరమ్ |

న చీరమస్యాః ప్రవిధీయతేతి న్యవారయత్రద్వసనం వసిష్ఠః || 34 ||

ఏకస్య రామస్య వనే నివాస స్త్వయా వృతః కేకయరాజపుత్రీ |

విభూషితేయం ప్రతికర్తృనిత్యా వసత్వరణ్యే సహ రాఘవేణ || 35 ||

యానైశ్చ ముఖ్యైః పరిచారకైశ్చ సుసంవృతా గచ్ఛతు రాజపుత్రీ |

వస్త్రైశ్చ సర్వైః సహితైర్విధానై ర్షేయం వృతా తే వరసంప్రదానే || 36 ||

తస్మిన్స్తథా జల్పతి విప్రముఖ్యే గురౌ నృపస్యాప్రతిమప్రభావే |

నైవ స్త సీతా వినివృత్తభావా ప్రియస్య భర్తుః ప్రతికారకామా || 37 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సప్తత్రింశః

సర్గః || 37 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 38. అష్టాత్తంశః సర్గః - జనాక్రోశః



|| జనాక్రోశః ||

తస్యాం చీరం వసానాయాం నాథవత్సామనాథవత్ |  
ప్రచుక్రోశ జనః సర్వో ధిక్త్వాం దశరథం త్పితి || 1 ||

తేన తత్ర ప్రణాదేన దుఃఖితః స మహీపతిః |  
చిచ్ఛేద జీవితే శ్రద్ధాం ధర్మే యశసి చాత్మనః || 2 ||

స నిశ్చస్యాష్టమైక్ష్వాకస్తాం భార్యామిదమబ్రవీత్ |  
కైకేయి కుశచీరణ న సీతా గంతుమర్హతి || 3 ||

సుకుమారీ చ బాలా చ సతతం చ సుఖోచితా |  
నేయం వనస్య యోగ్యేతి సత్యమాహ గురుర్మమ || 4 ||

ఇయం హి కస్యాపకరోతి కించి త్తపస్వినీ రాజవరస్య కన్యా |  
యా చీరమాసాద్య జనస్య మధ్యే స్థితా వినంజ్ఞా శ్రమణీవ కాచిత్ || 5 ||

చీరాణ్యపాస్యాజ్జనకస్య కన్యా నేయం ప్రతిజ్ఞా మమ దత్తపూర్వ్యా |  
యథాసుఖం గచ్ఛతు రాజపుత్రీ వనం సమగ్రా సహ సర్వరత్నైః || 6 ||

అజీవనార్హేణ మయా నృశంసా కృతా ప్రతిజ్ఞా నియమేన తావత్ |  
త్వయా హి బాల్యాత్ప్రతిపన్నమేత త్తన్మాం దహేద్వేణుమివాత్మపుష్పమ్ || 7 ||

రామేణ యది తే పాపే కించిత్కృతమశోభనమ్ |  
అపకారః క ఇహ తే వైదేహ్య దర్శితోఽథ మే || 8 ||

మృగీవోత్పల్లనయనా మృదుశీలా తపస్వినీ |  
అపకారం కమిహ తే కరోతి జనకాత్మజా || 9 ||

నను పర్యాప్తమేతత్తే పాపే రామవివాసనమ్ |  
కిమేభిః కృపణైర్భూయః పాతకైరపి తే కృతైః || 10 ||

ప్రతిజ్ఞాతం మయా తావత్ప్రయోక్తం దేవి శృణ్వతా |  
రామం యదభిషేకాయ త్వమిహాగతమబ్రవీః || 11 ||

తత్త్వేతత్సమతిక్రమ్య నిరయం గంతుమిచ్ఛసి |  
మైథిలీమపి యా హి త్వమీక్షసే చీరవాసినీమ్ || 12 ||

ఇతీవ రాజా విలపన్తహాత్తా శోకస్య నాంతం స దదర్శ కించిత్ |  
భృశాతురత్వాచ్ఛ పపాత భూమా తేనైవ పుత్రవ్యసనే నిమగ్నః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 38. అష్టాత్రింశః సర్గః - జనాక్రోశః



ఏవం బ్రువంతం పితరం రామః సంప్రస్థితో వనమ్ |  
అవాక్కిరసమాసీనమిదం వచనమబ్రవీత్ || 14 ||

ఇయం ధార్మిక కౌసల్యా మమ మాతా యశస్వినీ |  
వృద్ధా చాక్షుద్రశీలా చ న చ త్వాం దేవ గర్హతే || 15 ||

మయా విహీనాం వరద ప్రపన్నాం శోకసాగరమ్ |  
అదృష్టపూర్వవ్యసనాం భూయః సమ్మంతుమర్హసి || 16 ||

పుత్రశోకం యథా నర్శేత్త్వయా పూజ్యేన పూజితా |  
మాం హి సంచింతయంతీయమపి జీవేత్తపస్వినీ || 17 ||

ఇమాం మహేంద్రోపమ జాతగర్భినీం తథా విధాతుం జననీం మమార్హసి |  
యథా వనస్థే మయి శోకకల్మితా న జీవితం న్యస్య యమక్షయం వ్రజేత్ ||18||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అష్టాత్రింశః  
సర్గః || 38 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

39. ఏకోనచత్వారింశః సర్గః - వనగమనాప్యచ్ఛా



|| వనగమనాప్యచ్ఛా ||

రామస్య తు వచః శృత్వా మునివేషధరం చ తమ్ |  
సమీక్ష్య సహ భార్యాభిః రాజా విగతచేతనః || 1 ||

నైనం దుఃఖేన సంతప్తః ప్రత్యవైక్షత రాఘవమ్ |  
న చైనమభినంప్రేక్ష్య ప్రత్యభాషత దుర్మనాః || 2 ||

స ముహూర్తమివాసంజ్ఞో దుఃఖితశ్చ మహీపతిః |  
విలలాప మహాబాహుః రామమేవానుచింతయన్ || 3 ||

మన్యే ఖలు మయా పూర్వం వివత్సా బహవః కృతాః |  
ప్రాణినో హింసితా వాఽపి తస్మాదిదముపస్థితమ్ || 4 ||

న త్వేవానాగతే కాలే దేహాచ్ఛ్వవతి జీవితమ్ |  
కైకేయ్యా క్లిశ్యమానస్య మృత్యుర్కమ న విద్యతే || 5 ||

యోఽహం పావకసంకాశం పశ్యామి పురతః స్థితమ్ |  
విహాయ వసనే సూక్ష్మే తాపసాచ్ఛాదమాత్మజమ్ || 6 ||

ఏకస్యాః ఖలు కైకేయ్యాః కృతేఽయం క్లిశ్యతే జనః |  
స్వార్థే ప్రయతమానాయాః సంశ్రిత్య నికృతిం త్విమామ్ || 7 ||

ఏవముక్త్వా తు వచనం బాష్పేణ పిహితేంద్రియః |  
రామేతి సకృదేవోక్త్వా వ్యాహర్తుం న శశాక హా || 8 ||

సంజ్ఞాం తు ప్రతిలభ్యైవ ముహూర్తాత్స మహీపతిః |  
నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ || 9 ||

ఔపవాహ్యం రథం యుక్త్వా త్వమాయాహి హయోత్తమైః |  
ప్రాపయైనం మహాభాగమితో జనపదాత్పరమ్ || 10 ||

ఏవం మన్యే గుణవతాం గుణానాం ఫలముచ్యతే |  
పిత్రా మాత్రా చ యత్సాధుర్వీరో నిర్వాన్యతే వనమ్ || 11 ||

రాజ్ఞో వచనమాజ్ఞాయ సుమంత్రః శీఘ్రవిక్రమః |  
యోజయిత్వాఽఽయయౌ తత్ర రథమశ్వైరలంకృతమ్ || 12 ||

తం రథం రాజపుత్రాయ సూతః కనకభూషితమ్ |  
ఆచచక్షేఽంజలిం కృత్వా యుక్తం పరమవాజిభిః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

39. ఏకోనచత్యారింశః సర్గః - వనగమనాప్యచ్ఛా



రాజా సత్వరమాహూయ వ్యాపృతం విత్తసంచయే |  
ఉవాచ దేశకాలజ్ఞం నిశ్చితం సర్వతః శుచిమ్ || 14 ||

వాసాంసి చ మహార్థాణి భూషణాని వరాణి చ |  
వర్షాణ్యేతాని సంఖ్యాయ వైదేహ్యః క్షిప్రమానయ || 15 ||

నరేంద్రేణైవముక్తస్తు గత్వా కోశగృహం తతః |  
ప్రాయచ్ఛత్సర్వమాహృత్య సీతాయై సమమేవ తత్ || 16 ||

సా సుజాతా సుజాతాని వైదేహీ ప్రస్థితా వనమ్ |  
భూషయామాస గాత్రాణి తైర్విచిత్రైర్విభూషణైః || 17 ||

వ్యరాజయత వైదేహీ వేశ్య తత్సువిభూషితా |  
ఉద్యతోంశుమతః కాలే ఖం ప్రభేవ వివస్వతః || 18 ||

తాం భుజాభ్యాం పరిష్యజ్య శ్వశూర్వచనమబ్రవీత్ |  
అనాచరంతం కృపణం మూర్ఖుపాఘ్నాయ మైథిలీమ్ || 19 ||

అసత్యః సర్వలోకేఽస్త్రిన్సతతం సత్యతాః ప్రియైః |  
భర్తారం నానుమన్యంతే వినిపాతగతం స్త్రియః || 20 ||

ఏష స్వభావో నారీణామనుభూయ పురా సుఖమ్ |  
అల్పామప్యాపదం ప్రాప్య దుష్కృంతి ప్రజహత్యపి || 21 ||

అసత్యశీలా వికృతా దుర్తాహ్యాహృదయాః సదా |  
యువత్యః పాపసంకల్పాః క్షణమాత్రాద్విరాగిణః || 22 ||

న కులం న కృతం విద్యాం న దత్తం నాపి సంగ్రహమ్ |  
స్త్రీణాం గృహ్లాతి హృదయమనిత్యహృదయా హి తాః || 23 ||

సాధ్వీనాం హి స్థితానాం తు శీలే సత్యే శ్రుతే శమే |  
స్త్రీణాం పవిత్రం పరమం పతిరేకో విశిష్యతే || 24 ||

న త్వయా నావమంతవ్యః పుత్రః ప్రవ్రాజితో మమ |  
తవ దైవతమస్త్యేషః నిర్ధనః సధనోఽపి వా || 25 ||

విజ్ఞాయ వచనం సీతా తస్యా ధర్మార్థసంహితమ్ |  
కృతాంజలిరువాచేదం శ్వశూమభిముఖే స్థితామ్ || 26 ||

కలిష్యే సర్వమేవాహమార్యా యదనుశాస్తి మామ్ |  
అభిజ్ఞాఽస్త్రియథా భర్తుః త్వర్తితవ్యం శ్రుతం చ మే || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

39. ఏకోనచత్వారింశః సర్గః - వనగమనాపృచ్ఛా



న మామసజ్జనేనార్యా సమానయితుమర్హతి |  
 ధర్మాద్విచలితుం నాహమలం చంద్రాదివ ప్రభా || 28 ||  
 నాతంత్రీ వాద్యతే వీణా నాచక్రో వర్తతే రథః |  
 నాపతిః సుఖమేధేత యా స్యాదపి శతాత్తజా || 29 ||  
 మితం దదాతి హి పితా మితం మాతా మితం సుతః |  
 అమితస్య హి దాతారం భర్తారం కా న పూజయేత్ || 30 ||  
 సాఽహమేవంగతా శ్రేష్ఠా శ్రుతర్థర్తపరావరా |  
 ఆర్యే కిమవమస్యేఽహం స్త్రీణాం భర్తా హి ధైవతమ్ || 31 ||  
 సీతాయా వచనం శ్రుత్వా కౌసల్యా హృదయంగమమ్ |  
 శుద్ధసత్త్వా ముమోచాశ్రు సహసా దుఃఖహర్షజమ్ || 32 ||  
 తాం ప్రాంజలిరభిక్రమ్య మాతృమధ్యేఽతిసత్యతామ్ |  
 రామః పరమధర్మాత్తా మాతరం వాక్యమబ్రవీత్ || 33 ||  
 అంబ మా దుఃఖితా భూస్త్వం పశ్య త్వం పితరం మమ |  
 క్షయో హి వనవాసస్య క్షిప్రమేవ భవిష్యతి || 34 ||  
 సుప్తాయాస్తే గమిష్యంతి నవ వర్షాణి పంచ చ |  
 సా సమగ్రమిహ ప్రాప్తం మాం ద్రక్ష్యసి సుహృద్భృతమ్ || 35 ||  
 ఏతావదభినీతార్థముక్త్వా న జననీం వచః |  
 త్రయః శతశతార్థాశ్చ దదర్శావేక్ష్య మాతరః || 36 ||  
 తాశ్చాపి న తథైవార్తా మాతృర్థశరథాత్తజః |  
 ధర్మయుక్తమిదం వాక్యం నిజగాద కృతాంజలిః || 37 ||  
 సంవాసాత్పరుషం కించిదజ్ఞానాద్వాఽపి యత్యతమ్ |  
 తన్తే సమనుజానీత సర్వాశ్చామంత్రయామి వః || 38 ||  
 వచనం రాఘవస్యైతద్ధర్మయుక్తం సమాహితమ్ |  
 శుశ్రువుస్తాః స్త్రియః సర్వాః శోకోపహతచేతసః || 39 ||  
 జజ్ఞేఽథ తాసాం సన్నాదః క్రౌంచీనామివ నిస్వనః |  
 మానవేంద్రస్య భార్యాణామేవం వదతి రాఘవే || 40 ||  
 మురజపణవమేఘఘోషవ ద్ధశరథవేశ్చ బభూవ యత్పూరా |  
 విలపితపరిదేవనాకులం వ్యసనగతం తదభూత్పుదుఃఖితమ్ || 41 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ఏకోనచత్వారింశః సర్గః||39||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 40. చత్యారింశః సర్గః - పౌరాడ్యనువ్రజ్య



|| పౌరాడ్యనువ్రజ్య ||

అథ రామశ్చ సీతా చ లక్ష్మణశ్చ కృతాంజలిః |  
ఉపసంగృహ్య రాజానం చక్రుర్దినాః ప్రదక్షిణమ్ || 1 ||

తం చాపి సమనుజ్ఞాప్య ధర్మజ్ఞః సీతయా సహ |  
రాఘవః శోకసమ్మూఢో జననీమభ్యవాదయత్ || 2 ||

అన్వక్షం లక్ష్మణో భ్రాతుః కౌసల్యామభ్యవాదయత్ |  
అథ మాతుః సుమిత్రాయా జగ్రాహ చరణౌ పునః || 3 ||

తం వందమానం రుదతీ మాతా సౌమిత్రిమబ్రవీత్ |  
హితకామా మహాబాహుం మూర్ధ్నుపాఘ్రాయ లక్ష్మణమ్ || 4 ||

సృష్టస్త్యం వనవాసాయ స్వనురక్తః సుహృజ్ఞనే |  
రామే ప్రమాదం మా కార్షిః పుత్ర భ్రాతరి గచ్ఛతి || 5 ||

వ్యసనీ వా సమ్మూఢో వా గతిరేష తవానఘ |  
ఏష లోకే సతాం ధర్మో యజ్ఞేష్టవశగో భవేత్ || 6 ||

ఇదం హి వృత్తముచితం కులస్యాస్య సనాతనమ్ |  
దానం దీక్షా చ యజ్ఞేషు తనుత్యాగో మృధేషు చ || 7 ||

లక్ష్మణం త్వేవముక్త్యా సా సంసిద్ధం ప్రియరాఘవమ్ |  
సుమిత్రా గచ్ఛ గచ్ఛేతి పునః పునరువాచ తమ్ || 8 ||

రామం దశరథం విద్ధి మాం విద్ధి జనకాత్మజామ్ |  
అయోధ్యామటవీం విద్ధి గచ్ఛ తాత యథాసుఖమ్ || 9 ||

తతః సుమంత్రః కాకుత్స్థం ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ |  
వినీతో వినయజ్ఞశ్చ మాతలిర్యాసవం యథా || 10 ||

రథమారోహ భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః |  
క్షిప్రం త్వాం ప్రాపయిష్యామి యత్ర మాం రామ వక్షసి || 11 ||

చతుర్దశ హి వర్షాణి వస్తవ్యాని వనే త్వయా |  
తాన్యుపక్రమితవ్యాని యాని దేవ్యాఽసి చోదితః || 12 ||

తం రథం సూర్యసంకాశం సీతా హృష్టేన చేతసా |  
ఆరురోహ వరారోహ కృత్యాలంకారమాత్మనః || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 40. చత్యాలింశః సర్గః - పౌరాడ్యనువ్రజ్యా



అథో జ్వలనసంకాశం చామీకరవిభూషితమ్ |  
 తమారురుహతుస్తూర్ణం భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ || 14 ||  
 వనవాసం హి సంఖ్యాయ వాసాంస్యాభరణాని చ |  
 భర్తారమనుగచ్ఛంత్యై సీతాయై శ్వశురో దదౌ || 15 ||  
 తథైవాయుధజాలాని భ్రాతృభ్యాం కవచాని చ |  
 రథోపస్థే ప్రతిన్యస్య సచర్మ కలినం చ తత్ || 16 ||  
 సీతాతృతీయానారూఢాన్ప్రష్ట్యా ధృష్టమచోదయత్ |  
 సుమంత్రః సమ్మతానశ్వాన్వాయువేగసమాంజవే || 17 ||  
 ప్రతియాతే మహారణ్యం చిరరాత్రాయ రాఘవే |  
 బభూవ నగరే మూర్ఛా బలమూర్ఛా జనస్య చ || 18 ||  
 తత్సమాకులసంభ్రాంతం మత్తసంకుపితద్విపమ్ |  
 హయశింజితనిర్ఘోషం పురమాసీన్తహస్యనమ్ || 19 ||  
 తతః సబాలవృద్ధా సా పులి పరమపీడితా |  
 రామమేవాభిదుద్రావ ఘర్జారా సలిలం యథా || 20 ||  
 పార్శ్వతః పృష్ఠతశ్చాపి లంబమానాస్తదున్ముఖాః |  
 బాష్పపూర్ణముఖాః సర్వే తమూచుర్ఘ్రశనిస్వనాః || 21 ||  
 సంయచ్ఛ వాజినాం రశ్మీన్సూత యాహి శనైః శనైః |  
 ముఖం ద్రక్షామ రామస్య దుర్దర్శం నో భవిష్యతి || 22 ||  
 ఆయసం హృదయం నూనం రామమాతురసంశయమ్ |  
 యద్దేవగర్భప్రతిమే వనం యాతి న భిద్యతే || 23 ||  
 కృతకృత్యా హి వైదేహీ ఛాయేవానుగతా పతిమ్ |  
 న జహాతి రతా ధర్మే మేరుమర్కప్రభా యథా || 24 ||  
 అహో లక్ష్మణ సిద్ధార్థః సతతాం ప్రియవాదినమ్ |  
 భ్రాతరం దేవసంకాశం యస్త్యం పరిచరిష్యసి || 25 ||  
 మహాత్యేషా హి తే సిద్ధిరేష చాభ్యుదయో మహాన్ |  
 ఏష స్వర్గస్య మార్గశ్చ యదేనమనుగచ్ఛసి || 26 ||  
 ఏవం వదంతస్తే సోఢుం న శేకుర్భాప్యమాగతమ్ |  
 నరాస్తమనుగచ్ఛంతః ప్రియమిక్ష్వాకునందనమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 40. చత్వారింశః సర్గః - పౌరాధ్యనువ్రజ్యా



అథ రాజా వృతః స్త్రీభిర్లీనాభిర్లీనచేతనః |  
నిర్జగామ ప్రియం పుత్రం ద్రక్షామీతి బ్రువన్లుహాత్ || 28 ||  
శుశ్రువే చాగ్రతః స్త్రీణాం రుదంతీనాం మహాస్వనః |  
యథా నాదః కరేణూనాం బద్ధే మహతి కుంజరే || 29 ||  
పితా హి రాజా కాకుత్స్థః శ్రీమాన్సన్నస్తదాభవత్ |  
పరిపూర్ణః శశీ కాలే గ్రహేణోపప్లుతో యథా || 30 ||  
స చ శ్రీమానచింత్యాత్తా రామో దశరథాత్మజః |  
సూతం సంచోదయామాస త్వరితం వాహ్యతామితి || 31 ||  
రామో యాహీతి సూతం తం తిష్ఠేతి స జనస్తదా |  
ఉభయం నాశకత్సూతః కర్తుమధ్వని చోదితః || 32 ||  
నిర్గచ్ఛతి మహాబాహౌ రామే పౌరజనాశ్రుభిః |  
పతితైరభ్యవహితం ప్రశశామ మహీరజః || 33 ||  
రుదితాశ్రుపరిద్యూనం హాహాకృతమచేతనమ్ |  
ప్రయాణే రాఘవస్యాసీత్పురం పరమపీడితమ్ || 34 ||  
సుస్రావ నయనైః స్త్రీణామాస్త్రమాయాససంభవమ్ |  
మీనసంక్షోభచలితైః సలిలం పంకజైరివ || 35 ||  
దృష్ట్వా తు నృపతిః శ్రీమానేకచిత్తగతం పురమ్ |  
నిపపాతైవ దుఃఖేన హతమూల ఇవ ద్రుమః || 36 ||  
తతో హలహలాశబ్దో జజ్జే రామస్య పృష్ఠతః |  
నరాణాం ప్రేక్ష్య రాజానం సీదంతం భృశదుఃఖితమ్ || 37 ||  
హా రామేతి జనాః కేచిద్రామమాతేతి చాపరే |  
అంతఃపురం సమ్మద్ధం చ క్రోశంతః పర్యదేవయన్ || 38 ||  
అస్మీక్షమాణో రామస్తు విషణ్ణం బ్రాంతచేతసమ్ |  
రాజానం మాతరం చైవ దదర్శానుగతౌ పథి || 39 ||  
స బద్ధ ఇవ పాశేన కిశోరో మాతరం యథా |  
ధర్మపాశేన సంక్షిప్తః ప్రకాశం నాభ్యుదైక్షత || 40 ||  
పదాతినౌ చ యానార్థావదుఃఖార్థౌ సుఖోచితౌ |  
దృష్ట్వా సంచోదయామాస శీఘ్రం యాహీతి సారథిమ్ || 41 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 40. చత్యారింశః సర్గః - పౌరాధ్యనువ్రజ్యా



న హి తత్పురుషవ్యాఘ్రో దుఃఖదం దర్శనం పితుః |

మాతుశ్చ సహితుం శక్తస్తోత్రార్థిత ఇవ ద్విపః || 42 ||

ప్రత్యగారమివాయాంతీ వత్సలా వత్సకారణాత్ |

బద్ధవత్సా యథా ధేనుః రామమాతాభ్యాధావత || 43 ||

తథా రుదంతీం కౌసల్యాం రథం తమనుధావతీమ్ |

క్రోశంతీం రామ రామేతి హా సీతే లక్ష్మణేతి చ || 44 ||

రామలక్ష్మణసీతార్థం స్రవంతీం వారి నేత్రజమ్ |

అసకృత్ప్రేక్షత స తాం నృత్యంతమివ మాతరమ్ || 45 ||

తిష్ఠేతి రాజా చుక్రోశ యాహి యాహీతి రాఘవః |

సుమంత్రస్య బభూవాత్సా చక్రయోరివ చాంతరా || 46 ||

నాశ్రౌషమితి రాజానముపాలభ్యోఽపి వక్షసి |

చిరం దుఃఖస్య పాపిష్ఠమితి రామస్తమబ్రవీత్ || 47 ||

రామస్య స వచః కుర్వన్ననుజ్ఞాప్య చ తం జనమ్ |

వ్రజతోఽపి హయాన్ శీఘ్రం చోదయామాస సారథిః || 48 ||

న్యవర్తత జనో రాజ్ఞో రామం కృత్వా ప్రదక్షిణమ్ |

మనసాప్యశ్రువేగైశ్చ న న్యవర్తత మానుషమ్ || 49 ||

యమిచ్ఛేత్పునరాయాంతం నైనం దూరమనువ్రజేత్ |

ఇత్యమాత్యా మహారాజమూచుర్దశరథం వచః || 50 ||

తేషాం వచః సర్వగుణోపపన్నం ప్రస్విన్నగాత్రః ప్రవిషణ్ణరూపః |

నిశమ్య రాజా కృపణః సభార్యో వ్యవస్థితస్తం సుతమీక్షమాణః || 51 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే చత్యారింశః

సర్గః || 40 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 41. ఏకచత్వారింశః సర్గః - నగరసంక్షోభః



|| నగరసంక్షోభః ||

తస్మిన్స్తు పురుషవ్యాఘ్రే వినిర్యాతే కృతాంజలౌ |  
ఆర్తశబ్దోఽథ సంజజ్ఞే స్త్రీణామంతఃపురే మహాన్ || 1 ||

అనాథస్య జనస్యాస్య దుర్బలస్య తపస్వినః |  
యో గతిః శరణం చాసీత్స నాథః క్వను గచ్ఛతి || 2 ||

న క్రుధ్యత్యభిశప్తోఽపి క్రోధనీయాని వర్జయన్ |  
క్రుద్ధాన్త సాదయన్సర్వాన్సమదుఃఖః క్వచిద్గతః || 3 ||

కౌసల్యాయాం మహాతేజాః యథా మాతలి వర్తతే |  
తథా యో వర్తతేఽస్మాను మహాత్మా క్వ ను గచ్ఛతి || 4 ||

కైకేయ్యా క్లిశ్యమానేన రాజ్ఞా సంచోదితో వనమ్ |  
పరిత్రాతా జనస్యాస్య జగతః క్వ ను గచ్ఛతి || 5 ||

అహో నిశ్చేతనో రాజా జీవలోకస్య సంప్రియమ్ |  
ధర్మం సత్యవ్రతం రామం వనవాసే ప్రవత్స్వతి || 6 ||

ఇతి సర్వా మహిష్యస్తాః వివత్సా ఇవ ధేనవః |  
రురుదుశ్చైవ దుఃఖార్తాః సస్వరం చ విచుక్రుశుః || 7 ||

స తమంతఃపురే ఘోరమార్తశబ్దం మహీపతిః |  
పుత్రశోకాభిసంతప్తః శ్రుత్వా చాసీత్సుదుఃఖితః || 8 ||

నాగ్నిహోత్రాణ్యపూయంత నాపచన్లుహమేధినః |  
అకుర్వన్త ప్రజాః కార్యం సూర్యశ్చాంతరథీయత || 9 ||

వ్యస్మజన్మబలాన్నాగాః గావో వత్సాన్తపాయయన్ |  
పుత్రం ప్రథమజం లభ్యా జననీ నాభ్యనందత || 10 ||

త్రిశంకుర్లొహితాంగశ్చ బృహస్పతిబుధావపి |  
దారుణాః సోమమభ్యేత్య గ్రహాః సర్వే వ్యవస్థితాః || 10 ||

నక్షత్రాణి గతార్చింషి గ్రహాశ్చ గతతేజసః |  
విశాఖాస్తు సధూమాశ్చ నభసి ప్రచకాశిరే || 11 ||

కాలికానిలవేగేన మహోదధిరివోత్థితః |  
రామే వనం ప్రవ్రజితే నగరం ప్రచచాల తత్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 41. ఏకచత్వారింశః సర్గః - నగరసంక్షోభః



దిశః పర్యాకులాః సర్వాస్తిమిరణేవ సంవృతాః |

న గ్రహో నాపి నక్షత్రం ప్రచకాశే న కించన || 14 ||

అకస్మాత్సాగరః సర్వో జనో దైన్యముపాగమత్ |

ఆహారే వా విహారే వా న కశ్చిదకరోన్వనః || 15 ||

శోకపర్యాయసంతప్తః సతతం దీర్ఘముచ్ఛ్వాసన్ |

అయోధ్యాయాం జనః సర్వః శుశోచ జగతీపతిమ్ || 16 ||

బాష్పపర్యాకులముఖో రాజమార్గగతో జనః |

న హృష్టః లక్ష్మణే కశ్చిత్సర్వః శోకపరాయణః || 17 ||

న వాతి పవనః శీతో న శశీ సౌమ్యదర్శనః |

న సూర్యస్తపతే లోకం సర్వం పర్యాకులం జగత్ || 18 ||

అనర్థినః సుతాః స్త్రీణాం భర్తారో భ్రాతరస్తథా |

సర్వే సర్వం పరిత్యజ్య రామమేవాన్వచింతయన్ || 19 ||

యే తు రామస్య సుహృదః సర్వే తే మూఢచేతసః |

శోకభారేణ చాక్రాంతాః శయనం న జుహుస్తదా || 20 ||

తతస్త్యయోధ్యా రహితా మహాత్మనా పురందరేణేవ మహీ సపర్వతా |

చచాల ఘోరం భయశోకపీడితా సనాగయోధాశ్యగణా ననాద చ || 21 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకియే ఆదికావ్యే అయోధ్యకాండే

ఏకచత్వారింశః సర్గః || 41 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 42. ద్విచత్వారింశః సర్గః - దశరథాక్రందః



|| దశరథాక్రందః ||

యావత్తు నిర్యతస్తస్య రజోరూపమదృశ్యత |

నైవేక్ష్యాకువరస్తావత్సంజహారాత్తచక్షుషీ || 1 ||

యావద్రాజా ప్రియం పుత్రం పశ్యత్యత్యంతధార్మికమ్ |

తావద్వ్యవర్ధతేవాస్య ధరణ్యాం పుత్రదర్శనే || 2 ||

న పశ్యతి రజోఽప్యస్య యదా రామస్య భూమిపః |

తదాఽర్తశ్చ విషణ్ణశ్చ పపాత ధరణీతలే || 3 ||

తస్య దక్షిణమన్యాగాత్కాసల్యా బాహుమంగనా |

వామం చాస్యాన్వగాత్పార్శ్వం కైకేయీ భరతప్రియా || 4 ||

తాం నయేన చ సంపన్నో ధర్మేణ వినయేన చ |

ఉవాచ రాజా కైకేయీం సమీక్ష్య వ్యథితేంద్రియః || 5 ||

కైకేయి మా మమాంగాని స్మాక్షీస్త్యం దుష్టచారిణీ |

న హి త్వాం ద్రష్టుమిచ్ఛామి న భార్యా న చ బాంధవీ || 6 |

యే చ త్వామనుజీవంతి నాహం తేషాం న తే మమ |

కేవలార్థపరాం హి త్వాం త్యక్తధర్మాం త్యజామ్యహమ్ || 7 ||

అగృహ్ణాం యచ్ఛ తే పాణిమగ్నిం పర్యణయం చ యత్ |

అనుజానామి తత్సర్వమస్మిన్ లోకే పరత్ర చ || 8 ||

భరతశ్చేత్ప్రతీతః స్యాద్రాజ్యం ప్రాప్యేదమవ్యయమ్ |

యన్తే న దద్యాత్పితృర్థం మామాం తద్ధత్తమాగమత్ || 9 ||

అథ రేణుసముధ్వస్తం తముత్థాప్య నరాధిపమ్ |

న్యవర్తత తదా దేవీ కాసల్యా శోకకర్శితా || 10 ||

హత్వేవ బ్రాహ్మణం కామాత్స్పృష్టాఽగ్నిమివ పాణినా |

అన్వతప్యత ధర్మాత్కా పుత్రం సంచింత్య తాపసమ్ || 11 ||

నివృత్తైవ నివృత్తైవ సీదతో రథవర్తసు |

రాజ్ఞో నాతిబభౌ రూపం గ్రస్తస్యాంశుమతో యథా || 12 ||

విలలాప చ దుఃఖార్తః ప్రియం పుత్రమనుస్మరన్ |

నగరాంతమనుప్రాప్తం బుద్ధ్యా పుత్రమథాబ్రవీత్ || 13 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 42. ద్విచత్వారింశః సర్గః - దశరథాక్రందః

వాహనానాం చ ముఖ్యానాం వహతాం తం మమాత్మజమ్ |

పదాని పథి దృశ్యంతే స మహత్తా న దృశ్యతే || 14 ||

యః సుఖేషూషధానేషు శేతే చందనరూషితః |

వీజ్యమానో మహార్థాభిః స్త్రీభిర్మమ సుతోత్తమః || 15 ||

స నూనం క్వచిదేవాద్య వృక్షమూలముపాశ్రితః |

కాష్ఠం వా యది వాఽశ్చానముపధాయ శయిష్యతే || 16 ||

ఉత్థాస్యతి చ మేదిన్యాః కృపణః పాంసుకుంలితః |

వినిశ్చ్యసన్మస్త్రవణాత్మరేణూనామివర్షభః || 17 ||

ద్రక్షంతి నూనం పురుషాః దీర్ఘబాహుం వనేచరాః |

రామముత్తాయ గచ్ఛంతం లోకనాథమనాథవత్ || 18 ||

సా నూనం జనకస్యేష్టా సుతా సుఖసదోచితా |

కంటకాక్రమణక్రాంతా వనమద్య గమిష్యతి || 19 ||

అనభిజ్ఞా వనానాం సా నూనం భయముపైష్యతి |

శ్వాపదానర్థితం శ్రుత్వా గంభీరం రోమహర్షణమ్ || 20 ||

సకామా భవకైకేయి విధవా రాజ్యమావస |

న హి తం పురుషవ్యాఘ్రం వినా జీవితముత్సహే || 21 ||

ఇత్యేవం విలపన్రాజా జనాఘేనాభిసంవృతః |

అపస్మాత ఇవారిష్టం ప్రవివేశ పురోత్తమమ్ || 22 ||

శూన్యచత్వరవేశ్చాంతాం సంవృతాపణదేవతామ్ |

క్లాంతదుర్బలదుఃఖార్తాం నాత్యాకీర్ణమహాపథామ్ || 23 ||

తామవేక్ష్వ పులిం సర్పాం రామమేవానుచింతయన్ |

విలపన్మావిశద్రాజా గృహం సూర్య ఇవాంబుదమ్ || 24 ||

మహాహ్రాదమివాక్షోభ్యం సుపర్ణేన హృతోరగమ్ |

రామేణ రహితం వేశ్య వైదేహ్య లక్ష్మణేన చ || 25 ||

అథ గద్గదశబ్దస్తు విలపన్తనుజాధిపః |

ఉవాచ మృదుమందార్థం వచనం దీనమస్వరమ్ || 26 ||

కౌసల్యయాం గృహం శీఘ్రం రామమాతుర్మయంతు మామ్ |

న హ్యన్యత్ర మమాశ్వాసో హృదయస్య భవిష్యతి || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 42. ద్విచత్వారింశః సర్గః - దశరథాక్రందః

ఇతి ఋవంతం రాజానమనయన్స్వారదల్కినః |  
 కౌసల్యాయా గృహం తత్ర న్యవేశ్యత వినీతవత్ || 28 ||  
 తతస్తస్య ప్రవిష్టస్య కౌసల్యాయా నివేశనమ్ |  
 అధిరుహ్యపి శయనం బభూవ లులితం మనః || 29 ||  
 పుత్రద్వయవిహీనం చ స్నుషయాఽపి వివర్జితమ్ |  
 అపశ్యద్భవనం రాజా నష్టచంద్రమివాంబరమ్ || 30 ||  
 తచ్చ దృష్ట్వా మహారాజో భుజముద్యమ్య వీర్యవాన్ |  
 ఉచ్చైఃస్వరేణ చుక్రోశ హారాఘవ జహాసి మామ్ || 31 ||  
 సుఖితా బత తం కాలం జీవిష్యంతి నరోత్తమాః |  
 పరిష్వజంతో యే రామం ద్రక్ష్యంతి పునరాగతమ్ || 32 ||  
 అథ రాత్ర్యాం ప్రపన్నాయాం కాలరాత్ర్యామివాత్సనః |  
 అర్ధరాత్రే దశరథః కౌసల్యమిదమబ్రవీత్ || 33 ||  
 రామం మేఽనుగతా దృష్టిరద్యాపి న నివర్తతే |  
 న త్వా పశ్యామి కౌసల్యే సాధుమాం పాణినా స్మృశ || 34 ||  
 తం రామమేవానువిచింతయంతం సమీక్ష్య దేవీ శయనే నరేంద్రమ్ |  
 ఉపోపవిశ్యాధికమార్తరూపా వినిశ్చసంత విలలాప కృచ్ఛమ్ || 35 ||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 ద్విచత్వారింశః సర్గః || 42 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

43. త్రిచత్వారింశః సర్గః - కౌసల్యాపరిదేవితమ్



|| కౌసల్యాపరిదేవితమ్ ||

తతః సమీక్ష్య శయనే సన్నం శోకేన పార్థివమ్ |  
కౌసల్యా పుత్రశోకార్తా తమువాచ మహీపతిమ్ || 1 ||

రాఘవే నరశార్థూలే విషముప్త్యాహిజిహ్వాగా |  
విచరిష్యతి కైకేయీ నిర్ముక్తేవ హి పన్నగీ || 2 ||

వివాస్య రామం సుభగా లబ్ధకామా సమాహితా |  
త్రాసయిష్యతి మాం భూయో దుష్టాహిరివ వేశ్మని || 3 ||

అథ స్త్వ నగరే రామశ్చరన్భైక్షం గృహే వసేత్ |  
కామకారో వరం దాతుమపి దాసం మమాత్మజమ్ || 4 ||

పాతయిత్వా తు కైకేయ్యా రామం స్థానాద్యథేష్టతః |  
ప్రదిష్టో రక్షసాం భాగః పర్వణీవాహితాగ్నినా || 5 ||

గజరాజగతిర్హిరో మహాబాహుర్ధనుర్ధరః |  
వనమావిశతే నూనం సభార్యః సహలక్ష్మణః || 6 ||

వనే త్వదృష్టదుఃఖానాం కైకేయ్యాఽనుమతే త్వయా |  
త్యక్తానాం వనవాసాయ కాన్యవస్థా భవిష్యతి || 7 ||

తే రత్నహీనాస్తరుణాః ఫలకాలే వివాసితాః |  
కథం వత్స్యంతి కృపణాః ఫలమూలైః కృతాశనాః || 8 ||

అపీదానీం స కాలః స్యాన్తమ శోకక్షయః శివః |  
సభార్యం యత్సహ భ్రాత్రా పశ్యేయమిహ రాఘవమ్ || 9 ||

సుప్తేవోపస్థితా వీరా కదాయోధ్యాం గమిష్యతః |  
యశస్వినీ హృష్టజనా సూచ్చితధ్వజమాలినీ || 10 ||

కదా ప్రేక్ష్య నరవ్యాఘ్రావరణ్యాత్పునరాగతౌ |  
నందిష్యతి పులి హృష్టా సముద్ర ఇవ పర్వణి || 11 ||

కదాఽయోధ్యాం మహాబాహుః పులిం వీరః ప్రవేక్ష్యతి |  
పురస్కృత్య రథే సీతాం వృషభో గోవధూమివ || 12 ||

కదా వ్రాణిసహస్రాణి రాజమార్గే మమాత్మజౌ |  
లాజైరవకరిష్యంతి ప్రవిశంతావరిందమౌ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



43. త్రిచత్వారింశః సర్గః - కౌసల్యాపరిదేవితమ్

ప్రవిశంతౌ కదాఽయోధ్యాం ద్రక్షామి శుభకుండలా |  
ఉదగ్రాయుధనిస్త్రింశౌ సశృంగావివ పర్వతా || 14 ||

కదా సుమనసః కన్యా ద్విజాతీనాం ఫలాని చ |  
ప్రదిశంతః పులిం హృష్టాః కలిష్యంతి ప్రదక్షిణమ్ || 15 ||

కదా పరిణతో బుద్ధ్యా వయసా చామరప్రభః |  
అభ్యుపైష్యతి ధర్మజ్ఞస్త్రివర్ష ఇవ లాలయన్ || 16 ||

నిస్సంశయం మయా మన్యే పురా వీర కదర్యయా |  
పాతుకామేషు వత్సేషు మాతృణాం శాతితాః స్తనాః || 17 ||

సాహం గౌరివ సింహాన వివత్సా వత్సలా కృతా |  
కైకేయ్యా పురుషవ్యాఘ్రు బాలవత్సేవ గార్భలాత్ || 18 ||

న హి తావద్దుణైర్జుష్టం సర్వశాస్త్రవిశారదమ్ |  
ఏకపుత్రా వినా పుత్రమహం జీవితముత్సహే || 19 ||

న హి మే జీవితే కించిత్సామర్థ్యమిహ కల్పతే |  
అపశ్యంత్యాః ప్రియం పుత్రం మహాబాహుం మహాబలమ్ || 20 ||

అయం హి మాం దీపయతే సముత్థితః తనూజశోకప్రభవో హుతాశనః |  
మహీమిమాం రశ్మిభిరుద్ధతప్రభో యథా నిదాఘే భగవాన్ద్రివాకరః || 21 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే త్రిచత్వారింశః  
సర్గః || 43 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



44. చతుశ్చత్వారింశః సర్గః - సుమిత్రాశ్వాసనమ్

|| సుమిత్రాశ్వాసనమ్ ||

విలపంతం తథా తాం తు కౌసల్యాం ప్రమదోత్తమామ్ |  
ఇదం ధర్మే స్థితా ధర్మం సుమిత్రా వాక్యమబ్రవీత్ || 1 ||

తవార్యే సద్గుణైర్యుక్తః స పుత్రః పురుషోత్తమః |  
కిం తే విలపితేనైవం కృపణం రుదితేన వా || 2 ||

యస్తవార్యే గతః పుత్రస్త్యక్త్వా రాజ్యం మహాబలః |  
సాధు కుర్వన్తహాత్మానం పితరం సత్యవాదినామ్ || 3 ||

శిష్టరాచరితే సమ్యక్ శస్త్రేత్య ఫలోదయే |  
రామో ధర్మే స్థితః శ్రేష్ఠో న స శోచ్యః కదాచన || 4 ||

వర్తతే చోత్తమాం వృత్తిం లక్ష్మణోఽస్తిన్సదాఽనఘః |  
దయావాన్సర్వభూతేషు లాభస్తస్య మహాత్మనః || 5 ||

అరణ్యవాసే యద్ధుఃఖం జానతీ వై సుఖోచితా |  
అనుగచ్ఛతి వైదేహీ ధర్మాత్మానం తవాత్మజమ్ || 6 ||

కీర్తిభూతాం పతాకాం యో లోకే భ్రామయతి ప్రభుః |  
దర్శనత్యవ్రతధనః కిం న ప్రాప్తస్తవాత్మజః || 7 ||

వ్యక్తం రామస్య విజ్ఞాయ శౌచం మాహాత్మ్యముత్తమమ్ |  
న గాత్రమంశుభిః సూర్యః సంతాపయితుమర్హతి || 8 ||

శివః సర్వేషు కాలేషు కాననేభ్యో వినిస్సృతః |  
రాఘవం యుక్తశీతోష్ఠః సేవిష్యతి సుఖోఽనిలః || 9 ||

శయానమనఘం రాత్రౌ పితేవాభిపరిష్యజన్ |  
రశ్మిభిః సంస్పృశన్మితైః చంద్రమాహ్లాదయిష్యతి || 10 ||

దదౌ చాస్త్రాణి దివ్యాని యస్తై బ్రహ్మ మహౌజసే |  
దానవేంద్రం హతం దృష్ట్వా తిమిధ్యజసుతం రణే || 11 ||

స శూరః పురుషవ్యాఘ్రుః స్వబాహుబలమాశ్రితః |  
అసంతస్తాప్యరణ్యస్థౌ వేత్సనీవ నివత్స్వతి || 12 ||

యస్యేషుపదమాసాద్య వినాశం యాంతి శత్రవః |  
కథం న పృథివీ తస్య శాసనే స్థాతుమర్హతి || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

44. చతుశ్చత్వారింశః సర్గః - సుమిత్రాశ్వాసనమ్



యా శ్రీః శౌర్యం చ రామస్య యా చ కళ్యాణసత్త్వతా |  
నివృత్తారణ్యవాసః స క్షిప్రం రాజ్యమవాప్సుతి || 14 ||

సూర్యస్యాపి భవేత్సూర్యో హ్యగ్నేరగ్నిః ప్రభోః ప్రభుః |  
శ్రీయః శ్రీశ్చ భవేదగ్ర్యా కీర్తిః కీర్త్యాః క్షమాక్షమా || 15 ||

దైవతం దైవతానాం చ భూతానాం భూతసత్త్వమః |  
తస్య కే హ్యగుణా దేవి రాష్ట్రే వాఽప్యథవా పురే || 16 ||

పృథివ్యా సహ వైదేహ్య శ్రీయా చ పురుషర్షభః |  
క్షిప్రం తిస్సభిరేతాభిః సహ రామోఽభిషేక్ష్వతే || 17 ||

దుఃఖజం విస్మజంత్యాన్త్రం నిష్కామంతముదీక్ష్వ యమ్ |  
అయోధ్యాయాం జనాః సర్వే శోకవేగసమాహతాః || 18 ||

కుశచీరధరం దేవం గచ్ఛంతమపరాజితమ్ |  
సీతేవానుగతా లక్ష్మీస్తస్య కింనామ దుర్లభమ్ || 19 ||

ధనుర్దహవరో యస్య బాణఖడ్గాస్త్రభృత్స్వయమ్ |  
లక్ష్మణో వ్రజతి హ్యగ్రే తస్య కింనామ దుర్లభమ్ || 20 ||

నివృత్తవనవాసం తం ద్రష్టాసి పునరాగతమ్ |  
జహి శోకం చ మోహం చ దేవి సత్యం బ్రవీమి తే || 21 ||

శిరసా చరణావేతౌ వందమానమనిందితే |  
పునర్ద్రక్షసి కళ్యాణి పుత్రం చంద్రమివోదితమ్ || 22 ||

పునః ప్రవిష్టం దృష్ట్వా తమభిషిక్తం మహాశ్రీయమ్ |  
సముత్సక్ష్వసి నేత్రాభ్యాం క్షిప్రమానందజం పయః || 23 ||

మా శోకో దేవి దుఃఖం వా న రామే దృశ్యతేఽశివమ్ |  
క్షిప్రం ద్రక్షసి పుత్రం త్వం ససీతం సహలక్ష్మణమ్ || 24 ||

త్వయాఽశేషో జనశ్చైవ సమాశ్వాస్యో యదాఽనఘే |  
కిమిదానీమిమం దేవి కరోషి హృది విక్లబమ్ || 25 ||

నార్థా త్వం శోచితుం దేవి యస్యాస్తే రాఘవః సుతః |  
న హి రామాత్పరో లోకే విద్యతే సత్పథే స్థితః || 26 ||

అభివాదయమానం తం దృష్ట్వా ససుహృదం సుతమ్ |  
ముదాఽశ్రు మోక్షసే క్షిప్రం మేఘలేఖేవ వార్షికీ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 44. చతుశ్చత్వారింశః సర్గః - సుమిత్రాశ్వాసనమ్



పుత్రస్తే వరదః క్షిప్రమయోధ్యాం పునరాగతః |  
 పాణిభ్యాం మృదుపీనాభ్యాం చరణౌ పీడయిష్యతి || 28 ||  
 అభివాద్య నమస్కంతం శూరం ససుహృదం సుతమ్ |  
 ముదాఽస్తైః ప్రోక్ష్యసి పునర్వేఘరాజిరివాచలమ్ || 29 ||  
 ఆశ్వాసయంతీ వివిధైశ్చ వాక్యైః వాకోపచారే కుశలాఽనవద్యా |  
 రామస్య తాం మాతరమేవముక్త్వా దేవీ సుమిత్రా విరరామ రామా ||30 ||  
 నిశమ్య తల్లక్ష్మణ మాతృవాక్య వ్రామస్య మాతుర్మరదేవపత్న్యాః |  
 సద్యః శరీరే విననాశ శోకః శరద్ధతః మేఘ ఇవాల్పతోయః || 31 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 చతుశ్చత్వారింశః సర్గః || 44 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 45. పంచచత్వారింశః సర్గః - పౌరయాచనమ్



|| పౌరయాచనమ్ ||

అనురక్తా మహాత్మానం రామం సత్యపరాక్రమమ్ |  
అనుజగ్ముః ప్రయాంతం తం వనవాసాయ మానవాః || 1 ||

నివర్తితేఽపి చ బలాత్సుహృద్వర్గే చ రాజని |  
నైవ తే సంస్యవర్తంత రామస్యానుగతా రథమ్ || 2 ||

అయోధ్యానిలయానాం హి పురుషాణాం మహాయశాః |  
బభూవ గుణసంపన్నః పూర్ణచంద్ర ఇవ ప్రియః || 3 ||

స యాచ్యమానః కాకుత్స్థః స్వాభిః ప్రకృతిభిస్తదా |  
కుర్యాణః పితరం సత్యం వనమేవాన్యపద్యత || 4 ||

అవేక్షమాణః సస్నేహం చక్షుషా ప్రపిబన్నివ |  
ఉవాచ రామః స్నేహేన తాః ప్రజాస్వాః ప్రజా ఇవ || 5 ||

యా ప్రీతిర్భూమానశ్చ మయ్యయోధ్యానివాసినామ్ |  
మత్ప్రియార్థం విశేషేణ భరతే సా నివేశ్యతామ్ || 6 ||

స హి కళ్యాణచారిత్రః కైకేయ్యానందవర్ధనః |  
కలిష్యతి యథావద్యః ప్రియాణి చ హితాని చ || 7 ||

జ్ఞానవృద్ధో వయోబాలో మృదుల్పీర్యగుణాన్వితః |  
అనురూపః స వో భర్తా భవిష్యతి భయాపహః || 8 ||

స హి రాజగుణైర్యుక్తో యువరాజః సమీక్షితః |  
అపి చాపి మయా శిష్టైః కార్యం వో భర్తృశాసనమ్ || 9 ||

న చ తప్యేద్యథా చాసౌ వనవాసం గతే మయి |  
మహారాజస్తథా కార్యో మమ ప్రియచికిర్షయా || 10 ||

యథాయథా దాశరథిర్ధర్మ ఏవ స్థితోఽభవత్ |  
తథాతథా ప్రకృతయో రామం పతిమకామయన్ || 11 ||

బాష్పేణ పిహితం దీనం రామః సౌమిత్రిణా సహ |  
చకర్షేవ గుణైర్బద్ధ్యా జనం పునరివాసినమ్ || 12 ||

తే ద్విజాస్త్రివిధం వృద్ధాః జ్ఞానేన వయసౌజసా |  
వయః ప్రకంపశిరసో దూరాదూచురిదం వచః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

45. పంచచత్వారింశః సర్గః - పౌరయాచనమ్



వహంతః జవనా రామం భోభో జాత్యాస్తురంగమాః |  
 నివర్తధ్వం న గంతవ్యం హితా భవత భర్తరి || 14 ||  
 కర్ణవంతి హి భూతాని విశేషేణ తురంగమాః |  
 యూయం తస్మాన్నివర్తధ్వం యాచనాం ప్రతివేదితాః || 15 ||  
 ధర్మతః స విశుద్ధాత్మా వీరః శుభదృఢవ్రతః |  
 ఉపవాహ్యస్తు వో భర్తా నాపవాహ్యః పురాధ్వనమ్ || 16 ||  
 ఏవమార్తప్రలాపాంస్తాన్ప్రధాన్త్యులపతో ద్విజాన్ |  
 అవేక్ష్య సహసా రామః రథాదవతతార హా || 17 ||  
 పద్భ్యామేవ జిగామాథ ససీతః సహలక్ష్మణః |  
 సన్నికృష్టపదన్యాసో రామః వనపరాయణః || 18 ||  
 ద్విజాతీంస్తు పదాతీంస్తాన్రామశ్చారిత్రవత్సలః |  
 న శశాక ఘృణాచక్షుః పరిమోక్షుం రథేన నః || 19 ||  
 గచ్ఛంతమేవ తం దృష్ట్వా రామం సంభ్రాంతచేతసః |  
 ఉఃచుః పరమసంతప్తా రామం వాక్యమిదం ద్విజాః || 20 ||  
 బ్రాహ్మణ్యం కృత్స్న మేతత్త్వాం బ్రహ్మణ్యమనుగచ్ఛతి |  
 ద్విజస్కంధాధిరూఢాస్త్యామ్ అగ్నయోఽప్యనుయాంత్యమీ || 21 ||  
 వాజపేయసముత్థాని ఛత్రాణ్యేతాని పశ్య నః |  
 పృష్ఠతోనుప్రయాతాని మేఘానివ జలాత్యయే || 22 ||  
 అనవాప్తాతపత్రస్య రశ్మిసంతాపితస్య తే |  
 ఏభిశ్చాయాం కరిష్యామః స్వైశ్చత్తైర్వాజపేయికైః || 23 ||  
 యా హి నః సతతం బుద్ధిర్వేదమంత్రానుసారిణీ |  
 త్వత్యతే సా కృతా వత్స వనవాసానుసారిణీ || 24 ||  
 హృదయేష్యేవ తిష్ఠంతి వేదా యే నః పరం ధనమ్ |  
 వత్స్యంత్యపి గృహేష్యేవ దారాశ్చారిత్రరక్షితాః || 25 ||  
 న పునర్నిశ్చయః కార్యస్త్వద్గతౌ సుకృతా మతిః |  
 త్వయి ధర్మవ్యపేక్షే తు కిం స్యాద్ధర్మమపేక్షితుమ్ || 26 || [పథేస్థితమ్]  
 యాచితో నో నివర్తస్య హంసశుక్లశిరోరుహైః |  
 శిరోభిర్నిభృతాచార మహిపతనపాంసులైః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 45. పంచచత్వారింశః సర్గః - పౌరయాచనమ్



పద్భ్యామేవ జగామాథ ససీతః సహలక్ష్మణః |  
 సన్నికృష్టపదన్యాసో రామః వనపరాయణః || 28 ||

ద్విజాతంస్తు పదాతంస్తాన్రామశ్చారిత్రవత్సలః |  
 న శశాక ఘృణాచక్షుః పరిమోక్షుం రథేన సః || 29 ||

గచ్ఛంతమేవ తం దృష్ట్వా రామం సంభ్రాంతచేతసః |  
 ఊచుః పరమసంతప్తా రామం వాక్యమిదం ద్విజాః || 30 ||

బ్రాహ్మణ్యం కృత్స్న మేతత్త్వాం బ్రహ్మణ్యమనుగచ్ఛతి |  
 ద్విజస్కంధాధిరూఢాస్తామ్ అగ్నయోఽప్యనుయాంత్యమీ || 31 ||

వాజపేయసముత్థాని ఛత్రాణ్యేతాని పశ్య నః |  
 పృష్ఠతోనుప్రయాతాని మేఘానివ జలాత్యయే || 22 ||

అనవాప్తాతపత్రస్య రశ్మిసంతాపితస్య తే |  
 ఏభిశ్చాయాం కలిష్యామః స్వైశ్చత్రైర్వాజపేయికైః || 23 ||

యా హి నః సతతం బుద్ధిర్వేదమంత్రానుసారిణీ |  
 త్వత్కృతే సా కృతా వత్స వనవాసానుసారిణీ || 24 ||

హృదయేష్యేవ తిష్ఠంతి వేదా యే నః పరం ధనమ్ |  
 వత్స్పంత్యపి గృహేష్యేవ దారాశ్చారిత్రరక్షితాః || 25 ||

న పునర్నిశ్చయః కార్యస్త్వద్గతౌ సుకృతా మతిః |  
 త్వయి ధర్మవ్యపేక్షే తు కిం స్యాద్ధర్మమపేక్షితుమ్ || 26 || [పథేస్థితమ్]

యాచితో నో నివర్తస్య హంసశుక్లశిరోరుహైః |  
 శిరోభిర్విభృతాచార మహీపతనపాంసులైః || 27 ||

బహూనాం వితతా యజ్ఞా ద్విజానాం య ఇహాగతాః |  
 తేషాం సమాప్తిరాయత్రా తవ వత్స నివర్తనే || 28 ||

భక్తిమంతి హి భూతాని జంగమాఽజంగమాని చ |  
 యాచమానేషు రామ త్వం భక్తిం భక్తేషు దర్శయ || 29 ||

అనుగంతుమశక్తాస్త్యాం మూలైరుద్ధతవేగినః |  
 ఉన్నతా వాయువేగేన విక్రోశంతవ పాదపాః || 30 ||

నిశ్చేష్టాహారసంచారా వృక్షైకస్థానవిష్ఠితాః |  
 పక్షిణోఽపి ప్రయాచంతే సర్వభూతానుకంపినమ్ || 31 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 45. పంచచత్వారింశః సర్గః - పౌరయాచనమ్



ఏవం విక్రోశతాం తేషాం ద్విజాతీనాం నివర్తనే |  
దద్యుశే తమసా తత్ర వారయంతీవ రాఘవమ్ || 32 ||

తతః సుమంత్రోఽపి రథాద్విముచ్య  
శ్రాంతాన్తయాన్సంపరివర్త్య శ్రీఘ్నమ్ |  
పీతోదకాంస్తోయపరిప్లుతాంగాన్  
అచారయద్వై తమసావిదూరే || 33 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
పంచచత్వారింశః సర్గః || 45 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 46. షట్పత్యాలింశః సర్గః - పౌరమోహనమ్



|| పౌరమోహనమ్ ||

తతస్తు తమసాతీరం రమ్యమాశ్రిత్య రాఘవః |  
 సీతాముద్వీక్ష్వ సౌమిత్రిమిదం వచనమబ్రవీత్ || 1 ||  
 ఇయమద్య నిశా పూర్వ్యా సౌమిత్రే ప్రహితా వనమ్ |  
 వనవాసస్య భద్రం తే స నోత్కంఠితుమర్హసి || 2 ||  
 పశ్య చూన్యాన్యరణ్యాని రుదంతీవ సమంతతః |  
 యథానిలయమాయద్భిర్భీనాని మృగద్విజైః || 3 ||  
 అద్యాయోధ్యా తు నగరీ రాజధానీ పితుర్మమ |  
 సస్త్రీపుంసాగతానస్తాన్శోచిష్యతి న సంశయః || 4 ||  
 అనురక్తా హి మనుజాః రాజానం బహుభిర్గుణైః |  
 త్వాం చ మాం చ నరవ్యాఘ్రు శత్రుఘ్నభరతౌ తథా || 5 ||  
 పితరం చానుశోచామి మాతరం చ యశస్వినీమ్ |  
 అపి వాఽన్ధౌ భవేతాం తు రుదంతౌ తావభీక్షణశః || 6 ||  
 భరతః ఖలు ధర్మాత్మా పితరం మాతరం చ మే |  
 ధర్మార్థకామసహితైః వాక్యైరాశ్వాసయిష్యతి || 7 ||  
 భరతస్యాన్యశంసత్వం విచింత్యాహం పునః పునః |  
 నానుశోచామి పితరం మాతరం చాపి లక్షణ || 8 ||  
 త్వయా కార్యం నరవ్యాఘ్రు మామనువ్రజతా కృతమ్ |  
 అన్వేష్టవ్యా హి వైదేహ్య రక్షణార్థే సహాయతా || 9 ||  
 అద్భిరేవ తు సౌమిత్రే వత్స్వామ్యద్య నిశామిమామ్ |  
 ఏతద్ధి రోచతే మహ్యం వన్యేఽపి వివిధే సతి || 10 ||  
 ఏవముక్త్వా తు సౌమిత్రం సుమంత్రమపి రాఘవః |  
 అప్రమత్తస్త్వమశ్చేషు భవ సౌమ్యేత్సువాచ హా || 11 ||  
 సోఽశ్వాన్సుమంత్రః సంయమ్య సూర్యేఽస్తం సముపాగతే |  
 ప్రభూతయవసాన్యత్వా బభూవ ప్రత్యనంతరః || 12 ||  
 ఉపాస్య తు శివాం సంధ్యాం దృష్ట్వా రాత్రిముపస్థితామ్ |  
 రామస్య శయనం చక్రే సూతః సౌమిత్రిణా సహా || 13 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 46. షట్పత్వారింశః సర్గః - పౌరమోహనమ్

తాం శయాం తమసాతీరే వీక్ష్వ వృక్షదలైః కృతామ్ |  
రామః సౌమిత్రిణా సార్థం సభార్యః సంవివేశ హా || 14 ||  
సభార్యం సంప్రసుప్తం తం భ్రాతరం వీక్ష్వ లక్ష్మణః |  
కథయామాస సూతాయ రామస్య వివిధాన్లుణాన్ || 15 ||  
జాగ్రతః హ్యేవ తాం రాత్రిం సౌమిత్రేరుదితః రవిః |  
సూతస్య తమసాతీరే రామస్య భ్రువతః గుణాన్ || 16 ||  
గోకులాకులతీరాయాస్తమసాయా విదూరతః |  
అవసత్తత తాం రాత్రిం రామః ప్రకృతిభిః సహా || 17 ||  
ఉత్థాయ తు మహాతేజాః ప్రకృతిస్తా నిశామ్య చ |  
అబ్రవీద్భ్రాతరం రామః లక్ష్మణం పుణ్యలక్ష్మణమ్ || 18 ||  
అస్తద్వ్యపేక్షాన్సౌమిత్రే నిరపేక్షాన్లహష్యపి |  
వృక్షమూలేషు సంసుప్తాన్సశ్య లక్ష్మణ సాంప్రతమ్ || 19 ||  
యథైతే నియమం పౌరాః కుర్వంత్యస్తన్నివర్తనే |  
అపి ప్రాణాన్స్యసిష్యంతి న తు త్యక్ష్ంతి నిశ్చయమ్ || 20 ||  
యావదేవ తు సంసుప్తాస్తావదేవ వయం లఘు |  
రథమారుహ్య గచ్ఛామ పంథానమకుతోభయమ్ || 21 ||  
అతః భూయోఽపి నేదానీమిక్ష్వాకుపురవాసినః |  
స్వపేయురనురక్తా మాం వృక్షమూలాని సంశ్రితాః || 22 ||  
పౌరా హ్యత్సకృతాద్ధుఃఖాద్విప్రమోక్షా నృపాత్సజైః |  
న తే ఖల్యాత్సనా యోజ్య దుఃఖేన పురవాసినః || 23 || [న తు]  
అబ్రవీల్లక్ష్మణో రామం సాక్షాద్ధర్మమివస్థితమ్ |  
రోచతే మే తథా ప్రాజ్ఞ క్షిప్రమారుహ్యతామితి || 24 ||  
అథ రామోఽబ్రవీచ్ఛీమాన్సుమంత్రం యుజ్యతాం రథః |  
గమిష్యామి తతోఽరణ్యం గచ్ఛ శ్రీఘ్నమితః ప్రభో || 25 ||  
సూతస్తతః సంత్యరితః స్యందనం తైర్లయోత్తమైః |  
యోజయిత్వాఽథ రామాయ ప్రాంజలిః ప్రత్యవేదయత్ || 26 ||  
అయం యుక్తో మహాబాహో రథస్తే రథినాంవర |  
తమారోహ సుభద్రం తే ససీతః సహలక్ష్మణః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 46. షట్పత్వారింశః సర్గః - పౌరమోహనమ్

తం స్యందనమభిష్టాయ రాఘవః సపరిచ్ఛదః |  
 శీఘ్రగామాకులావర్తాం తమసామతరన్నదీమ్ || 28 ||  
 స సంతర్య మహాబాహుః శ్రీమాన్సివమకంటకమ్ |  
 ప్రాపద్యత మహామార్గమభయం భయదల్భినామ్ || 29 ||  
 మోహనార్థం తు పౌరాణాం సూతం రామోఽబ్రవీద్యచః |  
 ఉదఙ్ముఖః ప్రయాహి త్వం రథమాస్థాయ సారథే || 30 ||  
 ముహూర్తం త్వరితం గత్వా నివర్తయ రథం పునః |  
 యథా న విద్యుః పౌరా మాం తథా కురు సమాహితః || 31 ||  
 రామస్య వచనం శ్రుత్వా తథా చక్రే స సారథిః |  
 ప్రత్యాగమ్య చ రామస్య స్యందనం ప్రత్యవేదయత్ || 32 ||  
 తౌ సంప్రయుక్తం తు రథం సమాసిత్తౌ తదా ససీతౌ రఘవంశవర్ధనౌ |  
 ప్రచోదయామాస తతస్తురంగమా న్న సారథిర్యేన పథా తపోవనమ్ || 33 ||  
 తతః సమాస్థాయ రథం మహారథః ససారథిర్ధాశరథిర్వనం యయా |  
 ఉదఙ్ముఖం తం తు రథం చకార స ప్రయాణమాంగళ్య నిమిత్తదర్శనాత్ ||34||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 షట్పత్వారింశః సర్గః || 46 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 47. సప్తచత్వారింశః సర్గః - పౌరనివృత్తిః



|| పౌరనివృత్తిః ||

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం పౌరాస్తే రాఘవం వినా |  
శోకోపహతనిశ్చేష్టా బభూవుర్హతచేతసః || 1 ||

శోకజాశ్రుపరిద్యూనా వీక్షమాణాస్తతస్తతః |  
ఆలోకమపి రామస్య న పశ్యంతి స్త దుఃఖితాః || 2 ||

తే విషాదార్తవదనాః రహితాస్తేన భీమతా |  
కృపణాః కరుణా వాచో వదంతి స్త మనస్వినః || 3 ||

భిగస్తు ఖలు నిద్రాం తాం యయాఽపహృతచేతసః |  
నాద్య పశ్యామహే రామం పృథూరస్కం మహాభుజమ్ || 4 ||

కథం నామ మహాబాహుః స తథాఽవితథక్రియః |  
భక్తం జనం పరిత్యజ్య ప్రవాసం రాఘవో గతః || 5 ||

యో నః సదా పాలయతి పితా పుత్రానివౌరసాన్ |  
కథం రఘూణాం స శ్రేష్ఠస్తుక్త్వా నో విపినం గతః || 6 ||

ఇహైవ నిధనం యామో మహాప్రస్థానమేవ వా |  
రామేణ రహితానాం హి కిమర్థం జీవితం హి నః || 7 ||

సంతి శుష్కాణి కాష్ఠాని ప్రభూతాని మహాంతి చ |  
తైః ప్రజ్వాల్య చితాం సర్వే ప్రవిశామోఽథ పావకమ్ || 8 ||

కిం వక్ష్యామో మహాబాహురనసూయః ప్రియంవదః |  
నీతః స రాఘవోఽస్మాభిరితి వక్తుం కథం క్షమమ్ || 9 ||

సా నూనం నగరీ దీనా దృష్ట్వాఽస్మాన్రాఘవం వినా |  
భవిష్యతి నిరానందా సస్త్రీబాలవయోఽభికా || 10 ||

నిర్యాతాస్తేన వీరేణ సహ నిత్యం జితాత్మనా |  
విహినాస్తేన చ పునః కథం పశ్యామ తాం పురీమ్ || 11 ||

ఇతీవ బహుధా వాచో బాహుముద్యమ్య తే జనాః |  
విలపంతి స్త దుఃఖర్తా వివత్సా ఇవ ధేనవః || 12 ||

తతః మార్గానుసారేణ గత్వా కించిత్ క్షణం పునః  
మార్గనాశాద్విషాదేన మహతా సమభిప్లుతాః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 47. సప్తచత్వారింశః సర్గః - పౌరనివృత్తిః



రథస్య మార్గనాశేన న్యవర్తంత మనస్వినః |  
 కిమిదం కిం కలిష్యామో దైవేనోపహతా ఇతి || 14 ||  
 తతః యథాగతేనైవ మార్గేణ క్లాంతచేతసః |  
 అయోధ్యామగమన్సర్వే పులిం వృథితసజ్జనామ్ || 15 ||  
 ఆలోక్య నగలిం తాం చ క్షయవ్యాకులమానసాః |  
 ఆవర్తయంత తేఽశ్రూణి నయనైః శోకపీడితైః || 16 ||  
 ఏషా రామేణ నగలి రహితా నాతిశోభతే |  
 ఆపగా గరుడేనేవ పూదాదుద్భ్రతపన్నగా || 17 ||  
 చంద్రహీనమివాకాశం తోయహీనమివార్ణవమ్ |  
 అపశ్యన్నిహతానందం నగరం తే విచేతసః || 18 ||  
 తే తాని వేశ్తాని మహాధనానిదుఃఖేన దుఃఖోపహతా విశంతః |  
 నైవ ప్రజజ్ఞాః సృజనం జనం వా నిలీక్షమాణాః ప్రవినష్టహర్షాః || 19 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 సప్తచత్వారింశః సర్గః || 47 ||





# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

48. అష్టచత్యాలింశః సర్గః - పౌరాంగనావిలాపః



|| పౌరాంగనావిలాపః ||

తేషామేవం విషణ్ణానాం పీడితానామతవ చ |  
 బాష్పవిప్లుతనేత్రాణాం సశోకానాం ముమూర్షయా || 1 ||  
 అనుగమ్య నివృత్తానాం రామం నగరవాసినామ్ |  
 ఉద్ధతానీవ సత్త్వాని బభూవురమనస్వినామ్ || 2 ||  
 స్వం స్వం నిలయమాగమ్య పుత్రదారైః సమావృతాః |  
 అశ్రూణి ముముచుః సర్వే బాష్పేణ పిహితాననాః || 3 ||  
 న చాహృష్యన్తు చామోదన్వణిజో న ప్రసారయన్ |  
 న చాశోభంత పణ్యాని నాపచన్స్తుహమేధినః || 4 ||  
 నష్టం దృష్ట్వా నాభ్యనందన్విపులం వా ధనాగమమ్ |  
 పుత్రం ప్రథమజం లభ్యా జననీ నాభ్యనందత || 5 ||  
 గృహే గృహే రుదంత్యశ్చ భర్తారం గృహమాగతమ్ |  
 వ్యగర్హయంత దుఃఖార్తాః వాగ్బిస్తోత్తైలివ ద్విపాన్ || 6 ||  
 కిం ను తేషాం గృహైః కార్యం కిం దారైః కిం ధనేన వా |  
 పుత్రైర్వా కిం సుఖైర్వాఽపి యే న పశ్యంతి రాఘవమ్ || 7 ||  
 ఏకః సత్పురుషో లోకే లక్ష్మణః సహ సీతయా |  
 యోఽనుగచ్ఛతి కాకుత్స్థం రామం పరిచరన్వనే || 8 ||  
 ఆపగాః కృతపుణ్యాస్తాః పద్మిన్యశ్చ సరాంసి చ |  
 యేషు స్నాన్యతి కాకుత్స్థో విగాహ్య సలిలం శుచి || 9 ||  
 శోభయిష్యంతి కాకుత్స్థమటవ్యో రమ్యకాననాః |  
 ఆపగాశ్చ మహానూపాః సానుమంతశ్చ పర్వతాః || 10 ||  
 కాననం వాఽపి శైలం వా యం రామోఽభిగమిష్యతి |  
 ప్రియాతిథిమివ వ్రాప్తం నైనం శక్యంత్యనర్చితుమ్ || 11 ||  
 విచిత్రకుసుమాపీడాః బహుమంజరిధారిణః |  
 రాఘవం దర్శయిష్యంతి నగా భ్రమరశాలినః || 12 ||  
 అకాలే చాఽపి ముఖ్యాని పుష్పాణి చ ఫలాని చ |  
 దర్శయిష్యంత్యనుక్రోశాద్ధిరయో రామమాగతమ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



48. అష్టచత్వారింశః సర్గః - పౌరాంగనావిలాపః

ప్రసవీష్యంతి తోయాని విమలాని మహీధరాః |  
విదర్శయంతః వివిధాన్భూయశ్చిత్రాంశ్చ నిర్ణరాన్ || 14 ||  
పాదపాః పర్వతాగ్రేషు రమయిష్యంతి రాఘవమ్ |  
యత్ర రామో భయం నాత్ర నాస్తి తత్ర పరాభవః || 15 ||  
స హి శూరో మహాబాహుః పుత్రో దశరథస్య చ |  
పురా భవతి నో దూరాదనుగచ్ఛామ రాఘవమ్ || 16 ||  
పాదచ్ఛాయా సుఖా భర్తుస్తాద్యస్య మహాత్మనః |  
స హి నాథో జనస్యాస్య స గతిః స పరాయణమ్ || 17 ||  
వయం పరిచరిష్యామః సీతాం యూయం తు రాఘవమ్ |  
ఇతి పౌరస్త్రియో భర్తృన్ఘోషార్తాస్తత్తదబ్రువన్ || 18 ||  
యుష్మాకం రాఘవోఽరణ్యే యోగక్షేమం విధాస్యతి |  
సీతా నారీజనస్యాస్య యోగక్షేమం కలిష్యతి || 19 ||  
కో న్వనేనాప్రతీతేన సోత్కంఠితజనేన చ |  
సంప్రీయేతామనోజ్ఞేన వాసేన హృతచేతసా || 20 ||  
కైకేయ్యా యది చేద్రాజ్యం స్యాదధర్మమనాథవత్ |  
న హి నో జీవితేనార్థః కుతః పుత్రైః కుతో ధనైః || 21 ||  
యయా పుత్రశ్చ భర్తా చ త్యక్తావైశ్వర్యకారణాత్ |  
కం సా పరిహరేదన్యం కైకేయీ కులపాంసనీ || 22 ||  
కైకేయ్యా న వయం రాజ్యే భృతకా నివసేమహి |  
జీవంత్యా జాతు జీవంత్యః పుత్రైరపి శపామహే || 23 ||  
యా పుత్రం పార్థివేంద్రస్య ప్రవాసయతి నిర్భణా |  
కస్తాం ప్రాప్య సుఖం జీవేదధర్మాం దుష్టచారిణీమ్ || 24 ||  
ఉపద్రుతమిదం సర్వమనాలంబమనాయకమ్ |  
కైకేయ్యా హి కృతే సర్వం వినాశముపయాస్యతి || 25 ||  
న హి ప్రవ్రజితే రామే జీవిష్యతి మహీపతిః |  
మృతే దశరథే వ్యక్తం విలోపస్తదనంతరమ్ || 26 ||  
తే విషం పిబతాలోడ్య క్షీణపుణ్యాః సుదుర్గతాః |  
రాఘవం వాఽనుగచ్ఛధ్యమశ్రుతిం వాఽపి గచ్ఛత || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



48. అష్టచత్యాలింశః సర్గః -పౌరాంగనావిలాపః

మిథ్యా వ్రతాజితః రామః సభార్యః సహలక్ష్మణః |  
భరతే సన్నిసృష్టాః స్త్రీః సౌనికే పశవో యథా || 28 ||

పూర్ణచంద్రాననః శ్యామో గూఢజత్రురలిందమః |  
ఆజానుబాహుః పద్మాక్షో రామో లక్ష్మణపూర్వజః || 29 ||

పూర్వాభిభాషీ మధురః సత్యవాదీ మహాబలః |  
సౌమ్యశ్చ సర్వలోకస్య చంద్రవత్ప్రియదర్శనః || 30 ||

నూనం పురుషశార్దూలో మత్తమాతంగవిక్రమః |  
శోభయుశ్యత్యరణ్యాని విచరన్స మహారథః || 31 ||

తాస్తథా విలపంత్యస్తు నగరే నాగరస్త్రియః |  
చుక్రుశుర్ముఖసంతప్తా మృత్యోరివ భయాగమే || 32 ||

ఇత్యేవం విలపంతీనాం స్త్రీణాం వేశ్యసు రాఘవమ్ |  
జగామాస్తం దినకరో రజనీ చాభ్యవర్తత || 33 ||

నష్టజ్వలనసంపాతా వ్రశాంతాధ్యాయసత్కథా |  
తిమిరేణాభిలిప్తేవ సా తదా నగరీ బభౌ || 34 ||

ఉపశాంతవణిక్ష్ణ్యా నష్టహర్షా నిరాశ్రయా |  
అయోధ్యా నగరీ చాసీన్మష్టతారమివాంబరమ్ || 35 ||

తథా స్త్రియో రామనిమిత్తమాతురాః యథా సుతే భ్రాతరి వా వివాసితే |  
విలప్య దీనా రురుదుర్విచేతసః సుతైర్లి తాసామధికో హి సోఽభవత్ || 36 ||

వ్రశాంతగీతోత్సవనృత్తవాదనా వ్యపాస్తహర్షా పిహితాపణోదయా |  
తదా హ్యయోధ్యా నగరీ బభూవ సా మహార్ణవః సంక్షపితోదకో యథా || 37 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
అష్టచత్యాలింశః సర్గః || 48 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 49. ఏకోనపంచాశః సర్గః - జానపదాక్రోశః



|| జానపదాక్రోశః ||

రామోఽపి రాత్రిశేషేణ తేనైవ మహదంతరమ్ |  
 జగామ పురుషవ్యాఘ్రః పితురాజ్ఞామనుస్త్రన్ || 1 ||

తథైవ గచ్ఛతస్తస్య వ్యపాయాద్రజనీ శివా |  
 ఉపాస్య స శివాం సంధ్యాం విషయాంతం వ్యగాహత || 2 ||

గ్రామాన్వికృష్టసీమాంతాన్పుష్పితాని వనాని చ |  
 పశ్యన్నతియయౌ శీఘ్రం శనైరివ హయోత్తమైః |  
 శృణ్వన్వాచో మనుష్యాణాం గ్రామసంవాసవాసినామ్ || 3 ||

[\* విగర్హితాం హి కైకేయాం క్రూరాం క్రూరేణ కర్తృణా |\*]  
 రాజానం భిగ్ధశరథం కామస్య వశమాగతమ్ || 4 ||

హా నృశంసాఽద్య కైకేయా పాపా పాపానుబంధినీ |  
 తీక్ష్ణా సంభిన్నమర్యాదా తీక్ష్ణకర్షణి వర్తతే || 5 ||

యా పుత్రమీదృశం రాజ్ఞః ప్రవాసయతి ధార్మికమ్ |  
 వనవాసే మహాప్రాజ్ఞం సానుక్రోశం జితేంద్రియమ్ || 6 ||

కథం నామ మహాభాగా సీతా జనకనందినీ |  
 సదా సుఖేష్వభిరతా దుఃఖాన్యనుభవిష్వతి || 7 ||

అహో దశరథో రాజా నిస్స్పృహః స్వసుతం ప్రియమ్ |  
 ప్రజానామనఘం రామం పరిత్యక్తుమిహేచ్ఛతి || 8 ||

ఏతా వాచో మనుష్యాణాం గ్రామసంవాసవాసినామ్ |  
 శృణ్వన్నతియయౌ వీరః కోసలాన్మోసలేశ్వరః || 9 ||

తతః వేదశ్రుతిం నామ శివవారివహం నదీమ్ |  
 ఉత్తీర్యాభిముఖః ప్రాయాదగస్త్యాధ్యుషితాం దిశమ్ || 10 ||

గత్వా తు సుచిరం కాలం తతః శివజలాం నదీమ్ |  
 గోమతీం గోయుతానూపామతరత్సాగరంగమామ్ || 11 ||

గోమతీం చాప్యతిక్రమ్య రాఘవః శీఘ్రగైర్తయైః |  
 మయూరహంసాభిరుతాం తతార స్యందికాం నదీమ్ || 12 ||

స మహీం మనునా రాజ్ఞా దత్తామిక్ష్వాకవే పురా |  
 స్థితాం రాష్ట్రావృతాం రామః వైదేహీమన్వదర్శయత్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 49. ఏకోనపంచాశః సర్గః - జానపదాక్రోశః



సూత ఇత్యేవ చాభాష్య సారథిం తమభిక్షణశః |  
హంసమత్తస్వరః శ్రీమానువాచ పురుషర్షభః || 14 ||  
కదాఽహం పునరాగమ్య సరయ్యాః పుష్పితే వనే |  
మృగయాం పర్యాటిష్యామి మాత్రా పిత్రా చ సంగతః || 15 ||  
రాజర్షిణాం హి లోకేఽస్త్రిన్ రత్యర్థం మృగయా వనే |  
కాలే కృతాం తాం మనుజైర్ధన్వినామభికాంక్షితామ్ || 16 ||  
నాత్యర్థమభికాంక్షామి మృగయాం సరయావనే |  
రతిర్వేషాఽతులా లోకే రాజర్షిగణసమ్మతా || 17 ||  
స తమధ్వానమైక్షాకః సూతం మధురయా గిరా |  
తంతమర్థమభిప్రేత్య యయౌ వాక్యముదీరయన్ ||18 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
ఏకోనపంచాశః సర్గః || 49 ||





# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 50. పంచాశః సర్గః - గుహసంగతమ్



**|| గుహసంగతమ్ ||**

విశాలానోసలాన్త్రమ్యాన్యాత్వా లక్ష్మణపూర్వజః |  
 అయోధ్యాఽభిముఖో భీమాన్త్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ || 1 ||

ఆప్యచ్ఛే త్వాం పురి శ్రేష్ఠే కాకుత్స్థపరిపాలితే |  
 దైవతాని చ యాని త్వాం పాలయంత్యావసంతి చ || 2 ||

నివృత్తవనవాసస్త్రామన్యణో జగతీపతేః |  
 పునర్నక్షామి మాత్రా చ పిత్రా చ సహ సజ్గతః || 3 ||

తతో రుభిరతావ్రాక్షో భుజముద్యమ్య దక్షిణమ్ |  
 అశ్రుపూర్ణముఖో దీనోఽబ్రవీజ్ఞానపదం జనమ్ || 4 ||

అనుక్రోశో దయా చైవ యథార్థం మయి వః కృతః |  
 చిరం దుఃఖస్య పాపీయో గమ్యతామర్థసిద్ధయే || 5 ||

తేఽభివాద్య మహాత్మానం కృత్వా చాపి ప్రదక్షిణమ్ |  
 విలపంతో నరా ఘోరం వృతిష్ఠంత క్వచిత్క్వచిత్ || 6 ||

తథా విలపతాం తేషామతృప్తానాం చ రాఘవః |  
 అచక్షుర్విషయం ప్రాయాద్యథాఽర్కః క్షణదాముఖే || 7 ||

తతో ధాన్యధనోపేతాన్ధానశీలజనాన్శివాన్ |  
 అకుతశ్చిద్భయాన్త్రమ్యాం శ్చైత్యయాపసమావృతాన్ || 8 ||

ఉద్యానామ్రవణోపేతాన్సంపన్నసలిలాశయాన్ |  
 తుష్టపుష్టజనాకీర్ణాన్గోకులాకులసేవితాన్ || 9 ||

లక్ష్మణీయాన్షరేంద్రాణాం బ్రహ్మఘోషాభినాదితాన్ |  
 రథేన పురుషవ్యాఘ్రుః కోసలానత్యవర్తత || 10 ||

మధ్యేన ముదితం స్థితం రమ్యోద్యానసమాకులమ్ |  
 రాజ్యం భోగ్యం నరేంద్రాణాం యయౌ ధృతిమతాంవరః || 11 ||

తత్ర త్రిపథగాం దివ్యాం శివ తోయామశైవలామ్ |  
 దదర్శ రాఘవో గజ్ఞాం పుణ్యామృషినిసేవితామ్ || 12 ||

ఆశ్రమైరవిదూరస్థైః శ్రీమద్భిః సమలంకృతామ్ |  
 కాలేఽప్పరోభిర్హృష్టాభిః సేవితాంభోహ్రదాం శివామ్ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 50. పంచాశః సర్గః - గుహసంగతమ్



దేవదానవగంధర్వైః కిన్నరైరుపశోభితామ్ |  
 నాగగంధర్వపత్నీభిః సేవితాం సతతం శివామ్ || 14 ||  
 దేవాక్రీడశతాకీర్ణాం దేవోద్భానశతాయుతామ్ |  
 దేవార్థమాకాశగమాం విఖ్యాతాం దేవపద్మినీమ్ || 15 ||  
 జలఘాతాట్టహాసోగ్రాం ఫేననిర్మలహాసినీమ్ |  
 క్వచిద్వేణీకృతజలాం క్వచిదావర్తశోభితామ్ || 16 ||  
 క్వచిత్ప్రమితగంభీరాం క్వచిద్వేగజలాకులామ్ |  
 క్వచిద్గంభీరనిర్హోషాం క్వచిద్భైరవనిస్వనామ్ || 17 ||  
 దేవసంఘాష్టుతజలాం నిర్మలోత్పలశోభితామ్ |  
 క్వచిదాభోగపులినాం క్వచిన్నిర్మలవాలుకామ్ || 18 ||  
 హంససారససంఘుష్టాం చక్రవాకోపకూజితామ్ |  
 సదా మత్తైశ్చ విహగైరభినన్నాదితాంతరామ్ || 19 ||  
 క్వచిత్తీరరుహైర్వక్తైర్కాలాభిరివ శోభితామ్ |  
 క్వచిత్ఫుల్లోత్పలచృన్నాం క్వచిత్పద్మవనాకులామ్ || 20 ||  
 క్వచిత్కుముదషండైశ్చ కుడ్మలైరుపశోభితామ్ |  
 నానాపుష్పరజోధ్వస్తాం సమదామివ చ క్వచిత్ || 21 ||  
 వ్యపేతమలసంఘాతాం మణినిర్మలదర్శనామ్ |  
 దిశాగజైర్వనగజైర్వత్తైశ్చ వరవారణైః || 22 ||  
 దేవోపవాహ్యైశ్చ ముహుః సన్నాదితవనాంతరామ్ |  
 ప్రమదామివ యత్నేన భూషితాం భూషణోత్తమైః || 24 ||  
 ఫలైః పుష్పైః కిసలయైర్వృతాం గుల్మైర్ద్విజైస్తథా |  
 శింశుమారైశ్చ నక్తైశ్చ భుజంగైశ్చ నిషేవితామ్ || 25 ||  
 విష్ణుపాదచ్యుతాం దివ్యామపాపాం పాపనాశినీమ్ |  
 [\* తాం శంకరజటాజుటాద్భ్రష్టాం సాగరతేజసా || 26 || \*]  
 సముద్రమహీషీం గజ్గాం సారసక్రౌఞ్చనాదితామ్ |  
 ఆససాద మహాబాహుః శృఙ్గబేరపురం ప్రతి || 27 ||  
 తామూర్తికలిలావర్తామన్యవేక్ష్య మహారథః |  
 సుమంత్రమబ్రవీత్సూతమిహోవాద్య వసామహే || 28 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 50. పంచాశః సర్గః - గుహసంగతమ్



అపి తే కుశలం రాష్ట్రే మిత్రేషు చ ధనేషు చ |  
యత్త్విదం భవతా కించిత్ప్రత్యా సముపకల్పితమ్ |  
సర్వం తదనుజానామి నహి వర్తే ప్రతిగ్రహే || 43 ||

కుశచీరాజినధరం ఫలమూలాశినం చ మామ్ |  
విద్ధి ప్రణిహితం ధర్మే తాపసం వనగోచరమ్ || 44 ||

అశ్వానాం ఖాదనేనాహమర్థే నాన్యేన కేనచిత్ |  
ఏతావతాఽత్ర భవతా భవిష్యామి సుపూజితః || 45 ||

ఏతే హి దయితా రాజ్ఞః పితుర్దశరథస్య మే |  
ఏతైః సువిహితైరశ్చైర్భవిష్యామ్యహమర్చితః || 46 ||

అశ్వానాం ప్రతిపానం చ ఖాదనం చైవ సోఽన్యశాత్ |  
గుహస్తతైవ పురుషాంస్త్వరితం దీయతామితి || 47 ||

తతశ్చేరోత్తరాసంగః సంధ్యామన్వాస్య పశ్చిమామ్ |  
జలమేవాదదే భోజ్యం లక్ష్మణేనాఽఽహృతం స్వయమ్ || 48 ||

తస్య భూమౌ శయానస్య పాదౌ ప్రక్షాళ్య లక్ష్మణః |  
సభార్యస్య తతోఽభ్యేత్య తస్థౌ వృక్షముపాశ్రితః || 49 ||

గుహోఽపి సహ సూతేన సౌమిత్రిమనుభాషయన్ |  
అన్యజాగ్రత్తతో రామమప్రమత్తో ధనుర్ధరః || 50 ||

తథా శయానస్య తతోఽస్య ధీమతః యశస్పిన్ దాశరథేర్మహాత్మనః |  
అదృష్టదుఃఖస్య సుఖోచితస్య సా తదా వ్యతీయాయ చిరేణ శర్వరీ || 51 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే పంచాశః సర్గః || 50 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

51. ఏకపంచాశః సర్గః - గుహలక్ష్మణజాగరణమ్



|| గుహలక్ష్మణజాగరణమ్ ||

తం జాగ్రతమదంభేన భ్రాతురర్థాయ లక్ష్మణమ్ |  
 గుహః సంతాపసంతప్తా రాఘవం వాక్యమబ్రవీత్ || 1 ||

ఇయం తాత సుఖా శయ్యా త్వదర్థముపకల్పితా |  
 ప్రత్యాశ్వసిహి సాధ్యస్యాం రాజపుత్ర యథాసుఖమ్ || 2 ||

ఉచితోఽయం జనః సర్వః క్లేశానాం త్వం సుఖోచితః |  
 గుప్తుర్థం జాగరిష్యామః కాకుత్స్థస్య వయం నిశామ్ || 3 ||

న హి రామాత్మీయతరో మమాస్తి భువి కశ్చన |  
 బ్రవీమ్యేతదహం సత్యం సత్యేనైవ చ తే శపే || 4 ||

అస్య ప్రసాదాదాశంసే లోకేఽస్మిన్నుమహద్యశః |  
 ధర్మావాప్తిం చ విపులామర్థావాప్తిం చ కేవలామ్ || 5 ||

సోఽహం ప్రియతమం రామం శయానం సహ సీతయా |  
 రక్షిష్యామి ధనుష్పాణిః సర్వతః జ్ఞాతిభిః సహ || 6 ||

న హి మేఽవిదితం కించిద్వనేఽస్మింశ్చరతః సదా |  
 చతురంగం హ్యాపి బలం సుమహత్మసహేమహి || 7 ||

లక్ష్మణస్తం తదోవాచ రక్షమాణాస్త్యయాఽనఘ |  
 నాత్ర భీతా వయం సర్వే ధర్మమేవానుపశ్యతా || 8 ||

కథం దాశరథౌ భూమౌ శయానే సహ సీతయా |  
 శక్యా నిద్రా మయా లబ్ధం జీవితం వా సుఖాని వా || 9 ||

యో న దేవాసురైః సర్వైః శక్యః ప్రసహితుం యుధి |  
 తం పశ్య సుఖసంవిష్టం తృణేషు సహ సీతయా || 10 ||

యో మంత్రతపసా లభో వివిధైశ్చ పరిశ్రమైః |  
 ఏకో దశరథస్యేష్టః పుత్రః సదృశలక్ష్మణః || 11 ||

అస్మిన్ప్రవాజితే రాజా న చిరం వర్తయిష్యతి |  
 విధవా మేదినీ నూనం క్షిప్రమేవ భవిష్యతి || 12 ||

వినద్య సుమహానాదం శ్రమేణోపరతాః స్త్రియః |  
 నిర్ఘోషోపరతం చాతః మన్యే రాజనివేశనమ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 51. ఏకపంచాశః సర్గః -గుహలక్ష్మణజాగరణమ్

కౌసల్యా చైవ రాజా చ తద్దైవ జననీ మమ |  
నాశంసే యది జీవంతి సర్వే తే శర్వలీమిమామ్ || 14 ||

జీవేదపి హి మే మాతా శత్రుఘ్నస్యాన్వవేక్షయా |  
తద్ధుఃఖం యత్తు కౌసల్యా వీరసూర్వినశిష్యతి || 15 ||

అనురక్తజనాకీర్ణా సుఖాలోకప్రియావహా |  
రాజవ్యసనసంసృష్టా సా పులీ వినశిష్యతి || 16 ||

కథం పుత్రం మహాత్మానం జ్యేష్ఠం ప్రియమపస్యతః |  
శలీరం ధారయిష్యంతి ప్రాణా రాజ్ఞో మహాత్మనః || 17 ||

వినష్టే నృపతౌ పశ్చాత్కౌసల్యా వినశిష్యతి |  
అనంతరం చ మాతాఽపి మమ నాశముపైష్యతి || 18 ||

అతిక్రాంతమతిక్రాంతమనవాప్య మనోరథమ్ |  
రాజ్యే రామమనిక్షిప్య పితా మే వినశిష్యతి || 19 ||

సిద్ధార్థాః పితరం వృత్తం తస్మిన్కాలేఽప్యపస్థితే |  
ప్రేతకార్యేషు సర్వేషు సంస్కరిష్యంతి భూమిపమ్ || 20 ||

రమ్యచత్వరసంస్థానాం సువిభక్తమహాపథామ్ |  
హర్షప్రాసాదసంపన్నాం గణికావరశోభితామ్ || 21 ||

రథాశ్వగజసంబాధాం తూర్యనాదవినాదితామ్ |  
సర్వకళ్యాణసంపూర్ణాం హృష్టపుష్టజనాఽకులామ్ || 22 ||

ఆరామోద్యానసంపన్నాం సమాజోత్సవశాలినీమ్ |  
సుఖితా విచరిష్యంతి రాజధానీం పితుర్త్వమ్ || 23 ||

అపి జీవేద్ధశరథో వనవాసాత్పునర్వయమ్ |  
ప్రత్యాగమ్య మహాత్మానమపి పశ్యేమ సువ్రతమ్ || 24 ||

అపి సత్యప్రతిజ్ఞేన సార్థంకుశలినా వయమ్ |  
నివృత్తవనవాసేఽస్మిన్నయోధ్యాం ప్రవిశేమహి || 25 ||

పరిదేవయమానస్య దుఃఖార్తస్య మహాత్మనః |  
తిష్ఠతః రాజపుత్రస్య శర్వలీ సాఽత్యవర్తత || 26 ||

తథాహి సత్యం బ్రువతి ప్రజాహితే నరేంద్రపుత్రే గురుసౌహృదాద్గుహః |  
ముమోచ బాష్పం వ్యసనాభిపీడితో జ్వరాతురో నాగ ఇవ వ్యథాఽఽతురః || 27 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ఏకపంచాశః సర్గః ||51||

# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 52. ద్విపంచాశః సర్గః - గంగాతరణమ్



|| గంగాతరణమ్ ||

ప్రభాతాయాం తు శర్వర్యాం పృథు వృక్షా మహా యశాః |  
ఉవాచ రామః సౌమిత్రిం లక్ష్మణం శుభ లక్ష్మణమ్ || 1 ||

భాస్కరోదయ కాలోఽయం గతా భగవతీ నిశా |  
అసౌ సుకృష్టో విహగః కోకిలస్తాత కూజతి || 2 ||

బల్లిణానాం చ నిర్హోషః శ్రూయతే నదతాం వనే |  
తరామ జాహ్నవీం సౌమ్య శీఘ్రగాం సాగరంగమామ్ || 3 ||

విజ్ఞాయ రామస్య వచః సౌమిత్రిత్వ నందనః |  
గుహమామంత్వ సూతం చ సోఽతిష్ఠద్భ్రాతురగ్రతః || 4 ||

స తు రామస్య వచనం నిశమ్య ప్రతిగృహ్య చ |  
స్థపతిస్తూర్ణమాహుయ సచివానిదమబ్రవీత్ || 5 ||

అస్య వాహనసంయుక్తాం కర్ణగ్రాహవతీం శుభామ్ |  
సుప్రతారాం దృఢాం తీర్థే శీగ్రం నావముపాహర || 6 ||

తం నిశమ్య సమాదేశం గుహమాత్యగణో మహాన్ | [గుహదేశం]  
ఉపోహ్య రుచిరాం నావం గుహాయ ప్రత్యవేదయత్ || 7 ||

తతః సప్రాంజలిర్భూత్వా గుహో రాఘవమబ్రవీత్ |  
ఉపస్థితేయం నౌర్ధేవ భూయః కిం కరవాణి తే || 8 ||

తవామరసుతప్రఖ్య తర్తుం సాగరగాం నదీమ్ |  
నౌరియం పురుషవ్యాఘ్ర తాం త్వమారోహ సువ్రత! || 9 ||

అథోవాచ మహాతేజాః రామో గుహమిదం వచః |  
కృతకామోఽస్మి భవతా శీఘ్రమారోప్యతామితి || 10 ||

తతః కలాపాన్ సన్నహ్య ఖడ్గౌ బద్ధ్వా చ ధన్వినౌ |  
జగ్మతుర్యేన తౌ గంగాం సీతయా సహ రాఘవౌ || 11 ||

రామమేవ తు ధర్మజ్ఞముపగమ్య వినీతవత్ |  
కిమహం కరవాణీతి సూతః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ || 12 ||

తతోఽబ్రవీద్ధాశరభిః సుమంత్రమ్ | సృశన్ కరేణోత్తమదక్షిణేన | 390  
సుమంత్ర శీఘ్రం పునరేవ యాహి | రాజ్ఞః సకాశే భవచాప్రమత్తఖ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 52. ద్విపంచాశః సర్గః - గంగాతరణమ్



ఏతదర్థం హి రాజ్యాని ప్రశాసతి నరేశ్వరాః |  
 యదేషాం సర్వకృత్యేషు మనో న ప్రతిహన్యతే || 25 ||  
 యద్యథా స మహారాజో నాలీకమభిగచ్ఛతి |  
 న చ తామ్యతి దుఃఖేన సుమంత్ర కురు తత్తథా || 26 ||  
 అదృష్టదుఃఖం రాజానం వృద్ధమార్యం జితేంద్రియమ్ |  
 బ్రూయాస్త్యమభివాద్యైవ మమ హేతోరిదం వచః || 27 ||  
 నైవాహమనుశోచామి లక్ష్మణో న చ మైఖిలీ |  
 అయోధ్యాయాశ్చుతాశ్చేతి వనే వత్సామహేతి చ || 28 ||  
 చతుర్దశసు వర్షేషు నివృత్తేషు పునః పునః |  
 లక్ష్మణం మాం చ సీతాం చ ద్రక్ష్యసి క్షిప్రమాగతాన్ || 29 ||  
 ఏవముక్త్యా తు రాజానం మాతరం చ సుమంత్ర మే |  
 అన్యాశ్చ దేవీః సహితాః కైకేయాం చ పునః పునః || 30 ||  
 ఆరోగ్యం బ్రూహి కౌసల్యామథ పాదాభివందనమ్ |  
 సీతాయా మమ చాఽఽర్యస్య వచనాల్లక్ష్మణస్య చ || 31 ||  
 బ్రూయాశ్చ హి మహారాజం భరతం క్షిప్రమానయ |  
 ఆగతశ్చాపి భరతః స్థాప్య నృపమతే పదే || 32 ||  
 భరతం చ పరిష్పజ్య యౌవరాజ్యేఽభిషిచ్య చ |  
 అస్త్యంతాపజం దుఃఖం న త్వామభిభవిష్యతి || 33 ||  
 భరతశ్చాపి వక్తవ్యో యథా రాజని వర్తసే |  
 తథా మాతృషు వర్తేథాః సర్వాస్వేవావిశేషతః || 34 ||  
 యథా చ తవ కైకేయా సుమిత్రా చ విశేషతః |  
 తద్దైవ దేవీ కౌసల్యా మమ మాతా విశేషతః || 35 ||  
 తాతస్య ప్రియకామేన యౌవరాజ్యమవేక్షతా |  
 లోకయోరుభయోః శక్యం నిత్యదా సుఖమేభితుమ్ || 36 ||  
 నివర్తమానో రామేణ సుమంత్రః శోకకర్శితః |  
 తత్సర్వం వచనం శ్రుత్వా స్నేహాత్ కాకుత్స్థమబ్రవీత్ || 37 ||  
 యదహం నోపచారేణ బ్రూయాం స్నేహాదవిక్లబః |  
 భక్తిమానితి తత్రావద్భాక్యం త్వం క్షంతుమర్హసి || 38 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 52. ద్విపంచాశః సర్గః - గంగాతరణమ్

కథం హి త్వద్విహీనోఽహం ప్రతియాస్యామి తాం పురీమ్ |  
తవ తావద్వియోగేన పుత్ర శోకాకులామివ || 39 ||

సరామమపి తావన్నే రథం దృష్ట్వా తదా జనః |  
వినా రామం రథం దృష్ట్వా విదీర్యేతాపి సా పురీ || 40 ||

దైన్యం హి నగరీ గచ్ఛేద్దృష్ట్వా శూన్యమిమం రథమ్ |  
సూతావశేషం స్వం సైన్యం హత వీరమివాహవే || 41 ||

దూరేఽపి నివసంతం త్వాం మానసేనాగ్రతః స్థితమ్ |  
చింతయంత్యేఽద్య నూనం త్వాం నిరాహారాః కృతాః ప్రజాః || 42 ||

దృష్టం తద్ధి త్వయా రామ యాదృశం త్వత్ప్రవాసనే |  
ప్రజానాం సజ్కులం వృత్తం త్వచ్ఛ్రీకక్లాంతచేతసామ్ || 43 ||

ఆర్తనాదో హి యః పౌరైః ముక్తస్త్వద్విప్రవాసనే |  
సరథం మాం నిశామ్యైవ కుర్యుః శత గుణం తతః || 44 ||

అహం కిం చాపి వక్ష్యామి దేవీం తవ సుతః మయా |  
నీతోఽసౌ మాతులకులం సంతాపం మా కృథా ఇతి || 45 ||

అసత్యమపి నైవాహం బ్రూయాం వచనమీదృశమ్ |  
కథమప్రియమేవాహం బ్రూయాం సత్యమిదం వచః || 46 ||

మమ తావన్నియోగస్థాస్త్వద్బంధు జనవాహినః |  
కథం రథం త్వయా హీనం ప్రవక్ష్యంతి హయోత్తమాః || 47 ||

తన్న శక్ష్ణామ్యహం గంతుమయోధ్యాం త్వద్వేదేనఘ |  
వనవాసానుయానాయ మామనుజ్ఞాతుమర్హసి || 48 ||

యది మే యాచమానస్య త్యాగమేవ కరిష్యసి |  
సరథోఽగ్నిం ప్రవేక్ష్యామి త్వక్త మాత్రైహ త్వయా || 49 ||

భవిష్యంతి వనే యాని తపోవిఘ్నకరాణి తే |  
రథేన ప్రతిబాధిష్యే తాని సత్త్వాని రాఘవ || 50 ||

తత్యతేన మయాఽవాప్తం రథచర్యాకృతం సుఖమ్ |  
ఆశంసే త్వత్యతేనాహం వనవాసకృతం సుఖమ్ || 51 ||

ప్రసీదేచ్ఛామి తేఽరణ్యే భవితుం ప్రత్యనంతరః |  
ప్రీత్యాఽభిహితమిచ్ఛామి భవ మే పత్యనంతరః || 52 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 52. ద్విపంచాశః సర్గః - గంగాతరణమ్



ఇమే చాపి హయా వీర యది తే వనవాసినః |  
 పరిచర్యాం కలిష్పంతి ప్రాప్సుంతి పరమాం గతిమ్ || 53 ||  
 తవ శుశ్రూషణం మూర్ధ్నా కలిష్యామి వనే వసన్ |  
 అయోధ్యాం దేవలోకం వా సర్వథా ప్రజహామ్యహమ్ || 54 ||  
 న హి శక్యా ప్రవేష్టుం సా మయా అయోధ్యా త్వయా వినా |  
 రాజధానీ మహేంద్రస్య యథా దుష్కృతకర్తృణా || 55 ||  
 వనవాసే క్షయం ప్రాప్తే మమైష హి మనోరథః |  
 యదనేన రథేనైవ త్వాం వహాయం పులిం పునః || 56 ||  
 చతుర్దశ హి వర్షాణి సహితస్య త్వయా వనే |  
 క్షణ భూతాని యాస్యంతి శతసంఖ్యాఽన్యతోఽన్యథా || 57 ||  
 భృత్యవత్సల తిష్ఠంతం భర్తృపుత్రగతే పథి |  
 భక్తం భృత్యం స్థితం స్థిత్యాం త్వం న మాం హేతుమర్హసి || 58 ||  
 ఏవం బహువిధం దీనం యాచమానం పునః పునః |  
 రామః భృత్యానుకంపీ తు సుమంత్రమిదమబ్రవీత్ || 59 ||  
 జానామి పరమాం భక్తిం మయి తే భర్తృవత్సల |  
 శృణు చాపి యదర్థం త్వాం ప్రేషయామి పులిమితః || 60 ||  
 నగలిం త్వాం గతం దృష్ట్వా జననీ మే యవీయసీ |  
 కైకేయీ ప్రత్యయం గచ్ఛేదితి రామః వనం గతః || 61 ||  
 పలితుష్టా హి సా దేవి వనవాసం గతే మయి |  
 రాజానం నాతిశంకేత మిథ్యా వాదితి ధార్మికమ్ || 62 ||  
 ఏష మే ప్రథమః కల్పో యదంబా మే యవీయసీ |  
 భరతారక్షితం స్థితం పుత్రరాజ్యమవాప్సుయాత్ || 63 ||  
 మమ ప్రియార్థం రాజ్ఞశ్చ సరథస్త్వం పులిం వ్రజ |  
 సందిష్టశ్చాసి యానర్థాన్ తాంస్తాన్ బ్రూయాస్తథా తథా || 64 ||  
 ఇత్యుక్త్వా వచనం సూతం సాంత్వయిత్వా పునః పునః |  
 గుహం వచనమక్లిబః రామః హేతుమదబ్రవీత్ || 65 ||  
 నేదానీం గుహ యోగ్యోఽయం వసో మే సజనే వనే |  
 అవశ్యం హ్యశ్రమే వాసః కర్తవ్యస్తద్గతో విధిః || 66 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 52. ద్విపంచాశః సర్గః - గంగాతరణమ్



సోఽహం గృహీత్వా నియమం తపస్విజనభూషణమ్ |  
హితకామః పితుర్భూయః సీతాయా లక్ష్మణస్య చ || 67 ||

జటాః కృత్వా గమిష్యామి న్యగ్రోధ క్షీరమానయ |  
తత్తీరం రాజపుత్రాయ గుహాః క్షిప్రముపాహరత్ || 68 ||

లక్ష్మణస్యాత్మనశ్చైవ రామస్తేనాకరోజ్జటాః |  
దీర్ఘబాహుర్షరవ్యాఘ్రో జటిలత్పమధారయత్ || 69 ||

తౌ తదా చీరవసనౌ జటామండలధారిణౌ |  
అశోభేతామృషిసమౌ భ్రాతరౌ రామరక్ష్మణౌ || 70 ||

తతః వైఖానసం మార్గమాస్థితః సహలక్ష్మణః |  
వ్రతమాదిష్టవాన్ రామః సహాయం గుహమబ్రవీత్ || 71 ||

అప్రమత్తః బలే కోశే దుర్గే జనపదే తథా |  
భవేథా గుహ రాజ్యం హి దురారక్షతమం మతమ్ || 72 ||

తతస్తం సమనుజ్ఞాయ గుహమిక్ష్వాకునందనః |  
జగామ తూర్ణమవ్యగ్రః సభార్యః సహలక్ష్మణః || 73 ||

స తు దృష్ట్వా నదీతీరే నావమిక్ష్వాకునందనః |  
తితీర్షుః శీఘ్రగాం గంగామిదం లక్ష్మణమబ్రవీత్ || 74 ||

ఆరోహ త్వం నరవ్యాఘ్ర స్థితాం నావమిమాం శనైః |  
సీతాం చారోపయాన్వక్షం పరిగృహ్య మనస్వినీమ్ || 75 ||

స భ్రాతుః శాసనం శృత్వా సర్వమప్రతికూలయన్ |  
ఆరోప్య మైథిలీం పూర్వమారురోహాత్పవాంస్తతః || 76 ||

అథారురోహ తేజస్వీ స్వయం లక్ష్మణపూర్వజః |  
తతో నిషాదాధిపతిర్గుహో జ్ఞాతీనచోదయత్ || 77 ||

రాఘవోఽపి మహాతేజాః నావమారుహ్య తాం తతః |  
బ్రహ్మవత్ క్షత్రవచ్చైవ జజాప హితమాత్మనః || 78 ||

ఆచమ్య చ యథాశాస్త్రం నదీం తాం సహ సీతయా |  
ప్రాణమత్మీతినంహృష్టో లక్ష్మణశ్చామితప్రభః || 79 ||

అనుజ్ఞాయ సుమంత్రం చ సబలం చైవ తం గుహమ్ |  
ఆస్థాయ నావం రామస్తు చోదయామాస నావికాన్ || 80 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 52. ద్విపంచాశః సర్గః - గంగాతరణమ్



తతస్త్వైశ్చదితా సా నౌః కర్ణధారసమాహితా |  
 శుభస్స్వవేగాభిహతా శీఘ్రం సలిలమత్యగాత్ || 81 ||

మధ్యం తు సమనువ్రాప్య భాగీరథ్యాస్త్యనిందితా |  
 వైదేహీ ప్రాంజలిర్భూత్వా తాం నదీమిదమబ్రవీత్ || 82 ||

పుత్రో దశరథస్యాయం మహారాజస్య భీమతః |  
 నిదేశం పాలయత్వేమం గంగే త్వదభిరక్షితః || 83 ||

చతుర్దశ హి వర్షాణి సమగ్రాణ్యుష్య కాననే |  
 భ్రాత్రా సహ మయా చైవ పునః ప్రత్యాగమిష్యతి || 84 ||

తతస్త్వాం దేవి సుభగే క్షేమేణ పునరాగతా |  
 యక్ష్యే ప్రముదితా గంగే సర్వకామసమ్మద్ధినీ || 85 ||

త్వం హి త్రిపథగా దేవి బ్రహ్మలోకం సమీక్షసే |  
 భార్యా చోదధి రాజస్య లోకేఽస్త్రిన్ సంప్రద్యశ్యసే || 86 ||

సా త్వాం దేవి నమస్యామి ప్రశంసామి చ శోభనే |  
 ప్రాప్తరాజ్యే నరవ్యాఘ్రే శివేన పునరాగతే || 87 ||

గవాం శతసహస్రం చ వస్త్రాణ్యన్నం చ పేశలమ్ |  
 బ్రాహ్మణేభ్యః ప్రదాస్యామి తవ ప్రియచికిర్షయా || 88 ||

సురాఘటసహస్రేణ మాంసభూతౌదనేన చ |  
 యక్ష్యే త్వాం ప్రయతా దేవి పులీం పునరుపాగతా || 89 ||

యాని త్వత్తీరవాసీని దైవతాని వసంతి చ |  
 తాని సర్వాణి యక్ష్యామి తీర్థాన్యాయతనాని చ || 90 ||

పునరేవ మహాబాహుర్మయా భ్రాత్రా చ సంగతః |  
 అయోధ్యాం వనవాసాత్తు ప్రవిశత్వనఘోఽనఘే || 91 ||

తథా సంభాషమాణా సా సీతా గంగామనిందితా |  
 దక్షిణా దక్షిణం తీరం క్షిప్రమేవాభ్యుపాగమత్ || 92 ||

తీరం తు సమనువ్రాప్య నావం హిత్వా నరర్షభః |  
 ప్రాతిష్ఠత సహ భ్రాత్రా వైదేహ్య చ పరంతపః || 93 ||

అథాబ్రవీన్తహాబాహుః సుమిత్రానంద వర్ధనమ్ |  
 భవ సంరక్షణార్థాయ సజనే విజనేఽపి వా || 94 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 52. ద్విపంచాశః సర్గః - గంగాతరణమ్



అవశ్యం రక్షణం కార్యమదృష్టే విజనే వనే |  
 అగ్రతః గచ్ఛ సౌమిత్రే సీతా త్వామనుగచ్ఛతు || 95 ||  
 పృష్టతోఽహం గమిష్యామి త్వాం చ సీతాం చ పాలయన్ |  
 అన్యోన్యస్యేహ నో రక్షా కర్తవ్యా పురుషర్షభ || 96 ||  
 న హి తావదతిక్రాంతా సుకరా కాచన క్రియా |  
 అద్య దుఃఖం తు వైదేహీ వనవాసస్య వేత్స్వతి || 97 ||  
 ప్రనష్టజనసంబాధం క్షేత్రారామవివర్జితమ్ |  
 విషమం చ ప్రపాతం చ వనం హ్యద్య ప్రవేక్షతి || 98 ||  
 శృత్వా రామస్య వచనం ప్రతిస్థే లక్ష్మణోఽగ్రతః |  
 అనంతరం చ సీతాయాః రాఘవో రఘునందనః || 99 ||  
 గతం తు గంగాఽపరపారమాశు రామం సుమంత్రః ప్రతతం నిరీక్ష్య |  
 అధ్య ప్రకర్షాద్వినివృత్త దృష్టిః ముమోచ బాష్పం వృథితస్తపస్వీ || 100 ||  
 స లోకపాలప్రతిమప్రభావవా న్తీర్త్వా మహాత్మా వరదో మహానదీమ్ |  
 తతః సమృద్ధాన్ శుభసస్యమాలినః క్రమేణ వత్సాన్ ముదితానుపాగమత్ ||101||  
 తౌ తత్ర హత్యా చతురః మహామృగా న్వరాహమృశ్యం పృషేతం మహారురుమ్ |  
 ఆదాయ మేధ్యం త్వరితం బుభుక్షితౌ| వాసాయ కాలే యయతుర్వనః పతిమ్ || 102 ||  
 ఇత్యార్దే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ద్విపంచాశః  
 సర్గః || 52 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 53. త్రిపంచాశః సర్గః - రామసంక్షోభః



|| రామసంక్షోభః ||

స తం వృక్షం సమాసాద్య సంధ్యామన్వాస్య పశ్చిమామ్ |  
రామః రమయతాం శ్రేష్ఠైతి హోవాచ లక్ష్మణమ్ || 1 ||

అద్యేయం ప్రథమా రాత్రిర్యాతా జనపదాద్భహిః |  
యా సుమంత్రేణ రహితా తాం నోత్కంఠితుమర్హసి || 2 ||

జాగర్తవ్యమతంద్రిభ్యామద్య ప్రభృతి రాత్రిషు |  
యోగక్షేమం హి సీతాయాః వర్తతే లక్ష్మణావయోః || 3 ||

రాత్రిం కథంచిదేవేమాం సౌమిత్రే వర్తయామహే |  
ఉపావర్తామహే భూమౌ ఆస్తీర్య స్వయమార్జితైః || 4 ||

స తు సంవిశ్య మేదిన్యాం మహార్హశయనోచితః |  
ఇమాః సౌమిత్రయే రామః వ్యాజహార కథాః శుభాః || 5 ||

ధ్రువమద్య మహారాజో దుఃఖం స్వపితి లక్ష్మణ |  
కృతకామా తు కైకేయా తుష్టా భవితుమర్హతి || 6 ||

సా హి దేవీ మహారాజం కైకేయా రాజ్య కారణాత్ |  
అపి న చ్యావయేత్ ప్రాణాన్ దృష్ట్వా భరతమాగతమ్ || 7 ||

అనాథశ్చ హి వృద్ధశ్చ మయా చైవ వినాకృతః |  
కిం కలిష్యతి కామాత్తా కైకేయా వశమాగతః || 8 ||

ఇదం వ్యసనమాలోక్య రాజ్ఞశ్చ మతివిభ్రమమ్ |  
కామ ఏవార్థధర్తాభ్యాం గరియానితి మే మతిః || 9 ||

కో హ్యవిద్వానపి పుమాన్ ప్రమదాయా కృతే త్యజేత్ |  
ఛందానువర్తినం పుత్రం తాతః మామివ లక్ష్మణ || 10 ||

సుఖీ బత సభార్యశ్చ భరతః కేకయాసుతః |  
ముదితాన్ కోసలానేకః యో భోక్ష్వత్యధిరాజవత్ || 11 ||

స హి సర్వస్య రాజ్యస్య ముఖమేకం భవిష్యతి |  
తాతే చ వయసాఽతీతే మయి చారణ్యమాస్థితే || 12 ||

అర్థ ధర్తౌ పరిత్యజ్య యః కామమనువర్తతే |  
ఏవమాపద్యతే క్షిప్రం రాజా దశరథో యథా || 13 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 53. త్రిపంచాశః సర్గః - రామసంక్షోభః



మన్యే దశరథాంతాయ మమ ప్రవ్రాజనాయ చ |  
 కైకేయీ సౌమ్య సంప్రాప్తా రాజ్యాయ భరతస్య చ || 14 ||  
 అపీదానీం న కైకేయీ సౌభాగ్య మదమోహితా |  
 కౌసల్యాం చ సుమిత్రాం చ సంప్రబాధేత మత్యతే || 15 ||  
 మా స్త మత్కారణాద్దేవీ సుమిత్రా దుఃఖమావసేత్ |  
 అయోధ్యామిత ఏవ త్వం కాల్యే ప్రవిశ లక్ష్మణ || 16 ||  
 అహమేకో గమిష్యామి సీతయా సహ దండకాన్ |  
 అనాథాయా హి నాథస్త్వం కౌసల్యాయా భవిష్యసి || 17 ||  
 క్షుద్రకర్తా హి కైకేయీ ద్వేష్యమాన్యాయమాచరేత్ |  
 పరిదద్యా హి ధర్మజ్ఞే భరతే మమ మాతరమ్ || 18 ||  
 నూనం జాత్యంతరే కస్త్సిన్ స్త్రియః పుత్రైః వియోజితాః |  
 జనన్యా మమ సౌమిత్రే తస్మాదేతదుపస్థితమ్ || 19 ||  
 మయా హి చిర పుష్టేన దుఃఖసంవర్ధితేన చ |  
 విప్రాయుజ్యత కౌసల్యా ఫలకాలే భిగస్తుమామ్ || 20 ||  
 మా స్త సీమంతినీ కాచిజ్జనయేత్ పుత్రమీద్యశమ్ |  
 సౌమిత్రే యోఽహమంభాయాః దద్మి శోకమనంతకమ్ || 21 ||  
 మన్యే ప్రీతి విశిష్టా సా మత్తః లక్ష్మణ సారికా |  
 యస్యాస్త్రచ్ఛూయతే వాక్యం శుక పాదమరేర్దశ || 22 ||  
 శోచంత్యాశ్చల్పభాగ్యాయాః న కించిదుపకుర్వతా |  
 పుత్రేణ కిమపుత్రాయాః మయా కార్యమరిందమ || 23 ||  
 అల్పభాగ్యా హి మే మాతా కౌసల్యా రహితా మయా |  
 శేతే పరమదుఃఖార్తా పతితా శోకసాగరే || 24 ||  
 ఏకో హ్యహమయోధ్యాం చ పృథివీం చాపి లక్ష్మణ |  
 తరేయమిషుభిః క్రుద్ధో నను వీర్యమకారణమ్ || 25 ||  
 అధర్మభయభీతశ్చ పరలోకస్య చానఘ |  
 తేన లక్ష్మణ నాద్యాహమాత్మానమభిషేచయే || 26 ||  
 ఏతదన్యచ్ఛ కరుణం విలప్య విజనే వనే |  
 అశ్రుపూర్ణముఖో రామర్షిశి తూష్ణీముపావిశత్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 53. త్రిపంచాశః సర్గః - రామసంక్షోభః



విలసౌపరతం రామం గతార్చిషమివానలమ్ |  
 సముద్రమివ నిర్వేగమాశ్వాసయత లక్ష్మణః || 28 ||  
 ధ్రువమద్య పులి రాజన్ అయోధ్యాఽఽయుభినాం వర |  
 నిష్పృభా త్వయి నిష్కాంతే గతచంద్రేవ శర్వలి || 29 ||  
 నైతదౌపయికం రామ యదిదం పరితప్యసే |  
 విషాదయసి సీతాం చ మాం చైవ పురుషర్షభ || 30 ||  
 న చ సీతా త్వయా హీనా న చాహమపి రాఘవ |  
 ముహూర్తమపి జీవావో జలాన్తత్స్వావివోద్ధృతా || 31 ||  
 న హి తాతం న శత్రుఘ్నం న సుమిత్రాం పరంతప |  
 ద్రష్టుమిచ్ఛేయమద్యాహం స్వర్గం వాఽపి త్వయా వినా || 32 ||  
 తతస్తత్ర సుఖాసీనౌ నాతిదూరే నిలిక్ష్తతామ్ |  
 న్యగ్రోధే సుకృతాం శయ్యాం భేజాతే ధర్మవత్సలా || 33 ||  
 న లక్ష్మణసౌత్యత్తమపుష్కలం వచో నిశమ్య చైవం వనవాసమాదరాత్ |  
 సమాః సమస్తా విదధే పరంతపః | ప్రపద్య ధర్మం సుచిరాయ రాఘవః || 34 ||  
 తతస్తు తస్మిన్ విజినే వనే తదా | మహాబలౌ రాఘవవంశవర్ధనౌ |  
 న తౌ భయం సంభ్రమమభ్యుపేయతు ర్యథైవ సింహౌ గిరిసానుగోచరా || 35 ||  
 ఇత్యార్ద్ర శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే త్రిపంచాశః  
 సర్గః || 53 ||





# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



54. చతుఃపంచాశః సర్గః - భరద్వాజాశ్రమాభిగమనమ్

|| భరద్వాజాశ్రమాభిగమనమ్ ||

తే తు తస్మిన్ మహావృక్షౌషిత్వా రజనీం శివామ్ |

విమలేఽభ్యుదితే సూర్యే తస్మాద్దేశాత్ ప్రతస్థిరే || 1 ||

యత్ర భాగీరథీం గంగాం యమునాఽభిప్రవర్తతే |

జగ్నుస్తం దేశముద్దిశ్య విగాహ్య సుమహద్వనమ్ || 2 ||

తే భూమిభాగాన్ వివిధాన్ దేశాంశ్చాపి మనోరమాన్ |

అదృష్టపూర్వాన్ పశ్యంతస్తత్ర తత్ర యశస్వినః || 3 ||

యథాక్షేమేణ గచ్ఛన్ సః పశ్యంశ్చ వివిధాన్ ద్రుమాన్ |

నివృత్తమాత్రే దివసే రామః సౌమిత్రిమబ్రవీత్ || 4 ||

ప్రయాగమభితః పశ్య సౌమిత్రే ధూమమున్నతమ్ |

అగ్నేర్భగవతః కేతుం మన్యే సన్నిహితః మునిః || 5 ||

నూనం ప్రాప్తాన్త సమ్భేదం గంగా యమునయోర్వయమ్ |

తథా హి శ్రూయతే శబ్దః వారిణో వారిఘట్టితః || 6 ||

దారూణి పరిభిన్నాని వనజైః ఉపజీవిభిః |

భరద్వాజాశ్రమే చైతే దృశ్యంతే వివిధా ద్రుమాః || 7 ||

ధన్వినౌ తౌ సుఖం గత్వా లంబమానే దివాకరే |

గంగాయమునయోః సంధౌ ప్రాపతుర్మిలయం మునేః || 8 ||

రామస్త్వాశ్రమమాసాద్య త్రాసయన్ మృగపక్షిణః |

గత్వా ముహూర్తమధ్యానం భరద్వాజముపాగమత్ || 9 ||

తతస్త్వాశ్రమమాసాద్య మునేర్దర్శనకాంక్షిణౌ |

సీతయాఽనుగతౌ వీరౌ దూరాదేవావతస్థతుః || 10 ||

స ప్రవిశ్య మహాత్మానమృషిం శిష్యగణైర్వృతమ్ |

సంశితవ్రతమేకాగ్రం తపసా లభ్యచక్షుషమ్ || 11 ||

పృతాగ్నిహోత్రం దృష్ట్వేవ మహాభాగం కృతాంజలిః |

రామః సౌమిత్రిణా సార్థం సీతయా చాభ్యవాదయత్ || 12 ||

న్యవేదయత చాత్మానం తస్మై లక్ష్మణపూర్వజః |

పుత్రౌ దశరథస్యావాం భగవన్ రామలక్ష్మణౌ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



54. చతుఃపంచాశః సర్గః - భరద్వాజాశ్రమాభిగమనమ్

భార్యా మమేయం వైదేహీ కల్యాణీ జనకాత్మజా |  
మాం చానుయాతా విజనం తపోవనమనిందితా || 14 ||

పిత్రా ప్రవ్రాజ్యమానం మాం సౌమిత్రిరనుజః ప్రియః |  
అయమన్యగమద్భ్రాతా వనమేవ దృఢ వ్రతః || 15 ||

పిత్రా నియుక్తా భగవన్ ప్రవేక్షామస్తపోవనమ్ |  
ధర్తమేవ చరిష్యామస్తత్ర మూలఫలాశనాః || 16 ||

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య భీమతః |  
ఉపానయత ధర్మాత్మా గామర్హ్ముదకం తతః || 17 ||

నానావిధానన్దరసాన్ వన్యమూలఫలాశ్రయాన్ |  
తేభ్యో దదౌ తప్తతపాః వాసం చైవాభ్యకల్పయత్ || 18 ||

మృగ పక్షిభిరాసీనః మునిభిశ్చ సమంతతః |  
రామమాగతమభ్యర్చ్య స్వాగతేనాహ తం మునిః || 19 ||

ప్రతిగృహ్య చ తామర్చాముపవిష్టం స రాఘవమ్ |  
భరద్వాజోఽబ్రవీద్వాక్యం ధర్తయుక్తమిదం తదా || 20 ||

చిరస్య ఖలు కాకుత్స్థ పశ్యామి త్యామిహాగతమ్ |  
శ్రుతం తవ మయా చేదం వివాసనమకారణమ్ || 21 ||

అవకాశో వివిక్తోఽయం మహానద్యోః సమాగమే |  
పుణ్యశ్చ రమణీయశ్చ వసత్విహ భగాన్ సుఖమ్ || 22 ||

ఎవముక్తస్తు వచనం భరద్వాజేన రాఘవః |  
ప్రత్యువాచ శుభం వాక్యం రామః సర్వహితేరతః || 23 ||

భగవన్నితాసన్నః పౌరజానపదో జనః |  
సుదర్శమిహ మాం ప్రేక్ష్య మన్యేఽహమిమమాశ్రమమ్ || 24 ||

ఆగమిష్యతి వైదేహీం మాం చాపి ప్రేక్షకో జనః |  
అనేన కారణేనాహమిహ వాసం న రోచయే || 25 ||

ఎకాన్తే పశ్య భగవన్నాశ్రమస్థానముత్తమమ్ |  
రమేత యత్ర వైదేహీ సుఖార్థా జనకాత్మజా || 26 ||

ఎతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరద్వాజో మహామునిః |  
రాఘవస్య తతః వాక్యమర్థ గ్రాహకమబ్రవీత్ || 27 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



4. చతుఃపంచాశః సర్గః - భరద్వాజాశ్రమాభిగమనమ్

దశక్రోశైతస్తాత గిరిర్యస్త్విన్నివత్స్యసి |  
 మహర్షిసేవితః పుణ్యః సర్వతః సుఖదర్శనః || 28 ||  
 గోలాంగూలానుచరితః వానరర్క్షనిషేవితః |  
 చిత్ర కూటైతి ఖ్యాతః గంధమాదనసన్నిభః || 29 ||  
 యావతా చిత్రకూటస్య నరః శృంగాణ్యవేక్షతే |  
 కళ్యాణాని సమాధత్తే న పాపే కురుతే మనః || 30 ||  
 ఋషయస్తత్ర బహవః విహృత్య శరదాం శతమ్ |  
 తపసా దివమారూడాః కపాలశిరసా సహ || 31 ||  
 ప్రవివిక్తమహం మన్యే తం వాసం భవతః సుఖమ్ |  
 ఇహ వా వనవాసాయ వస రామ మయా సహ || 32 ||  
 స రామం సర్వ కామైస్తం భరద్వాజః ప్రియాతిథిమ్ |  
 సభార్యం సహ చ భ్రాత్రా ప్రతిజగ్రాహ ధర్మవిత్ || 33 ||  
 తస్య ప్రయాగే రామస్య తం మహర్షిముపేయుషః |  
 ప్రపన్నా రజనీ పుణ్యా చిత్రాః కథయతః కథాః || 34 ||  
 సీతాత్యతీయః కాకుత్స్థః పరిశ్రాంతః సుఖోచితః |  
 భరద్వాజాశ్రమే రమ్యే తాం రాత్రిమవసత్సుఖమ్ || 35 ||  
 ప్రభాతాయాం రజన్యాం తు భరద్వాజముపాగమత్ |  
 ఉవాచ నరశార్థూలో మునిం జ్వలితతేజసమ్ || 36 ||  
 శర్వలీం భవనన్న అద్య సత్య శీల తవాశ్రమే |  
 ఉషితాః స్నేహ వసతిమనుజానాతు నో భవాన్ || 37 ||  
 రాత్ర్యాం తు తస్యాం వ్యుష్టాయాం భరద్వాజోఽబ్రవీదిదమ్ |  
 మధుమూలఫలౌపేతం చిత్ర కూటం వ్రజేతి హ || 38 ||  
 వాసమౌపయికం మన్యే తవ రామ మహాబల |  
 నానానగగణోపేతః కిన్నరోరగసేవితః || 39 ||  
 మయూరనాదాభిరుతో గజరాజనిషేవితః |  
 గమ్యతాం భవతా శైలశ్చిత్రకూటః స విశ్రుతః || 40 ||  
 పుణ్యశ్చ రమణీయశ్చ బహుమూలఫలాయుతః |  
 తత్ర కుంజరయూథాని మృగయూథాని చాభితః || 41 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

54. చతుఃపంచాశః సర్గః -భరద్వాజాశ్రమాభిగమనమ్



విచరన్తి వనాంతేఽస్మిన్ తాని ద్రక్ష్యసి రాఘవ |  
సరిత్యస్త్రవణప్రస్థాన్ దలికందరనిర్దరాన్ |  
చరతః సీతయా సార్థం నందిష్యతి మనస్తవ || 42 ||

ప్రహృష్టకోయష్టికకోకిల స్వనైః వినాదితం తం వసుధాధరం శివమ్ |  
మృగైశ్చ మత్తైః బహుభిశ్చ కుంజరైః  
సురమ్యమాసాద్య సమావసాశ్రమమ్ || 43 ||

ఇత్యార్దే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
చతుఃపంచాశః సర్గః || 54 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

55. పంచపంచాశః సర్గః - యమునాతరణమ్



**|| యమునాతరణమ్ ||**

ఉషిత్వా రజనీం తత్ర రాజపుత్రావరిందమౌ |  
 మహర్షిమభివాద్యాథ జగ్గుతుస్తం గిరిం ప్రతి || 1 ||  
 తేషాం చైవ స్వస్త్వయనం మహర్షిః స చకార హ |  
 ప్రస్థితాంశ్చైవ తాన్ ప్రేక్ష్యపితా పుత్రానివాన్యగాత్ || 2 ||  
**తతః ప్రచక్రమే వక్తుం వచనం స మహామునిః |**  
**భరద్వాజో మహాతేజాః రామం సత్యపరాక్రమమ్ || 3 ||**  
 గంగాయమునయోః సంధిమాసాద్య మనుజర్షభౌ |  
 కాలిందిమనుగచ్ఛేతాం నదీం పశ్చాన్ముఖాశ్రితామ్ || 4 ||  
**అథాసాద్య తు కాలిందిం శీఘ్రస్రోతసమాపగాం |**  
**తస్యాస్తీర్థం ప్రచరితం పురాణం ప్రేక్ష్య రాఘవౌ || 5 ||**  
 తత్ర యూయం ప్లవం కృత్వా తరతాంశుమతీం నదీమ్ |  
 తతో న్యగ్రోధమాసాద్య మహాంతం హరితచ్ఛదమ్ || 6 ||  
**వివృద్ధం బహుభిర్వృక్షైః శ్యామం సిద్ధోపసేవితమ్ |**  
**తస్మై సీతాఽంజలిం కృత్వా ప్రయుంజీతాశిషః శివాః || 7 ||**  
 సమాసాద్య తు తం వృక్షం వసేద్వాఽతిక్రమేత వా |  
 క్రోశమాత్రం తతో గత్వా నీలం ద్రక్ష్యథ కాననమ్ || 8 ||  
**పలాశబదలీమిశ్రం రమ్యం వంశైశ్చ యామునైః |**  
**స పంథాశ్చిత్తకూటస్య గతః సుబహుశో మయా || 9 ||**  
 రమ్యో మార్దవయుక్తశ్చ వనదావైర్విపర్జితః |  
 ఇతి పంథానమావేద్య మహర్షిః సంన్యవర్తతః || 10 ||  
**అభివాద్య తథేత్యుక్త్వా రామేణ వినివర్జితః |**  
**ఉపావృత్తే మునౌ తస్మిన్ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ || 11 ||**  
 కృతపుణ్యాః స్త సౌమిత్రే మునిర్యన్నోఽనుకంపతే |  
 ఇతి తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ మంత్రయిత్వా మనస్వినౌ || 12 ||  
**సీతామేవార్గతః కృత్వా కాలిందిం జగ్గుతుర్నదీమ్ |**  
**అథాఽసాద్య తు కాలిందిం శీఘ్రస్రోతోవహాం నదీమ్ || 13 ||**

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 55. పంచపంచాశః సర్గః - యమునాతరణమ్



తౌ కాష్ఠసంఘాటమథో చక్రతుస్సుమహాప్లవమ్ || 14 ||

శుష్కైర్వంశైః సమాస్తీర్ణముశేరైశ్చ సమావృతమ్ |

తతో వేతసశాఖాశ్చ జంబూశాఖాశ్చ వీర్యవాన్ || 15 ||

చకార లక్ష్మణశ్చిత్వా సీతాయాః సుఖమాసనమ్ |

తత్ర శ్రియమివాచింత్యాం రామో దాశరథిః ప్రియామ్ || 16 ||

ఈషత్సంలజ్జమానాం తామధ్యారోపయత ప్లవమ్ |

పార్శ్వే చ తత్ర వైదేహ్య వసనే భూషణాని చ || 17 ||

ప్లవే కలినకాజం చ రామశ్చక్రే సహాయుధైః |

ఆరోప్య ప్రథమం సీతాం సంఘాటం ప్రతిగృహ్య తౌ || 18 ||

తతః ప్రతేరతుర్యత్తౌ వీరా దశరథాత్మజౌ |

కాలిందీమధ్యమాయాతా సీతా త్వేనామవందత || 19 ||

స్వస్తి దేవి తరామి త్వాం పారయేన్తే పతిర్వ్రతమ్ |

యక్ష్యే త్వాం గోనహస్తేణ సురాఘటశతేన చ || 20 ||

స్వస్తి ప్రత్యాగతే రామే పులిమిక్ష్వాకుపాలితామ్ |

కాలిందీమథ సీతా తు యాచమానా కృతాంజలిః || 21 ||

తీరమేవాభిసంవ్రాప్తౌ దక్షిణం వరవర్ణినీ |

తతః ప్లవేనాంశుమతీం శీఘ్రగామూర్తిమాలినీమ్ || 22 ||

తీరజైర్భహుభిర్వృక్షైః సంతేరుర్యమునాం నదీమ్ |

తే తీర్ణాః ప్లవముత్పృజ్య ప్రస్థాయ యమునావనాత్ || 23 ||

శ్యామం న్యగ్రోధమాసేదుః శీతలం హరితచ్ఛదమ్ |

న్యగ్రోధం తముపాగమ్య వైదేహి వాక్యమబ్రవీత్ || 24 ||

నమస్తేఽస్తు మహావృక్ష పారయేన్తే పతిర్వ్రతమ్ |

కౌసల్యాం చైవ పశ్యేయం సుమిత్రాం చ యశస్వినీమ్ || 25 ||

ఇతి సీతాఽంజలిం కృత్వా పర్యగచ్ఛద్వనస్సతిమ్ |

అవలోక్య తతః సీతామాయాచంతీమనిందితామ్ || 26 ||

దయితాం చ విధేయాం చ రామో లక్ష్మణమబ్రవీత్ |

సీతామాదాయ గచ్ఛ త్వమగ్రతో భరతానుజ || 27 || [భరతార్జుణ]



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



55. పంచపంచాశః సర్గః - యమునాతరణమ్

పృష్ఠతోఽహం గమిష్యామి సాయుధో ద్విపదాం వర |  
 యద్యత్ఫలం ప్రార్థయతే పుష్పం వా జనకాత్మజా || 28 ||  
 తత్తత్ప్రదద్యా వైదేహ్య యత్రాస్య రమతే మనః |  
 గచ్ఛతోస్తు తయోర్మధ్యే బభూవ జనకాత్మజా || 29 ||  
 మాతంగయోర్మధ్యగతా శుభా నాగవధూరివ |  
 ఏకైకం పాదపం గుల్మం లతాం వా పుష్పశాలినీమ్ || 30 ||  
 అదృష్టపూర్వ్యాం పశ్యంతీ రామం పప్రచ్ఛ సాఽబలా |  
 రమణీయాన్ బహువిధాన్ పాదపాన్ కుసుమోత్కటాన్ || 31 ||  
 సీతావచనసంరబ్ధః ఆనయామాస లక్ష్మణః |  
 విచిత్రవాలుకజలాం హంససారసనాదితామ్ || 32 ||  
 రేమే జనకరాజస్య తదా ప్రేక్ష్య సుతా నదీమ్ |  
 క్రోశమాత్రం తతో గత్యా భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ |  
 బహున్నేధ్యాన్ మృగాన్ హత్యా చేరతుర్యమునా వనే || 33 ||  
 విహృత్య తే బర్హిణపూగనాదితే శుభే వనే వానరవారణాయుతే |  
 సమం నదీవప్రముపేత్య సమ్మతం నివాసమాజగ్ను రదీనదర్శనాః || 34 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 పంచపంచాశః సర్గః || 55 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 56. షట్పంచాశః సర్గః - చిత్రకూటనివాసః



|| చిత్రకూటనివాసః ||

అథ రాత్ర్యాం వ్యతీతాయామవసుప్తమనంతరమ్ |

ప్రబోధయామాస శనైః లక్ష్మణం రఘునందనః || 1 ||

సౌమిత్రే శృణు వన్యానాం వల్లు వ్యాహారతాం స్వనమ్ |

సంప్రతిష్ఠామహే కాలః ప్రస్థానస్య పరంతప || 2 ||

స సుప్తః సమయే భ్రాత్రా లక్ష్మణః ప్రతిబోధితః |

జహౌ నిద్రాం చ తంద్రిం చ ప్రసక్తం చ పథిశ్రమమ్ || 3 ||

తతాత్థాయ తే సర్వే నృష్ట్యా నద్యాః శివం జలమ్ |

పంథానమృషిణాఽఽదిష్టం చిత్రకూటస్య తం యయుః || 4 ||

తతః సంప్రస్థితః కాలే రామః సౌమిత్రిణా సహ |

సీతాం కమల పత్రాక్షీమిదం వచనమబ్రవీత్ || 5 ||

ఆదీప్తానివ వైదేహి సర్వతః పుష్పితాన్నగాన్ |

స్వైః పుష్పైః కించుకాన్ పశ్య మాలినః శిశిరాత్యయే || 6 ||

పశ్య భల్లాతకాన్ పుల్లాన్ నరైః అనుపసేవితాన్ |

ఫల పత్తైః అవనతాన్ నూనం శక్ష్మామి జీవితుమ్ || 7 ||

పశ్య ద్రోణప్రమాణాని లంబమానాని లక్ష్మణ |

మధూని మధుకారీభిః సంభృతాని నగే నగే || 8 ||

ఏష క్రోశతి నత్యూహస్తం శిఖీ ప్రతికూజతి |

రమణీయే వనోద్దేశే పుష్పసంస్తరసంకటే || 9 ||

మాతంగయూథానుసృతం పక్షి సంఘానునాదితమ్ |

చిత్రకూటమిమం పశ్య ప్రవృద్ధశిఖరం గిరిమ్ || 10 ||

సమభూమితలే రమ్యే ద్రుమైర్భహుభిరావృతే |

పుణ్యే రంస్యామహే తాత చిత్రకూటస్య కాననే || 11 ||

తతస్తౌ పాదచారేణ గచ్ఛంతౌ సహ సీతయా |

రమ్యమాసేదతుః శైలం చిత్రకూటం మనోరమమ్ || 12 ||

తం తు పర్వతమాసాద్య నానాపక్షిగణాయుతమ్ |

బహుమూలఫలం రమ్యం సంపన్నం సరసోదకమ్ || 13 ||



# వార్తీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 56. షట్పంచాశః సర్గః - చిత్రకూటనివాసః



మనోజ్ఞోఽయం గిరిః సౌమ్య నానాద్రుమలతాయతః |  
 బహుమూలఫలో రమ్యః స్వాజీవః ప్రతిభాతి మే || 14 ||  
 మునయశ్చ మహాత్మానో వసంత్యస్మిన్ శిలోచ్ఛయే |  
 అయం వాసో భవేత్తావదత్ర సౌమ్య రమేమహి || 15 ||  
 ఇతి సీతా చ రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ కృతాంజలిః |  
 అభిగమ్యాశ్రమం సర్వే వార్తీకి మభివాదయన్ || 16 ||  
 తాన్తహర్షిః ప్రముదితః పూజయామాస ధర్మవిత్ |  
 ఆస్యతామితి చోవాచ స్వాగతం తు నివేద్య చ || 17 ||  
 తతోఽబ్రవీన్తహాబాహుర్లకమణం లక్ష్మణాగ్రజః |  
 సంనివేద్య యథాన్యాయమాత్మానమృషయే ప్రభుః || 18 ||  
 లక్ష్మణానయ దారూణి దృఢాని చ వరాణి చ |  
 కురుష్వావసథం సౌమ్య వాసే మే అభిరతం మనః || 19 ||  
 తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా సౌమిత్రిల్వివిధాన్ ద్రుమాన్ |  
 ఆజహార తతశ్చక్రే పర్ణశాలామరిందమః || 20 ||  
 తాం నిష్ఠితాం బద్ధకటాం దృష్ట్వా రమః సుదర్శనామ్ |  
 శుశ్రూషమాణమేకాగ్రమిదం వచనమబ్రవీత్ || 21 ||  
 ఐణేయం మాంసమాహృత్య శాలాం యక్ష్మామహే వయమ్ |  
 కర్తవ్యం వాస్తుశమనం సౌమిత్రే చిరజీవిభిః || 22 ||  
 మృగం హత్వాఽఽనయ క్షిప్తం లక్ష్మణేహ శుభేక్షణ |  
 కర్తవ్యః శాస్త్రదృష్టో హి విభిర్ధర్మమనుస్తర || 23 ||  
 భ్రాతుర్వచన మాజ్ఞాయ లక్ష్మణః పరవీరహా |  
 చకార స యథోక్తం చ తం రామః పునరబ్రవీత్ || 24 ||  
 ఐణేయం శ్రపయస్వైతచ్ఛాలాం యక్ష్మామహే వయమ్ |  
 త్వరసౌమ్య ముహూర్తోఽయం ద్రువశ్చ దివసోఽప్యయమ్ || 25 ||  
 స లక్ష్మణః కృష్ణమృగం హత్వా మేధ్యం ప్రతాపవాన్ |  
 అథ చిక్షేప సౌమిత్రిః సమిధే జాతవేదసి || 26 ||  
 తం తు పక్యం సమాజ్ఞాయ నిష్టప్తం చిన్న శోణితమ్ |  
 లక్ష్మణః పురుషవ్యాఘ్రమథ రాఘవమబ్రవీత్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 56. షట్పంచాశః సర్గః - చిత్రకూటనివాసః

అయం కృష్ణః సమాప్తాంగః శృతః కృష్ణమృగే యథా |  
దేవతాం దేవసంకాశ యజస్య కుశలో హ్యసి || 28 ||

స్నాత్వా తు నియతః గుణవాన్ జప్యకోవిదః |  
సంగ్రహేణాకరోత్సర్వాన్ మంత్రాన్ సత్రావసానికాన్ || 29 ||

ఇష్టా దేవగణాన్ సర్వాన్ వివేశావసథం శుచిః |  
బభూవ చ మనోహ్లాదో రామస్యామితతేజసః || 30 ||

వైశ్యదేవబలిం కృత్వా రౌద్రం వైష్ణవమేవ చ |  
వాస్తుసంశమనీయాని మంగాని ప్రవర్తయన్ || 31 ||

జపం చ న్యాయతః కృత్వా స్నాత్వా నద్యాం యథావిధి |  
పాప సంశమనం రామశ్చకార బలిముత్తమమ్ || 32 ||

వేదిస్థలవిధానాని చైత్యాన్యాయతనాని చ |  
ఆశ్రమస్యానురూపాణి స్థాపయామాస రాఘవః || 33 ||

వన్యైర్కాలైః ఫలైర్కాలైః పక్షైర్కాలైర్మైర్యథావిధి |  
అద్భిర్జపైశ్చ వేదోక్తైర్ధర్మైశ్చ ససమిత్కుశైః || 34 ||

తౌ తర్పయిత్వా భూతాని రాఘవౌ సహ సీతయా |  
తదా వివిశతుః శాలాం సుశుభాం శుభలక్షణౌ || 35 ||

తాం వృక్షపర్ణచ్ఛదనాం మనోజ్ఞాం యథా ప్రదేశం సుకృతాం నివాతామ్ |  
వాసాయ సర్వే వివిశుః సమేతాః సభాం యథా దేవగణాః సుధర్మామ్ || 36 ||

అనేకనానామృగపక్షిసంకులే విచిత్రపుష్పస్తంబకైర్దుమైః యుతే |  
వనోత్తమే వ్యాలమృగానునాదితే తథా విజప్రుః సుసుఖం జితేంద్రియాః || 37 ||

సురమ్యమాసాద్య తు చిత్రకూటం నదీం చ తాం మాల్యవతీం సుతీర్థామ్ |  
ననంద హృష్టః మృగ పక్షిజుష్టాం జహౌ చ దుఃఖం పురవిప్రవాసాత్ || 38 ||

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే షట్పంచాశః  
సర్గః || 56 ||





# వార్తీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

57. సప్తపంచాశః సర్గః - సుమంత్రోపావర్తనమ్



|| సుమంత్రోపావర్తనమ్ ||

కథయిత్వా సుదుఃఖార్తః సుమంత్రేణ చిరం సహా |  
రామే దక్షిణకూలస్థే జగామ స్వగృహం గుహః || 1 ||

భరద్వాజాభిగమనం ప్రయాగే చ సహసనమ్ |  
ఆగిరేర్గమనం తేషాం తత్రస్థైరభిలక్షితమ్ || 2 ||

అనుజ్ఞాతః సుమంత్రోఽథ యోజయిత్వా హయోత్తమాన్ |  
అయోధ్యామేవ నగలిం ప్రయయౌ గాఢదుర్తనాః || 3 ||

స వనాని సుగంధీని సలితశ్చ సరాంసి చ |  
పశ్యన్నతియయౌ శీఘ్రం గ్రామాణి నగరాణి చ || 4 ||

తతః సాయాహ్నా సమయే తృతీయేఽహని సారథిః |  
అయోధ్యాం సమనువ్రాప్య నిరానందాం దదర్శ హ || 5 ||

స శూన్యామివ నిశ్శబ్దాం దృష్ట్వా పరమదుర్తనాః |  
సుమంత్రశ్చింతయామాస శోకవేగసమాహతః || 6 ||

కచ్చిన్న సగజా సాశ్వా సజనా సజనాధిపా |  
రామసంతాపదుఃఖేన దగ్ధా శోకాగ్నినా పులి || 7 ||

ఇతి చింతాపరః సూతః వాజిభిః శ్రీఘ్రపాతిభిః |  
నగరద్వారమాసాద్య త్వలితః ప్రవివేశ హ || 8 ||

సుమంత్రమభియాంతం తం శతశోఽథ సహస్రశః |  
క్య రామైతి వృచ్ఛంతః సూతమభ్యద్రవన్నరాః || 9 ||

తేషాం శశంస గంగాయామహమాప్యచ్ఛ్య రాఘవమ్ |  
అనుజ్ఞాతో నివృత్తోఽస్తి ధార్మికేణ మహాత్మనా || 10 ||

తే తీర్ణా ఇతి విజ్ఞాయ బాష్పపూర్ణముఖా జనాః |  
అహో భిగితి నిశ్శస్య హ రామైతి చ చుక్రుశుః || 11 ||

శుశ్రావ చ వచస్తేషాం బృందం బృందం చ తిష్ఠతామ్ |  
హతాః స్త ఖలు యే నేహ పశ్యామైతి రాఘవమ్ || 12 ||

దానయజ్ఞవివాహేషు సమాజేషు మహత్సు చ |  
న ద్రక్షామః పునర్జాతు ధార్మికం రామమంతరా || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

57. సప్తపంచాశః సర్గః - సుమంత్రోపావర్తనమ్



కిం సమర్థం జనస్యాస్య కిం ప్రియం కిం సుఖావహమ్ |

ఇతి రామేణ నగరం పితృవత్పరిపాలితమ్ || 14 ||

వాతాయనగతానాం చ స్త్రీణామన్వంతరాపణమ్ |

రామ శోకాభితప్తానాం శుశ్రావ పరిదేవనమ్ || 15 ||

స రాజమార్గమధ్యేన సుమంత్రః పిహితాననః |

యత్ర రాజా దశరథస్తదేవోపయయా గృహమ్ || 16 ||

సోఽవతీర్య రథాచ్ఛీఘ్రం రాజవేశ్య ప్రవిశ్య చ |

కక్ష్మాః సప్తాభిచక్రామ మహా జన సమాకులాః || 17 ||

హర్షైర్విమానైః ప్రాసాదైరవేక్షాథ సమాగతమ్ |

హాహాకారకృతా నారోః రామదర్శనకల్పితాః || 18 ||

ఆయతైర్విమలైర్వైతైః అశ్రువేగపరిప్లుతైః |

అన్యోన్యమభివీక్షంతేఽవ్యక్తమార్తరాః స్త్రియః || 19 ||

తతో దశరథ స్త్రీణాం ప్రాసాదేభ్యస్తతస్తతః |

రామ శోకాభితప్తానాం మందం శుశ్రావ జల్పితమ్ || 20 ||

సహ రామేణ నిర్యాతః వినా రామమిహాగతః |

సూతః కిం నామ కౌసల్యాం శోచంతం ప్రతివక్షతి || 21 ||

యథా చ మన్యే దుర్జీవమేవం న సుకరం ధ్రువమ్ |

ఆచ్ఛిద్య పుత్రే నిర్యాతే కౌసల్యా యత్ర జీవతి || 22 ||

సత్యరూపం తు తద్పాక్యం రాజ్ఞః స్త్రీణాం నిశామయన్ |

ప్రదీప్తమివ శోకేన వివేశ సహసా గృహమ్ || 23 ||

స ప్రవిశ్యాప్తమీం కక్ష్మాం రాజానం దీనమాతురమ్ |

పుత్ర శోక పరిద్యూనమపశ్యత్ పాండరే గృహే || 24 ||

అభిగమ్య తమాసీనం నరేంద్రమభివాద్య చ |

సుమంత్రః రామవచనం యథోక్తం ప్రత్యవేదయత్ || 25 ||

స తూష్ణీమేవ తచ్ఛ్రుత్వా రాజా విభ్రాంతచేతనః |

మూర్ఛితో న్యపతద్భూమౌ రామ శోకాభిపీడితః || 26 ||

తతోఽంతః పురమావిధ్ధం మూర్ఛితే పృథివీపతౌ |

ఉద్భ్రత్య బాహూ చుక్రోశ నృపతౌ పతితే క్షితౌ || 27 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

57. సప్తపంచాశః సర్గః - సుమంత్రోపావర్తనమ్



సుమిత్రయా తు సహితా కౌసల్యా పతితం పతిమ్ |  
ఉత్థాపయామాస తదా వచనం చేదమబ్రవీత్ || 28 ||

ఇమం తస్య మహాభాగ దూతం దుష్కరకారిణః |  
వనవాసాదనుప్రాప్తం కస్తాన్తు ప్రతిభాషసే || 29 ||

అద్యేమమనయం కృత్వా వ్యపత్రపసి రాఘవ |  
ఉత్తిష్ఠ సుకృతం తేఽస్తు శోకే న స్యాత్ సహాయతా || 30 ||

దేవ యస్యా భయాద్రామం నాతుప్యచ్ఛసి సారథిమ్ |  
నేహ తిష్ఠతి కైకేయా విస్తబ్ధం ప్రతిభాష్యతామ్ || 31 ||

సా తథోక్త్వా మహారాజం కౌసల్యా శోకలాలసా |  
ధరణ్యాం నిపపాతాశు బాష్ప విప్లుత భాషిణీ || 32 ||

ఏవం విలపతీం దృష్ట్వా కౌసల్యాం పతితాం భువి |  
పతిం చావేక్ష్య తాః సర్వాః సుస్వరం రురుదుః స్త్రియః || 33 ||

తతస్తమంతః పుర నాదముత్థిత మ్మమీక్ష్య వృద్ధాస్తరుణాశ్చ మానవాః |  
స్త్రియశ్చ సర్వా రురుదుః సమంతతః

పురం తదాసీత్ పునరేవ సంకులమ్ || 34 ||

ఇత్యార్దే శ్రీమద్రామాయణే వార్షికీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సప్తపంచాశః సర్గః || 57 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

58. అష్టపంచాశః సర్గః - రామసందేశాఖ్యానమ్



|| రామసందేశాఖ్యానమ్ ||

ప్రత్యాశ్వస్తః యదా రాజా మోహాత్ ప్రత్యాగతః పునః |  
అథాఽఽజుహావ తం సూతం రామవృత్తాంతకారణాత్ || 1 ||

తదా సూతో మహారాజం కృతాంజలిరుపస్థితః |  
రామమేవానుశోచంతం దుఃఖశోకసమన్వితమ్ || 2 ||

వృద్ధం పరమ సంతప్తం నవగ్రహమివ ద్విపమ్ |  
వినిఃశ్వసంతం ధ్యాయంతమస్వస్థమివ కుంజరమ్ || 3 ||

రాజా తు రజసా ధూతం ధ్వస్తాంగం సముపస్థితమ్ |  
అశ్రుపూర్ణముఖం దీనమువాచ పరమార్తవత్ || 4 ||

కృ ను వత్స్యతి ధర్మాత్మా వృక్ష మూలముపాశ్రితః |  
సోఽత్యంతసుఖితః సూత కిమశిష్యతి రాఘవః || 5 ||

దుఃఖస్యానుచితో దుఃఖం సుమంత్ర శయనోచితః |  
భూమిపాలాత్తజో భూమా శేతే కథమనాథవత్ || 6 ||

యం యాంతమనుయాంతి స్త పదాతిరథకుంజరాః |  
స వత్స్యతి కథం రామః విజనం వనమాశ్రితః || 7 ||

వ్యాలైః మృగైః ఆచరితం కృష్ణసర్పనిషేవితమ్ |  
కథం కుమారౌ వైదేహ్య సార్థం వనముపస్థితౌ || 8 ||

సుకుమార్యా తపస్విన్యా సుమంత్ర సహ సీతయా |  
రాజపుత్రౌ కథం పాదైః అవరుహ్య రథాద్గతౌ || 9 ||

సిద్ధార్థః ఖలు సూత త్వం యేన దృష్టౌ మమాత్తజౌ |  
వనాంతం ప్రవిశంతౌ తౌ అశ్వినావివ మందరమ్ || 10 ||

కిమువాచ వచో రామః కిమువాచ చ లక్ష్మణః |  
సుమంత్ర వనమాసాద్య కిమువాచ చ మైథిలీ || 11 ||

ఆసితం శయితం భుక్తం సూత రామస్య కీర్తయ |  
జీవిష్యామ్యహమేతేన యయాతిరివ సాధుషు || 12 ||

ఇతి సూతో నరేంద్రేణ చోదితః సజ్జమానయా |  
ఉవాచ వాచా రాజానం సబాష్పపరిరభయా || 13 ||

అబ్రవీన్నాం మహారాజ ధర్మమేవానుపాలయన్ |

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

58. అష్టపంచాశః సర్గః - రామసందేశాఖ్యానమ్



అబ్రవీన్నాం మహారాజ ధర్మమేవానుపాలయన్ |  
 అంజలిం రాఘవః కృత్వా శిరసాఽభిప్రణమ్య చ || 14 ||  
 సూత మద్వచనాత్తస్య తాతస్య విదితాత్మనః |  
 శిరసా వందనీయస్య వంద్యో పాదౌ మహాత్మనః || 15 ||  
 సర్వమంతః పురం వాచ్యం సూత మద్వచనాత్త్వయా |  
 ఆరోగ్యమవిశేషేణ యథాఽర్హం చాభివాదనమ్ || 16 ||  
 మాతా చ మమ కౌసల్యా కుశలం చాభివాదనమ్ |  
 అప్రమాదం చ వక్తవ్యా బ్రూయాశ్చైనామిదం వచః || 17 ||  
 ధర్మనిత్యా యథాకాలమగ్నుగారపరా భవ |  
 దేవి దేవస్య పాదౌ చ దేవవత్ పరిపాలయ || 18 ||  
 అభిమానం చ మానం చ త్యక్త్వా వర్తస్య మాతృషు |  
 అనురాజానమార్యాం చ కైకేయీమంబ కారయ || 19 ||  
 కుమారే భరతే వృత్తిర్వర్తితవ్యా చ రాజవత్ |  
 అర్థజ్యేష్ఠా హి రాజానో రాజధర్మమనుస్మర || 20 ||  
 భరతః కుశలం వాచ్యః వాచ్యో మద్వచనేన చ |  
 సర్వాస్వైవ యథాన్యాయం వృత్తిం వర్తస్య మాతృషు || 21 ||  
 వక్తవ్యశ్చ మహాబాహురిక్ష్వాకు కులనందనః |  
 పితరం యౌవరాజ్యస్థో రాజ్యస్థమనుపాలయ || 2 ||  
 అతిక్రాంతవయా రాజా మాస్త్వేనం వ్యవరోరుధః |  
 కుమారరాజ్యే జీవత్వం తస్యైవాజ్ఞాప్రవర్తనాత్ || 23 ||  
 అబ్రవీచ్ఛాపి మాం భూయో భృశమశ్రూణి వర్తయన్ |  
 మాతేవ మమ మాతా తే ద్రష్టవ్యా పుత్రగర్భినీ || 24 ||  
 ఇత్యేవం మాం మహారాజ బృవన్నేవ మహాయశాః |  
 రామః రాజీవ తావ్రూక్షో భృశమశ్రూణ్యవర్తయత్ || 25 ||  
 లక్ష్మణస్తు సుసంక్రుద్ధో నిశ్శ్వసన్ వాక్యమబ్రవీత్ |  
 కేనాయమపరాధేన రాజపుత్రః వివాసితః || 26 ||  
 రాజ్ఞా తు ఖలు కైకేయ్యా లఘుత్వాశ్రిత్య శాసనమ్ |  
 కృతం కార్యమకార్యం వా వయం యేనాభిపీడితాః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

58. అష్టపంచాశః సర్గః - రామసందేశాఖ్యానమ్



యది ప్రవ్రాజితః రామః లోభకారణకారితమ్ |  
వరదాననిమిత్తం వా సర్వథా దుష్కృతం కృతమ్ || 28 ||

ఇదం తావద్యథాకామమీశ్వరస్య కృతే కృతమ్ |  
రామస్య తు పరిత్యాగే న హేతుముపలక్షయే || 29 ||

అసమీక్ష్య సమారబ్ధం విరుద్ధం బుద్ధి లాఘవాత్ |  
జనయిష్యతి సంక్రోశం రాఘవస్య వివాసనమ్ || 31 ||

అహం తావన్ మహారాజే పితృత్వం నోపలక్షయే |  
బ్రాతా భర్తా చ బంధుశ్చ పితా చ మమ రాఘవః || 32 ||

సర్వలోకప్రియం త్వక్త్వా సర్వలోకహితే రతమ్ |  
సర్వలోకోఽనురజ్యేత కథం త్వాఽనేన కర్తవీణా || 33 ||

సర్వప్రజాభిరామం హి రామం ప్రవ్రాజ్య ధార్మికమ్ |  
సర్వలోకం విరుధ్యేమం కథం రాజా భవిష్యసి || 35 ||

జానకీ తు మహారాజ నిఃశ్వసంతీ మనస్వినీ |  
భూతోపహతచిత్తేవ విష్ణితా విస్మితా స్థితా || 36 ||

అదృష్ట పూర్వ వ్యసనా రాజ పుత్రీ యశస్వినీ |  
తేన దుఃఖేన రుదతీ నైవ మాం కించిదబ్రవీత్ || 37 ||

ఉద్వీక్షమాణా భర్తారం ముఖేన పరిశుష్యతా |  
ముమోచ సహసా బాష్పం మాం ప్రయాంతముదీక్ష సా || 38 ||

తద్దైవ రామోఽశ్రు ముఖః కృతాంజలిః స్థితోఽభవల్లక్ష్మణబాహు పాలితః |  
తద్దైవ సీతా రుదతీ తపస్వినీ నిలిక్షతే రాజరథం తద్దైవ మామ్ || 39 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అష్టపంచాశః సర్గః || 58 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

59. ఏకోనషష్ఠితమః సర్గః - దశరథవిలాపః



|| దశరథవిలాపః ||

మమ త్వశ్చా నివృత్తస్య న ప్రావర్తంత వర్తని |  
ఉష్ణమశ్రు విముంచంతః రామే సంప్రస్థితే వనమ్ || 1 ||

ఉభాభ్యాం రాజ పుత్రాభ్యామథ కృత్వాఽహమంజలిమ్ |  
ప్రస్థితః రథమాస్థాయ తద్ధుఃఖమపి ధారయన్ || 2 ||

గుహాన సార్థం తతైవ స్థితోఽస్మి దివసాన్ బహూన్ |  
ఆశయా యది మాం రామః పునః శబ్దాపయేదితి || 3 ||

విషయే తే మహారాజ రామవ్యసనకల్పితాః |  
అపి వృక్షాః పరిష్కానః సపుష్పాంకుర కోరకాః || 4 ||

ఉపతప్తాదకా నద్యః పల్వలాని సరాంసి చ |  
పరిశుష్కపలాశాని వనాన్యుపవనాని చ || 5 ||

న చ సర్పంతి సత్త్వాని వ్యాలా న ప్రసరంతి చ |  
రామ శోకాభిభూతం తన్నిష్కాజమభవద్వనమ్ || 6 ||

లీన పుష్కరపత్రాశ్చ నరేంద్ర కలుషోదకాః |  
సంతప్త పద్మాః పద్మినోః లీనమీనవిహంగమాః || 7 ||

జలజాని చ పుష్పాణి మాల్యాని స్థలజాని చ |  
నాద్య భాంత్వల్పగంధీని ఫలాని చ యథాపురమ్ || 8 ||

అత్రోద్యానాని శూన్యాని ప్రలీనవిహగాని చ |  
న చాభిరామానారామాన్ పశ్యామి మనుజర్షభ || 9 ||

ప్రవిశంతమయోధ్యాం మాం న కశ్చేదభినందతి |  
నరా రామమపశ్యంతర్నిశ్యసంతి ముహుర్ముహుః || 10 ||

దేవ రాజరథం దృష్ట్వా వినా రామమిహాగతమ్ |  
దుఃఖాదశ్రుముఖః సర్వో రాజమార్గగతో జనః || 11 ||

హర్షైః విమానైః ప్రాసాదైః అవేక్ష్య రథమాగతమ్ |  
హాహాకారకృతా నారోః రామాదర్శన కల్పితాః || 12 ||

ఆయతైః విమలైర్వైతైః అశ్రువేగపరిష్టుతైః |  
అన్యోన్యమభివీక్షంతే వ్యక్తమార్తతరాః స్త్రియః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-

## 59. ఏకోనషష్ఠితమః సర్గః - దశరథవిలాపః

నామిత్రాణాం న మిత్రాణాముదాసీన జనస్య చ |  
 అహమార్తతయా కంచిత విశేషముపలక్షయే || 14 ||  
 అప్రహృష్ట మనుష్యా చ దీననాగతురంగమా |  
 ఆర్తస్వరపరిష్టానా వినిశ్యసితనిస్వనా || 15 ||  
 నిరానందా మహారాజ రామ ప్రవ్రాజనాతురా |  
 కౌసల్యా పుత్రహీనేవ అయోధ్యా ప్రతిభాతి మా || 16 ||  
 సూతస్య వచనం శ్రుత్వా వాచా పరమదీనయా |  
 బాష్పాపహతయా రాజా తం సూతమిదమబ్రవీత్ || 17 ||  
 కైకేయ్యా వినియుక్తేన పాపాభిజన భావయా |  
 మయా న మంత్రకుశలైః వృద్ధైః సహ సమర్థితమ్ || 18 ||  
 న సుహృద్భిర్న చామాత్మైః మంత్రయిత్యా చ నైగమైః |  
 మయాఽయమర్థః సమ్నోహాత్ స్త్రీ హేతోః సహసా కృతః || 19 ||  
 భవితవ్యతయా నూనమిదం వా వ్యసనం మహాత్ |  
 కులస్యాస్య వినాశాయ ప్రాప్తం సూత యద్యచ్ఛయా || 20 ||  
 సూత యద్యస్తి తే కించిత్ మయా తు సుకృతం కృతమ్ |  
 త్వం ప్రాపయాశు మాం రామం ప్రాణాః సంత్యరయంతి మామ్ || 21 ||  
 యద్యద్యాపి మమైవాజ్ఞా నివర్తయతు రాఘవమ్ |  
 న శక్యామి వినా రామం ముహూర్తమపి జీవితమ్ || 22 ||  
 అథవాఽపి మహాబాహుర్గతో దూరం భవిష్యతి |  
 మామేవ రథమారోప్య శీఘ్రం రామాయ దర్శయ || 24 ||  
 వృత్తదంష్ట్రో మహేష్వాసః క్వాసౌ లక్ష్మణపూర్వజః |  
 యది జీవామి సాధ్యేనం పశ్యేయం సీతయా సహ || 25 ||  
 లోహితాక్షం మహాబాహుమాముక్త మణికుండలమ్ |  
 రామం యది న పశ్యాయం గమిష్యామి యమ క్షయమ్ || 26 ||  
 అతో ను కిం దుఃఖతరం యోఽహమిక్ష్వాకునందనమ్ |  
 ఇమామవస్థామాపన్నో నేహ పశ్యామి రాఘవమ్ || 27 ||  
 హా రామ రామానుజ హా హా వైదేహి తపస్వినీ |  
 న మాం జానీత దుఃఖేన మ్రియమాణమనాథవత్ || 28 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



59. ఏకోనషష్ఠితమః సర్గః - దశరథవిలాపః

స తేన రాజా దుఃఖేన భృశమర్చితచేతనః |  
 అవగాఢః సుదుష్పారం శోకసాగమబ్రవీత్ || 28 ||  
 రామశోకమహాభోగః సీతావిరహపారగః |  
 శ్వసితోర్తిమహావర్తౌ బాష్పఫేనజలావిలః || 29 ||  
 బాహువిక్షేపమీనాఘో విక్రందితమహాస్వనః |  
 ప్రకీర్ణకేశశైవాలః కైకేయీవడవాముఖః || 30 ||  
 మమాశ్రువేగప్రభవః కుబ్జావాక్యమహాగ్రహః |  
 వరవేలో నృశంసాయాః రామప్రవ్రాజనాయతః || 31 ||  
 యస్మిన్ బత నిమగ్నోఽహం కౌసల్యే రాఘవం వినా |  
 దుస్తరః జీవతా దేవి మయాఽయం శోకసాగరః || 32 ||  
 అశోభనం యోఽహమిహాద్య రాఘవమ్  
 దిదృక్షమాణో న లభే సలక్ష్మణమ్-  
 -ఇతీవ రాజా విలపన్ మహాయశః  
 పసాత తూర్ణం శయనే స మూర్ఛితః || 33 ||  
 ఇతి విలపతి పార్థివే ప్రణష్టే కరుణతరం ద్విగుణం చ రామహేతోః |  
 వచనమనునిశమ్య తస్య దేవీ భయమగమత్ పునరేవ రామమాతా || 34 ||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 ఏకోనషష్ఠితమః సర్గః || 59 ||





# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



60. షష్ఠితమః సర్గః - కౌసల్యాసమాశ్వాసనమ్

|| కౌసల్యాసమాశ్వాసనమ్ ||

తతః భూతోపసృష్టేవ వేపమానా పునః పునః |  
 ధరణ్యాం గత సత్త్వేవ కౌసల్యా సూతమబ్రవీత్ || 1 ||

నయ మాం యత్ర కాకుత్స్థః సీతా యత్ర చ లక్ష్మణః |  
 తాన్ వినా క్షణమప్యత్ర జీవితుం నోత్సహే హ్యహమ్ || 2 ||

నివర్తయ రథం శీఘ్రం దండకాన్నయ మామపి |  
 అథ తాన్నానుగచ్ఛామి గమిష్యామి యమక్షయమ్ || 3 ||

బాష్ప వేగోపహతయా స వాచా సజ్జమానయా |  
 ఇదమాశ్వాసయన్ దేవీం సూతః ప్రాంజలిరబ్రవీత్ || 4 ||

త్యజ శోకం చ మోహం చ సంభ్రమం దుఃఖజం తథా |  
 వ్యవధూయ చ సంతాపం వనే వత్స్యతి రాఘవః || 5 ||

లక్ష్మణశ్చాపి రామస్య పాదౌ పరిచరన్ వనే |  
 ఆరాధయతి ధర్మజ్ఞః పరలోకం జితేంద్రియః || 6 ||

విజనేఽపి వనే సీతా వాసం ప్రాప్య గృహేష్యివ |  
 విస్రంభం లభతేఽభీతా రామే సంన్యస్తమానసా || 7 ||

నాస్యా దైన్యం కృతం కించిత్ సుసూక్ష్మమపి లక్ష్మతే |  
 ఉచితేవ ప్రవాసానాం వైదేహీ ప్రతిభాతి మా || 8 ||

నగరోపవనం గత్వా యథా స్మరమతే పురా |  
 తథైవ రమతే సీతా నిర్జనేషు వనేష్యపి || 9 ||

బాలేవ రమతే సీతా బాలచంద్రనిభాననా |  
 రామా రామే హృదినాత్తా విజనేఽపి వనే సతీ || 10 ||

తద్గతం హృదయం హ్యస్యాస్తదభీనం చ జీవితమ్ |  
 అయోధ్యాఽపి భవేత్తస్యాః రామహీనా తథా వనమ్ || 11 ||

పరి పృచ్ఛతి వైదేహీ గ్రామాంశ్చ నగరాణి చ |  
 గతిం దృష్ట్వా నదీనాం చ పాదపాన్ వివిధానపి || 12 ||

రామం హి లక్ష్మణం వాఽపి పృష్ట్వా జానాతి జానకీ |  
 అయోధ్యాక్రోశమాత్రే తు విహారమివ సంశ్రితా || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



60. షష్ఠితమః సర్గః - కౌసల్యాసమాశ్వాసనమ్

ఇదమేవ స్మరామ్యస్యాః సహసైవోపజల్పితమ్ |  
కైకేయీసంశ్రితం వాక్యం నేదానీం ప్రతిభాతి మా || 14 ||

ధ్వంసయిత్వా తు తద్వాక్యం ప్రమాదాత్పర్యుపస్థితమ్ |  
హ్లాదనం వచనం సూతో దేవ్యా మధురమబ్రవీత్ || 15 ||

అధ్వనా వాత వేగేన సంభ్రమేణాతపేన చ |  
న విగచ్ఛతి వైదేహ్యశ్చంద్రాంశు సదృశే ప్రభా || 16 ||

సదృశం శతపత్రస్య పూర్ణ చంద్రోపమ ప్రభమ్ |  
వదనం తద్వదాన్యాయాః వైదేహ్య న వికంపతే || 17 ||

అలక్తరసరక్తాభౌ అలక్తరసవర్జితా |  
అద్యాపి చరణౌ తస్యాః పద్మకోశసమప్రభా || 18 ||

నూపురోద్ధుప్త హేలేవ ఖేలం గచ్ఛతి భామినీ |  
ఇదానీమపి వైదేహీ తద్రాగాన్వస్తభూషణా || 19 ||

గజం వా వీక్ష్య సింహం వా వ్యాఘ్రం వా వనమాశ్రితా |  
నాహారయతి సంత్రాసం బాహూ రామస్య సంశ్రితా || 20 ||

న శోచ్యాస్తే న చాత్మానః శోచ్యో నాపి జనాధిపః |  
ఇదం హి చరితం లోకే ప్రతిష్ఠాస్యతి శాశ్వతమ్ || 21 ||

విధూయ శోకం పరిహృష్టమానసా మహర్షియాతే పథి సువ్యవస్థితాః |  
వనే రతా వన్యఫలాశనాః పితుః శుభాం ప్రతిజ్ఞాం పరిపాలయంతి తే || 22 ||

తథాఽపి సూతేన సుయుక్తవాదినా నివార్యమాణా సుత శోకకర్మితా |  
న చైవ దేవీ విరరామ కూజితా త్ప్రియేతి పుత్రేతి చ రాఘవేతి చ || 23 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే షష్ఠితమః  
సర్గః || 60 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 61. ఏకషష్ఠితమః సర్గః - కౌసల్యపాలంభః



|| కౌసల్యపాలంభః ||

వనం గతే ధర్మపరే రామే రమయతాం వరే |  
కౌసల్యా రుదతీ స్వార్తా భర్తారమిదమబ్రవీత్ || 1 ||  
యద్యపి త్రిషు లోకేషు ప్రథితం తే మయద్యశః |  
సానుక్రోశో వదాన్యశ్చ ప్రియవాదీ చ రాఘవః || 2 ||  
కథం నరవరశ్రేష్ఠ పుత్రౌ తౌ సహ సీతయా |  
దుఃఖితౌ సుఖసంవృద్ధౌ వనే దుఃఖం సహిష్యతః || 3 ||  
సా నూనం తరుణీ శ్యామా సుకుమారీ సుఖోచితా |  
కథముష్ణం చ శీతం చ మైథిలీ ప్రసహిష్యతే || 4 ||  
భుక్త్వాఽశనం విశాలాక్షీ సూపదం శాన్వితం శుభమ్ |  
వన్యం నైవారమాహారం కథం సీతోపభోక్ష్వతే || 5 ||  
గీతవాదిత్రనిర్ఘోషం శ్రుత్వా శుభమనిందితా |  
కథం క్రవ్యాదసింహానాం శబ్దం శ్రోష్యత్యశోభనమ్ || 6 ||  
మహేంద్రధ్వజసంకాశః క్వ ను శేతే మహాభుజః |  
భుజం పరిఘసంకాశముపధాయ మహాబలః || 7 ||  
పద్మవర్ణం సుకేశాంతం పద్మ నిశ్శ్వాసముత్తమమ్ |  
కదా ద్రక్ష్యామి రామస్య వదనం పుష్కరేక్షణమ్ || 8 ||  
వజ్రసారమయం నూనం హృదయం మే న సంశయః |  
అపశ్యంత్యా న తం యద్వై ఫలతీదం సహస్రధా || 9 ||  
యత్త్వయాఽకరుణం కర్త వ్యపోహ్యా మమ బాంధవాః |  
నిరస్తాః పరిధావంతి సుఖార్హః కృపణా వనే || 10 ||  
యది పంచదశే వర్షే రాఘవః పునరేష్యతి |  
జహ్యద్రాజ్యం చ కోశం చ భరతో నోపలక్షయతే || 11 ||  
భోజయంతి కిల శ్రాద్ధే కేచిత్స్వానేవ బాంధవాన్ |  
తతః పశ్చాత్సమీక్షంతే కృతకార్యా ద్విజర్షభాన్ || 12 ||  
తత్ర యే గుణవంతశ్చ విద్వాంసశ్చ ద్విజాతయః |  
న పశ్చాత్తేఽభిమన్యంతే సుధామపి సురోపమాః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 61. ఏకషష్ఠితమః సర్గః - కౌసల్యపాలంభః

బ్రాహ్మణేషుపి తృప్తేషు పశ్చాద్భక్తుం ద్విజర్షభాః |  
 నాభ్యుపైతుమలం ప్రాజ్ఞాః శృంగచ్ఛేదమివర్షభాః || 14 ||  
 ఏవం కనీయసా బ్రాత్రా భుక్తుం రాజ్యం విశాంపతే |  
 బ్రాతా జ్యేష్ఠో వరిష్ఠశ్చ కిమర్థం నావమంస్యతే || 15 ||  
 న పరేణాహృతం భక్తుం వ్యాఘ్రుః ఖాదితుమిచ్ఛతి |  
 ఏవమేతన్నరవ్యాఘ్రుః పరలీఢం న మన్యతే || 16 ||  
 హవిరాజ్యం పురోడాశాః కుశా యూపాశ్చ ఖాదిరాః |  
 నైతాని యాతయామాని కుర్వంతి పునరధ్వరే || 17 ||  
 తథా హ్యత్తమిదం రాజ్యం హృతసారాం సురామివ |  
 నాభిమంతుమలం రామర్షష్ట సోమమివాధ్వరమ్ || 18 ||  
 నైవం విధమసత్కారం రాఘవో మర్షయిష్యతి |  
 బలవానివ శార్దూలో వాలధేరభిమర్షనమ్ || 19 ||  
 నైతస్య సహితా లోకాః భయం కుర్వ్యుర్మహమ్భుధే |  
 అధర్మం త్విహ ధర్మాత్కా లోకం ధర్మేణ యోజయేత్ || 20 ||  
 నన్యసౌ కాంచనైర్భాణైర్మహవీర్యో మహాభుజః |  
 యుగాంత ఇవ భూతాని సాగరానపి నిర్దహేత్ || 21 ||  
 స తాదృశః సింహబలో వృషభాక్షో నరర్షభః |  
 స్వయమేవ హతః పిత్రా జలజేనాత్మజో యథా || 22 ||  
 ద్విజాతిచరితో ధర్మః శాస్త్రదృష్టః సనాతనః |  
 యది తే ధర్మనిరతే త్వయా పుత్రే నివాసితే || 23 ||  
 గతిరేకా పతిర్నార్యా ద్వితీయా గతిరాత్మజః |  
 తృతీయా జ్ఞాతయో రాజన్ చతుర్థి నేహ విద్యతే || 24 ||  
 తత్ర త్వం చైవ మే నాస్తి రామశ్చ వనమాశ్రితః |  
 న వనం గంతుమిచ్ఛామి సర్వథా నిహతా త్వయా || 25 ||  
 హతం త్వయా రాజ్యమిదం సరాష్ట్ర మ్ముతస్తథాఽఽత్కా సహ మంత్రిభిశ్చ |  
 హతా సపుత్రాఽస్తి హతాశ్చ పౌరాః సుతశ్చ భార్యా చ తవ ప్రహృష్టా || 26 ||  
 ఇమాం గిరం దారుణశబ్దసంశ్రితా మ్నిశమ్య రాజాఽపి ముమోహ దుఃఖితః |  
 తతః స శోకం ప్రవివేశ పార్థివః స్వదుష్కృతం చాపి పునస్తదా స్మరన్ || 27 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ఏకషష్ఠితమః  
 సర్గః || 61 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 62. ద్విషష్టితమః సర్గః - కౌసల్యాప్రసాదనమ్



|| కౌసల్యాప్రసాదనమ్ ||

ఏవం తు క్రుద్ధయా రాజా రామమాత్రా సశోకయా |  
 శ్రావితః పరుషం వాక్యం చింతయామాస దుఃఖితః || 1 ||  
 చింతయిత్వా స చ నృపో ముమోహ వ్యాకులేంద్రియః |  
 అథ దీర్ఘేణ కాలేన సంజ్ఞామాప పరంతపః || 2 ||  
 స సంజ్ఞాముపలభ్యైవ దీర్ఘముష్ణం చ నిశ్చసన్ |  
 కౌసల్యాం పార్శ్వతో దృష్ట్వా పునశ్చింతాముపాగమత్ || 3 ||  
 తస్య చింతయమానస్య ప్రత్యభాత్ కర్తృ దుష్కృతమ్ |  
 యదనేన కృతం పూర్వమజ్ఞానాచ్ఛబ్ద వేధినా || 4 ||  
 అమనాస్తేన శోకేన రామశోకేన చ ప్రభుః |  
 ద్వాభ్యామపి మహారాజః శోకాభ్యామన్వతప్యత || 5 ||  
 దహ్యమానః సశోకాభ్యాం కౌసల్యామాహ భూపతిః |  
 వేపమానోఽంజలిం కృత్వా ప్రసాదర్థమవాఙ్ముఖః || 6 ||  
 ప్రసాదయే త్వాం కౌసల్యే రచితోఽయం మయాఽంజలిః |  
 వత్సలా చాన్యశంసా చ త్వం హి నిత్యం పరేష్యపి || 7 ||  
 భర్తా తు ఖలు నారీణాం గుణవాన్నిర్గుణోఽపి వా |  
 ధర్మం విమృశమానానాం ప్రత్యక్షం దేవి దైవతమ్ || 8 ||  
 సా త్వం ధర్మపరా నిత్యం దృష్ట లోక పరావర |  
 నార్హసే విప్రీయం వక్తుం దుఃఖితాఽపి సుదుఃఖితమ్ || 9 ||  
 తద్వాక్యం కరుణం రాజ్ఞః శ్రుత్వా దీనస్య భాషితమ్ |  
 కౌసల్యా వ్యసృజద్భాష్యం ప్రణాలీవ నవోదకమ్ || 10 ||  
 స మూర్ఛి బద్ధ్వా రుదతీ రాజ్ఞః పద్మమివాంజలిమ్ |  
 సంభ్రమాదబ్రవీత్ తస్తా త్వరమాణాక్షరం వచః || 11 ||  
 ప్రసీద శిరసా యాచే భూమౌ నితతితాఽస్మి తే |  
 యాచితాఽస్మి హతా దేవ హంతవ్యాఽహం న హి త్వయా || 12 ||  
 నైషా హి సా స్త్రీ భవతి శ్లాఘనీయేన భీమతా |  
 ఉభయోః లోకయోః వీర పత్యాయా సంప్రసాద్యతే || 13 ||  
 జానామి ధర్మం ధర్మజ్ఞ త్వాం జానే సత్యవాదినమ్ |  
 పుత్రశోకార్తయా తత్తు మయా కిమపి భాషితమ్ || 14 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 62. ద్విషష్ఠితమః సర్గః - కౌసల్యాప్రసాదనమ్

శోకో నాశయతే ధైర్యం శోకో నాశయతే శ్రుతమ్ |  
శోకో నాశయతే సర్వం నాస్తి శోకసమః రిపుః || 15 ||

శక్యమాపతితః సోఢుం ప్రహరః రిపుహస్తతః |  
సోఢుమాపతితః శోకః సుసూక్ష్మైఽపి న శక్యతే || 16 ||

వనవాసాయ రామస్య పంచరాత్రోఽద్య గణ్యతే |  
యః శోకహతహర్షాయాః పంచవర్షోపమః మమ || 17 ||

తం హి చింతయమానాయాః శోకోఽయం హృది వర్ధతే |  
నదీనామివ వేగేన సముద్రసలిలం మహత్ || 18 ||

ఏవం హి కథయంత్యాస్తు కౌసల్యాయాః శుభం వచః |  
మందరశ్చిరభూత్సార్యో రజనీ చాభ్యవర్తత || 19 ||

తథ ప్రహ్లాదితః వాక్యైర్ధైర్యా కౌసల్యయా నృపః | [ప్రసాదితో]  
శోకేన చ సమాక్రాంతర్షిద్రాయా వశమేయివాన్ || 20 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
ద్విషష్ఠితమః సర్గః ||62 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



63. త్రిషష్టితమః సర్గః - ఋషికుమారవధాఖ్యానమ్

**|| ఋషికుమారవధాఖ్యానమ్ ||**

ప్రతిబుద్ధో ముహుర్తేన శోకోపహత చేతనః |

అథ రాజా దశరథః సచింతామభ్యపద్యత || 1 ||

రామ లక్ష్మణయోశ్చైవ వివాసాద్వాసవోపమమ్ |

ఆవివేశోపసర్గస్తం తమః సూర్యమివాసురమ్ || 2 ||

సభార్యే నిర్గతే రామే కౌసల్యాం కోసలేశ్వరః |

వివక్షురసితాపాంగాం స్తుత్వా దుష్కృతమాత్మనః || 3 ||

స రాజా రజనీం షష్ఠీం రామే ప్రవ్రాజితే వనమ్ |

అర్ధరాత్రే దశరథః సంస్మరన్ దుష్కృతం కృతమ్ || 4 ||

స రాజా పుత్రశోకార్తః స్తుత్వా దుష్కృతమాత్మనః |

కౌసల్యాం పుత్ర శోకార్తామిదం వచనమబ్రవీత్ || 5 ||

యదాచరతి కళ్యాణీ శుభం వా యది వాఽశుభమ్ |

తదేవ లభతే భద్రే కర్తా కర్తజమాత్మనః || 6 ||

గురు లాఘవమర్థానామారంభే కర్తృణాం ఫలమ్ |

దోషం వా యో న జానాతి స బాలైతి హోచ్యతే || 7 ||

కశ్చిదామ్రవణం ఛిత్త్వా పలాశాంశ్చ నిషించతి |

పుష్పం దృష్ట్వా ఫలే గృద్ధుః స శోచతి ఫలాగమే || 8 ||

అవిజ్ఞాయ ఫలం యో హి కర్త త్వేవానుధావతి |

స శోచేత్ఫలవేలాయాం యథా కింశుకసేచకః || 9 ||

సోఽహమామ్రవణం ఛిత్త్వా పలాశాంశ్చ న్యషేచయమ్ |

రామం ఫలాగమే త్యక్త్వా పశ్చాచ్ఛోచామి దుర్మతిః || 10 ||

లబ్ధశబ్దేన కౌసల్యే కుమారేణ ధనుష్కతా |

కుమారః శబ్దవేధితి మయా పాపమిదం కృతమ్ || 11 ||

తదిదం మేఽనుసంప్రాప్తం దేవి దుఃఖం స్వయం కృతమ్ |

సమ్నోహాదిహ బాలేన యథా స్యాద్భక్తితం విషమ్ || 12 ||

యథాఽన్యః పురుషః కశ్చిత్ఫలాశైర్తోహితో భవేత్ |

ఏవం మమాఽప్యవిజ్ఞాతం శబ్ద వేధ్యమయం ఫలమ్ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

63. త్రిషష్టితమః సర్గః - ఋషికుమారవధాఖ్యానమ్



దేవ్యనూథా త్వమభవో యువరాజో భవామ్యహమ్ |  
తతః ప్రావృడనుప్రాప్తా మదకామవివర్ధినీ || 14 ||

ఉపాస్యహి రసాన్ భామాన్ తప్త్యా చ జగదంశుభిః |  
పరేతాచరితాం భీమాం రవిరావిశతే దిశమ్ || 15 ||

ఉష్ణమంతర్గధే సద్యః స్నిగ్ధా దదృశిరే ఘనాః |  
తతః జహృషిరే సర్వే భేకసారంగబర్హణః || 16 ||

క్లిన్నపక్షోత్తరాః స్నాతాః కృచ్ఛాదివ పతత్రిణః |  
వృష్టివాతావధూతాగ్రాన్ పాదపానభిషేదిరే || 17 ||

పతితేనాంభసాఽఽచ్ఛన్నః పతమానేన చాసకృత్ |  
ఆబభౌ మత్తసారస్థస్తోయ రాశిరివాచలః || 18 ||

పాండురారుణవర్ణాని స్తూతాంసి విమలాన్యపి |  
సుస్రువుర్నిలిధాతుభ్యః సభస్త్వాని భుజంగవత్ || 19 ||

తస్త్విన్నతిసుఖే కాలే ధనుష్కానిషుమాన్ రథి |  
వ్యాయామకృతసంకల్పః సరయామన్యగాం నదీమ్ || 20 ||

నిపానే మహిషం రాత్రౌ గజం వాఽభ్యాగతం నదీమ్ |  
అన్యం వా శ్వాపదం కంచిత్ జిఘాంసురజితేంద్రియః || 21 ||

అథాంధకారే త్వశ్రౌషం జలే కుంభస్య పర్యతః |  
అచక్షుర్విషయే ఘోషం వారణస్యేవ నర్దతః || 22 ||

తతోఽహం శరముద్భృత్య దీప్తమాశీవిషోపమమ్ |  
శబ్దం ప్రతి గజప్రేష్పూరభిలక్ష్మ త్వపాతయమ్ || 23 ||

అముంచం నిశితం బాణమహమాశీవిషోపమమ్ |  
తత్ర వాగుషసి వ్యక్తా ప్రాదురాసీద్వనౌకసః || 24 ||

హాహేతి పతతస్తోయే బాణాభిహతమర్త్వణః |  
తస్త్విన్విపతితే బాణే వాగభూత్తత్ర మానుషీ || 25 ||

కథమస్తద్విధే శస్త్రం నిపతేత్తు తపస్విని |  
ప్రవివిక్తాం నదీం రాత్రౌ ఉదాహరోఽహమాగతః |

ఇషుణాఽభిహతః కేన కస్య వా కిం కృతం మయా || 26 || మరనధ్ అమర్



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



63. త్రిషష్టితమః సర్గః - ఋషికుమారవధాఖ్యానమ్

ఋషేర్హి న్యస్త దండస్య వనే వన్యేన జీవతః |

కథం ను శస్త్రేణ వధో మద్విధస్య విధీయతే || 27 ||

జటాభారధరస్యైవ వల్మలాజినవాససః |

కో వధేన మమార్థ స్యాత్ కిం వాఽస్యాపకృతం మయా || 28 ||

ఏవం నిష్ఫలమారబ్ధం కేవలానర్థసంహితమ్ |

న కశ్చిత్ సాధు మన్యేత యథైవ గురుతల్పగమ్ || 29 ||

నహం తథాఽనుశోచామి జీవిత క్షయమాత్మనః |

మాతరం పితరం చోభౌ అనుశోచామి మద్విధే || 30 ||

తదేతన్నిధునం వృద్ధం చిరకాలభృతం మయా |

మయి పంచత్వమాపన్నే కాం వృత్తిం వర్తయిష్యతి || 31 ||

వృద్ధౌ చ మాతా పితరౌ అహం చైకేషుణా హతః |

కేన స్త నిహతాః సర్వే సుబాలేనాకృతాత్మనా || 32 ||

తాం గిరం కరుణాం శ్రుత్వా మమ ధర్మానుకాంక్షిణః |

కరాభ్యాం సశరం చాపం వృథితస్యాపతద్భువి || 33 ||

తస్యాహం కరుణం శ్రుత్వా నిశి లాలపతో బహు |

సంభ్రాంతః శోకవేగేన భృశమాసం విచేతనః || 34 ||

తం దేశమహమాగమ్య దీన సత్త్వః సుదుర్జనాః |

అపశ్యమిషుణా తీరే సరయూస్తాపసం హతమ్ || 35 ||

అవకీర్ణజటాభారం ప్రవిధ్ధకలశోదకమ్ |

స మాముద్విక్ష్ నేత్రాభ్యాం త్రస్తమస్పస్తచేతసమ్ || 36 ||

ఇత్యువాచ తతః క్రూరం దిధక్ష్మివ తేజసా |

కిం తవాపకృతం రాజన్ వనే నివసతా మయా || 37 ||

జిహీర్షురంభో గుర్వర్థం యదహం తాడితస్త్వయా |

ఏకేన ఖలు బాణేన మర్కణ్యభిహతే మయి || 38 ||

ద్వావంధౌ నిహతౌ వృద్ధౌ మాతా జనయితా చ మే |

తౌ కథం దుర్బలావంధౌ మత్ప్రతీక్షౌ పిపాసితౌ || 39 ||

చిరమాశాకృతాం తృష్ణాం కష్టాం సంధారయిష్యతః |

న నూనం తపసో వాఽస్తి ఫలయోగః శ్రుతస్య వా || 40 || అమరనధ్ అమర్



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



63. త్రిషష్టితమః సర్గః - ఋషికుమారవధాఖ్యానమ్

పితా యన్తాం న జానాతి శయానం పతితం భువి |

జానన్మపి చ కిం కుర్యాదశక్తిరపరిక్రమః || 41 ||

భిద్యమానమివాశక్తస్తాతుమన్యో నగో నగమ్ |

పితుస్త్వమేవ మే గత్వా శీఘ్రమాచక్ష్య రాఘవ || 42 ||

న త్వామనుదహేత్ క్రుద్ధో వనం వహ్నిరివైభితః |

ఇయమేకపదీ రాజన్ యతః మే పితురాశ్రమః || 43 ||

తం ప్రసాదయ గత్వా త్వం న త్వాం స కుపితః శపేత్ |

విశల్యం కురు మాం రాజన్ మర్త్య మే నిశితః శరః || 44 ||

రుణద్ధి మృదుసోత్సేధం తీరమంబు రయో యథా |

సశల్యః క్లిశ్యతే ప్రాణైర్విశల్యో వినశిష్యతి || 45 ||

ఇతి మామవిశచ్చింతా తస్య శల్యాపకర్షణే |

దుఃఖితస్య చ దీనస్య మమ శోకాతురస్య చ || 46 ||

లక్షయామాస హృదయే చింతాం మునిసుతస్తదా |

తామ్యమానః స మాం కృచ్ఛాదువాచ పరమార్తవత్ || 47 ||

సీదమానో వివృత్తాంగో వేష్టమానో గతః క్షయమ్ |

సంస్తభ్య శోకం ధైర్యేణ స్థిరచిత్తో భవామ్యహమ్ || 48 ||

బ్రహ్మహత్యాకృతం పాపం హృదయాదపనీయతామ్ |

న ద్విజాతిరహం రాజన్ మాభూత్తే మనసో వ్యథా || 49 ||

శూద్రాయామస్మి వైశ్యేన జాతః జనపదాభిప |

ఇతీవ వదతః కృచ్ఛాత్ బాణాభిహతమర్తణః || 50 ||

విఘూర్ణతో విచేష్టస్య వేపమానస్య భూతలే |

తస్యత్వానమ్యమానస్య తం బాణమహముద్ధరమ్ || 51 ||

జలార్తగాత్రం తు విలప్య కృచ్ఛ్యా త్తర్కవ్రణం సంతతముచ్ఛ్వసంతమ్ |

తతః సరయ్యాం తమహం శయాన మ్పమీక్ష్వ భద్రేఽస్మి భృశం విషణ్ణః || 52 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే త్రిషష్టితమః

సర్గః || 63 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



64. చతుఃషష్ఠితమః సర్గః - దశరథదిష్టాంతః

|| దశరథదిష్టాంతః ||

వధమప్రతిరూపం తు మహర్షేస్తస్య రాఘవః |

విలపన్నేవ ధర్మాత్మా కౌసల్యాం పునరబ్రవీత్ || 1 ||

తదజ్ఞానాన్తహత్పాపం కృత్వాహం సంకులేంద్రియః |

ఏకస్త్వచింతయం బుద్ధ్యా కథం ను సుకృతం భవేత్ || 2 ||

తతస్తం ఘటమాదయ పూర్ణం పరమవారిణా |

ఆశ్రమం తమహం ప్రాప్య యథాఖ్యాతపథం గతః || 3 ||

తత్రాహం దుర్బలావంధౌ వృద్ధావపరిణాయకౌ |

అపశ్యం తస్య పితరౌ లూనపక్షావివ ద్విజౌ || 4 ||

తన్నిమిత్రాభిరాసీనౌ కథాభిరపరిక్రమౌ |

తామాశాం మత్యతే హీనౌ ఉదాసీనావనాథవత్ || 5 ||

శోకోపహతచిత్తశ్చ భయసంత్రస్తచేతనః |

తచ్ఛాశ్రమపదం గత్వా భూయః శోకమహం గతః || 6 ||

పదశబ్దం తు మే శ్రుత్వా మునిర్వాక్యమభాషత |

కిం చిరాయసి మే పుత్ర పానీయం క్షిప్రమానయ || 7 ||

యన్నిమిత్రమిదం తాత సలిలే క్రీడితం త్వయా |

ఉత్కంఠితా తే మాతేయం ప్రవిశ క్షిప్రమాశ్రమమ్ || 8 ||

యద్వ్యలీకం కృతం పుత్ర మాత్రా తే యది వా మయా |

న తన్ననసి కర్తవ్యం త్వయా తాత తపస్వినా || 9 ||

త్వం గతిస్త్వగతీనాం చ చక్షుస్త్వం హీనచక్షుషామ్ |

సమాసక్తాస్త్వయి ప్రాణాః కిం త్వం నో నాభిభాషసే || 10 ||

మునిమవ్యక్తయా వాచా తమహం సజ్జమానయా |

హీనవ్యంజనయా ప్రేక్ష్య భీతః భీతైవాబ్రవమ్ || 11 ||

మనసః కర్మ చేష్టాభిరభిసంస్తభ్య వాగ్బలమ్ |

ఆచచక్షే త్వహం తస్మై పుత్రవ్యసనజం భయమ్ || 12 ||

క్షత్రియోఽహం దశరథో నాహం పుత్రో మహాత్మనః |

సజ్జనావమతం దుఃఖమిదం ప్రాప్తం స్వకర్మజమ్ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 64. చతుఃషష్ఠితమః సర్గః - దశరథదిష్టాంతః



భగవంశ్చాపహస్తోఽహం సరయూతీరమాగతః |  
 జిఘాంసుః శ్వాపదం కించిత్ నిపానే చాగతం గజమ్ || 14 ||

తత్ర శ్రుతః మయా శబ్దో జలే కుంభస్య పూర్యతః |  
 ద్విపోఽయమితి మత్పాఽయం బాణేనాభిహతః మయా || 15 ||

గత్వా నద్యాస్తతస్తీరమపశ్యమిషుణా హృది |  
 వినిర్భిన్నం గతవ్రాణం శయానం భువి తాపసమ్ || 16 ||

భగవన్ శబ్దమాలక్ష్ట మయా గజజిఘాంసునా |  
 విసృష్టోఽంభసి నారాచస్తేన తే నిహతస్సుతః || 17 || [తతస్తే]

తతస్తస్యైవ వచనాదుపేత్య పరితప్యతః |  
 స మయా సహసా బణోద్భ్రతో మర్కతస్తదా || 18 ||

స చోద్భ్రతేన బాణేన తత్రైవ స్వర్గమాస్థితః |  
 భవంతౌ పితరౌ శోచన్తంధావితీ విలప్య చ || 19 ||

అజ్ఞానాద్భవతః పుత్రః సహసాఽభిహతః మయా |  
 శేషమేవం గతే యత్స్వాత్ తత్ప్రసీదతు మే మునిః || 20 ||

స తచ్చుత్పా వచః క్రూరం మయోక్తమఘశంసినా |  
 నాశకత్తివ్రమాయాసమకర్తుం భగవాన్మషిః || 21 ||

స బాష్పపూర్ణవదనో నిఃశ్వసన్ శోకకర్శితః |  
 మామువాచ మహాతేజాః కృతాంజలిముపస్థితమ్ || 22 ||

యద్యేతదశుభం కర్త న త్వం మే కథయేః స్వయమ్ |  
 ఫలేన్మూర్ధా స్త తే రాజన్ సద్యః శతసహస్రధా || 23 ||

క్షత్రియేణ వధో రాజన్ వానప్రస్థే విశేషతః |  
 జ్ఞానపూర్వం కృతః స్థానాత్ చ్యావయేదపి వజ్రిణమ్ || 24 ||

సప్తధా తు ఫలేన్మూర్ధా మునౌ తపసి తిష్ఠతి |  
 జ్ఞానాద్విసృజతః శస్త్రం తాదృశే బ్రహ్మవాదిని || 25 ||

అజ్ఞానాద్ధి కృతం యస్మాత్ ఇదం తేనైవ జీవసి |  
 అపి హ్యద్య కులం నస్యాత్ ఇక్ష్వాకూణాం కుతః భవాన్ || 26 ||

నయ నౌ నృప తం దేశమితి మాం చాభ్యభాషత |  
 అద్య తం ద్రష్టుమిచ్ఛావః పుత్రం పశ్చిమదర్శనమ్ || 27 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

64. చతుఃషష్ఠితమః సర్గః - దశరథదిష్టాంతః



రుభిరేణావసిక్తాంగం ప్రకీర్ణాజిన వాససమ్ |  
 శయానం భువి నిస్సంజ్ఞం ధర్మ రాజవశం గతమ్ || 28 ||  
 అథాహమేకస్తం దేశం నీత్యా తౌ భృశదుఃఖితౌ |  
 అన్సర్మయమహం పుత్రం తం మునిం సహ భార్యయా || 29 ||  
 తౌ పుత్రమాత్మనః స్మృష్ట్వా తమాసాద్య తపస్వినౌ |  
 నిపేతతుః శరీరేఽస్య పితా తస్యేదమబ్రవీత్ || 30 ||  
 నాభివాదయసే మాఽద్య న చ మామభిభాషసే |  
 కిం ను శేషే తు భూమౌ త్వం వత్స కిం కుపితో హ్యసి || 31 ||  
 న త్వహం తే ప్రియం పుత్ర మాతరం పస్య ధార్మిక |  
 కిం ను నాలింగసే పుత్ర సుకుమార వచో వద || 32 ||  
 కస్య వాఽపరరాత్రేఽహం శ్రోష్యామి హృదయంగమమ్ |  
 అభియానస్య మధురం శాస్త్రం వాన్యద్విశేషతః || 33 ||  
 కో మాం సంధ్యాముపాస్యైవ స్నాత్వా హుతహుతాశనః |  
 శ్లాఘయిష్యత్యుపాసీనః పుత్ర శోకభయార్థితమ్ || 34 ||  
 కందమూలఫలం హృత్వా కో మాం ప్రియమివాతిథిమ్ |  
 భోజయిష్యత్యకర్తవ్యమ్ అప్రగ్రహమనాయకమ్ || 35 ||  
 ఇమామంధాం చ వృద్ధాం చ మాతరం తే తపస్వినీమ్ |  
 కథం వత్స భరిష్యామి కృపణాం పుత్ర గర్భినీమ్ || 36 ||  
 తిష్ఠ మాం మాగమః పుత్ర యమస్య సదనం ప్రతి |  
 శ్వో మయా సహ గంతాఽసి జనన్యా చ సమేధితః || 37 ||  
 ఉభావపి చ శోకార్తౌ అవనాథౌ కృపణౌ వనే |  
 క్షిప్రమేవ గమిష్యావస్త్యయాఽహీనౌ యమక్షయమ్ || 38 ||  
 తతః వైవస్వతం దృష్ట్వా తం ప్రవక్ష్యామి భారతీమ్ |  
 క్షమతాం ధర్మరాజో మే బిభృయాత్పితరావయమ్ || 39 ||  
 దాతుమర్హతి ధర్మాత్మా లోకపాలో మహాయశాః |  
 ఈదృశస్య మమాక్షయ్యా మేకామభయదక్షిణామ్ || 40 ||  
 అపాపోఽసి యదా పుత్ర నిహతః పాపకర్మణా |  
 తేన సత్యేన గచ్ఛాశు యే లోకాః శస్త్రయోధినామ్ || 41 ||



# వార్తీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 64. చతుఃషష్ఠితమః సర్గః - దశరథదిష్టాంతః

యాంతి శూరా గతిం యాం చ సంగ్రామేష్వనివర్తినః |  
హతాస్త్రభిముఖాః పుత్ర గతిం తాం పరమాం వ్రజ || 42 ||

యాం గతిం సగరః శైభ్యో దిలీపో జనమేజయః |  
నహుషో ధుంధుమారశ్చ ప్రాప్తాస్తాం గచ్ఛ పుత్రక || 43 ||

యా గతిః సర్వసాధూనాం స్వాధ్యాయాత్తపసాచ యా |  
యా భూమిదస్యాహితాగ్నేః ఏకపత్నీ వ్రతస్య చ || 44 ||

గో సహస్రప్రదాత్యాణాం యా యా గురుభృతామపి |  
దేహన్యాసకృతాం యా చ తాం గతిం గచ్ఛ పుత్రక || 45 ||

న హి త్వస్తిన్ కులే జాతః గచ్ఛత్యకుశలాం గతిమ్ |  
స తు యాస్యతి యేన త్వం నిహతో మమ బాంధవః || 46 ||

ఏవం స కృపణం తత్ర పర్యదేవయతాసకృత్ |  
తతోఽస్మై కర్తుముదకం ప్రవృత్తః సహభార్యయా || 47 ||

స తు దివ్యేన రూపేణ మునిపుత్రః స్వకర్మభిః |  
స్వర్గమాధ్యారుహాత్ క్షిప్రం శక్రేణ సహ ధర్మవిత్ || 48 ||

ఆబభాషే చ వృద్ధౌ తా సహ శక్రేణ తాపసః |  
ఆశ్వాస్య చ ముహూర్తం తు పితరౌ వాక్యమబ్రవీత్ || 49 ||

స్థానమస్మి మహత్మాప్తః భవతోః పరిచారణాత్ |  
భవంతావపి చ క్షిప్రం మమ మూలముపైష్యతః || 50 ||

ఏవముక్త్వా తు దివ్యేన విమానేన వపుష్కతా |  
ఆరురోహ దివం క్షిప్రం మునిపుత్రః జితేంద్రియః || 51 ||

స కృత్వా తూదకం తూర్ణం తాపసః సహ భార్యయా |  
మామువాచ మహాతేజాః కృతాంజలిముపస్థితమ్ || 52 ||

అద్వైవ జహి మాం రాజన్ మరణే నాస్తి మే వ్యథా |  
యచ్ఛరేణైకపుత్రం మాం త్వమకర్షీరపుత్రకమ్ || 53 ||

త్వయా తు యదవిజ్ఞానాత్ నిహతః మే సుతః శుచిః |  
తేన త్వామభిశస్వామి సుదుఃఖమతిదారుణమ్ || 54 ||

పుత్రవ్యసనజం దుఃఖం యదేతన్తమ సాంప్రతమ్ |  
ఏవం త్వం పుత్రశోకేన రాజన్ కాలం కరిష్యసి || 55 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 64. చతుఃషష్ఠితమః సర్గః - దశరథదిష్టాంతః



అజ్ఞానాత్తు హతో యస్మాత్ క్షత్రియేణ త్వయా మునిః |  
 తస్మాత్త్వాం నావిశత్యాశు బ్రహ్మహత్యా నరాభిప || 56 ||

త్వమప్యేతాద్యశో భావః క్షిప్రమేవ గమిష్యతి |  
 జీవితాంతకరో ఘోరో దాతారమివ దక్షిణా || 57 ||

ఏవం శాపం మయి న్యస్య విలప్య కరుణం బహు |  
 చితామారోప్య దేహం తన్నిధునం స్వర్గమభ్యయాత్ || 58 ||

తదేతచ్ఛింతయానేన స్మృతం పాపం మయా స్వయమ్ |  
 తదా బాల్యాత్యతం దేవి శబ్దవేద్యనుకర్షిణా || 59 ||

తస్యాయం కర్తణో దేవి విపాకః సముపస్థితః |  
 అపద్భైః సహ సంభుక్తః వ్యాధిరన్నరసో యథా || 60 ||

తస్మాన్తామాగతం భద్రే తస్యోదారస్య తద్వచః |  
 యదహం పుత్రశోకేన సంత్యక్ష్ణామ్యద్య జీవితమ్ || 61 ||

చక్షుర్భ్యాం త్వాం న పశ్యామి కౌసల్యే సాధు మా స్మృశ |  
 ఇత్యుక్త్వా న రుదంస్తస్తో భార్యామాహా చ భూమిపః || 62 ||

ఏతన్నే సదృశం దేవి యన్తయా రాఘవే కృతమ్ |  
 సదృశం తత్తు తస్యైవ యదనేన కృతం మయి || 63 ||

దుర్భ్రతమపి కః పుత్రం త్యజేద్భువి విచక్షణః |  
 కశ్చ ప్రవ్రాజ్యమానో వా నాసూయేత్పితరం సుతః || 64 ||

యది మాం సంస్మృశేద్రామః సకృదద్య లభేత వా |  
 యమక్షయమనుప్రాప్తా ద్రక్షంతి న హి మానవాః || 65 ||

చక్షుషా త్వాం న పశ్యామి స్మృతిర్కమ విలుప్యతే |  
 దూతా వైవస్వతస్యైతే కౌసల్యే త్వరయంతి మామ్ || 66 ||

అతస్తు కిం దుఃఖతరం యదహం జీవితక్షయే |  
 న హి పశ్యామి ధర్మజ్ఞం రామం సత్యపరాక్రమమ్ || 67 ||

తస్యాదర్శనజః శోకః సుతస్యాప్రతికర్షణః |  
 ఉచ్ఛోషయతి మే ప్రాణాన్వారి స్తోకమివాతపః || 68 ||

న తే మనుష్యా దేవాస్తే యే చారుశుభకుండలమ్ |  
 ముఖం ద్రక్షంతి రామస్య వర్షే పంచదశే పునః || 69 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



64. చతుఃషష్ఠితమః సర్గః - దశరథదిష్టాంతః

పద్మపత్రేక్షణం సుభ్రు సుదంష్ట్రం చారునాసికమ్ |  
ధన్యా ద్రక్ష్యంతి రామస్య తారాధిపనిభం ముఖమ్ || 70 ||

సదృశం శారదస్యేందోః పుల్లస్య కమలస్య చ |  
సుగంధి మమ నాథస్య ధన్యా ద్రక్ష్యంతి తన్ముఖమ్ || 71 ||

నివృత్తవనవాసం తమయోధ్యాం పునరాగతమ్ |  
ద్రక్ష్యంతి సుఖినో రామం శుక్రం మార్గగతం యథా || 72 ||

కౌసల్యే చిత్తమోహేన హృదయం సీదతీవ మే |  
వేదయే న చ సంయుక్తాన్ శబ్దస్పర్శరసానహమ్ || 73 ||

చిత్తనాశాద్విపద్యంతే సర్వాణ్యేవేంద్రియాణి మే |  
క్షిణస్నేహస్య దీపస్య సంసక్తా రశ్మయో యథా || 74 ||

అయమాత్మ భవః శోకో మామనాథమచేతనమ్ |  
సంసాదయతి వేగేన యథా కూలం నదీరయః || 75 ||

హా రాఘవ మహాబాహో హా మమాఽయాసనాశన |  
హా పితృప్రియ మే నాథ హాఽద్య క్వాఽసి గతః సుత || 76 ||

హా కౌసల్యే నశిష్యామి హా సుమిత్రే తపస్విని |  
హా నృశంసే మమామిత్రే కైకేయి కులపాంసని || 77 ||

ఇతి రామస్య మాతుశ్చ సుమిత్రాయాశ్చ సన్నిధౌ |  
రాజా దశరథః శోచన్ జీవితాంతముపాగమత్ || 78 ||

యథా తు దీనం కథయన్తరాధిపః ప్రియస్య పుత్రస్య వివాసనాతురః |  
గతేఽర్థరాత్రే భృశదుఃఖపీడితః | తదా జహౌ ప్రాణముదారదర్శనః || 79 ||

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
చతుఃషష్ఠితమః సర్గః || 64 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



65. పంచషష్ఠితమః సర్గః - అంతఃపురాక్రందః

|| అంతఃపురాక్రందః ||

అథ రాత్ర్యాం వృతతాయాం ప్రాతరేవాపరేఽహని |  
వందినః పర్యుపాతిష్ఠన్ తత్పార్థివనివేశనమ్ || 1 ||

సూతాః పరమసంస్కారాః మంగళాశ్చోత్తమశ్రుతాః |  
గాయకాః స్తుతిశీలాశ్చ నిగదంతః పృథక్ పృథక్ || 2 ||

రాజానం స్తువతాం తేషాముదాత్తాభిహితాశిషామ్ |  
ప్రాసాదాభోగవిస్తీర్ణః స్తుతిశబ్దో హ్యవర్తత || 3 ||

తతస్తు స్తువతాం తేషాం సూతానాం పాణివాదకాః |  
అపదానాన్యుదాహృత్య పాణివాదా నవాదయన్ || 4 ||

తేన శబ్దేన విహగాః ప్రతిబుద్ధా విసస్వనుః |  
శాఖాస్థాః పంజరస్థాశ్చ యే రాజకులగోచరాః || 5 ||

వ్యాహృతాః పుణ్యశబ్దాశ్చ వీణానాం చాపి నిస్స్వనాః |  
ఆశీర్గేయం చ గాథానాం పూరయామాస వేత్స తత్ || 6 ||

తతః శుచి సమాచారాః పర్యుపస్థాన కోవిదాః |  
స్త్రీవర్షవరభూయిష్ఠాః ఉపతస్థుర్యథాపురమ్ || 7 ||

హరిచందన సంపృక్తముదకం కాంచనైః ఘటైః |  
ఆనిన్యః స్నాన శిక్షాజ్ఞా యథాకాలం యథావిధి || 8 ||

మంగళాలంభనీయాని ప్రాశనీయాన్యుపస్కరాన్ |  
ఉపనిన్యుస్తథాప్యన్యాః కుమారీబహుళాః స్త్రియః || 9 ||

సర్వలక్షణసంపన్నం సర్వం విధివదల్చితమ్ |  
సర్వం సుగుణలక్ష్మీవత్తద్భూవాభిహారికమ్ || 10 ||

తత్తు సూర్యోదయం యావత్సర్వం పరిసముత్సుకమ్ |  
తస్థావనుపసంప్రాప్తం కిం స్విదిత్యుపశంకితమ్ || 11 ||

అథయాః కోసలేంద్రస్య శయనం ప్రత్యనంతరాః |  
తాః స్త్రియస్తు సమాగమ్య భర్తారం ప్రత్యభోధయన్ || 12 ||

తథాఽప్యుచితవృత్తాస్తాః వినయేన నయేన చ |  
నహ్యస్య శయనం స్మృష్ట్వా కించిదప్యుపలేభిరే || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



65. పంచషష్ఠితమః సర్గః - అంతఃపురాక్రందః

తాః స్త్రీయః స్వప్నశీలజ్ఞాస్థేష్టాసంచలనాదిషు |  
 తా వేపథుపరితాశ్చ రాజ్ఞః ప్రాణేషు శంకితాః || 14 ||  
 ప్రతిస్రాతస్తృణాగ్రాణాం సదృశం సంచకంపిరే | [సంచకాశిరే]  
 అథ సంవేపమానానాం స్త్రీణాం దృష్ట్వా చ పార్థివమ్ || 15 ||  
 యత్తదాశంకితం పాపం తస్య జజ్ఞే వినిశ్చయః |  
 కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ పుత్రశోకపరాజితే || 16 ||  
 ప్రసుప్తే న ప్రబుధ్యేతే యథా కాలసమన్వితే |  
 నిమ్నభా చ వివర్ణా చ సన్నా శోకేన సన్నతా || 17 ||  
 న వ్యరాజత కౌసల్యా తారేవ తిమిరావృతా |  
 కౌసల్యాఽనంతరం రాజ్ఞః సుమిత్రా తదంతనరమ్ || 18 ||  
 న స్త విభ్రాజతే దేవీ శోకాశ్రులులితాననా |  
 తే చ దృష్ట్వా తథా సుప్తే ఉభే దేవ్యౌ చ తం నృపమ్ || 19 ||  
 సుప్తమేవోద్గతప్రాణమంతః పురమదృశ్యత |  
 తతః ప్రచుక్తుశుర్దినాః సస్వరం తా వరాంగనాః || 20 ||  
 కరేణవైవారణ్యే స్థాన ప్రచ్యుత యూథపాః |  
 తాసామాక్రంద శబ్దేన సహసోద్గత చేతనే || 21 ||  
 కౌసల్యా చ సుమిత్రాచ త్యక్తనిద్రే బభూవతుః |  
 కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ దృష్ట్వా స్మృష్ట్వా చ పార్థివమ్ || 22 ||  
 హా నాథేతి పరిక్రుశ్య పేతతుర్ధరణీతలే |  
 సా కోసలేంద్రదుహితా వేష్టమానా మహీతలే || 23 ||  
 న బభ్రాజ రజోధ్వస్తా తారేవ గగనాచ్ఛుతా |  
 నృపే శాంతగుణే జాతే కౌసల్యాం పతితాం భువి || 24 ||  
 ఆపశ్యంస్తాః స్త్రీయః సర్వాః హతాం నాగవధూమివ |  
 తతః సర్వా నరేంద్రస్య కైకేయాప్రముఖాః స్త్రీయః || 25 ||  
 రుదంత్యః శోకసంతప్తా నిపేతుర్గతచేతనాః |  
 తాభిః న బలవాన్నాదః క్రోశంతభిరనుద్రుతః || 26 ||  
 యేన స్థిలికృతం భూయస్తద్భూహం సమనాదయత్ |  
 తత్సముత్తస్తసంభ్రాంతం పర్యుత్సుక జనాకులమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



65. పంచషష్ఠితమః సర్గః - అంతఃపురాక్రందః

సర్వతస్తుములాక్రందం పరితాపార్తబాంధవమ్ |  
సద్యో నిపతితానందం దీనవిక్లబదర్శనమ్ || 28 ||

బభూవ నరదేవస్య సద్వ దిష్టాంతమీయుషః |  
అతతమాజ్ఞాయ తు పార్థివర్షభమ్  
యశస్వినం సంపరివార్య పత్నయః |  
భృశం రుదంత్యః కరుణం సుదుఃఖితాః  
ప్రగృహ్య బాహూ వ్యలపన్ననాథవత్ || 29 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
పంచషష్ఠితమః సర్గః || 65 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



66. షట్షష్ఠమః సర్గః - తైలద్రోణ్యభిశయనమ్

|| తైలద్రోణ్యభిశయనమ్ ||

తమగ్నిమివ సంశాంతమంబు హీనమివార్ణవమ్ |

హతప్రభమివదిత్యం స్వర్గస్థం ప్రేక్ష్య పార్థివమ్ || 1 ||

కౌసల్యా బాష్పపూర్ణాక్షీ వివిధం శోకకల్పితా |

ఉపగృహ్య శిరః రాజ్ఞః కైకేయీం ప్రత్యభాషత || 2 ||

సకామా భవ కైకేయి భుంక్ష్వ రాజ్యమకణ్ణకమ్ |

త్యక్త్వా రాజానమేకాగ్రా నృశంసే దుష్టచారిణి || 3 ||

విహాయ మాం గతః రామః భర్తా చ స్వర్గతః మమ |

విపథే సార్థహీనేవ నాహం జీవితముత్సహే || 4 ||

భర్తారం తం పరిత్యజ్య కా స్త్రీ దైవతమాత్మనః |

ఇచ్ఛేజ్జీవితమున్యత్ర కైకేయాస్త్యక్తధర్మణః || 5 ||

న లుభో బుధ్యతే దోషాన్ కింపాకమివ భక్తయన్ |

కుజ్ఞానిమిత్తం కైకేయా రాఘవాణాం కులం హతమ్ || 6 ||

అనియోగే నియుక్తేన రాజ్ఞా రామం వివాసితమ్ |

సభార్యం జనకః శ్రుత్వా పరితప్పుత్యహం యథా || 7 ||

స మామనాథాం విధవాం నాద్య జానాతి ధార్మికః |

రామః కమలపత్రాక్షో జీవనాశమితః గతః || 8 ||

విదేహరాజస్య సుతా తథా సీతా తపస్వినీ |

దుఃఖస్యానుచితా దుఃఖం వనే పర్యుద్విజిష్యతి || 9 ||

నదతాం భీమఘోషాణాం నిశాసు మృగపక్షిణామ్ |

నిశమ్య నూనం సంతస్తా రాఘవం సంశ్రయిష్యతి || 10 ||

వృద్ధశ్చైవాల్ప పుత్రశ్చ వైదేహీమనిచింతయన్ |

సోఽపి శోకసమావిష్టర్షను త్యక్ష్వతి జీవితమ్ || 11 ||

సాఽహమద్వైవ దిష్టాంతం గమిష్యామి పతివ్రతా |

ఇదం శరీరమాలింగ్య ప్రవేక్ష్యామి హుతాశనమ్ || 12 ||

తాం తతః సంపరిష్యజ్య విలపంతం తపస్వినీమ్ |

వ్యపనిన్యః సుదుష్టోర్తాం కౌసల్యాం వ్యావహారికాః || 13 || [వ్యపనీయ]



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



66. షట్షష్ఠతమః సర్గః - తైలద్రోణ్యభిశయనమ్

తైలద్రోణ్యమథామాత్యాః సంవేశ్య జగతీపతిమ్ |

రాజ్ఞః సర్వాణ్యథాదిష్టాశ్చక్రుః కర్మాణ్యనంతరమ్ || 14 ||

న తు సజ్కలనం రాజ్ఞో వినా పుత్రేణ మంత్రిణః |

సర్వజ్ఞాః కర్తుమీషుస్తే తతః రక్షంతి భూమిపమ్ || 15 ||

తైలద్రోణ్యం తు సచివైః శాయితం తం నరాభిపమ్ |

హా మృతోఽయమితి జ్ఞాత్వా స్త్రియస్తాః పర్యదేవయన్ || 16 ||

బాహూనుద్యమ్య కృపణా నేత్రప్రస్తవణైః ముఖైః |

రుదంత్యః శోకసంతప్తాః కృపణం పర్యదేవయన్ || 17 ||

హా మహారాజ రామేణ సతతం ప్రియవాదినా |

విహీనాః సత్యసంధేన కిమర్థం విజహాసి నః || 18 ||

కైకేయ్యా దుష్టభావాయాః రాఘవేణ వియోజితాః |

కథం పతిఘ్నా వత్స్వామః సమీపే విధవా వయమ్ || 19 ||

స హి నాథః సదాఽస్తాకం తవ చ ప్రభురాత్మవాన్ |

వనం రామో గతః శ్రీమాన్ విహాయ నృపతిశ్రియమ్ || 20 ||

త్యయా తేన చ వీరేణ వినా వ్యసనమోహితాః |

కథం వయం నివత్స్వామః కైకేయ్యా చ విదూషితాః || 21 ||

యయా తు రాజా రామశ్చ లక్ష్మణశ్చ మహాబలః |

సీతయా సహ సంత్యక్తాః సా కమన్యం న హాస్యతి || 22 ||

తా బాష్పేణ చ సంవీతాః శోకేన విపులేన చ |

వ్యవేష్టంత నిరానందా రాఘవస్య వరస్త్రియః || 23 ||

నిశా చంద్రవిహీనేవ స్త్రీవ భర్తృవివర్జితా |

పులీ నారాజతాయోధ్యా హీనా రాజ్ఞా మహాత్మనా || 24 ||

బాష్ప పర్యాకులజనా హాహాభూతకులాంగనా |

శూన్యచత్వరవేశ్చాంతా న బభ్రూజ యథాపురమ్ || 25 ||

గతే తు శోకాత్ త్రిదివం నరాభిపే మహీతలస్థాసు నృపాంగనాసు చ |

నివృత్తచారః సహసా గతో రవిః ప్రవృత్తచారా రాజనీ హ్యపస్థితా || 26 ||

ఋతే తు పుత్రాద్ధహనం మహీపతేః నరోచయంతే సుహృదః సమాగతాః |

ఇతీవ తస్మిన్ శయనే న్యవేశయన్విచింత్య రాజానమచింత్య దర్శనమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

66. షట్షిత్తమః సర్గః - తైలద్రోణ్యధిశయనమ్



గతప్రభా ద్యౌరివ భాస్కరం వినా వ్యపేతనక్షత్రగణేవ శర్వరీ |  
పురీ బభాసే రహితా మహాత్మనా న చాస్ర కంఠాకుల మార్గచత్వరా || 28 ||

నరాశ్చ నార్యశ్చ సమేత్య సంఘః  
విగర్హమాణా భరతస్య మాతరమ్ |  
తదా నగర్యాం నరదేవసంక్షయే  
బభూవురార్తా న చ శర్వ లేభిరే || 29 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
షట్షిత్తమః సర్గః || 66 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

67. సప్తషష్ఠితమః సర్గః - అరాజకదురవస్థావర్ణన



|| అరాజకదురవస్థావర్ణనమ్ ||

ఆక్రందితనిరానందా సాస్త్రకంఠజనాకులా |  
 ఆయోధ్యాయామవతతా సా వ్యతీయాయ శర్వలీ || 1 ||  
 వ్యతీతాయాం తు శర్వర్యామాదిత్యస్యాదయే తతః |  
 సమేత్య రాజకర్తారః సభామీయుర్ద్విజాతయః || 2 ||  
 మార్కండేయోఽథ మౌద్గల్యో వామదేవశ్చ కాశ్యపః |  
 కాత్యయనో గౌతమశ్చ జాబాలిశ్చ మహాయశాః || 3 ||  
 ఏతే ద్విజాః సహమాత్యైః పృథగ్వాచముదీరయన్ |  
 వసిష్ఠమేవాభిముఖాః శ్రేష్ఠం రాజపురోహితమ్ || 4 ||  
 అతీతా శర్వలీ దుఃఖం యా నో వర్షశతోపమా |  
 అస్మిన్ పంచత్వమాపన్నే పుత్ర శోకేన పార్థివే || 5 ||  
 స్వర్గతశ్చ మహారాజో రామశ్చారణ్యమాశ్రితః |  
 లక్ష్మణశ్చాపి తేజస్వీ రామేణైవ గతః సహా || 6 ||  
 ఉభౌ భరత శత్రుఘ్నౌ కేకయేషు పరంతపౌ |  
 పురే రాజగృహే రమ్యే మాతామహనివేశనే || 7 ||  
 ఇక్ష్వాకూణామిహాద్వైవ కశ్చిద్రాజా విధీయతామ్ |  
 అరాజకం హి నో రాష్ట్రం న వినాశమవాప్సుయాత్ || 8 ||  
 నారాజకే జనపదే విద్యున్నాలీ మహాస్వనః |  
 అభివర్షతి పర్జన్యో మహీం దివ్యేన వారిణా || 9 ||  
 నారాజకే జనపదే బిజముష్టిః ప్రకీర్యతే |  
 నారాజకే పితుః పుత్రః భార్యా వా వర్తతే వశే || 10 ||  
 అరాజకే ధనం నాస్తి నాస్తి భార్యాఽప్యరాజకే |  
 ఇదమత్యాహితం చాన్యత్ కుతః సత్యమరాజకే || 11 ||  
 నారాజకే జనపదే కారయంతి సభాం నరాః |  
 ఉద్యానాని చ రమ్యాణి హృష్టాః పుణ్యగృహాణి చ || 12 ||  
 నారాజకే జనపదే యజ్జిశీలా ద్విజాతయః |  
 సత్రాణ్యన్యాసతే దాంతా బ్రాహ్మణాః సంశితవ్రతాః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



67. సప్తషష్ఠితమః సర్గః - అరాజకదురవస్థావర్ణనమ్

నారాజకే జనపదే మహాయజ్ఞేషు యజ్ఞనః |  
బ్రాహ్మణా వసుసంపన్నా విస్మజంత్యాప్తదక్షిణాః || 14 ||

నారాజకే జనపదే ప్రభూతనటనర్తకాః |  
ఉత్సవాశ్చ సమాజాశ్చ వర్ధంతే రాప్తవర్ధనాః || 15 ||

నారాజకే జనపదే సిద్ధార్థా వ్యవహారిణః |  
కథాభిరనురజ్యంతే కథాశీలాః కథాప్రియైః || 16 ||

నారాజకే జనపదే ఉద్యానాని సమాగతాః |  
సాయాహ్నే క్రీడితుం యాంతి కుమార్య హేమభూషితాః || 17 ||

నారాజకే జనపదే వాహనైః శీఘ్రగామిభిః |  
నరా నిర్యాంత్యరణ్యాని నారీభిః సహ కామినః || 18 ||

నారాజకే జనపదే ధనవంతః సురక్షితాః |  
శేరతే వివృత ద్వారాః కృషిగోరక్షజీవినః || 19 ||

నారాజకే జనపదే బద్ధఘంటావిషాణినః |  
ఆటంతి రాజమార్గేషు కుంజరా షష్టిహాయనాః || 20 ||

నారాజకే జనపదే శరాన్ సతతమస్యతామ్ |  
శ్రూయతే తలనిర్హోష ఇష్టస్తాణాముపాసనే || 21 ||

నారాజకే జనపదే వణిజో దూరగామినః |  
గచ్ఛంతి క్షేమమధ్యానం బహుపణ్యసమాచితాః || 22 ||

నారాజకే జనపదే చరత్యేకచరః వశీ |  
భావయన్నాత్మనాఽఽత్మానం యత్ర సాయంగృహో మునిః || 23 ||

నారాజకే జనపదే యోగక్షేమం ప్రవర్తతే |  
నచాప్యరాజకే సేనా శత్రూన్ విషహతే యుధి || 24 ||

నారాజకే జనపదే హృష్టైః పరమవాజిభిః |  
నరాః సంయాంతి సహాసా రథైశ్చ పరిమండితాః || 25 ||

నారాజకే జనపదే నరాః శాస్త్రవిశారదాః |  
సంవదంతోఽవతిష్ఠంతే వనేషూపవనేషు చ || 26 ||

నారాజకే జనపదే మాల్యమోదకదక్షిణాః |  
దేవతాభ్యర్చనార్థయ కల్పంతే నియతైర్జనైః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



67. సప్తషష్ఠితమః సర్గః - అరాజకదురవస్థావర్ణనమ్

నారాజకే జనపదే చందనాగురురూషితాః |

రాజపుత్రా విరాజంతే వసంత ఇవ శాభినః || 28 ||

యథా హ్యనుదకా నద్యో యథా వాఽప్యత్యణం వనమ్ |

అగోపాలా యథా గావస్తథా రాష్ట్రమరాజకమ్ || 29 ||

ధ్వజో రథస్య ప్రజ్ఞానం ధూమో జ్ఞానం విభావసోః |

తేషాం యో నో ధ్వజో రాజ స దేవత్వమితో గతః || 30 ||

నారాజకే జనపదే స్వకం భవతి కస్యచిత్ |

మత్స్యా ఇవనరా నిత్యం భక్షయంతి పరస్పరమ్ || 31 ||

యే హి సంభిన్నమర్యాదా నాస్తికాశ్చిన్న సంశయాః |

తేఽపి భావాయ కల్పంతే రాజదండనిపీడితాః || 32 ||

యథా దృష్టిః శరీరస్య నిత్యమేవప్రవర్తతే |

తథా నరేంద్రో రాష్ట్రస్య ప్రభవః సత్యధర్మయోః || 33 ||

రాజా సత్యం చ ధర్మశ్చ రాజా కులవతాం కులమ్ |

రాజా మాతా పితా చైవ రాజా హితకరో నృణామ్ || 34 ||

యమో వైశ్రవణః శక్రో వరుణశ్చ మహాబలః |

విశేష్యంతే నరేంద్రేణ వృత్తేన మహతా తతః || 35 ||

అహో తమైవేదం స్యాత్ న ప్రజ్ఞాయేత కించన |

రాజా చేన్న భవేల్లోకే విభజన్ సాధ్యసాధునీ || 36 ||

జీవత్యపి మహారాజే తవైవ వచనం వయమ్ |

నాతిక్రమామహే సర్వే వేలాం ప్రాప్యేవ సాగరః || 37 ||

స నః సమీక్ష్య ద్విజవర్య వృత్త మ్భుపం వినా రాజ్యమరణ్యభూతమ్ |

కుమారమిక్ష్వాకు సుతం వదాన్య మ్భుమేవ రాజానమిహాభిషించ || 38 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సప్తషష్ఠితమః

సర్గః || 67 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

68. అష్టషష్టితమః సర్గః - దూతప్రేషణమ్



**|| దూతప్రేషణమ్ ||**

తేషాం హి వచనం శ్రుత్వా వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హా |  
మిత్రామాత్యగణాన్ సర్వాన్ బ్రాహ్మణాంస్తానిదం వచః || 1 ||

యదసౌ మాతులకులే దత్తరాజ్యః పరం సుఖీ |  
భరతః వసతి బ్రాత్రా శత్రుఘ్నేన సమన్వితః || 2 ||

తచ్ఛ్రీఘ్నం జవనా దూతా గచ్ఛంతు త్వరితైః హయైః |  
ఆనేతుం బ్రాతరా వీరా కిం సమీక్షామహే వయమ్ || 3 ||

గచ్ఛంత్యితి తతః సర్వే వసిష్ఠం వాక్యమబ్రువన్ |  
తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా వసిష్ఠో వాక్యమబ్రవీత్ || 4 ||

ఏహి సిద్ధార్థ విజయ జయంతాశోక నందన |  
శ్రూయతామితికర్తవ్యం సర్వానేవ బ్రవీమి వః || 5 ||

పురం రాజగృహం గత్వా శీఘ్రం శీఘ్రజవైః హయైః |  
త్యక్తశోకైరిదం వాచ్యః శాసనాద్భరతో మమ || 6 ||

పురోహితస్త్యాం కుశలం ప్రాహ సర్వే చ మంత్రిణః |  
త్వరమాణశ్చ నిర్యాహి కృత్యమాత్యయికం త్వయా || 7 ||

మా చాస్మై ప్రోషితం రామం మా చాస్మై పితరం మృతమ్ |  
భవంతః శంసిషుర్గత్వా రాఘవాణామిమం క్షయమ్ || 8 ||

కౌశేయాని చ వస్త్రాణి భూషణాని వరాణి చ |  
క్షిప్రమాదాయ రాజ్ఞశ్చ భరతస్య చ గచ్ఛత || 9 ||

దత్తపథ్యశనా దూతాజగ్తుః స్వం స్వం నివేశనమ్ |  
కేకయాంస్తే గమిష్యంతో హయానారుహ్య సమ్మతాన్ || 10 ||

తతః ప్రాస్థానికం కృత్వా కార్యశేషమనంతరమ్ |  
వసిష్ఠేనాభ్యనుజ్ఞాతా దూతాః సంత్యరితా యయుః || 11 ||

న్యంతేనాపరతాలస్య ప్రలంబసౌత్తరం ప్రతి |  
నిషేవమాణాస్తే జిక్కుర్షదీం మధ్యేన మాలినీమ్ || 12 ||

తే హస్తినాపురే గంగాం తీర్త్వా ప్రత్యజ్ఞుఖా యయుః |  
పాంచాలదేశమాసాద్య మధ్యేన కురుజాంగలమ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 68. అష్టషష్ఠితమః సర్గః - దూతప్రేషణమ్



సరాంసి చ సుపూర్ణాని నదీశ్చ విమలోదకాః |  
నిరీక్షమాణాస్తే జగ్గుర్ధూతాః కార్యవశాద్ధృతమ్ || 14 ||  
తే ప్రసన్నోదకాం దివ్యాం నానావిహగసేవితామ్ |  
ఉపాతిజగ్గుర్వేగేన శరదండాం జనాకులామ్ || 15 ||  
నికూలవృక్షమాసాద్య దివ్యం సత్యపయాచనమ్ |  
అభిగమ్యాభివాద్యం తం కులింగాం ప్రావిశన్ పులిమ్ || 16 ||  
అభికాలం తతః ప్రాప్యతే బోధిభవనాచ్ఛ్చతామ్ |  
పితృపైతామహీం పుణ్యాం తేరులిక్షుమతీం నదీమ్ || 17 ||  
అవేక్షాంజలిపానాంశ్చ బ్రాహ్మణాన్ వేదపారగాన్ |  
యయుర్మధ్యేన బాహ్లీకాన్ సుదామానం చ పర్వతమ్ || 18 ||  
విష్ణోః పదం ప్రేక్షమాణా విపాశాం చాపి శాల్మలీమ్ |  
నదీర్వాపేస్తటాకాని పల్వలాని సరాంసి చ || 19 ||  
పస్యంతో వివిధాంశ్చాపి సింహవ్యాగ్రమృగద్విపాన్ |  
యయుః పథాఽతిమహతా శాసనం భర్తులీప్సవః || 20 ||  
తే శ్రాంతవాహనా దూతాః వికృష్టేన పథా తతః |  
గిరివ్రజం పురవరం శీఘ్రమాసేదురంజసా || 21 ||  
భర్తుః ప్రియార్థం కులరక్షణార్థ మ్భర్తుశ్చ వంశస్య పరిగ్రహార్థమ్ |  
అహేడమానాస్త్వరయా స్త దూతాః రాత్ర్యాం తు తే తత్పురమేవ యాతాః || 22 ||  
ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అష్టషష్ఠితమః  
సర్గః || 68 ||





# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



69. ఏకోనసప్తతితమః సర్గః - భరతదుఃస్వప్నః

|| భరతదుఃస్వప్నః ||

యామేవ రాత్రిం తే దూతాః ప్రవిశంతి స్వ తాం పులిమ్ |  
భరతేనాపి తాం రాత్రిం స్వప్నా దృష్టోఽయమప్రియః || 1 ||

వ్యుష్టామేవ తు తాం రాత్రిం దృష్ట్వా తం స్వప్నమప్రియమ్ |  
పుత్రః రాజాధిరాజస్య సుభృశం పర్యతప్యత || 2 ||

తప్యమానం సమాజ్ఞాయ వయస్యాః ప్రియవాదినః |  
ఆయాసం హి వినేష్యంతః సభాయాం చక్రిరే కథాః || 3 ||

వాదయంతి తథా శాంతిం లాసయంత్యపి చాపరే |  
నాటకాన్యపరే ప్రాహుర్ధాస్యాని వివిధాని చ || 4 ||

స తైః మహాత్మా భరతః సఖిభిః ప్రియవాదిభిః |  
గోష్ఠీ హాస్యాని కుర్వద్భిర్న ప్రాహృష్యత రాఘవః || 5 ||

తమబ్రవీత్ప్రియసఖో భరతం సఖిభిర్వృతమ్ |  
సుహృద్భిః పర్యుపాసీనః కిం సఖే నానుమోదసే || 6 ||

ఏవం బ్రువాణం సుహృదం భరతః ప్రత్యువాచ హా |  
శృణు త్వం యన్నిమిత్తం మే దైన్యమేతదుపాగతమ్ || 7 ||

స్వప్నే పితరమద్రాక్షం మలినం ముక్తమూర్ధజమ్ |  
పతంతమద్రిశిఖరాత్ కలుషే గోమయేపూదే || 8 ||

ప్లవమానశ్చ మే దృష్టః స తస్మిన్ గోమయేపూదే |  
పిబన్నంజలినా తైలం హసన్నపి ముహుర్ముహుః || 9 ||

తతస్తిలౌదనం భుక్త్వా పునః పునరథః శిరాః |  
త్రైలేనాభ్యక్త సర్వాంగస్తైలమేవావగాహత || 10 ||

స్వప్నేఽపి సాగరం శుష్కం చంద్రం చ పతితం భువి |  
ఉపరుద్ధాం చ జగతీం తమసేవ సమావృతమ్ || 11 ||

జైపవాహ్యస్య నాగస్య విషాణం శకలీకృతమ్ |  
సహసా చాపి సంశాంతం జ్వలితం జాతవేదసమ్ || 12 ||

అవతీర్ణాం చ వృథివీం శుష్కాంశ్చ వివిధాన్ ద్రుమాన్ |  
అహం పశ్యామి విధ్వస్తాన్ సధూమాంశ్చాపి పర్యతాన్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

69. ఏకోనసప్తతితమః సర్గః - భరతదుఃస్వప్నః



పీఠే కారాయసే చైనం నిషణ్ణం కృష్ణవాససమ్ |  
ప్రహసంతి స్వ రాజానం ప్రమదాః కృష్ణపింగలాః || 14 ||

త్వరమాణశ్చ ధర్మాత్మా రక్తమాల్యానులేపనః |  
రథేన ఖరయుక్తేన ప్రయాతో దక్షిణాముఖః || 15 ||

ప్రహసంతీవ రాజానం ప్రమదా రక్తవాసినీ |  
ప్రకర్షంతీ మయా దృష్టా రాక్షసీ వికృతాననా || 16 ||

ఏవమేతన్తయా దృష్టమిమాం రాత్రిం భయావహామ్ |  
అహం రామోఽథవా రాజా లక్ష్మణో వా మరిష్యతి || 17 ||

నరః యానేన యః స్వప్నే ఖరయుక్తేన యాతి హి |  
అచిరాత్తస్య ధూమార్గం చితాయాం సంప్రదృశ్యతే || 18 ||

ఏతన్నిమిత్తం దీనోఽహం తన్నవః ప్రతిపూజయే |  
శుష్యతీవ చ మే కంఠో న స్వస్థమివ మే మనః || 19 ||

న పశ్యామి భయస్థానం భయం చైవోపధారయే |  
భ్రష్టశ్చ స్వరయోగో మే ఛాయా చోపహతా మమ || 20 ||

జుగుప్సన్నివ చాత్మానం న చ పశ్యామి కారణమ్ |  
ఇమాం హి దుఃస్వప్న గతిం నిశామ్య తా మ్అనేక రూపామవితర్కితాం పురా |  
భయం మహత్తద్భదయాన్న యాతి మే విచింత్య రాజానమచింత్య దర్శనమ్ || 21 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

ఏకోనసప్తతితమః సర్గః || 69 ||



# వార్తీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 70. సప్తతితమః సర్గః - భరతప్రస్థానమ్



|| భరతప్రస్థానమ్ ||

భరతే బ్రువతి స్వప్నం దూతాస్తే క్లాంతవాహనాః |  
ప్రవిశ్యాసహ్య పరిఖం రమ్యం రాజ గృహం పురమ్ || 1 ||

సమాగమ్య తు రాజ్ఞా చ రాజపుత్రేణ చార్చితాః |  
రాజ్ఞః పాదౌ గృహీత్వా తు తమూచుర్భరతం వచః || 2 ||

పురోహితస్త్వాం కుశలం వ్రాహ సర్వే చ మంత్రిణః |  
త్వరమాణశ్చ నిర్యాహి కృత్యమాత్యయికం త్వయా || 3 ||

ఇమాని చ మహార్థాణి వస్త్రాణ్యాభరణాని చ |  
ప్రతిగృహ్య విశాలాక్ష మాతులస్య చ దాపయ || 4 ||

అత్ర వింశతికోట్యస్తు నృపతేర్కాతులస్య తే |  
దశకోట్యస్తు సంపూర్ణాస్తథైవ చ నృపాత్కజ || 5 ||

ప్రతిగృహ్య చ తత్సర్వం స్వనురక్తః సుహృజ్ఞనే |  
దూతానువాచ భరతః కామైః సంప్రతిపూజ్య తాన్ || 6 ||

కచ్ఛిత్ సుకుశలీ రాజా పితా దశరథో మమ |  
కచ్ఛిచ్ఛారోగతా రామే లక్ష్మణే చ మహాత్మని || 7 ||

ఆర్యా చ ధర్మనిరతా ధర్మజ్ఞా ధర్మదర్శినీ |  
అరోగా చాపి కౌసల్యా మాతా రామస్య భీమతః || 8 ||

కచ్ఛిత్ సుమిత్రా ధర్మజ్ఞా జననీ లక్ష్మణస్య యా |  
శత్రుఘ్నస్య చ వీరస్య సాఽరోగా చాపి మధ్యమా || 9 ||

ఆత్మకామా సదా చండీ క్రోధనా వ్రాజ్ఞ మానినీ |  
అరోగా చాపి మే మాతా కైకేయా కిమువాచ హ || 10 ||

ఏవముక్తాస్తు తే దూతాః భరతేన మహాత్మనా |  
ఊచుః సంప్రశ్రయం వాక్యమిదం తం భరతం తదా || 11 ||

కుశలాస్తే నరవ్యాఘ్రు యేషాం కుశలమిచ్ఛసి |  
శ్రీశ్చ త్వాం వృణుతే పద్మా యుజ్యతాం చాపి తే రథః || 12 ||

భరతశ్చాపి తాన్ దూతాన్ ఏవముక్తోఽభ్యభాషత |  
ఆపృచ్ఛేఽహం మహారాజం దూతాః సంత్యరయంతి మామ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 70. సప్తతితమః సర్గః - భరతప్రస్థానమ్



ఏవముక్త్యా తు తాన్ దూతాన్ భరతః పార్థివాత్మజః |  
 దూతైః సంచోదితః వాక్యం మాతామహమువాచ హ || 14 ||  
 రాజన్ పితుర్గమిష్యామి సకాశం దూతచోదితః |  
 పునరప్యహమేష్యామి యదా మే త్వం స్తులిష్యసి || 15 ||  
 భరతేనైవముక్తస్తు నృపో మాతామహస్తదా |  
 తమువాచ శుభం వాక్యం శిరస్యాఘ్రాయ రాఘవమ్ || 16 ||  
 గచ్ఛ తాతానుజానే త్వాం కైకేయాసుప్రజాస్త్వయా |  
 మాతరం కుశలం బ్రూయాః పితరం చ పరంతప || 17 ||  
 పురోహితం చ కుశలం యే చాన్యే ద్విజ సత్తమాః |  
 తౌ చ తాత మహేష్యాసౌ భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ || 18 ||  
 తస్మై హస్తుత్తమాంశ్చిత్రాన్ కంబలానజినాని చ |  
 అభినత్యత్య కైకేయో భరతాయ ధనం దదౌ || 19 ||  
 రుక్మనిష్కసహస్రే ద్వే షోడశాశ్వశతాని చ |  
 సత్యత్య కైకేయాపుత్రం కేకయో ధనమాదిశత్ || 20 ||  
 తథాఽమాత్యానభిప్రేతాన్ విశ్వాస్యాంశ్చ గుణాన్వితాన్ |  
 దదావశ్వపతిః క్షిప్రం భరతాయానుయాయినః || 21 ||  
 ఐరావతానైంద్రశిరాన్ నాగాన్వై ప్రియదర్శనాన్ |  
 ఖరాన్ శీఘ్రాన్ సుసంయుక్తాన్ మాతులోఽస్మై ధనం దదౌ || 22 ||  
 అంతఃపురేఽతి సంవృద్ధాన్ వ్యాఘ్రవీర్యబలాన్వితాన్ |  
 దంష్ట్రాఽఽయుధాన్ మహాకాయాన్ శునశ్చోపాయనం దదౌ || 23 ||  
 స దతం కేకయేంద్రేణ ధనం తన్నాభ్యనందత |  
 భరతః కైకయాపుత్రః గమనత్యరయా తదా || 24 ||  
 బభూవ హ్యస్య హృదతే చింతా సుమహతీ తదా |  
 త్వరయా చాపి దూతానాం స్వప్షస్యాపి చ దర్శనాత్ || 25 ||  
 స స్వవేశ్మాభ్యతిక్రమ్య నరనాగశ్వసంవృతమ్ |  
 ప్రపేదే సుమహచ్ఛ్రీమాన్ రాజమార్గమనుత్తమమ్ || 26 ||  
 అభ్యత్య తతోఽపశ్యదంతః పురముదారభిః |  
 తతస్తద్భరతః శ్రీమానానివేశానివారితః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 70. సప్తతితమః సర్గః - భరతప్రస్థానమ్



స మాతా మహమాపృచ్ఛ మాతులం చ యుధాజితమ్ |  
 రథమారుహ్య భరతః శత్రుఘ్నసహితో యయా || 28 ||  
 రథాన్ మండల చక్రాంశ్చ యోజయిత్వా పరః శతమ్ |  
 ఉప్త గోఽశ్వఖరైః భృత్యా భరతం యాంతమన్వయుః || 29 ||  
 బలేన గుప్తః భరతః మహాత్మా  
 సహార్యకస్యాఽత్త సమైరమాత్మైః |  
 ఆదాయ శత్రుఘ్నమపేతశత్రుః  
 గృహాత్ యయా సిద్ధైవేంద్రలోకాత్ || 30 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 సప్తతితమః సర్గః || 70 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



71. ఏకసప్తతితమః సర్గః - అయోధ్యాగమనమ్

|| అయోధ్యాగమనమ్ ||

స ప్రాఙ్ముఖో రాజగృహోదభినిర్యాయ వీర్యవాన్ | [రాఘవః]

తతస్సుదామాం ద్యుతిమాన్ సంతీర్యావేక్ష్య తాం నదీమ్ || 1 ||

హ్లాదినీం దూరపారాం చ ప్రత్యక్ స్రోతస్తరంగిణీమ్ |

శతద్రూమతరచ్ఛ్రీమాన్ నదీమిక్ష్వాకునందనః || 2 ||

ఏలాధానే నదీం తీర్త్వా ప్రాప్య చాపరపర్పటాన్ |

శిలామాకుర్యతీం తీర్త్వా ఆగ్నేయం శల్యకర్తనమ్ || 3 ||

సత్య సంధః శుచిః శ్రీమాన్ ప్రేక్షమాణః శిలావహామ్ |

అత్యయాత్ స మహాశైలాన్ వనం చైత్తరథం ప్రతి || 5 ||

సరస్వతీం చ గంగాం చ యుగ్నేన ప్రతిపద్య చ | [ప్రత్యపద్యత]

ఉత్తరం వీరమత్స్యానాం భారుండం ప్రావిశద్వనమ్ || 5 ||

వేగినీం చ కులింగాఖ్యాం హ్లాదినీం పర్వతావృతామ్ |

యమునాం ప్రాప్య సంతీర్ఛో బలమాశ్వాసయత్తదా || 6 ||

శీతీకృత్య తు గాత్రాణి క్లాంతానాశ్వాస్య వాజినః |

తత్ర స్నాత్వా చ పీత్వా చ ప్రాయాదాదాయ చోదకమ్ || 7 ||

రాజపుత్రః మహారణ్యమనభిక్ష్ణోపసేవితమ్ |

భద్రః భద్రేణ యానేన మారుతః ఖమివాత్యయాత్ || 8 ||

భాగీరథీం దుష్ప్రతరామంశుధానే మహానదీమ్ |

ఉపాయాద్రాఘవస్తూర్ణం ప్రాగ్వటే విశ్రుతే పురే || 9 ||

స గంగాం ప్రాగ్వటే తీర్త్వా సమాయాత్కుటికోష్ఠికామ్ |

సబలస్తాం స తీర్త్వాఽథ సమయాద్ధర్మవర్ధనమ్ || 10 ||

తారణం దక్షిణార్ధేన జంబూవృష్ఠముపాగమత్ |

వరూథం చ యయౌ రమ్యం గ్రామం దశరథాత్మజః || 11 ||

తత్ర రమ్యే వనే వాసం కృత్వాఽసౌ ప్రాఙ్ముఖో యయౌ |

ఉద్యానముజ్జిహానాయాః ప్రియకా యత్ర పాదపాః || 12 ||

సాలాంస్తు ప్రియకాస్మాప్య శీఘ్రానాస్థాయ వాజినః |

అనుజ్ఞాప్యాథ భరతః వాహినీం త్వలితః యయౌ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 71. ఏకసప్తతితమః సర్గః - అయోధ్యాగమనమ్

వాసం కృత్వా సర్వతీర్థే తీర్త్వా చోత్తానకాం నదీమ్ |

అన్యా నదీశ్చ వివిధాః పార్వతీయైస్తురంగమైః || 14 ||

హస్తి పృష్ఠకమాసాద్య కుటికామత్యవర్తత |

తతార చ నరవ్యాఘ్రుః లౌహిత్యే స కపీవతీమ్ || 15 ||

ఏకసాలే స్థాణుమతీం వినతే గోమతీం నదీమ్ |

[\* వ్యపాయాద్రాఘస్తూర్ణం తీర్త్వా శోణాం మహానదీమ్ |\*]

కలింగనగరే చాపి ప్రాప్య సాలవనం తదా || 16 ||

భరతః క్షిప్రమాగచ్ఛత్ సుపరిశ్రాంతవాహనః |

వనం చ సమతీత్యాశు శర్వర్యామరుణోదయే || 17 ||

అయోధ్యాం మనునా రాజ్ఞా నిర్జితాం సందదర్శ హ |

తాం పులీం పురుషవ్యాఘ్రుః సప్తరాత్రోషితః పథి || 18 ||

అయోధ్యామగ్రతర్హస్త్వా సారథిం వాక్యమబ్రవీత్ |

ఏషా నాతిప్రతీతా మే పుణ్యోద్యానా యశస్వినీ || 19 ||

అయోధ్యా దృశ్యతే దూరాత్ సారథే పాండుమృత్తికా |

యజ్యభిర్గుణసంపన్నైః బ్రాహ్మణైః వేదపారగైః || 20 ||

భూయిష్ఠమ్మధైరాకీర్ణా రాజర్షిపరిపాలితా |

అయోధ్యాయాం పురా శబ్దః శ్రూయతే తుములో మహాన్ || 21 ||

సమంతాన్తరనారీణాం తమద్య న శృణోమ్యహమ్ |

ఉద్యానాని హి సాయాష్యా క్రీడిత్యోపరతైర్నరైః || 22 ||

సమంతాద్విప్రధావద్భిః ప్రకాశంతే మమాన్యదా |

తాన్యద్యానురుదంతీవ పరిత్యక్తాని కామిభిః || 23 ||

అరణ్య భూతేవ పులీ సారథే ప్రతిభాతి మే |

న హ్యత్ర యానైర్హృశ్యంతే న గజైర్న చ వాజిభిః || 24 ||

నిర్యాంతః వాఽభియాంతః వా నరముఖ్యా యథాపురమ్ |

ఉద్యానాని పురా భాంతి మత్తప్రముదితాని చ || 25 ||

జనానాం రతిసంయోగేష్వత్యంతగుణవంతి చ |

తాన్యేతాన్యద్య వశ్యామి నిరానందాని సర్వశః || 26 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



71. ఏకసప్తతితమః సర్గః - అయోధ్యాగమనమ్

ప్రస్తపర్ణైరనుపథం విక్రోశద్భిరివ ద్రుమైః |  
 నాద్యాపే శ్రూయతే శబ్దో మత్తానాం మృగపక్షిణామ్ || 27 ||  
 సంరక్తాం మధురాం వాణీం కలం వ్యాహరతాం బహు |  
 చందనాగరుసంపృక్తో ధూపసమ్మూర్చితోఽతులః || 28 ||  
 ప్రవతి పవనః శ్రీమాన్ కిం ను నాద్య యథాపురమ్ |  
 భేరీమృదంగవీణానాం కోణసంఘట్టితః పునః || 29 ||  
 కిమద్య శబ్దో విరతః సదాఽదీనగతిః పురా |  
 అనిష్టాని చ పాపాని పశ్యామి వివిధాని చ || 30 ||  
 నిమిత్తాన్యమనోజ్ఞాని తేన సీదతి తే మనః |  
 సర్వథా కుశలం సూత దుర్లభం మమ బంధుషు || 31 ||  
 తథా హ్యసతి సమ్నోహే హృదయం సీదతీవ మే |  
 విషణ్ణః శాంతహృదయస్త్రస్తః సంలులితేంద్రియః || 32 ||  
 భరతః ప్రవివేశాశు పులిమిక్ష్వాకుపాలితామ్ |  
 ద్వారేణ వైజయంతేన ప్రావిశచ్ఛాంతవాహనః || 33 ||  
 ద్వాస్థైరుత్థాయ విజయం పృష్టస్తైః సహితో యయా |  
 న త్వనేకాగ్రహృదయో ద్వాస్థ్యం ప్రత్యర్ఘ్య తం జనమ్ || 34 ||  
 సూతమశ్వపతేః క్లాంతమబ్రవీత్తత్ర రాఘవః |  
 కిమహం త్వరయాఽఽనీతః కారణేన వినాఽనఘ || 35 ||  
 అశుభాశంకి హృదయం శీలం చ పతతీవ మే |  
 శ్రుతా నో యాద్యశాః పూర్వం నృపతీనాం వినాశనే || 36 ||  
 ఆకారాంస్తానహం సర్వాన్ ఇహపశ్యామి సారథే |  
 సమ్మార్జనవిహీనాని పరుషాణ్యుపలక్ష్మయే || 37 ||  
 అసంయతకవాటాని శ్రీవిహీనాని సర్వశః |  
 బలికర్తృవిహీనాని ధూపసమ్నోదనేన చ || 38 ||  
 అనాశితకుటుంబాని ప్రభాహీనజనాని చ |  
 అలక్ష్మీకాని పశ్యామి కుటుంబిభవనాన్యహమ్ || 39 ||  
 అపేతమాల్యశోభాన్యప్యసంమృష్టాజిరాణి చ |  
 దేవాగారాణి శూన్యాని న చాభాంతి యథాపురమ్ || 40 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



71. ఏకసప్తతితమః సర్గః - అయోధ్యాగమనమ్

దేవతార్చాః ప్రవిధాశ్చ యజ్ఞగోష్ఠస్తథావిధాః |

మాల్యాపణేషు రాజంతే నాద్య పణ్యాని వా తథా || 41 ||

దృశ్యంతే వణిజోఽప్యద్య న యథాపూర్వమత్ర వై |

ధ్యానసంవిగ్నహృదయాః నష్టవ్యాపారయంత్రితాః || 42 ||

దేవాయతనచైత్యేషుదినాః పక్షిగణాస్తథా |

మలినం చాశ్రు పూర్ణాక్షం దినం ధ్యానపరం కృశమ్ || 43 ||

సస్త్రీపుంసం చ పశ్యామి జనముత్కంఠితం పురే |

ఇత్యేవముక్త్యా భరతః సూతం తం దినమానసః |

తాన్యలిష్టాన్యయోధ్యాయాం ప్రేక్ష్య రాజగృహం యయా || 44 ||

తాం శూన్యశృంగాటకవేశ్మరథ్యా మ్రుజోఽరుణ ద్వారకవాటయంత్రామ్ |

దృష్ట్వా పులిమింద్రపురప్రకాశామ్

దుఃఖేన సంపూర్ణతరః బభూవ || 45 ||

బహూని పశ్యన్ మనసోఽప్రియాణి యాన్యన్యదా నాన్య పురే బభూవుః |

అవాక్పిరా దినమనా నహృష్టః పితుర్తహత్తా ప్రవివేశ వేశ్మ || 46 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

ఏకసప్తతితమః సర్గః || 71 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 72. ద్విసప్తతితమః సర్గః - భరతసంతాపః



|| భరతసంతాపః ||

అపశ్యంస్తు తతస్తత్ర పితరం పితురాలయే |  
 జగామ భరతో ద్రష్టుం మాతరం మాతురాలయే || 1 ||  
 అనుప్రాప్తం తు తం దృష్ట్వా కైకేయా ప్రోషితం సుతమ్ |  
 ఉత్పాత తదా హృష్టా త్వక్త్వా సౌవర్ణమానసమ్ || 2 ||  
 న ప్రవిశ్యైవ ధర్మాత్తా స్వ గృహం శ్రీవివర్జితమ్ |  
 భరతః ప్రతిజగ్రాహ జనన్యాశ్చరణౌ శుభౌ || 3 ||  
 సౌ తం మూర్ధన్యపాప్తూయ పరిష్యజ్య యశస్వినమ్ |  
 అంకే భరతమారోప్య ప్రష్టుం సముపచక్రమే || 4 ||  
 అద్య తే కతిచిద్రాత్యశ్చుతస్యార్యక వేత్తనః |  
 అపి నాధ్యశ్రమః శీఘ్రం రథేనాపతతస్తవ || 5 ||  
 ఆర్యకస్తే సుకుశలీ యుధాజిన్యాతులస్తవ |  
 ప్రవాసాచ్ఛ సుఖం పుత్ర సర్వం మే వక్తుమర్హసి || 6 ||  
 ఏవం పృష్ఠస్తు కైకేయ్యా ప్రియం పార్థివ నందనః |  
 ఆచష్ట భరతః సర్వం మాత్రే రాజీవలోచనః || 7 ||  
 అద్య మే సప్తమీ రాత్రిశ్చుతస్యార్యక వేత్తనః |  
 అంబాయాః కుశలీ తాతః యుధాజిన్యాతులశ్చ మే || 8 ||  
 యన్తే ధనం చ రత్నం చ దదౌ రాజా పరంతపః |  
 పరిశ్రాంతం పథ్యభవత్తతోఽహం పూర్వమాగతః || 9 ||  
 రాజవాక్యహరైర్ధూతైః త్వర్యమాణోఽహమాగతః |  
 యదహం ప్రష్టమిచ్ఛామి తదంబా వక్తుమర్హసి || 10 ||  
 శూన్యోఽయం శయనీయస్తే పర్యంకో హేమభూషితః |  
 న చాయమిక్ష్వాకు జనః ప్రహృష్టః ప్రతిభాతి మే || 11 ||  
 రాజా భవతి భూయిష్ఠమిహంబాయా నివేశనే |  
 తమహం నాద్య పశ్యామి ద్రష్టుమిచ్ఛన్నిహంగతః || 12 ||  
 పితుర్మహీష్యే చరణౌ తం మమాఖ్యాహి పృచ్ఛతః |  
 ఆహోస్విదంబ జ్యేష్ఠాయాః కౌసల్యాయా నివేశనే || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 72. ద్విసప్తతితమః సర్గః - భరతసంతాపః

తం ప్రత్యువాచ కైకేయా ప్రియవద్ధోరమప్రియమ్ |  
 అజానంతం ప్రజానంత రాజ్య లోభేన మోహితా || 14 ||  
 యా గతిః సర్వభూతానాం తాం గతిం తే పితా గతః |  
 రాజా మహాత్మా తేజస్వీ యాయజూకః సతాం గతిః || 15 ||  
 తచ్చుత్వా భరతః వాక్యం ధర్మాభిజనవాన్ శుచిః |  
 పపాత సహసా భూమౌ పితృశోకబలార్ధితః || 16 ||  
 హా హతోఽస్త్రితి కృపణాం దీనాం వాచముదీరయన్ |  
 నిపపాత మహాబాహుర్బాహు విక్తిప్య వీర్యవాన్ || 17 ||  
 తతః శోకేన సంవీతః పితుర్తరణ దుఃఖితః |  
 విలలాప మహాతేజాః భ్రాంతాకులిత చేతనః || 18 ||  
 ఏతత్పురుచిరం భాతి పితుర్నే శయనం పురా |  
 శశినేవామలం రాత్రౌ గగనం తోయదాత్యయే || 19 ||  
 తదిదం న విభాత్యద్య విహీనం తేన భీమతా |  
 వ్యోమేవ శశినా హీనమప్పుష్క ఇవ సాగరః || 20 ||  
 బాష్పముత్పజ్య కంఠేన స్వార్తః పరిపీడితః |  
 ప్రచ్ఛాద్య వదనం శ్రీమద్వస్త్రేణ జయతాం వరః || 21 ||  
 తమార్తం దేవసంకాశం సమీక్ష్య పతితం భువి |  
 నికృత్తమివ సాలస్య స్కంధం పరశునా వనే || 22 ||  
 మత్తమాతంగసంకాశం చంద్రార్కసదృశం భువః |  
 ఉత్థాపయిత్వా శోకార్తం వచనం చేదమబ్రవీత్ || 23 ||  
 ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ కిం శేషే రాజపుత్ర మహాయశః |  
 త్వద్విధా న హి శోచంతి సంతః సదసి సమ్మతాః || 24 ||  
 దానయజ్ఞాధికారా హి శీలశ్రుతివచోనుగా |  
 బుద్ధిస్తే బుద్ధిసంపన్న ప్రభేవార్కస్య మందిరే || 25 ||  
 స రుదిత్యా చిరం కాలం భూమౌ విపరివృత్య చ |  
 జననీం ప్రత్యువాచేదం శోకైః బహుభిరావృతః || 26 ||  
 అభిషేక్ష్వతి రామం ను రాజా యజ్ఞం ను యక్ష్వతే |  
 ఇత్యహం కృతసంకలోపృ హృష్టః యాత్రామయాసిషమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 72. ద్విసప్తతితమః సర్గః - భరతసంతాపః

తదిదం హ్యన్యథాభూతం వ్యవదిర్ణం మనో మమ |  
పితరం యో న పశ్యామి నిత్యం ప్రియహితే రతమ్ || 28 ||

అంబ కేనాత్యగాద్రాజా వ్యాధినా మయ్యనాగతే |  
ధన్యా రామాదయః సర్వే యైః పితా సంస్కృతస్స్వయమ్ || 29 ||

న నూనం మాం మహారాజః ప్రాప్తం జానాతి కీర్తిమాన్ |  
ఉపజిష్ఠేద్ధి మాం మూర్ధ్ని తాత సన్నమ్య సత్యరమ్ || 30 ||

క్య స పాణిః సుఖ స్ఫుర్కస్తాతస్యాక్లిష్ట కర్తణః |  
యేన మాం రజసా ధ్వస్తమభిక్ష్ణం పరిమార్జతి || 31 ||

యో మే భ్రాతా పితా బంధుర్యస్య దాసోఽస్మి ధీమతః |  
తస్య మాం శీఘ్రమాఖ్యాహి రామస్యాక్లిష్ట కర్తణః || 32 ||

పితా హి భవతి జ్యేష్ఠో ధర్మమార్యస్య జానతః |  
తస్య పాదౌ గ్రహీష్యామి స హీదానీం గతిర్మమ || 33 ||

ధర్మవిధర్మనిత్యశ్చ సత్యసంధో దృఢవ్రతః |  
ఆర్యః కిమబ్రవీద్రాజా పితా మే సత్యవిక్రమః || 34 ||

పశ్చేమం సాధు సందేశమిచ్ఛామి శ్రోతుమాత్మనః |  
ఇతి పృష్టా యథాతత్త్వం కైకేయా వాక్యమబ్రవీత్ || 35 ||

రామేతి రాజా విలపన్ హా సీతే లక్ష్మణేతి చ |  
స మహాత్మా పరం లోకం గతః గతిమతాం వరః || 36 ||

ఇమాం తు పశ్చేమాం వాచం వ్యాజహార పితా తవ |  
కాలధర్మపరిక్షిప్తః పాశ్చైలివ మహాగజః || 37 ||

సిద్ధార్థాస్తే నరా రామమాగతం సీతయా సహ |  
లక్ష్మణం చ మహాబాహుం ద్రక్షంతి పునరాగతమ్ || 38 ||

తచ్ఛ్చత్వా విషసాదైవ ద్వితీయా ప్రియశంసనాత్ |  
విషణ్ణ వదనో భూత్వా భూయః పప్రచ్ఛ మాతరమ్ || 39 ||

క్య చేదానీం స ధర్మాత్మా కౌసల్యాఽఽనందవర్ధనః |  
లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా సీతయా చ సమం గతః || 40 ||

తథా పృష్టా యథా తత్త్వమాఖ్యాతుముపచక్రమే |  
మాతాస్య యుగపద్మాక్యం విప్రియం ప్రియ శంకయా || 41 || [సుమహద్వాక్యం]



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 72. ద్విసప్తతితమః సర్గః - భరతసంతాపః

స హి రాజసుతః పుత్ర చీరవాసా మహావనమ్ |  
దండకాన్ సహ వైదేహ్య లక్ష్మణానుచరః గతః || 42 ||  
తచ్ఛ్చత్వా భరతస్తప్తః బ్రాతుశ్చాలిత్రశంకయా |  
స్వస్య వంశస్య మాహత్వాత్ ప్రప్టుం సముపచక్రమే || 43 ||  
కచ్ఛిన్న బ్రాహ్మణధనం హృతం రామేణ కస్యచిత్ |  
కచ్ఛిన్నాథ్యో దరిద్రః వా తేనాపాపో విహింసితః || 44 ||  
కచ్ఛిన్న పరదారాన్యా రాజపుత్రోఽభిమన్యతే |  
కస్మాత్స దండకారణ్యే భ్రూణహేవ వివాసితః || 45 ||  
అథాస్య చపలా మాతా తత్స్వకర్తృ యథాతథమ్ |  
తేనైవ స్త్రీస్వభావేన వ్యాహర్తుముపచక్రమే || 46 ||  
ఏవముక్తా తు కైకేయా భరతేన మహాత్మనా |  
ఉవాచ వచనం హృష్టా మూఢా పండితమానినీ || 47 ||  
న బ్రాహ్మణధనం కించిద్ధృతం రామేణ కస్యచిత్ |  
కశ్చిన్నాథ్యో దరిద్రః వా తేనాపాపో విహింసితః || 48 ||  
న రామః పరదారాంశ్చ చక్షుర్భామపి పశ్యతి |  
మయా తు పుత్ర శ్రుత్వైవ రామస్వైవాభిషేచనమ్ || 49 ||  
యాచితస్తే పితా రాజ్యం రామస్య చ వివాసనమ్ |  
స స్వవృత్తిం సమాస్థాయ పితా తే తత్తథాఽకరోత్ || 50 ||  
రామశ్చ సహ సౌమిత్రిః ప్రేషితః సహ సీతయా |  
తమపశ్యన్ ప్రియంపుత్రం మహీపాలో మహాయశాః || 51 ||  
పుత్రశోకపరిద్యూనః పంచత్వముపపేదివాన్ |  
త్వయాత్విదానీం ధర్మజ్ఞ రాజత్వమవలంబ్యతామ్ || 52 ||  
త్వత్యతే హి మయా సర్వమిదమేవం విధం కృతమ్ |  
మా శోకం మా చ సంతాపం ధైర్యమాశ్రయ పుత్రక |  
త్వదభీనా హి నగరీ రాజ్యం చైతదనామయమ్ || 53 ||  
తత్పుత్ర శీఘ్రం విధినా విధిజ్ఞైః వసిష్ఠముఖ్యైః సహితో ద్విజేంద్రైః |  
సంకాల్య రాజానమదీన సత్త్వ మ్ఆత్మానముర్వామభిషేచయస్య || 54 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 73. త్రిసప్తతితమః సర్గః - కైకేయీవిగర్హణమ్

|| కైకేయీవిగర్హణమ్ ||

శ్రుత్వా తు పితరం వృత్తం భ్రాతరౌ చ వివాసితౌ |  
భరతో దుఃఖ సంతప్తైదం వచనమబ్రవీత్ || 1 ||

కిం ను కార్యం హతస్యేహ మమ రాజ్యేన శోచతః |  
విహీనస్యాథ పితౌ చ భ్రాతౌ పితృసమేన చ || 2 ||

దుఃఖే మే దుఃఖమకరోర్హణే క్షారమివాదధాః |  
రాజానం ప్రేతభావస్థం కృత్వా రామం చ తాపసమ్ || 3 ||

కులస్య త్వమభావాయ కాల రాత్రిరివాగతా |  
అజ్ఞారముపగూహ్య స్త పితా మే నావబుద్ధవాన్ || 4 ||

మృత్యుమాపాదితో రాజా త్వయా మే పాపదర్శిని |  
సుఖం పరిహృతం మోహాత్కులేఽస్మిన్ కులపాంసిని || 5 ||

త్వాం ప్రాప్య హి పితా మేఽద్య సత్యసంధో మహాయశాః |  
తీవ్రదుఃఖాభిసంతప్తౌ వృత్తో దశరథో నృపః || 6 ||

వినాశితో మహారాజః పితా మే ధర్మవత్సలః |  
కస్మాత్ప్రవ్రాజితో రామః కస్మాదేవ వనం గతః || 7 ||

కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ పుత్రశోకాభిపీడితే |  
దుష్కరం యది జీవేతాం ప్రాప్య త్వాం జననీం మమ || 8 ||

నను త్వారోఽపి ధర్మాత్మా త్వయి వృత్తిమనుత్తమామ్ |  
వర్తతే గురువృత్తిజ్ఞో యథా మాతరి వర్తతే || 9 ||

తథా జ్యేష్ఠా హి మే మాతా కౌసల్యా దీర్ఘదర్శినీ |  
త్వయి ధర్మం సమాస్థాయ భగిన్యామివ వర్తతే || 10 ||

తస్యాః పుత్రం కృతాత్మానం చీరవల్కలవాససమ్ |  
ప్రస్థాప్య వనవాసాయ కథం పాపే న శోచసి || 11 ||

అపాపదర్శనం శూరం కృతాత్మానం యశస్వినమ్ |  
ప్రవ్రాజ్య చీరవసనం కిం ను పశ్యసి కారణమ్ || 12 ||

లుభాయా విదితః మన్యే న తేఽహం రాఘవం ప్రతి |  
తథా హ్యనర్థో రాజ్యార్థం త్వయాఽఽనీతః మహానయమ్ || 13 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 73. త్రిసప్తతితమః సర్గః - కైకేయావిగర్హణమ్

అహం హి పురుషవ్యాఘ్రౌ అపశ్యన్ రామలక్ష్మణౌ |  
 కేన శక్తిప్రభావేన రాజ్యం రక్షితుముత్సహే || 14 ||

తం హి నిత్యం మహారాజో బలవంతం మహాబలః |  
 అపాశ్రితోఽభూద్ధర్మాత్మా మేరుర్నేరువనం యథా || 15 ||

సోఽహం కథమిమం భారం మహాధుర్యసముద్భుతమ్ |  
 దమ్యో ధురమివాసాద్య సహాయం కేన చౌజసా || 16 ||

అథవా మే భవేచ్ఛక్తిర్యగైః బుద్ధి బలేన వా |  
 సకామాం న కలిష్యామి త్వామహం పుత్ర గర్హిణీమ్ || 17 ||

న మే వికాంక్షా జాయేత త్యక్తుం త్వాం పాపనిశ్చయామ్ |  
 యది రామస్య నావేక్షా త్వయి స్యాన్మాతృవత్సదా || 18 ||

ఉత్పన్నా తు కథం బుద్ధిస్తవేయం పాపదర్శినీ |  
 సాధుచారిత్రవిభ్రష్టే పూర్వేషాం నో విగర్హితా || 19 ||

అస్మిన్ములే హి పూర్వేషాం జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే |  
 అపరే భ్రాతరస్తస్మిన్ ప్రవర్తంతే సమాహితాః || 20 ||

న హి మన్యే నృశంసే త్వం రాజధర్మమవేక్షసే |  
 గతిం వా న విజానాసి రాజవృత్తస్య శాశ్వతీమ్ || 21 ||

సతతం రాజవృత్తే హి జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే |  
 రాజ్ఞామేతత్సమం తత్స్వాదిక్ష్యాకూణాం విశేషతః || 22 ||

తేషాం ధర్మై కరక్షాణాం కులచారిత్రశోభినామ్ |  
 అద్య చారిత్రశౌండీర్యం త్వాం ప్రాప్య వినివర్తతమ్ || 23 ||

తవాపి సుమహాభాగాః జనేంద్రాః కులపూర్వగాః |  
 బుద్ధైర్మోహాః కథమయం సంభూతస్త్వయి గర్హితః || 24 ||

న తు కామం కలిష్యామి తవాఽహం పాపనిశ్చయే |  
 త్వయా వ్యసనమారబ్ధం జీవితాంతకరం మమ || 25 ||

ఏష త్విదానీమేవాహమప్రియార్థం తవనఘమ్ |  
 నివర్తయిష్యామి వనాత్ భ్రాతరం స్యజనప్రియమ్ || 26 ||

నివర్తయిత్వా రామం చ తస్యాహం దీప్తతేజసః |  
 దాసభూతో భవిష్యామి సుస్థిరేణాంతరాత్తనా || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 73. త్రిసప్తతితమః సర్గః - కైకేయావిగర్హణమ్



అహం హి పురుషవ్యాఘ్రౌ అపశ్యన్ రామలక్ష్మణౌ |  
కేన శక్తిప్రభావేన రాజ్యం రక్తితుముత్సహే || 14 ||

తం హి నిత్యం మహారాజో బలవంతం మహాబలః |  
అపాశ్రితోఽభూద్ధర్మాత్మా మేరుర్నేరువనం యథా || 15 ||

సోఽహం కథమిమం భారం మహాధుర్యసముద్భుతమ్ |  
దమ్యో ధురమివాసాద్య సహాయం కేన చౌజసా || 16 ||

అథవా మే భవేచ్ఛక్తిరోగైః బుద్ధి బలేన వా |  
సకామాం న కలిష్యామి త్వామహం పుత్ర గర్హిణీమ్ || 17 ||

న మే వికాంక్షా జాయేత త్యక్తుం త్వాం పాపనిశ్చయామ్ |  
యది రామస్య నావేక్షా త్వయి స్యాన్మాత్మవత్సదా || 18 ||

ఉత్పన్నా తు కథం బుద్ధిస్తవేయం పాపదర్శినీ |  
సాధుచారిత్రవిభ్రష్టే పూర్వేషాం నో విగర్హితా || 19 ||

అస్మిన్ములే హి పూర్వేషాం జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే |  
అపరే భ్రాతరస్తస్మిన్ ప్రవర్తంతే సమాహితాః || 20 ||

న హి మన్యే నృశంసే త్వం రాజధర్మమవేక్షసే |  
గతిం వా న విజానాసి రాజవృత్తస్య శాశ్వతీమ్ || 21 ||

సతతం రాజవృత్తే హి జ్యేష్ఠో రాజ్యేఽభిషిచ్యతే |  
రాజ్ఞామేతత్సమం తత్స్వాదిక్ష్యాకూణాం విశేషతః || 22 ||

తేషాం ధర్మైకరక్షాణాం కులచారిత్రశోభినామ్ |  
అద్య చారిత్రశౌండీర్యం త్వాం ప్రాప్య వినివర్తతమ్ || 23 ||

తవాపి సుమహాభాగాః జనేంద్రాః కులపూర్వగాః |  
బుద్ధైర్మోహః కథమయం సంభూతస్త్వయి గర్హితః || 24 ||

న తు కామం కలిష్యామి తవాఽహం పాపనిశ్చయే |  
త్వయా వ్యసనమారబ్ధం జీవితాంతకరం మమ || 25 ||

ఏష త్విదానీమేవాహమప్రియార్థం తవనఘమ్ |  
నివర్తయిష్యామి వనాత్ భ్రాతరం స్వజనప్రియమ్ || 26 ||

నివర్తయిత్వా రామం చ తస్యాహం దిప్తతేజసః |  
దాసభూతో భవిష్యామి సుస్థిరేణాంతరాత్మనా || 27 ||

ఇత్యేవముక్త్వా భరతః మహాత్మా ప్రియేతరైః వాక్య గణైస్తుదంస్తామ్ |  
శోకాతురశ్చాపి ననాద భూయః సింహో యథా పర్వతగహ్వరస్థః || 28 ||

ఇత్యార్థే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే త్రిసప్తతితమః సర్గః || 73 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

73. త్రిసప్తతితమః సర్గః - కైకేయావిగర్హణమ్



|| కైకేయాక్రోశః ||

తాం తథా గర్హయిత్వా తు మాతరం భరతస్తదా |

రోషేణ మహతాఽవిష్టః పునరేవాబ్రవీద్వచః || 1 ||

రాజ్యాద్భ్రంశస్య కైకేయి నృశంసే దుష్టచారిణి |

పరిత్యక్తా చ ధర్మేణ మా మృతం రుదతీ భవ || 2 ||

కిం ను తేఽదూషయద్రాజా రామః వా భృశధార్మికః |

యయోః మృత్యుర్వివాసశ్చ త్వత్యతే తుల్యమాగతౌ || 3 ||

భూణహత్యామసి ప్రాప్తా కులస్యాస్య వినాశనాత్ |

కైకేయి నరకం గచ్ఛ మా చ భర్తుః సలోకతామ్ || 4 ||

యత్త్వయా హీదృశం పాపం కృతం ఘోరేణ కర్మణా |

సర్వలోకప్రియం హిత్వా మమాప్యాపాదితం భయమ్ || 5 ||

త్వత్యతే మే పితా వృత్తః రామశ్చారణ్యమాశ్రితః |

అయశో జీవలోకే చ త్వయాఽహం ప్రతిపాదితః || 6 ||

మాతృరూపే మమామిత్రే నృశంసే రాజ్యకాముకే |

న తేఽహమభిభాష్యాఽస్మి దుర్భుతే పతిఘాతినీ || 7 ||

కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ యాశ్చాన్యా మమ మాతరః |

దుఃఖేన మహతాఽవిష్టాస్త్యాం ప్రాప్య కులదూషిణీమ్ || 8 ||

న త్వమశ్వపతేః కన్యా ధర్మరాజస్య భీమతః |

రాక్షసీ తత్ర జాతాఽసి కులప్రధ్వంసినీ పితుః || 9 ||

యత్త్వయా ధార్మికో రామర్షిత్వం సత్యపరాయణః |

వనం ప్రస్థాపితో దుఃఖాత్ పితా చ త్రిదివం గతః || 10 ||

యత్ప్రధానాఽసి తత్పాపం మయి పిత్రా వినా కృతే |

బ్రాతృభ్యాం చ పరిత్యక్తే సర్వ లోకస్య చాప్రియే || 11 ||

కౌసల్యాం ధర్మసంయుక్తాం వియుక్తాం పాపనిశ్చయే |

కృత్వా కం ప్రాప్సుసే త్వద్య లోకం నిరయగామినీ || 12 ||

కిం నావబుధ్యసే క్రూరే నియతం బంధుసంశ్రయమ్ |

జ్యేష్ఠం పితృసమం రామం కౌసల్యయాత్మ సంభవమ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

74. చతుఃసప్తతితమః సర్గః - కైకేయాక్రోశః



ఆనాయయిత్వా తనయం కౌసల్యాయా మహాబలమ్ |  
 స్వయమేవ ప్రవేక్షామి వనం మునినిషేవితమ్ || 31 ||  
 న హ్యహం పాపసంకల్పే పాపే పాపం త్వయా కృతమ్ |  
 శక్తో ధారయితుం పౌరైరశ్రుకంఠైర్విలీక్ష్ణితః || 32 ||  
 సా త్వమగ్నిం ప్రవిశ వా స్వయం వా దండకాన్విశ |  
 రజ్జుం బధాన వా కంఠే న హి తేఽన్యత్పరాయణమ్ || 33 ||  
 అహమప్యవనిం ప్రాప్తే రామే సత్యపరాక్రమే |  
 కృతకృత్యే భవిష్యామి విప్రవాసితకల్మషః || 34 ||  
 ఇతి నాగైవారణ్యే తోమరాంకుశచోదితః |  
 పపాత భువి సంక్రుద్ధో నిశ్చలస్త్వివ పన్నగః || 35 ||  
 సంరక్తనేత్రః శిథిలాంబరస్తథా విధూత సర్వాభరణః పరంతపః |  
 బభూవ భూమౌ పతితో నృపాత్మజః శచీపతేః కేతులివోత్సవక్షయే || 36 ||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 చతుఃసప్తతితమః సర్గః || 74 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

75. పంచసప్తతితమః సర్గః - భరతశపథః



|| భరతశపథః ||

దీర్ఘకాలాత్సముత్థాయ సంజ్ఞాం లభ్యా చ వీర్యవాన్ |  
నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యాం దినాముద్వీక్ష్వ మాతరమ్ || 1 ||

సోఽమాత్యమధ్యేభరతో జననీమభ్యకుత్సయత్ |  
రాజ్యం న కామయే జాతు మంత్రయే నాపి మాతరమ్ || 2 ||

అభిషేకం న జానామి యోఽభూద్రాజ్ఞా సమీక్షితః |  
విప్రకృష్టే హ్యహం దేశే శత్రుఘ్నసహితోఽవసమ్ || 3 ||

వనవాసం న జానామి రామస్యాహం మహాత్మనః |  
వివాసనం వా సౌమిత్రేః సీతాయాశ్చ యథాఽభవత్ || 4 ||

తద్దైవ క్రోశతస్తస్య భరతస్య మహాత్మనః |  
కౌసల్యా శబ్దమాజ్ఞాయ సుమిత్రామిదమబ్రవీత్ || 5 ||

ఆగతః క్రూర కార్యయాః కైకేయ్యా భరతః సుతః |  
తమహం ద్రష్టుమిచ్ఛామి భరతం దీర్ఘదర్శినమ్ || 6 ||

ఏవముక్త్వా సుమిత్రాం సౌ వివర్ణా మలినా కృశా |  
ప్రతస్థే భరతః యత్ర వేపమానా విచేతనా || 7 ||

న తు రామానుజశ్చాపి శత్రుఘ్న సహితస్తదా |  
ప్రతస్థే భరతః యత్ర కౌసల్యాయా నివేశనమ్ || 8 ||

తతః శత్రుఘ్నభరతౌ కౌసల్యం ప్రేక్ష్య దుఃఖితౌ |  
పర్యవ్యజేతాం దుఃఖార్తాం పతితాం నష్ట చేతనామ్ || 9 ||

రుదంతౌ రుదతీం దుఃఖాత్సమేత్యార్యాం మనస్వినీమ్ |  
భరతం ప్రత్యువాచేదం కౌసల్యా భృశ దుఃఖితా || 10 ||

ఇదం తే రాజ్య కామస్య రాజ్యం ప్రాప్తమకంటకమ్ |  
సంప్రాప్తం బత కైకేయ్యా శీఘ్రం క్రూరేణ కర్మణా || 11 ||

ప్రస్థాప్య చీరవసనం పుత్రం మే వనవాసినమ్ |  
కైకేయీ కం గుణం తత్ర పశ్యతి క్రూరదర్శినీ || 12 ||

క్షిప్రం మామపి కైకేయీ ప్రస్థాపయితుమర్హతి |  
హిరణ్యనాభో యత్రాస్తే సుతః మే సుమహా యశాః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

75. పంచసప్తతితమః సర్గః - భరతశపథః



అథవా స్వయమేవాహం సుమిత్రానుచరా సుఖమ్ |  
 అగ్నిహోత్రం పురస్కృత్య ప్రస్థాస్యే యత్ర రాఘవః || 14 ||  
 కామం వా స్వయమేవాద్య తత్ర మాం నేతుమర్హసి |  
 యత్రాసౌ పురుషవ్యాఘ్రుః పుత్రో మే తప్యతే తపః || 15 ||  
 ఇదం హి తవ విస్తీర్ణం ధనధాన్యసమాచితమ్ |  
 హస్త్యశ్వరథసంపూర్ణం రాజ్యం నిర్యాతితం తయా || 16 ||  
 ఇత్యాదిబహుభిర్వాక్యైః క్రూరైః సంభర్తితోఽనఘః |  
 వివృథే భరతస్తీవ్రం వ్రణే తుద్యేవ సూచినా || 17 ||  
 పపాత చరణౌ తస్యాస్తదా సంభ్రాంతచేతనః |  
 విలప్య బహుధాఽసంజ్ఞో లబ్ధసంజ్ఞస్తతః స్థితః || 18 ||  
 ఏవం విలపమానాం తాం భరతః ప్రాంజలిస్తదా |  
 కౌసల్యాం ప్రత్యువాచేదం శోకైః బహుభిరావృతామ్ || 19 ||  
 ఆర్యే కస్తాదజానంతం గర్హసే మామకిల్బిషమ్ |  
 విపులాం చ మమ ప్రీతిం స్థిరాం జానాసి రాఘవే || 20 ||  
 కృతా శాస్త్రానుగా బుద్ధిర్కాభూత్తస్య కదాచన |  
 సత్యసంధః సతాం శ్రేష్ఠో యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 21 ||  
 ప్రేష్యం పాపీయసాం యాతు సూర్యం చ ప్రతి మేహతు |  
 హంతు పాదేన గాం సుప్తాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 22 ||  
 కారయిత్వా మహాత్కర్మ భర్తా భృత్యమనర్థకమ్ |  
 అథర్తః యోఽస్య సోఽస్యాస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 23 ||  
 పరిపాలయమానస్య రాజ్ఞో భూతాని పుత్రవత్ |  
 తతస్తం ద్రుహ్యతాం పాపం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 24 ||  
 బలిషడ్భాగముద్భృత్య నృపస్యారక్షతః ప్రజాః |  
 అథర్తః యోఽస్య సోఽస్యాస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 25 ||  
 సంశ్రుత్య చ తపస్విభ్యః సత్రే వై యజ్ఞదక్షిణామ్ |  
 తాం విప్రులపతాం పాపం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 26 ||  
 హస్త్యశ్వరథసంబాధే యుద్ధే శస్త్రసమాకులే |  
 మా స్మ కాల్పితృతాం ధర్మం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

75. పంచసప్తతితమః సర్గః - భరతశపథః



ఉపదిష్టం సుసూక్ష్మార్థం శాస్త్రం యత్నేన భీమతా |  
స నాశయతు దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 28 ||

మా చ తం వ్యూఢబాహ్వాంసం చంద్రార్కసమతేజనమ్ |  
ద్రాక్షీద్రాజ్యస్థమాసీనం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 29 ||

పాయసం కృసరం చాగం వృథా సోఽశ్నాతు నిర్ఘ్నః |  
గురూంశ్చాప్యవజానాతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 30 ||

గాశ్చ స్య శతు పాదేన గురూన్ పరివదేత్స్వయమ్ |  
మిత్రే ద్రుహ్యేత సోఽత్యంతం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 31 ||

విశ్వాసాత్కథితం కించిత్పరివాదం మిథః క్వచిత్ |  
వివృణోతు స దుష్టాత్మా యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 32 ||

అకర్తా హ్యకృతజ్ఞశ్చ త్యక్తాత్మా నిరపత్రపః |  
లోకే భవతు విద్వేష్యో యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 33 ||

పుత్రైర్దారైశ్చ భృత్యైశ్చ స్వగృహే పరివారితః |  
సైకో మృష్టమశ్నాతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 34 ||

అప్రాప్య సదృశాన్ దారాననపత్యః ప్రమీయతామ్ |  
అనవాప్య క్రియాం ధర్మాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 35 ||

మాత్తనః సంతతిం ద్రాక్షీత్స్వేషు దారేషు దుఃఖితః |  
ఆయుః సమగ్రమప్రాప్య యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 36 ||

రాజ స్త్రీబాలవృద్ధానాం వధే యత్పాపముచ్ఛతే |  
భృత్యత్యాగే చ యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతామ్ || 37 ||

లాక్షయా మధుమాంసేన లోహేన చ విషేణ చ |  
సదైవ బిభృయాద్భృత్యాన్ యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 38 ||

సంగ్రామే సముపాధే స్త శత్రుపక్షభయంకరే |  
పలాయామానో వధ్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 39 ||

కపాలపాణిః పృథివీమటతాం చీరసంవృతః |  
భిక్షమాణో యథోన్మత్తో యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 40 ||

మద్యే ప్రసక్తో భవతు స్త్రీష్వక్షేషు చ నిత్యశః |  
కామక్రోధాభిభూతస్తు యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 41 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

75. పంచసప్తతితమః సర్గః - భరతశపథః



మా స్త ధర్మే మనో భూయాదధర్మం సునిషేవతామ్ |

అపాత్రవర్ణి భవతు యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 42 ||

సంచితాన్యస్య విత్తాని వివిధాని సహస్రశః |

దస్యుభిర్విప్రులుప్యంతాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 43 ||

ఉభే సంధ్యే శయానస్య యత్పాపం పరికల్పతే |

తచ్చ పాపం భవేత్తస్య యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 44 ||

యదగ్నిదాయకే పాపం యత్పాపం గురుతల్పగే |

మిత్రద్రోహే చ యత్పాపం తత్పాపం ప్రతిపద్యతామ్ || 45 ||

దేవతానాం పితౄణాం చ మాతాపిత్రోస్తథైవ చ |

మా స్త కార్ణిత్ స శుశ్రూషాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 46 ||

సతాం లోకాత్పతాం కీర్త్యాః సంజ్ఞిష్టాత్ కర్మణస్తథా |

భ్రుశ్యతు క్షిప్రమద్వైవ యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 47 ||

అపాస్య మాతృశుశ్రూషామనర్థే సోఽవతిష్ఠతామ్ |

దీర్ఘబాహుర్మహావక్తాః యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 48 ||

బహుపుత్రో దరిద్రశ్చ జ్వరరోగసమన్వితః |

స భూయాత్పతతక్లేశే యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 49 ||

ఆశామాశం సమానానాం దీనానామూర్ధ్వచక్షుషామ్ |

ఆర్థినాం వితథాం కుర్యాద్యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 50 ||

మాయయా రమతాం నిత్యం పరుషః పిశునోఽశుచిః |

రాజ్ఞో భీతస్త్వధర్మాత్తా యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 51 ||

ఋతుస్నాతాం సతీం భార్యామృతుకాలానురోధినీమ్ |

అతివర్తేత దుష్టాత్తా యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 52 ||

ధర్మదారాన్ పరిత్యజ్య పరదారాన్ని షేవతామ్ |

త్యక్తధర్మరతిర్మాథో యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 53 ||

విప్రులుప్తప్రజాతస్య దుష్కృతం బ్రాహ్మణస్య యత్ |

తదేవ ప్రతిపద్యేత యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 54 ||

పానీయదూషకే పాపం తథైవ విషదాయకే |

యత్తదేకః స లభతాం యస్యార్యోఽనుమతే గతః || 55 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 75. పంచసప్తతితమః సర్గః - భరతశపథః



బ్రాహ్మణాయోద్యతాం పూజాం విహంతు కలుషేంద్రియః |  
బాలవత్సాం చ గాం దోగ్ధుః యస్యైశ్చైనుమతే గతః || 56 ||

తృష్ణార్తం సతి పానీయే విప్రులంభేన యోజయేత్ |  
లభేత తస్య యత్పాపం యస్యైశ్చైనుమతే గతః || 57 ||

భక్త్యా వివదమానేషు మార్గమాశ్రిత్య పశ్యతః |  
తస్య పాపేన యుజ్యేత యస్యైశ్చైనుమతే గతః || 58 ||

విహీనాం పతి పుత్రాభ్యాం కౌసల్యాం పార్థివాత్తజః |  
ఏవమాశ్వాసయన్నేవ దుఃఖార్తో నిపపాత హ || 59 ||

తథా తు శపథైః కష్టైః శపమానమచేతనమ్ |  
భరతం శోక సంతప్తం కౌసల్యా వాక్యమబ్రవీత్ || 60 ||

మమ దుఃఖమిదం పుత్ర భూయః సముపజాయతే |  
శపథైః శపమానో హి ప్రాణానుపరుణత్సి మే || 61 ||

దిష్ట్యా న చలితో ధర్మాత్ ఆత్మా తే సహలక్ష్మణః |  
వత్స సత్య ప్రతిజ్ఞో మే సతాం లోకమవాప్స్వసి || 62 ||

ఇత్యుక్త్వా చాంకమానీయ భరతం బ్రాతృవత్సలమ్ |  
పరిష్వజ్య మహాబాహుం రురోద భృశదుఃఖితా || 63 ||

ఏవం విలపమానస్య దుఃఖార్తస్య మహాత్మనః |  
మోహాచ్ఛ శోక సంరోధాత్ బభూవ లులితం మనః || 64 ||

లాలప్యమానస్య విచేతనస్య ప్రణవ్టబుద్ధేః పతితస్య భూమౌ |  
ముహుర్ముహుర్నిశ్చలశ్చ సతశ్చ ఘుర్త మ్నా తస్య శోకేన జగామ రాత్రిః || 65 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
పంచసప్తతితమః సర్గః || 75 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



76. పట్టప్రతితమః సర్గః - దశరథార్షదైహికమ్

|| దశరథార్షదైహికమ్ ||

తమేవం శోకసంతప్తం భరతం కేకయీ సుతమ్ |

ఉవాచ వదతాం శ్రేష్ఠో వసిష్ఠః శ్రేష్ఠ వాగ్మషిః || 1 ||

అలం శోకేన భద్రం తే రాజపుత్ర మహాయశః |

ప్రాప్తకాలం నరపతేః కురు సంయానముత్తమమ్ || 2 ||

వసిష్ఠస్య వచః శృత్వా భరతర్ధారణాం గతః |

ప్రేతకార్యాణి సర్వాణి కారయామాస ధర్మవిత్ || 3 ||

ఉద్భృతం తైలసంరోదాత్ స తు భూమౌ నివేశితమ్ |

ఆపీతవర్ణవదనం ప్రసుప్తమివ భూపతిమ్ || 4 ||

సంవేశ్య శయనే చార్గ్యే నానారత్నపరిష్కృతే |

తతర్థశరథం పుత్రః విలలాప సుదుఃఖితః || 5 ||

కిం తే వ్యవసితం రాజన్ ప్రోషితే మయ్యనాగతే |

వివాస్య రామం ధర్మజ్ఞం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ || 6 ||

క్య యాస్యసి మహారాజ హిత్యేమం దుఃఖితం జనమ్ |

హీనం పురుషసింహేన రామేణాక్లిష్ట కర్తవీణా || 7 ||

యోగక్షేమం తు తే రాజన్ కోఽస్మిన్ కల్పయితా పురే |

త్వయి ప్రయాతే స్వస్తాత రామే చ వనమాశ్రితే || 8 ||

విధవా పృథివీ రాజన్ త్వయా హీనా న రాజతే |

హీనచంద్రేవ రజనీ నగలి ప్రతిభాతి మామ్ || 9 ||

ఏవం విలపమానం తం భరతం దీనమానసమ్ |

అబ్రవీద్వచనం భూయో వసిష్ఠస్తు మహామునిః || 10 ||

ప్రేత కార్యాణి యాన్యస్య కర్తవ్యాని విశాంపతేః |

తాన్యవ్యగ్రం మహాబాహో క్రియంతామవిచారితమ్ || 11 ||

తథేతి భరతః వాక్యం వసిష్ఠస్యాభిపూజ్య తత్ |

ఋత్విక్ పురోహితాచార్యాన్ త్వరయామాస సర్వశః || 12 ||

యే త్వగ్నయో నరేంద్రస్య చాగ్నగారాద్భహిష్కృతాః |

ఋత్విగ్నిర్యాజకైశ్చైవ తే హ్రీయంతే యథావిధి || 13 || [ఆహ్రీయంత]



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



76. షట్పత్తితమః సర్గః - దశరథౌర్ష్యదైహికమ్

శిబికాయామథారోప్య రాజానం గతచేతనమ్ |  
బాష్పకంఠా విమనసః తమూహుః పరిచారకాః || 14 ||

హిరణ్యం చ సువర్ణం చ వాసాంసి వివిధాని చ |  
ప్రకిరంతః జనా మార్గం నృపతేరగ్రతః యయుః || 15 ||

చందనాగురునిర్యాసాన్ సరలం పద్మకం తథా |  
దేవదారూణి చాహృత్య క్షేపయంతి తథాపరే || 16 ||

గంధానుచ్ఛావచాంశ్చాన్యాన్ తత్ర గత్త్వాఽథ భూమిపమ్ |  
తతః సంవేశయామాసుశ్చితా మధ్యే తమృత్విజః || 17 ||

తథా హుతాశనం దత్త్వా జేపుస్తస్య తదృత్విజః |  
జగుశ్చ తే యథాశాస్త్రం తత్ర సామాని సామగాః || 18 ||

శిబికాభిశ్చ యానైశ్చ యథాఽర్హం తస్య యోషితః |  
నగరాన్నిర్యయుస్తత్ర వృద్ధైః పరివృతాస్తదా || 19 ||

ప్రసవ్యం చాపి తం చక్రృత్విజోఽగ్నిచితం నృపమ్ |  
స్త్రియశ్చ శోకసంతప్తాః కౌసల్యా ప్రముఖాస్తదా || 20 ||

క్రౌంచీనామివ నాలీణాం నినాదస్తత్ర శుశ్రువే |  
ఆర్తానాం కరుణం కాలే క్రోశంతీనాం సహస్రశః || 21 ||

తతః రుదంత్యో వివశాః విలప్య చ పునః పునః |  
యానేభ్యః సరయూతీరమ్ అవతేరుర్వరాంగనాః || 22 ||

కృతోదకం తే భరతేన సార్థ మ్ముపాంగనా మంత్రిపురోహితాశ్చ |  
పురం ప్రవిశ్యాశ్రుపలితనేత్రాః భూమౌ దశాహం వ్యనయంత దుఃఖమ్ || 23 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
షట్పత్తితమః సర్గః || 76 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



77. సప్తసప్తతితమః సర్గః - భరతశత్రుఘ్నవిలాపః

|| భరతశత్రుఘ్నవిలాపః ||

తతర్దశాహ౯తిగతే కృతశౌచో నృపాత్మజః |  
 ద్వాదశే౯హని సంప్రాప్తే శ్రాద్ధకర్తాణ్యకారయత్ || 1 ||

బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ రత్నం ధనమన్నం చ పుష్కలమ్ |  
 వాసాంసి చ మహార్ణాణి రత్నాని వివిధాని చ || 2 ||

బాస్తికం బహు శుక్లం చ గాశ్చాపి శతశస్త్రథా |  
 దాసీదాసం చ యానం చ వేశ్మాని సుమహంతి చ || 3 ||

బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌ పుత్రః రాజ్ఞస్తస్యార్ధ్వదైహికమ్ |  
 తతః ప్రభాతసమయే దివసే౯థ త్రయోదశే || 4 ||

విలలాప మహా బాహుర్భరతః శోకమూర్ఛితః |  
 శబ్దాపిహితకంఠశ్చ శోధనార్థముపాగతః || 5 ||

చితామూలే పితుర్వాక్యమిదమాహ సుదుఃఖితః |  
 తాత యస్మిన్మిస్మిన్సృష్టో౯హం త్వయా బ్రాతరి రాఘవే || 6 ||

తస్మిన్వనం ప్రవ్రజితే శూన్యే త్యక్తో౯స్త్వహం త్వయా |  
 యథా గతిరనాథాయాః పుత్రః ప్రవ్రాజితః వనమ్ || 7 ||

తామంబాం తాత కౌసల్యాం త్యక్త్వా త్వం క్వ గతర్భువ |  
 దృష్ట్వా భస్మారుణం తచ్చ దగ్ధాస్థిస్థానమండలమ్ || 8 ||

పితుః శరీరనిర్వాణం నిష్టనన్ విషసాద సః |  
 న తు దృష్ట్వా రుదన్ దినః పపాత ధరణీతలే || 9 ||

ఉత్థాప్యమానః శక్రస్య యంత్ర ధ్వజైవచ్యుతః |  
 అభిపేతుస్తతః సర్వే తస్యామాత్యాః శుచివ్రతమ్ || 10 ||

అంతకాలే నిపతితం యయాతిమృషయో యథా |  
 శత్రుఘ్నశ్చాపి భరతం దృష్ట్వా శోకపరిప్లుతమ్ || 11 ||

విసంజ్ఞో నృపతద్భూమౌ భూమి పాలమనుస్తరన్ |  
 ఉన్నతైవ నిశ్చేతా విలలాప సుదుఃఖితః || 12 ||

స్తృత్వా పితుర్గుణాంగాని తని తాని తదా తదా |  
 మంథరాప్రభవస్తీవ్రః కైకేయీగ్రాహసంకులః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



77. సప్తసప్తతితమః సర్గః - భరతశత్రుఘ్నవిలాపః

వరదానమయోఽక్షోభ్యో అమజ్జయచ్ఛౌకసాగరః |  
సుకుమారం చ బాలం చ సతతం లాలితం త్వయా || 14 ||

క్య తాత భరతం హిత్వా విలపంతం గతః భవాన్ |  
నను భోజ్యేషు పానేషు వస్త్రేష్వాభరణేషు చ || 15 ||

ప్రవారయసి నః సర్వాన్ తన్నః కోఽన్య కరిష్యతి |  
అవదారణ కాలే తు పృథివీ నావదీర్యతే || 16 ||

యా విహీనా త్వయా రాజ్ఞా ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా |  
పితరి స్వర్గమాపన్నే రామే చారణ్యమాశ్రితే || 17 ||

కిం మే జీవితసామర్థ్యం ప్రవేక్షామి హుతాశనమ్ |  
హీనో భ్రాత్రా చ పిత్రా చ శూన్యామిక్ష్యాకు పాలితామ్ || 18 ||

అయోధ్యాం న ప్రవేక్షామి ప్రవేక్షామి తపోవనమ్ |  
తయోర్విలపితం శ్రుత్వా వ్యసనం చాన్యవేక్ష్య తత్ || 19 ||

భృశమార్తతరా భూయః సర్వ ఏవానుగామినః |  
తతః విషణ్ణౌ శ్రాంతౌ చ శత్రుఘ్నభరతావుభౌ || 20 || [విశ్రాంతౌ]

ధరణ్యాం సంవ్యచేష్టేతాం భగ్గుశ్యంగావివర్షభౌ |  
తతః ప్రకృతిమాన్ వైద్యః పితురేషాం పురోహితః || 21 ||

వసిష్ఠో భరతం వాక్యముత్థాప్య తమువాచ హా |  
త్రయోదశోఽయం దివసః పితుర్పృత్యస్య తే విభో || 22 ||

సావశేషాస్థినిచయే కిమిహ త్వం విలంబసే |  
త్రీణి ద్వంద్వాని భూతేషు ప్రవృత్తాన్యవిశేషతః || 23 ||

తేషు చాపరిహార్యేషు నైవం భవితుమర్హతి |  
సుమంత్రశ్చాపి శత్రుఘ్నముత్థాప్యాభిప్రసాద్య చ || 29 ||

శ్రావయామాస తత్త్వజ్ఞః సర్వభూతభవాభవౌ |  
ఉత్థితౌ తౌ నరవ్యాఘ్రౌ ప్రకాశేతే యశస్వినౌ || 30 ||

వర్ణాతప పరిక్లిన్షా పృథగింద్రధ్వజావివ |  
అశ్రూణి పరిమృద్నంతౌ రక్తాక్షౌ దీనభాషిణౌ |

అమాత్యాస్త్యరయంతి స్త తనయౌ చాపరాః క్రియాః || 31 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే సప్తసప్తతితమః సర్గః || 77 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

78. అష్టసప్తతితమః సర్గః - కుబ్జావిక్షేపః



|| కుబ్జావిక్షేపః ||

అథ యాత్రాం సమీహంతం శత్రుఘ్నః లక్ష్మణానుజః |  
భరతం శోకసంతప్తమిదం వచనమబ్రవీత్ || 1 ||

గతిర్యః సర్వ భూతానాం దుఃఖే కిం పునరాత్మనః |  
స రామః సత్త్వసంపన్నః స్త్రియా ప్రవ్రాజితః వనమ్ || 2 ||

బలవాన్ వీర్యసంపన్నో లక్ష్మణో నామ యోఽప్యసౌ |  
కిం న మోచయతే రామం కృత్యా అపి పితృనిగ్రహమ్ || 3 ||

పూర్వమేవ తు నిగ్రాహ్యః సమవేక్ష్య నయానయా |  
ఉత్పథం యః సమారూఢో నార్యా రాజా వశం గతః || 4 ||

ఇతి సంభాషమాణే తు శత్రుఘ్నే లక్ష్మణానుజే |  
ప్రాగ్ద్వారేఽభూత్తదా కుబ్జా సర్వాభరణభూషితా || 5 ||

లిప్తా చందనసారేణ రాజవస్త్రాణి బిభ్రత్ |  
వివిధం వివిధైస్తైస్తైర్భూషణైశ్చ విభూషితా || 6 ||

మేఖలాదామభిశ్చిత్రైః అన్యైశ్చ శుభభూషణైః |  
బభాసే బహుభిర్బద్ధా రజ్జుబద్ధేవ వానరీ || 7 ||

తాం సమీక్ష్య తదా ద్వాస్థాః సుభృశం పాపకారిణీమ్ |  
గృహీత్వాఽకరుణం కుబ్జాం శత్రుఘ్నాయ న్యవేదయత్ || 8 ||

యస్యాః కృతే వనే రామర్షస్త దేహశ్చ వః పితా |  
సేయం పాపా నృశంసా చ తస్యాః కురు యథామతి || 9 ||

శత్రుఘ్నశ్చ తదాజ్ఞాయ వచనం భృశదుఃఖితః |  
అంతఃపురచరాన్ సర్వాన్ ఇత్యువాచ ధృతవ్రతః || 10 ||

తవ్రముత్పాదితం దుఃఖం బ్రాత్యూణాం మే తథా పితుః |  
యయా సేయం నృశంసస్య కర్తవ్యః ఫలమశ్చుతామ్ || 11 ||

ఏవముక్తా తు తేనాశు సఖీజనసమావృతా |  
గృహీతా బలవత్ కుబ్జా సా తద్గృహమనాదయత్ || 12 ||

తతః సుభృశ సంతప్తస్తస్యాః సర్వః సఖీజనః |  
క్రుద్ధమాజ్ఞాయ శత్రుఘ్నం వ్యపలాయత సర్వశః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 78. అష్టసప్తతితమః సర్గః - కుబ్జావిక్షేపః



ఆమంత్రయత కృత్స్న శ్చ తస్యాః సర్వసఖీజనః |  
 యథాఽయం సముపక్రాంతర్నిశ్శేషం నః కలిష్యతి || 14 ||  
 సానుక్రోశాం వదాన్యాం చ ధర్మజ్ఞాం చ యశస్వినీమ్ |  
 కౌసల్యాం శరణం యామః సా హి నోఽస్తు ధ్రువా గతిః || 15 ||  
 స చ రోషేణ తామ్రాక్షః శత్రుఘ్నః శత్రుతాపనః |  
 విచక్ర్ష తదా కుబ్జాం క్రోశంతం ధరణీతలే || 16 ||  
 తస్యా హ్యకృష్యమాణాయా మంథరాయాస్తతస్తతః |  
 చిత్రం బహువిధం భాండం పృథివ్యాం తద్వ్యశీర్యత || 17 ||  
 తేన భాండేన సంస్తీర్ణం శ్రీమద్రాజనివేశనమ్ |  
 అశోభత తదా భూయః శారదం గగనం యథా || 18 ||  
 స బలీ బలవత్కృధాద్భూహిత్వా పురుషర్షభః |  
 కైకేయీమభినిర్భర్త్వ బభాషే పరుషం వచః || 19 ||  
 తైః వాక్తైః పరుషైర్గుఃఖైః కైకేయా భృశదుఃఖితా |  
 శత్రుఘ్నభయసంత్రస్తా పుత్రం శరణమాగతా || 20 ||  
 తాం ప్రేక్ష్య భరతః క్రుద్ధం శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ |  
 అవధ్యాః సర్వభూతానాం ప్రమదాః క్షమ్యతామితి || 21 ||  
 హన్యామహమిమాం పాపాం కైకేయాం దుష్టచారిణీమ్ |  
 యది మాం ధార్మికో రామర్కాసూయేన్కాత్య ఘాతకమ్ || 22 ||  
 ఇమామపి హతాం కుబ్జాం యది జానాతి రాఘవః |  
 త్వాం చ మాం చైవ ధర్మాత్తా నాభిభాషిష్యతే ధ్రువమ్ || 24 ||  
 భరతస్య వచః శ్రుత్వా శత్రుఘ్నః లక్ష్మణానుజః |  
 న్యవర్తత తతః రోషాత్ తాం ముమోచ చ మంథరామ్ || 25 ||  
 సా పాదమూలే కైకేయ్యాః మంథరా నిపపాత హ |  
 నిశ్శ్వసంతీ సుదుఃఖార్తా కృపణం విలలాప చ || 26 ||  
 శత్రుఘ్న విక్షేప విమూఢసంజ్ఞా మ్ముమీక్ష్ కుబ్జాం భరతస్య మాతా |  
 శనైః సమాశ్వాసయదార్తరూపా మ్మౌంచీం విలగ్నామివ వీక్షమాణామ్ || 27 ||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అష్టసప్తతితమః సర్గః || 78 ||  
 అమరనధ్ అమర్



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

79. ఏకోనాశీతమః సర్గః-సచివప్రార్థనాప్రతిషేధః



|| సచివప్రార్థనాప్రతిషేధః ||

తతః ప్రభాతసమయే దివసే చ చతుర్దశే |

సమేత్య రాజకర్తారః భరతం వాక్యమబ్రువన్ || 1 ||

గతర్దశరథః స్వర్గం యో నో గురుతరః గురుః |

రామం ప్రత్రాజ్య వై జ్యేష్ఠం లక్ష్మణం చ మహాబలమ్ || 2 ||

త్వమద్య భవ నో రాజా రాజపుత్ర మహాయశః |

సంగత్యా నాపరాధ్నేతి రాజ్యమేతదనాయకమ్ || 3 ||

ఆభిషేచనికం సర్వమిదమాదాయ రాఘవ |

ప్రతీక్షతే త్వాం స్వజనః శ్రేణయశ్చ నృపాత్మజ || 4 ||

రాజ్యం గృహాణ భరత పితృపైతామహం మహాత్ |

అభిషేచయ చాత్మానం పాహి చాస్మాన్నరర్షభ || 5 ||

[\* ఏవముక్తః శుభం వాక్యం ద్యుతిమాన్ సత్య వాక్కుచిః |\*]

ఆభిషేచనికం భాండం కృత్వా సర్వం ప్రదక్షిణమ్ |

భరతస్తం జనం సర్వం ప్రత్యువాచ ధృతవ్రతః || 6 ||

జ్యేష్ఠస్య రాజతా నిత్యముచితా హి కులస్య నః |

నైవం భవంతః మాం వక్తుమర్హంతి కుశలా జనాః || 7 ||

రామః పూర్వో హి నో భ్రాతా భవిష్యతి మహీపతిః |

అహం త్వరణ్యే వత్స్వామి వర్షాణి నవ పంచ చ || 8 ||

యుజ్యతాం మహతీ సేనా చతురంగ మహాబలా |

ఆనయిష్యామ్యహం జ్యేష్ఠం భ్రాతరం రాఘవం వనాత్ || 9 ||

ఆభిషేచనికం చైవ సర్వమేతదుపస్మృతమ్ |

పురః కృత్య గమిష్యామి రామహేతోర్వనం ప్రతి || 10 ||

తత్రైవ తం నరవ్యాఘ్రమభిషిచ్య పురస్మృతమ్ |

ఆనోష్యామి తు వై రామం హవ్యవాహమివాధ్వరాత్ || 11 ||

న సకామాం కరిష్యామి స్వామిమాం మాతృగంధినీమ్ |

వనే వత్స్వామ్యహం దుర్గే రామః రాజా భవిష్యతి || 12 ||

క్రియతాం శిల్పిభిః పంథాః సమాని విషమాణి చ |

రక్షిణశ్చానుసంయాంతు పథి దుర్గ విచారకాః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



79. ఏకోనాశీతమః సర్గః-సచివప్రార్థనాప్రతిషేధః

ఏవం సంభాషమాణం తం రామహేతోర్మపాత్మజమ్ |  
ప్రత్యువాచ జనస్సర్వః శ్రీమద్వాక్యమనుత్తమమ్ || 14 ||

ఏవం తే భాషమాణస్య పద్మా శ్రీరుపతిష్ఠతామ్ |  
యస్త్యం జ్యేష్ఠే నృపసుతే పృథివీం దాతుమిచ్ఛసి || 15 ||

అనుత్తమం తద్వచనం నృపాత్మజ ప్రభాషితం సంశ్రవణే నిశమ్య చ |  
ప్రహర్షజాస్తం ప్రతి బాష్పబిందవో నిపేతురార్యానననేత్ర సంభవాః || 16 ||

ఊచుస్తే వచనమిదం నిశమ్య హృష్టాః సామాత్యాః సపరిషదో వియాతశోకాః |  
పంథానం నరవర భక్తిమాన్ జనశ్చ

వ్యాదిష్టాస్తవ వచనాచ్ఛ శిల్పివర్గః || 17 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
ఏకోనాశీతమః సర్గః || 79 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 80. అశీతమః సర్గః - మార్గసంస్కారః



|| మార్గసంస్కారః ||

అథ భూమి ప్రదేశజ్ఞాః సూత్రకర్తృవిశారదాః |  
 స్వకర్తాభిరతాః శూరాః ఖనకా యంత్రకాస్తథా || 1 ||  
 కర్తాంతికాః స్థపతయః పురుషా యంత్రకోవిదాః |  
 తథా వర్ధకయశ్చైవ మార్గిణో వృక్షతక్షకాః || 2 ||  
 కూపకారాః సుధాకారాః వంశకర్తృకృతస్తథా |  
 సమర్థా యే చ ద్రష్టారః పురతస్తి ప్రతస్థిరే || 3 ||  
 స తు హర్షాత్తముద్దేశం జనౌఘో విపులః ప్రయాన్ |  
 అశోభత మహావేగః సముద్ర ఇవ పర్వణి || 4 ||  
 తే స్వవారం సమాస్థాయ వర్తకర్తృణి కోవిదాః |  
 కరణైః వివిధోపేతైః పురస్తాత్సంప్రతస్థిరే || 5 ||  
 లతావల్లీశ్చ గుల్మ్యాంశ్చ స్థాణూనశ్చన ఏవ చ |  
 జనాస్తే చక్రిరే మార్గం చిందంతః వివిధాన్ ద్రుమాన్ || 6 ||  
 అవృక్షేషు చ దేశేషు కేచిద్వృక్షానరోపయన్ |  
 కేచిత్కురారైష్టంకైశ్చ దాతైశ్చిందన్ క్వచిత్ క్వచిత్ || 7 ||  
 అపరే వీరణస్తంబాన్ బలినో బలవత్తరాః |  
 విధమంతి స్త దుర్గాణి స్థలాని చ తతస్తతః || 8 ||  
 అపరేఽపూరయన్కూపాన్ పాంసుభిః శ్వభ్రమాయతమ్ |  
 నిమ్మభాగాంస్తతః కేచిత్ సమాంశ్చక్రుః సమంతతః || 9 ||  
 బబంధుర్బంధనీయాంశ్చ క్షోద్యాన్ సంచుక్షుదుస్తదా |  
 బిభిదుర్భేదనీయాంశ్చ తాంస్తాన్దేశాన్సరాస్తదా || 10 ||  
 అచిరేణైవ కాలేన పరివాహన్సహదకాన్ |  
 చక్రుర్బహు విధాకారాన్ సాగరప్రతిమాన్సహాన్ || 11 ||  
 నిర్ణలేషు చ దేశేషు ఖానయామాసురుత్తమాన్ |  
 ఉదపానాన్సహవిధాన్ వేదికాపరిమండితాన్ || 12 ||  
 ససుధాకుట్టిమతలః ప్రపుష్పితమహీరుహాః |  
 మత్తోద్ఘృష్ట ద్విజగణః పతాకాభిరలంకృతః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-

## 80. అశీతమః సర్గః - మార్గసంస్కారః



చందనోదకసంసిక్తర్షానా కుసుమభూషితః |  
 బహ్యశోభత సేనాయాః పంథాః సురపథోపమః || 14 ||  
 ఆజ్ఞాప్యథ యథాఽజ్ఞప్తి యుక్తాస్తేఽభిక్యతా నరాః |  
 రమణీయేషు దేశేషు బహుస్యాదుఫలేషు చ || 15 ||  
 యో నివేశస్త్వభిప్రేతః భరతస్య మహాత్మనః |  
 భూయస్తం శోభయామాసుః భూషాభిర్భూషణోపమమ్ || 16 ||  
 నక్షత్రేషు ప్రశస్తేషు ముహూర్తేషు చ తద్విదః |  
 నివేశాన్ స్థాపయామాసుర్భరతస్య మహాత్మనః || 17 ||  
 బహుపాంసుచయాశ్చాపి పరిఖాపరివారితాః |  
 తంత్రేంద్ర కీలప్రతిమాః ప్రతోలీవరశోభితాః || 18 ||  
 ప్రాసాద మాలావితతాః సాధప్రాకార సంవృతాః |  
 పతాకా శోభితాః సర్వే సునిర్మిత మహాపథాః || 19 ||  
 విసర్పద్భిరివాకాశే విటంకాగ్రవిమానకైః |  
 సముచ్చితైర్నివేశాస్తే బభుః శక్రపురోపమాః || 20 ||  
 జాహ్నవీం తు సమాసాద్య వివిధద్రుమకాననామ్ |  
 శీతలామలపానీయాం మహామీనసమాకులామ్ || 21 ||  
 సచంద్రతారాగణమండితం యథా నభః క్షపాయామమలం విరాజతే |  
 నరేంద్రమార్గస్య తథా వ్యరాజత క్రమేణ రమ్యః శుభశిల్పినిర్మితః || 22 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే అశీతమః  
 సర్గః || 80 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 81. ఏకాశీతమః సర్గః - సభాస్తానమ్



|| సభాస్తానమ్ ||

తతో నాందిముఖీం రాత్రిం భరతం సూతమాగధాః |

తుష్టువుర్యాగ్విశేషజ్ఞాః స్తవైః మంగళసంహితైః || 1 ||

సువర్ణ కోణాభిహతః ప్రాణదద్యామదుందుభిః |

దద్ముః శంఖాంశ్చ శతశో నాదాంశ్చోచ్ఛావచస్వరాన్ || 2 ||

స తూర్యఘోషః సుమహాన్ దివమాపూరయన్నివ |

భరతం శోకసంతప్తం భూయః శోకైరరంధ్రయత్ || 3 ||

తతః ప్రబుద్ధో భరతస్తం ఘోషం సంనివర్త్వ చ |

నాహం రాజేతి చాప్యుక్త్వా శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ || 4 ||

పశ్య శత్రుఘ్న కైకేయ్యా లోకస్యాపకృతం మహాత్ |

విసృజ్య మయి దుఃఖాని రాజా దశరథో గతః || 5 ||

తస్యైషా ధర్మరాజస్య ధర్మమూలా మహాత్మనః |

పరిభ్రమతి రాజశ్రీః నౌరివాకర్ణికా జలే || 6 ||

యో హి నః సుమహాన్నాథః సోఽపి ప్రవ్రాజితో వనమ్ |

అనయా ధర్మముత్సృజ్య మాత్రా మే రాఘవః స్వయమ్ || 7 ||

ఇత్యేవం భరతం ప్రేక్ష్య విలపంతం విచేతనమ్ |

కృపణం రురుదుః సర్వాః సస్వరం యోషితస్తదా || 8 ||

తథా తస్మిన్విలపతి వసిష్ఠో రాజధర్మవిత్ |

సభామిక్ష్వాకునాథస్య ప్రవివేశ మహాయశాః || 9 ||

శాతకుంభమయీం రమ్యాం మణిరత్నసమాకులామ్ |

సుధర్మామివ ధర్మాత్మా సగణః ప్రత్యపద్యత || 10 ||

స కాంచనమయం పీఠం సుఖాస్తరణసంవృతమ్ |

అధ్యాస్త సర్వవేదజ్ఞో దూతాననుశశాస చ || 11 ||

బ్రాహ్మణాన్ క్షత్రియాన్ వైశ్యాన్ అమాత్యాన్ గణవల్లభాన్ |

క్షిప్రమానయతావ్యగ్రాః కృత్యమాత్యయికం హి నః || 12 ||

సరాజభృత్యం శత్రుఘ్నం భరతం చ యశస్వినమ్ |

యుధాజితం సుమంత్రం చ యే చ తత్ర హితా జనాః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 81. ఏకాశీతమః సర్గః - సభాస్థానమ్



తతః హాలహాలాశబ్ధో మహాన్సముదపద్యత |  
రథైరశ్వైః గజైశ్చాపి జనానాముపగచ్ఛతామ్ || 14 ||

తతః భరతమాయాంతం శతక్రతుమివామరాః |  
ప్రత్యనందన్ ప్రకృతయో యథా దశరథం తథా || 15 ||

పూదైవ తిమినాగసంవృతః  
స్తిమితజలో మణిశంఖశర్కరః |  
దశరథసుతశోభితా సభా  
సదశరథేవ బభౌ యథా పురా || 16 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
ఏకాశీతమః సర్గః || 81 ||



[www.sanatanaadharm.com](http://www.sanatanaadharm.com)



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 82. ద్వయశీతమః సర్గః - సేనాప్రస్థాపనమ్



|| సేనాప్రస్థాపనమ్ ||

తామార్యగణసంపూర్ణాం భరతః ప్రగ్రహం సభామ్ |  
దదర్శ బుద్ధి సంపన్నః పూర్ణచంద్రో నిశామివ || 1 ||

ఆసనాని యథాన్యాయమార్యాణాం విశతాం తదా |  
వస్త్రాంగరాగప్రభయా ద్యోతితా సా సభోత్తమా || 2 ||

సా విద్వజ్జనసంపూర్ణా సభా సురుచిరా తదా |  
అదృశ్యత ఘనాపాయే పూర్ణచంద్రేవ శర్వత || 3 ||

రాజ్ఞస్తు ప్రకృతః సర్వాః సమగ్రాః ప్రేక్ష్య ధర్మవిత్ |  
ఇదం పురోహితః వాక్యం భరతం మృదు చాబ్రవీత్ || 4 ||

తాత రాజా దశరథః స్వర్గతర్ధర్మమాచరన్ |  
ధనధాన్యవతీం స్థితాం ప్రదాయ పృథివీం తవ || 5 ||

రామస్తథా సత్యధృతిః సతాం ధర్మమనుస్తరన్ |  
నాజహాత్పితౄదేశం శశీ జ్యోత్స్నామివోదితః || 6 ||

పిత్రా భ్రాత్రా చ తే దత్తం రాజ్యం నిహతకణ్ణకమ్ |  
తద్భృంక్ష్య ముదితామాత్యః క్షిప్రమేవాభిషేచయ || 7 ||

ఉదీచ్యాశ్చ ప్రతీచ్యాశ్చ దాక్షిణాత్యాశ్చ కేవలాః |  
కోట్యాపరాంతాః సాముద్రా రత్నాన్యభిహారంతు తే || 8 ||

తచ్ఛ్రుత్వా భరతః వాక్యం శోకేనాభిపరిప్లుతః |  
జగామ మనసా రామం ధర్మజ్ఞో ధర్మకాంక్షయా || 9 ||

స బాష్ప కలయా వాచా కలహంస స్వరః యువా |  
విలలాప సభామధ్యే జగర్థే చ పురోహితమ్ || 10 ||

చరిత బ్రహ్మచర్యస్య విద్యాస్నాతస్య ధీమతః |  
ధర్మే ప్రయతమానస్య కో రాజ్యం మద్విధో హరేత్ || 11 ||

కథం దశరథాజ్ఞాతః భవేద్ద్రాజ్యాపహారకః |  
రాజ్యం చాహం చ రామస్య ధర్మం వక్తుమిహార్హసి || 12 ||

జ్యేష్ఠః శ్రేష్ఠశ్చ ధర్మాత్మా దిలీపనహుషోపమః |  
లబ్ధుమర్హతి కాకుత్స్థో రాజ్యం దశరథో యథా || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 82. ద్వయశీతమః సర్గః - సేనాప్రస్థాపనమ్

అనార్య జుష్టమస్వర్గ్యం కుర్యాం పాపమహం యది |  
 ఇక్ష్వాకూణామహం లోకే భవేయం కులపాంసనః || 14 ||

యద్ధి మాత్రా కృతం పాపం నాహం తదపిరోచయే |  
 ఇహస్థో వనదుర్గస్థం నమస్యామి కృతాంజలిః || 15 ||

రామమేవానుగచ్ఛామి స రాజా ద్విపదాం వరః |  
 త్రయాణామపి లోకానాం రాజ్యమర్హతి రాఘవో || 16 ||

తద్వాక్యం ధర్మసంయుక్తం శ్రుత్వా సర్వే సభాసదః |  
 హర్షాన్తుముచురశ్రాణి రామే నిహితచేతసః || 17 ||

యది త్వార్యం న శక్యామి వినివర్తయితుం వనాత్ |  
 వనే తత్రైవ వత్సామి యథాఽర్యో లక్ష్మణస్తథా || 18 ||

సర్వోపాయం తు వర్తిష్యే వినివర్తయితుం బలాత్ |  
 సమక్షమార్య మిశ్రాణాం సాధూనాం గుణవర్తినామ్ || 19 ||

విష్టికర్తాంతికాః సర్వే మార్గశోధకరక్షకాః |  
 ప్రస్థాపితా మయా పూర్వం యాత్రాఽపి మమ రోచతే || 20 ||

ఏవముక్త్వా తు ధర్మాత్మా భరతః భ్రాతృవత్సలః |  
 సమీపస్థమువాచేదం సుమంత్రం మంత్రకోవిదమ్ || 21 ||

తూర్ణముత్తాయ గచ్ఛ త్వం సుమంత్ర మమ శాసనాత్ |  
 యాత్రామాజ్ఞాపయ క్షిప్రం బలం చైవ సమానయ || 22 ||

ఏవముక్తః సుమంత్రస్తు భరతేన మహాత్మనా |  
 హృష్టస్తదాదిశత్ర్వం యథాసందిష్టమిష్టవత్ || 23 ||

తాః ప్రహృష్టాః ప్రకృతయో బలాధ్యక్షా బలస్య చ |  
 శ్రుత్వా యాత్రాం సమాజ్ఞప్తాం రాఘవస్య నివర్తనే || 24 ||

తతః యోధాంగనాః సర్వా భర్తూన్ సర్వాన్ గృహే గృహే |  
 యాత్రా గమనమాజ్ఞాయ త్వరయంతి స్త హర్షితాః || 25 ||

తే హయైర్గోరథైః శీఘ్రైః స్యందనైశ్చ మహాజవైః |  
 సహయోధైః బలాధ్యక్షాః బలం సర్వమచోదయన్ || 26 ||

సజ్జం తు తద్బలం దృష్ట్వా భరతః గురుసన్నిధౌ |  
 రథం మే త్వరయస్వేతి సుమంత్రం పార్శ్వతోఽబ్రవీత్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 82. ద్వయశీతమః సర్గః - సేనాప్రస్థాపనమ్



భరతస్య తు తస్యాజ్ఞాం ప్రతిగృహ్య చ హర్షితః |  
రథం గృహీత్వా ప్రయయా యుక్తం పరమవాజిభిః || 28 ||

స రాఘవః సత్యధృతిః ప్రతాపవాన్  
బ్రువన్ సుయుక్తం దృఢసత్యవిక్రమః |  
గురుం మహారణ్యగతం యశస్వినమ్  
ప్రసాదయిష్యన్భరతోఽబ్రవీత్తదా || 29 ||

తూర్ణం సముత్థాయ సుమంత్ర గచ్ఛ  
బలస్య యోగాయ బలప్రధానాన్ |  
ఆనేతుమిచ్ఛామి హి తం వనస్థమ్  
ప్రసాద్య రామం జగతః హితాయ || 30 ||

స సూతపుత్రః భరతేన సమ్యక్  
ఆజ్ఞాపితః సంపరిపూర్ణకామః |  
శశాస సర్వాన్మృకృతి ప్రధానాన్  
బలస్య ముఖ్యాంశ్చ సుహృజ్జనం చ || 31 ||

తతః సముత్థాయ కులే కులే తేరాజన్యవైశ్యా వృషలాశ్చ విప్రాః |  
అయూయుజన్మప్తరథాన్ ఖరాంశ్చ  
నాగాన్ హయాంశ్చైవ కులప్రసూతాన్ || 32 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
ద్వయశీతమః సర్గః || 82 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 83. త్వశీతితమః సర్గః - భరతవనప్రస్థానమ్



|| భరతవనప్రస్థానమ్ ||

తతః సముత్థితః కాల్యమాస్థాయ స్యందనోత్తమమ్ |  
 ప్రయయా భరతః శీఘ్రం రామదర్శనకాంక్షయా || 1 ||

అగ్రతః ప్రయయుస్తస్య సర్వే మంత్రిపురోధసః |  
 అధిరుహ్య హయైః యుక్తాన్ రథాన్సూర్యరథోపమాన్ || 2 ||

నవనాగసహస్రాణి కల్పితాని యథావిధి |  
 అన్వయుర్భరతం యాంతమిక్ష్వాకు కులనందనమ్ || 3 ||

షష్ఠీ రథసహస్రాణి ధన్వినో వివిధాయుధాః |  
 అన్వయుర్భరతం యాంతం రాజపుత్రం యశస్వినమ్ || 4 ||

శతం సహస్రాణ్యశ్వానాం సమారూఢాని రాఘవమ్ |  
 అన్వయుర్భరతం యాంతం సత్యసంధం జితేంద్రియమ్ || 5 ||

కైకేయా చ సుమిత్రా చ కౌసల్యా చ యశస్వినీ |  
 రామానయన సంహృష్టా యయుర్యానేన భాస్వతా || 6 ||

ప్రయాతాశ్చార్యసంఘాతాః రామం ద్రష్టుం సలక్ష్మణమ్ |  
 తస్యైవ చ కథాశ్చిత్రాః కుర్వాణా హృష్టమానసాః || 7 ||

మేఘశ్యామం మహాబాహుం స్థిరసత్త్వం దృఢవ్రతమ్ |  
 కదా ద్రక్ష్యామహే రామం జగతః శోకనాశనమ్ || 8 ||

దృష్ట ఏవ హి నః శోకమపనేష్యతి రాఘవః |  
 తమః సర్వస్య లోకస్య సముద్యన్నివ భాస్కరః || 9 ||

ఇత్యేవం కథయంతస్తే సంప్రహృష్టాః కథాశ్శుభాః |  
 పరిష్యజానాశ్చాన్యోన్యం యయుర్నాగరికా జనాః || 10 ||

యే చ తత్రాపరే సర్వే సమ్మతా యే చ నైగమాః |  
 రామం ప్రతి యయుర్హృష్టాః సర్వాః ప్రకృతయస్తదా || 11 ||

మణికారాశ్చ యే కేచిత్ కుంభకారాశ్చ శోభనాః |  
 సూత్రకర్తృకృతశ్చైవ యే చ శస్త్రోపజీవినః || 12 ||

మాయూరకాః క్రాకచికా రోచకాః వేధకాస్తథా |  
 దంతకారాః సుధాకారాస్తథా గంధోపజీవినః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 83. త్వశీతితమః సర్గః - భరతవనప్రస్థానమ్

సువర్ణకారాః ప్రఖ్యాతాస్తథా కంబలధావకాః |  
 స్నాపకోచ్ఛాదకా వైద్యా ధూపకాః శౌండికాస్తథా || 14 ||  
 రజకాస్తున్నవాయాశ్చ గ్రామఘోషమహత్తరాః |  
 శైలూషాశ్చ సహ స్త్రీభిర్యయుః కైవర్తకాస్తథా || 15 ||  
 సమాహితా వేదవిదో బ్రాహ్మణా వృత్తసమ్మతాః |  
 గోరథైః భరతం యాంతమనుజగ్తుః సహస్రశః || 16 ||  
 సువేషాః శుద్ధ వసనాస్తామ్ర మృష్టానులేపనాః |  
 సర్వే తే వివిధైః యానైః శనైర్భరతమన్వయుః || 17 ||  
 ప్రహృష్టముదితా సేనా సాన్వయాత్కైకయా సుతమ్ |  
 బ్రాతురానయనే యాంతం భరతం బ్రాతృవత్సలమ్ || 18 ||  
 తే గత్వా దూరమధ్యానం రథయానాశ్చకుంజరైః |  
 సమాసేదుస్తతో గంగాం శృంగిబేరపురం ప్రతి || 19 ||  
 యత్ర రామసఖో వీరో గుహో జ్ఞాతిగణైర్వృతః |  
 నివసత్యప్రమాదేన దేశం తం పరిపాలయన్ || 20 ||  
 ఉపేత్య తీరం గంగాయాశ్చక్రవాకైరలంకతమ్ |  
 వ్యవతిష్ఠత సా సేనా భరతస్యానుయాయినీ || 21 ||  
 నిలీక్ష్మానుగతాం సేనాం తాం చ గంగాం శివోదకామ్ |  
 భరతః సచివాన్ సర్వాన్ అబ్రవీద్వాక్యకోవిదః || 22 ||  
 నివేశయత మే సైన్యమభిప్రాయేణ సర్వతః |  
 విశ్రాంతః ప్రతరిష్యామః శ్వేదానీమిమాం నదీమ్ || 23 ||  
 దాతుం చ తావదిచ్ఛామి స్వర్గతస్య మహీపతేః |  
 ఔర్ధ్వదేహనిమిత్తార్థమ్ అవతీర్యోదకం నదీమ్ || 24 ||  
 తస్యైవం బ్రువతోఽమాత్యాస్తథా ఇత్యుక్త్వా సమాహితాః |  
 న్యవేశయంత్రాం ఛందేన స్వేన స్వేన పృథక్ పృథక్ || 25 ||  
 నివేశ్య గంగామను తాం మహానదీ మ్మమాం విధానైః పరిబర్తశోభినీమ్ |  
 ఉవాస రామస్య తదా మహాత్మనో విచింతయానో భరతర్షివర్తనమ్ || 26 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే త్వశీతితమః సర్గః ||83||  
 అమరనధ్ అమర్



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 84. చతురశీతమః సర్గః - గుహాగమనమ్



**|| గుహాగమనమ్ ||**

తతర్షివిష్టాం ధ్వజినీం గంగామన్వాశ్రితాం నదీమ్ |  
నిషాదరాజో దృష్ట్వేవ జ్ఞాతీన్ సంత్వరితోఽబ్రవీత్ || 1 ||

మహతీయమితః సేనా సాగరాభా ప్రదృశ్యతే |  
నాస్యాంతమధిగచ్ఛామి మనసాపి విచింతయన్ || 2 ||

యథా తు ఖలు దుర్బుద్ధిర్భరతః స్వయమాగతః |  
స ఏష హి మహాకాయః కోవిదారధ్వజో రథే || 3 ||

బంధయిష్యతి వా దాశాన్ అథవాఽస్మాన్ వధిష్యతి |  
అథ దాశరథిం రామం పిత్రా రాజ్యాద్వివాసితమ్ || 4 ||

సంపన్నాం శ్రియమన్విచ్ఛన్ తస్య రాజ్ఞః సుదుర్లభామ్ |  
భరతః కైకేయాపుత్రః హంతుం సమధిగచ్ఛతి || 5 ||

భర్తా చైవ సఖా చైవ రామర్దాశరథిర్తమ |  
తస్యార్థకామాః సన్నద్ధా గంగాఽనూపే ప్రతిష్ఠత || 6 ||

తిష్ఠంతు సర్వ దాశాశ్చ గంగామన్వాశ్రితా నదీమ్ |  
బలయుక్తా నదీరక్షా మాంసమూలఫలాశనాః || 7 ||

నావాం శతానాం పంచానాం కైవర్తానాం శతం శతమ్ |  
సన్నద్ధానాం తథా యూనాం తిష్ఠన్త్విత్యభ్యచోదయత్ || 8 ||

యదా తుష్టస్తు భరతః రామస్యేహ భవిష్యతి |  
సేయం స్వస్తిమతీ సేనా గంగామద్య తలిష్యతి || 9 ||

ఇత్యుక్త్వాపాయనం గృహ్య మత్స్యమాంసమధూని చ |  
అభిచక్రామ భరతం నిషాదాధిపతిర్గుహాః || 10 ||

తమాయాంతం తు సంప్రేక్ష్య సూతపుత్రః ప్రతాపవాన్ |  
భరతాయాఽచచక్షేఽథ వినయజ్ఞో వినీతవత్ || 11 ||

ఏష జ్ఞాతిసహస్రేణ స్థపతిః పరివారితః |  
కుశలో దండకారణ్యే వృద్ధో బ్రాతుశ్చ తే సఖా || 12 ||

తస్మాత్పశ్యతు కాకుత్స్థ త్వాం నిషాదాధిపో గుహాః |  
అసంశయం విజానీతే యత్ర తౌ రామలక్ష్మణౌ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-

## 84. చతురశీతమః సర్గః - గుహాగమనమ్



ఏతత్తు వచనం శ్రుత్వా సుమంత్రాద్భరతః శుభమ్ |  
 ఉవాచ వచనం శీఘ్రం గుహాః పశ్యతు మామితి || 14 ||  
 లభ్యాఽభ్యనుజ్ఞాం సంహృష్టః జ్ఞాతిభిః పరివారితః |  
 ఆగమ్య భరతం ప్రహ్సో గుహో వచనమబ్రవీత్ || 15 ||  
 నిష్కుటశ్చైవ దేశోఽయం వంచితాశ్చాపి తే వయమ్ |  
 నివేదయామస్తే సర్వే స్వకే దాసకులే వస || 16 ||  
 అస్తి మూలం ఫలం చైవ నిషాదైః సముపాహృతమ్ |  
 ఆర్ద్రం చ మాంసం శుష్కం చ వన్యం చోచ్ఛావచం మహత్ || 17 ||  
 ఆశంసే స్వాశితా సేనా వత్స్యతీమాం విభావరీమ్ |  
 అర్చితః వివిధైః కామైః శ్వస్ససైన్యో గమిష్యసి || 18 ||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 చతురశీతమః సర్గః || 84 ||





# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



85. పంచాశీతమః సర్గః - గుహసమాగమః

|| గుహసమాగమః ||

ఏవముక్తస్తు భరతర్షిషాదాధిపతిం గుహమ్ |  
ప్రత్యువాచ మహావ్రాజ్ఞో వాక్యం హేత్వర్థసంహితమ్ || 1 ||

ఊర్జితః ఖలు తే కామః కృతః మమ గురోస్సఖే |  
యో మే త్వమీద్యశీం సేనామేకోఽభ్యర్చితుమిచ్ఛసి || 2 ||

ఇత్యుక్త్వా తు మహాతేజాః గుహం వచనముత్తమమ్ |  
అబ్రవీద్భరతః శ్రీమాన్ నిషాదాధిపతిం పునః || 3 ||

కతరేణ గమిష్యామి భరద్వాజాశ్రమం గుహా |  
గహనోఽయం భృశం దేశో గంగానూపో దురత్యయః || 4 ||

తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా రాజపుత్రస్య భీమతః |  
అబ్రవీత్ ప్రాంజలిర్వాక్యం గుహో గహనగోచరః || 5 ||

దాశాస్త్రాఽనుగమిష్యంతి ధన్వినః సుసమాహితాః |  
అహం త్వాఽనుగమిష్యామి రాజపుత్ర మహాయశః || 6 ||

కచ్ఛిన్న దుష్టః వ్రజసి రామస్యాక్లిష్టకర్తృణః |  
ఇయం తే మహతీ సేనా శంకాం జనయతీవ మే || 7 ||

తమేవమభిభాషంతమాకాశైవ నిర్మలః |  
భరతః శ్లక్ష్ణయా వాచా గుహం వచనమబ్రవీత్ || 8 ||

మాభూత్స కాలో యత్కష్టం న మాం శంకితుమర్హసి |  
రాఘవః స హి మే బ్రూతా జ్యేష్ఠః పితృసమో మతః || 9 ||

తం నివర్తయితుం యామి కాకుత్స్థం వనవాసినమ్ |  
బుద్ధిరన్యా న తే కార్యా గుహ సత్యం బ్రవీమి తే || 10 ||

స తు సంహృష్టవదనః శ్రుత్వా భరతభాషితమ్ |  
పునరేవాబ్రవీద్వాక్యం భరతం ప్రతి హర్షితః || 11 ||

ధన్యస్త్యం న త్వయా తుల్యం పశ్యామి జగతీతలే |  
అయత్నాదాగతం రాజ్యం యస్త్యం త్వక్తుమిహేచ్ఛసి || 12 ||

శాశ్వతీ ఖలు తే కీర్తిః లోకాననుచరిష్యతి |  
యస్త్యం కృచ్ఛగతం రామం ప్రత్యానయితుమిచ్ఛసి || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



85. పంచాశీతమః సర్గః - గుహసమాగమః

ఏవం సంభాషమాణస్య గుహస్య భరతం తదా |  
బభౌ నష్టప్రభః సూరిశ్చ రజనీ చాభ్యవర్తత || 14 ||

సన్నివేశ్య స తాం సేనాం గుహేన పరితోషితః |  
శత్రుఘ్నేన సహ శ్రీమాన్ శయనం పునరాగమత్ || 15 ||

రామ చింతామయః శోకో భరతస్య మహాత్మనః |  
ఉపస్థితః హ్యనర్హస్య ధర్మప్రేక్షస్య తాదృశః || 16 ||

అంతర్దాహేన దహనః సంతాపయతి రాఘవమ్ |  
వన దాహాభిసంతప్తం గూఢోఽగ్నిరివ పాదపమ్ || 17 ||

ప్రసృతః సర్వగాత్రేభ్యః స్వేదం శోకాగ్నిసంభవమ్ |  
యథా సూర్యాంశుసంతప్తః హిమవాన్ ప్రసృతః హిమమ్ || 18 ||

ధ్యాననిర్దరశైలేన వినిశ్చ్వసితధాతునా |  
దైన్యపాదపసంఘేన శోకాయాసాభిశ్చంగీణా || 19 ||

ప్రమోహానంత సత్త్వేన సంతాపాషభివేణునా |  
ఆక్రాంతర్దుఃఖ శైలేన మహతా కైకయాసుతః || 20 ||

వినిశ్చ్వనన్వై భృశదుర్తనాస్తతః ప్రమూఢసంజ్ఞః పరమాపదం గతః |  
శమం న లేభే హృదయజ్వరార్ధితః నరర్షభోఽయాథగతో యథర్షభః || 21 ||

గుహేన సార్ధం భరతః సమాగతః మహానుభావః సజనః సమాహితః |  
సుదుర్తనాస్తం భరతం తదా పునః గుహః సమాశ్వాసయదగ్రజం ప్రతి || 22 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
పంచాశీతమః సర్గః || 85 ||





# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

86. షడశీతమః సర్గః - గుహవాక్యమ్



|| గుహవాక్యమ్ ||

ఆచచక్షేఽథ సద్భావం లక్ష్మణస్య మహాత్మనః |  
భరతాయాప్రమేయాయ గుహో గహనగోచరః || 1 ||

తం జాగ్రతం గుణైర్ముక్తం శరచాపాసిధారిణమ్ |  
బ్రాత్యగుప్తుర్థమత్యంతమహం లక్ష్మణమబ్రవమ్ || 2 ||

ఇయం తాత సుఖా శయ్యా త్వదర్థముపకల్పితా |  
ప్రత్యాశ్వసి హి శేష్యాస్యాం సుఖం రాఘవనందన || 3 ||

ఉచితోఽయం జనః సర్వో దుఃఖానాం త్వం సుఖోచితః |  
ధర్మాత్తంస్తస్య గుప్తుర్థం జాగరిష్యామహే వయమ్ || 4 ||

న హి రామాత్మీయతరో మమాస్తి భువి కశ్యచి |  
మోక్షుకోభూర్భవీమ్యేతదప్యసత్యం తవాగ్రతః || 5 ||

అస్య ప్రసాదాదాశంసే లోకేఽస్మిన్ సుమహాద్యశః |  
ధర్మావాప్తిం చ విపులామర్థావాప్తిం చ కేవలామ్ || 6 ||

సోఽహం ప్రియసఖం రామం శయానం సహ సీతయా |  
రక్షిష్యామి ధనుషాణిః సర్వైః స్వైర్జ్ఞాతిభిః సహ || 7 ||

న హి మేఽవిదితం కించిద్వనేఽస్మింశ్చరతః సదా |  
చతురంగం హ్యపి బలం ప్రసహేమ వయం యుధి || 8 ||

ఏవమస్మాభిరుక్తేన లక్ష్మణేన మహాత్మనా |  
అనునీతా వయం సర్వే ధర్మమేవానుపశ్యతా || 9 ||

కథం దాశరథౌ భూమౌ శయానే సహ సీతయా |  
శక్యా నిద్రా మయా లబ్ధం జీవితం వా సుఖాని వా || 10 ||

యో న దేవాసురైః సర్వైః శక్యః ప్రసహితుం యుధి |  
తం పశ్య గుహ సంవిష్టం తృణేషు సహ సీతయా || 11 ||

మహతా తపసా లభో వివిధైశ్చ పరిశ్రమైః |  
ఏకో దశరథస్యైష పుత్రః సదృశలక్ష్మణః || 12 ||

అస్మిన్మైత్రాజితే రాజా న చిరం వర్తయిష్యతి |  
విధవా మేదినీ నూనం క్షిప్రమేవ భవిష్యతి || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



86. షడశీతమః సర్గః - గుహవాక్యమ్

వినద్య సుమహానాదం శ్రమేణోపరతాః స్త్రియః |  
నిర్హోషోపరతం నూనమద్య రాజనివేశనమ్ || 14 || [విరతో]

కౌసల్యా చైవ రాజా చ తథైవ జననీ మమ |  
నాశంసే యది జీవేయుః సర్వే తే శర్వలీమిమామ్ || 15 ||

జీవేదపి హి మే మాతా శత్రుఘ్నస్యాన్వవేక్షయా |  
దుఃఖితా యా తు కౌసల్యా వీరసూర్వినశిష్యతి || 16 ||

అతిక్రాంతమతిక్రాంతమనవాప్య మనోరథమ్ |  
రాజ్యే రామమనిక్షిప్య పితా మే వినశిష్యతి || 17 ||

సిద్ధార్థాః పితరం వృత్తం తస్మిన్కాలే హ్యపస్థితే |  
ప్రేతకార్యేషు సర్వేషు సంస్కరిష్యంతి భూమిపమ్ || 18 ||

రమ్యచత్వరసంస్థానాం సువిభక్త మహాపథామ్ |  
హర్షప్రాసాదసంపన్నాం సర్వరత్నవిభూషితామ్ || 19 ||

గజాశ్వరథసంబాధాం తూర్యనాదవినాదితామ్ |  
సర్వకల్యాణసంపూర్ణాం హృష్టపుష్టజనాకులామ్ || 20 ||

ఆరామోద్యానసంపూర్ణాం సమాజోత్సవశాలినీమ్ |  
సుఖితా విచరిష్యంతి రాజధానీం పితుర్త్వమ్ || 21 ||

అపి సత్యప్రతిజ్ఞేన సార్థం కుశలినా వయమ్ |  
నివృత్తే సమయే హ్యస్మిన్ సుఖితాః ప్రవిశేమహి || 22 ||

పరిదేవయమానస్య తస్మైవం సుమహాత్మనః |  
తిష్ఠతో రాజపుత్రస్య శర్వలీ సౌత్వవర్తత || 23 ||

ప్రభాతే విమలే సూర్యే కారయిత్వా జటావృభౌ |  
అస్మిన్ భాగీరథీతీరే సుఖం సంతారితౌ మయా || 24 ||

జటా ధరౌ తౌ ద్రుమచీరవాససౌ మహాబలౌ కుంజర యూథపోపమా |  
వరేషుచాపాసిధరౌ పరంతపౌ వ్యవేక్షమాణౌ సహ సీతయా గతౌ || 25 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
షడశీతమః సర్గః || 86 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

87. సప్తాశీతమః సర్గః -రామశయనాదిప్రశ్నః



|| రామశయనాదిప్రశ్నః ||

గుహస్య వచనం శ్రుత్వా భరతో భృశమప్రియమ్ |

ధ్యానం జగామ తత్రైవ యత్ర తచ్ఛ్చుతమప్రియమ్ || 1 ||

సుకుమారో మహాసత్త్వః సింహస్కంధో మహాభుజః |

పుండరీకవిశాలాక్షస్తరుణః ప్రియదర్శనః || 2 ||

ప్రత్యాశ్వస్య ముహూర్తం తు కాలం పరమదుర్తనాః |

పపాత సహసా తోత్రైః హ్యతివిధ్ ఇవ ద్విపః || 3 ||

తదవస్థం తు భరతం శత్రుఘ్నోఽనంతర స్థితః |

పరిష్యజ్య రురోదోఽచైర్విసంజ్ఞః శోకకల్మషః || 4 ||

తతః సర్వాః సమాపేతుర్కాతరో భరతస్య తాః |

ఉపవాసకృశా దీనా భర్తుర్వసనకల్మషాః || 5 ||

తాశ్చ తం పతితం భూమౌ రుదంత్యః పర్యవారయన్ |

కౌసల్యా త్వనుసృత్యైనం దుర్తనాః పరిషస్వజే || 6 ||

వత్సలా స్వం యథా వత్సముపగూహ్య తపస్వినీ |

పరిపప్రచ్ఛ భరతం రుదంతీ శోకలాలసా || 7 ||

పుత్ర వ్యాధిర్ష తే కచ్చిత్ శరీరం పరిబాధతే |

అద్య రాజకులస్యాస్య త్వదధీనం హి జీవితమ్ || 8 ||

త్వాం దృష్ట్వా పుత్ర జీవామి రామే సబ్రాతృకే గతే |

వృత్తే దశరథే రాజ్ఞి నాథైకస్త్వమద్య నః || 9 ||

కచ్చిన్ను లక్ష్మణే పుత్ర శ్రుతం తే కించిదప్రియమ్ |

పుత్రే వా హ్యేకపుత్రాయాః సహభార్యే వనం గతే || 10 ||

స ముహూర్తం సమాశ్వస్య రుదన్నేవ మహాయశాః |

కౌసల్యాం పరిసాంత్యేదం గుహం వచనమబ్రవీత్ || 11 ||

బ్రాతా మే క్వావసద్రాత్రౌ క్వ సీతా క్వ చ లక్ష్మణః |

అస్వపచ్ఛయనే కస్మిన్ కిం భుక్త్వా గుహ శంస మే || 12 ||

సోఽబ్రవీద్భరతం హ్యప్తో నిషాదాభిపతిర్గుహః |

యద్విధం ప్రతిపేదే చ రామే ప్రియహితేఽతిథౌ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-



87. సప్తాశీతమః సర్గః -రామశయనాదిప్రథమః

అన్నముచ్చావచం భక్షాః ఫలాని వివిధాని చ |  
 రామాయాభ్యవహారార్థం బహు చోపహృతం మయా || 15 ||  
 తత్సర్వం ప్రత్యనుజ్ఞాసీద్రామః సత్య పరాక్రమః |  
 న తు తత్ప్రత్యగృహ్లాత్ క్షత్ర ధర్మమనుస్మరన్ || 16 ||  
 న హ్యస్తాభిః ప్రతిగ్రాహ్యం సఖే దేయం తు సర్వదా |  
 ఇతి తేన వయం రాజన్ అనునీతా మహాత్మనా || 17 ||  
 లక్ష్మణేన సమానీతం పీత్యా వారి మహాయశాః |  
 ఔపవాస్యం తదాఽకాల్పీద్రాఘవః సహ సీతయా || 18 ||  
 తతస్తు జలశేషేణ లక్ష్మణోఽప్యకరోత్తదా |  
 వాగ్యతాస్తే త్రయః సంధ్యాం సముపాసత సంహితాః || 19 ||  
 సౌమిత్రిస్తు తతః పశ్చాదకరోత్స్వాస్తరం శుభమ్ |  
 స్వయమానీయ బల్లింషి క్షిప్రం రాఘవకారణాత్ || 20 ||  
 తస్మిన్ సమావిశద్రామః స్వాస్తరే సహ సీతయా |  
 ప్రక్షాళ్య చ తయోః పాదౌ అపచక్రామ లక్ష్మణః || 21 ||  
 ఏతత్తదింగుదీమూలమిదమేవ చ తత్యణమ్ |  
 యస్మిన్ రామశ్చ సీతా చ రాత్రిం తాం శయితావుభౌ || 22 ||  
 నియమ్య పృష్ఠే తు తలాంగులిత్రవా న్మరైః సుపూర్ణావిషుధీ పరంతపః |  
 మహాద్ధనుః సజ్యముపోహ్య లక్ష్మణో నిశామతిష్ఠత్పరితోఽస్య కేవలమ్ || 23 ||  
 తతస్త్వహం చోత్తమబాణ చాపధృ త్సి తోఽభవం తత్ర స యత్ర లక్ష్మణః |  
 అతందిభిర్జ్ఞా తిభిరాత్త కార్ముకైః మహేంద్రకల్పం పరిపాలయంస్తదా || 24 ||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 సప్తాశీతమః సర్గః || 87 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

88. అష్టాశీతమః సర్గః - శయ్యానువీక్షణమ్



|| శయ్యానువీక్షణమ్ ||

తచ్చుత్వా నిపుణం సర్వం భరతః సహ మంత్రిభిః |  
ఇంగుదీమూలమాగమ్య రామశయ్యామవేక్ష్య తామ్ || 1 ||

అబ్రవీజ్జననీః సర్వా ఇహ తేన మహాత్మనా |  
శర్వలి శయితా భూమౌ ఇదమస్య విమర్శితమ్ || 2 ||

మహాభాగకులీనేన మహాభాగేన భీమతా |  
జాతో దశరథేనోర్వాం న రామః స్వప్తుమర్హతి || 3 ||

అజినోత్తరసంస్తీర్ణే వరాస్తరణ సంచయే |  
శయిత్యా పురుషవ్యాఘ్రుః కథం శేతే మహీతలే || 4 ||

ప్రాసాదాగ్ర విమానేషు వలభిషు చ సర్వదా |  
హైమరాజతభౌమేషు వరాస్తరణ శాలిషు || 5 ||

పుష్పసంచయచిత్రేషు చందనాగరుగంధిషు |  
పాండరాభ్ర ప్రకాశేషు శుకసంఘురుతేషు చ || 6 ||

ప్రాసాదవరవర్యేషు శీతవత్సు సుగంధిషు |  
ఉషిత్యా మేరుకల్పేషు కృతకాంచనభిత్తిషు || 7 ||

గీత వాదిత్ర నిర్హోషైర్వరాభరణ నిస్సవైః |  
మృదంగవరశబ్దైశ్చ సతతం ప్రతిబోధితః || 8 ||

వందిభిర్వందితః కాలే బహుభిః సూతమాగధైః |  
గాథాభిరనురూపాభిః స్తుతిభిశ్చ పరంతపః || 9 ||

అశ్రద్ధేయమిదం లోకే న సత్యం ప్రతిభాతి మా |  
ముహ్యతే ఖలు మే భావః స్వప్నాఽయమితి మే మతిః || 10 ||

న నూనం దైవతం కించిత్ కాలేన బలవత్తరమ్ |  
యత్ర దాశరథి రామో భూమావేవ శయీత సః || 11 ||

విదేహరాజస్య సుతా సీతా చ ప్రియదర్శనా |  
దయితా శయితా భూమౌ స్నుషా దశరథస్య చ || 12 ||

ఇయం శయ్యా మమ భ్రాతురిదం హి పరివర్తితమ్ |  
స్థండిలే కలినే సర్వం గాత్రైర్విమృదితం తృణమ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

88. అష్టాశీతమః సర్గః - శయ్యానువీక్షణమ్



మన్యే సాభరణా సుప్తా సీతాఽస్మిన్ శయనోత్తమే |  
 తత్ర తత్ర హి దృశ్యంతే సక్తాః కనక బిందవః || 14 ||  
 ఉత్తరీయమిహాసక్తం సువ్యక్తం సీతయా తదా |  
 తథా హ్యేతే ప్రకాశంతే సక్తాః కౌశేయతంతవః || 15 ||  
 మన్యే భర్తుః సుఖా శయ్యా యేన బాలా తపస్వినీ |  
 సుకుమారీ సతీ దుష్టాం న విజానాతి మైథిలీ || 16 ||  
 హా హంతాఽస్మి నృశంసోఽహం యత్సభార్యః కృతేమమ |  
 ఈద్యశీం రాఘవః శయ్యామభిశేతే హ్యనాథవత్ || 17 ||  
 సార్వభౌమకులే జాతః సర్వలోకస్య సమ్మతః |  
 సర్వలోకప్రియస్తక్త్వా రాజ్యం సుఖమనుత్తమమ్ || 18 ||  
 కథమిందీవర శ్యామో రక్తాక్షః ప్రియదర్శనః |  
 సుఖ భాగీ చ దుఃఖార్హః శయితో భువి రాఘవః || 19 ||  
 ధన్యః ఖలు మహాభాగో లక్ష్మణః శుభలక్ష్మణః |  
 భ్రాతరం విషమే కాలే యో రామమనువర్తతే || 20 ||  
 సిద్ధార్థా ఖలు వైదేహీ పతిం యాఽనుగతా వనమ్ |  
 వయం సంశయితాః సర్వే హీనాస్తేన మహాత్మనా || 21 ||  
 అకర్ణధారా పృథివీ శూన్యేవ ప్రతిభాతి మా |  
 గతే దశరథే స్వర్గం రామే చారణ్యమాశ్రితే || 22 ||  
 న చ ప్రార్థయతే కచ్ఛిత్ మనసాఽపి వసుంధరామ్ |  
 వనేఽపి వసతస్తస్య బాహు వీర్యాభిరక్లితామ్ || 23 ||  
 శూన్యసంవరణా రక్షామయంత్రిత హయద్విపామ్ |  
 అపావృతపురద్వారాం రాజధానీమరక్లితామ్ || 24 ||  
 అప్రహృష్ట బలాం శూన్యాం విషమస్థామనావృతామ్ |  
 శత్రవో నాభిమన్యంతే భక్ష్ణాన్విషకృతానివ || 15 ||  
 అద్య ప్రభృతి భూమౌ తు శయిష్యేఽహం తృణేషు వా |  
 ఫల మూలాశనో నిత్యం జటాచీరాణి ధారయన్ || 26 ||  
 తస్యార్థముత్తరం కాలం నివత్స్వామి సుఖం వనే |  
 తం ప్రతిశ్రవమాముచ్య నాస్య మిథ్యా భవిష్యతి || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

88. అష్టాశీతమః సర్గః - శయ్యానువీక్షణమ్



వసంతం భ్రాతురర్థాయ శత్రుఘ్నా మానువత్స్వతి |  
లక్ష్మణేన సహత్వార్యో అయోధ్యాం పాలయిష్యతి || 28 ||

అభిషేక్ష్వంతి కాకుత్స్థమయోధ్యాయాం ద్విజాతయః |  
అపి మే దేవతాః కుర్యురిమం సత్యం మనోరథమ్ || 29 ||

ప్రసాద్యమానః శిరసా మయా స్వయమ్  
బహు ప్రకారం యది నభిపత్స్యతే |  
తతోఽనువత్స్వామి చిరాయ రాఘవమ్  
వనేచరన్నార్హతి మాముపేక్షితుమ్ || 30 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
అష్టాశీతమః సర్గః || 88 ||





# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

89. ఏకోననవతితమః సర్గః - గంగాతరణమ్



|| గంగాతరణమ్ ||

పుష్య రాత్రిం తు తత్రైవ గంగాకూలే స రాఘవః |  
భరతః కాల్యముత్తాయ శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ || 1 ||  
శత్రుఘ్నాత్తిష్ఠ కిం శేషే నిషాదాధిపతిం గుహమ్ |  
శీఘ్రమానయ భద్రం తే తారయిష్యతి వాహినీమ్ || 2 ||  
జాగర్త్వి నాహం స్వపిమి తమేవార్యం విచింతయన్ |  
ఇత్యేవమబ్రవీద్భ్రాత్రా శత్రుఘ్నాఽపి ప్రచోదితః || 3 ||  
ఇతి సంవదతోరేవమన్యోన్యం నరసింహయోః |  
ఆగమ్య ప్రాంజలిః కాలే గుహో భరతమబ్రవీత్ || 4 ||  
కచ్చిత్సుఖం నదీతీరేఽవాత్సీః కాకుత్స్థ శర్వరీమ్ |  
కచ్చిత్తే సహసైన్యస్య తావత్సర్వమనామయమ్ || 5 ||  
గుహస్య వచనం శ్రుత్వా తత్తు స్నేహాదుదీరితమ్ |  
రామస్యానువశో వాక్యం భరతోఽపీదమబ్రవీత్ || 6 ||  
సుఖా నః శర్వరీ రాజన్ పూజితాశ్చాపి తే వయమ్ |  
గంగాం తు నౌభిర్బహ్విభిర్దాశాః సంతారయంతు నః || 7 ||  
తతో గుహః సంత్యరితం శ్రుత్వా భరతశాసనమ్ |  
ప్రతిప్రవిశ్య నగరం తం జ్ఞాతిజనమబ్రవీత్ || 8 ||  
ఉత్తిష్ఠత ప్రబుధ్యధ్వం భద్రమస్తు చ వః సదా |  
నావః సమనుకర్షధ్వం తారయిష్యామ వాహినీమ్ || 9 ||  
తే తథోక్తాః సముత్థాయ త్వరితా రాజశాసనాత్ |  
పంచనావాం శతాన్యాశు సమానిన్యుః సమంతతః || 10 ||  
అన్యాః స్వస్తికవిజ్ఞేయాః మహాఘంటాధరా వరాః |  
శోభమానాః పతాకాభిర్యుక్తవాతాః సుసంహతాః || 11 ||  
తతః స్వస్తికవిజ్ఞేయాం పాండుకంబలసంవృతామ్ |  
సనందిఘోషాం కళ్యాణీం గుహో నావముపాహరత్ || 12 ||  
తామారురోహ భరతః శత్రుఘ్నశ్చ మహాబలః |  
కౌసల్యా చ సుమిత్రా చ యాశ్చాన్యా రాజయోషితః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

89. ఏకోననవతితమః సర్గః - గంగాతరణమ్



పురోహితశ్చ తత్పూర్వం గురవో బ్రాహ్మణాశ్చ యే |  
అనంతరం రాజదారాస్తధైవ శకటాపణాః || 14 ||

ఆవాసమాదీపయతాం తీర్థం చాప్యవగాహతామ్ |  
భాండాని చాదదానానాం ఘోషస్త్రీదివమస్మ్యశత్ || 15 ||

పతాకిన్యస్తు తా నావః స్వయం దాశైరభిష్ఠితాః |  
వహంత్యో జనమారూఢం తదా సంపేతురాశుగాః || 16 ||

నారీణామభిపూర్ణాస్తు కాశ్చిత్ కాశ్చిచ్ఛ వాజినామ్ |  
కాశ్చిదత్ర వహంతి స్త్రీ యానయుగ్యం మహాధనమ్ || 17 ||

తాః స్త్రీ గత్వా పరం తీరమవరోప్య చ తం జనమ్ |  
నివృత్తాః కాండచిత్రాణి క్రియంతే దాశబంధుభిః || 18 ||

నవైజయంతాస్తు గజాః గజారోహప్రచోదితాః |  
తరంతః స్త్రీ ప్రకాశంతే సధ్యజా ఇవ పర్వతాః || 19 ||

నావస్తూరురుహుశ్చాన్యే ఘ్నవైస్తీరుస్తథాపరే |  
అన్యే కుంభఘటైస్తీరురన్యే తేరుశ్చ బాహుభిః || 20 ||

సా పుణ్యా ధ్వజినీ గంగా దాశైః సంతారితా స్వయమ్ |  
మైత్రే ముహూర్తే ప్రయయా ప్రయాగవనముత్తమమ్ || 21 ||

ఆశ్వాసయిత్వా చ చమాం మహాత్మా నివేశయిత్వా చ యథోపజోషమ్ |  
ద్రష్టుం భరద్వాజమృషిప్రవర్య మ్ముత్పిగ్భతః సన్ధరతః ప్రతస్థే || 22 ||

స బ్రాహ్మణస్యాఽశ్రమమభ్యుపేత్య  
మహాత్తనో దేవపురోహితస్య | దదర్శ రమ్యోటజవృక్షషండమ్

మహాద్వనం విప్రవరస్య రమ్యమ్ || 24 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
ఏకోననవతితమః సర్గః || 89 ||





# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



90. నవతితమః సర్గః - భరద్వాజాశ్రమనివాసః

|| భరద్వాజాశ్రమనివాసః ||

భరద్వాజాశ్రమం దృష్ట్వా క్రోశాదేవ నరర్షభః |

బలం సర్వమవస్థాప్య జగామ సహమంత్రిభిః || 1 ||

పద్భ్యామేవ హి ధర్మజ్ఞో న్యస్తశస్త్రపరిచ్ఛదః |

వసానో వాససీ క్షామే పురోధాయ పురోధసమ్ || 2 ||

తతః సందర్శనే తస్య భరద్వాజస్య రాఘవః |

మంత్రిణస్తానవస్థాప్య జగామానుపురోహితమ్ || 3 ||

వసిష్ఠమథ దృష్ట్వైవ భరద్వాజో మహాతపాః |

సంచాలాసనాత్పూర్ణం శిష్యానర్హ్యమితి బ్రువన్ || 4 ||

సమాగమ్య వసిష్ఠేన భరతేనాభివాదితః |

అబుధ్యత మహాతేజాః సుతం దశరథస్య తమ్ || 5 ||

తాభ్యామర్హం చ పాద్యం చ దత్త్వా పశ్చాత్ఫలాని చ |

ఆనుపూర్వాచ్ఛ ధర్మజ్ఞః పప్రచ్ఛ కుశలం కులే || 6 ||

అయోధ్యాయాం బలే కోశే మిత్రేష్వపి చ మంత్రిషు |

జానన్ దశరథం వృత్తం న రాజానముదాహరత్ || 7 ||

వసిష్ఠో భరతశ్చైనం పప్రచ్ఛతురనామయమ్ |

శరీరేఽగ్నిషు వృక్షేషు శిష్యేషు మృగపక్షిషు || 8 ||

తథేతి తత్ప్రతిజ్ఞాయ భరద్వాజో మహాతపాః |

భరతం ప్రత్యువాచేదం రాఘవస్నేహబంధనాత్ || 9 ||

కిమిహాగమనే కార్యం తవ రాజ్యం ప్రశాసతః |

ఏతదాచక్ష్య మే సర్వం నహి మే శుద్ధ్యతే మనః || 10 ||

సుషువే యమమిత్రఘ్నం కౌసల్యాఽనందవర్ధనమ్ |

బ్రాత్రా సహ సభార్యో యశ్చిరం ప్రవ్రాజితో వనమ్ || 11 ||

నియుక్తః స్త్రీనియుక్తేన పిత్రా యోఽసౌ మహాయశాః |

వనవాసీ భవేతీహ సమాః కిల చతుర్దశ || 12 ||

కచ్ఛిన్న తస్యాపాపస్య పాపం కర్తుమిహేచ్ఛసి |

అకణ్ఠకం భోక్తుమనాః రాజ్యం తస్యానుజస్య చ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 90. నవతితమః సర్గః - భరద్వాజాశ్రమనివాసః

ఏవముక్తో భరద్వాజం భరతః ప్రత్యువాచ హ |  
పర్యశ్రునయనో దుఃఖాద్వాచా సంసజ్జమానయా || 14 ||

హతోఽస్మి యది మామేవం భగవానపి మన్యతే |  
మత్తో న దోషమాశంకే నైవం మామనుశాధి హి || 15 ||

న చైతదిష్టం మాతా మే యదవోచన్తదంతరే |  
నాహమేతేన తుష్టశ్చ న తద్వచనమాదదే || 16 ||

అహం తు తం నరవ్యాఘ్రముపయాతః ప్రసాదకః |  
ప్రతినేతుమయోధ్యాం చ పాదౌ తస్యాభివందితుమ్ || 17 ||

త్వం మామేవంగతం మత్స్యా ప్రసాదం కర్తుమర్హసి |  
శంస మే భగవన్రామః క్వ సంప్రతి మహీపతిః || 18 ||

వసిష్ఠాదిభిర్వత్సిగ్భిర్యాచితో భగవాంస్తతః |  
ఉవాచ తం భరద్వాజః ప్రసాదాద్భరతం వచః || 19 ||

త్వయ్యేతత్పురుషవ్యాఘ్ర యుక్తం రాఘవవంశజే |  
గురువృత్తిర్దమశ్చైవ సాధూనాం చానుయాయితా || 20 ||

జానే చైతన్తనఃస్థం తే దృఢీకరణమస్త్వితీ |  
అపృచ్ఛం త్వాం తథాఽత్యర్థం కీర్తిం సమభివర్ధయన్ || 21 ||

జానే చ రామం ధర్మజ్ఞం ససీతం సహలక్ష్మణమ్ |  
అసౌ వసతి తే భ్రాతా చిత్రకూటే మహాగిరౌ || 22 ||

శ్వస్తు గంతాసి తం దేశం వసాద్య సహ మంత్రిభిః |  
ఏతన్తే కురు సుప్రాజ్ఞ కామం కామార్థకోవిద || 23 ||

తతస్తథేత్యేవముదారదర్శనః ప్రతీతరూపో భరతోఽబ్రవీద్యచః |  
చకార బుద్ధిం చ తదా తదాశ్రమే

నిశానివాసాయ నరాధిపాఽత్తజః || 24 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే నవతితమః  
సర్గః || 90 ||





# వార్తీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

91. ఏకనవతితమః సర్గః - భరద్వాజాతిథ్యమ్



|| భరద్వాజాతిథ్యమ్ ||

కృతబుద్ధిం నివాసాయ తతైవ స మునిస్తదా |

భరతం కైకయాపుత్రమాతిథ్యేన న్యమంత్రయత్ || 1 ||

అబ్రవీద్భరతస్త్వేనం నన్విదం భవతా కృతమ్ |

పాద్యమర్హం తథాఽఽతిథ్యం వనే యదుపపద్యతే || 2 ||

అథోవాచ భరద్వాజో భరతం ప్రహసన్నివ |

జానే త్వాం ప్రీతినంయుక్తం తుష్యేస్త్యం యేన కేనచిత్ || 3 ||

సేనాయాస్తు తవైతస్యాః కర్తుమిచ్ఛామి భోజనమ్ |

మమ ప్రీతిర్యథారూపా త్వమర్హో మనుజాభిప || 4 ||

కిమర్థం చాపి నిక్షిప్య దూరే బలమిహాగతః |

కస్మాన్నేహోపయాతోఽసి సబలః పురుషర్షభ || 5 ||

భరతః ప్రత్యువాచేదం ప్రాంజలిస్తం తపోధనమ్ |

ససైన్యో నోపయాతోఽస్మి భగవన్ భగవద్భయాత్ || 6 ||

రాజ్ఞా చ భగవన్నిత్యం రాజపుత్రేణ వా సదా |

యత్క్షతః పరిహర్తవ్యా విషయేషు తపస్వినః || 7 ||

వాజిముఖ్యా మనుష్యాశ్చ మత్తాశ్చ వరవారణాః |

ప్రచ్ఛాద్య భగవన్సుమిం మహతీమనుయాంతి మామ్ || 8 ||

తే వృక్షానుదకం భూమిమాశ్రమేషూటజాంస్తథా |

న హింస్యురితి తేనాహమేకైవ సమాగతః || 9 ||

ఆనీయతామితః సేనేత్యాజ్ఞప్తః పరమర్షిణా |

తతస్తు చక్రే భరతః సేనాయాః సముపాగమమ్ || 10 ||

అగ్నిశాలాం ప్రవిశ్యాథ పీత్యాఽపః పరిమృజ్య చ |

ఆతిథ్యస్య క్రియాహేతోర్విశ్వకర్మాణమాహ్వాయత్ || 11 ||

ఆహ్వాయే విశ్వకర్మాణమహం త్వష్టారమేవ చ |

ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతామ్ || 12 ||

ఆహ్వాయే లోకపాలాంస్త్రీన్ దేవాన్ శక్రముఖాంస్తథా |

ఆతిథ్యం కర్తుమిచ్ఛామి తత్ర మే సంవిధీయతామ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



91. ఏకనవతితమః సర్గః - భరద్వాజాతిథ్యమ్

ప్రాక్రోశ్చ తసశ్చ యా నద్యః ప్రత్యక్రోశ్చ తస్మై చ |  
 పృథివ్యామంతరిక్షే చ సమాయాంత్యద్య సర్వశః || 14 ||  
 అన్యః స్రవంతు మైరేయం సురామన్యః సునిష్ఠితామ్ |  
 అపరాశ్చోదకం శీతమిక్షుకాండరసోపమమ్ || 15 ||  
 ఆహ్వాయే దేవగంధర్వాన్ విశ్వావసుహహాహుహూన్ |  
 తథైవాప్సరసో దేవీర్గంధర్వీశ్చాపి సర్వశః || 16 ||  
 ఘృతాచీమథ విశ్వాచీం మిశ్రకేశీమలంబుసామ్ |  
 నాగదంతాం చ హేమాం చ హిమామద్రికృతస్థలామ్ || 17 ||  
 శక్తం యాశ్చోపతిష్ఠంతి బ్రహ్మాణం యాశ్చ యోషితః |  
 సర్వాస్తుంబురుణా సార్థమాహ్వాయే సపరిచ్ఛదాః || 18 ||  
 వనం కురుషు యద్ధివ్యం వాసోభూషణపత్రవత్ |  
 దివ్యనాలీఫలం శశ్యత్తత్కాబేరమిహైతు చ || 19 ||  
 ఇహ మే భగవాన్ సోమో విధత్తామన్నముత్తమమ్ |  
 భక్ష్ం భోజ్యం చ చోష్యం చ లేహ్యం చ వివిధం బహు || 20 ||  
 విచిత్రాణి చ మాల్యాని పాదపప్రచ్యుతాని చ |  
 సురాదీని చ పేయాని మాంసాని వివిధాని చ || 21 ||  
 ఏవం సమాధినా యుక్తస్తేజసాఽప్రతిమేన చ |  
 శీక్షాస్వరసమాయుక్తం తపసా చాబ్రవీన్నునిః || 22 ||  
 మనసా ధ్యాయతస్తస్య ప్రాజ్ఞుఖస్య కృతాంజలేః |  
 ఆజగ్నుస్తాని సర్వాణి దైవతాని పృథక్పృథక్ || 23 ||  
 మలయం దర్ధురం చైవ తతః స్వేదనుదోఽనిలః |  
 ఉపస్మశ్య వవౌ యుక్త్యా సుప్రియాత్తా సుఖః శివః || 24 ||  
 తతోభ్యవర్తంత ఘనాః దివ్యాః కుసుమవృష్టయః | [వర్షంత]  
 దివ్యదుందుభిఘోషశ్చ దిక్షు సర్వాసు శుశ్రువే || 25 ||  
 ప్రవవుశ్చోత్తమా వాతాః ననృతుశ్చాప్సరోగణాః |  
 ప్రజగుర్దేవగంధర్వాః వీణాః ప్రముముచుస్స్వరాన్ || 26 ||  
 స శబ్దో ద్యాం చ భూమిం చ ప్రాణినాం శ్రవణాని చ |  
 వివేశోచ్ఛారితః శ్లక్షణః సమో లయగుణాన్వితః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



91. ఏకనవతితమః సర్గః - భరద్వాజాతిథ్యమ్

తస్మిన్నుపరతే శబ్దే దివ్యే శ్రోతృసుఖే నృణామ్ |  
దదర్శ భారతం సైన్యం విధానం విశ్వకర్తృణః || 28 ||  
బభూవ హి సమా భూమిః సమంతాత్పంచయోజనా |  
శాద్వలైర్బహుభిశ్చన్నా నీలవైడూర్యసన్నిభైః || 29 ||  
తస్మిన్బిల్వాః కపిత్థాశ్చ పనసా బీజపూరకాః |  
ఆమలక్యే బభూవుశ్చ చూతాశ్చ ఫలభూషణాః || 30 ||  
ఉత్తరేభ్యః కురుభ్యశ్చ వనం దివ్యపభోగవత్ |  
ఆజగామ నదీ దివ్యా తీరజైర్బహుభిర్పృతా || 31 ||  
చతుఃశాలాని శుభ్రాణి శాలాశ్చ గజవాజినామ్ |  
హర్షప్రాసాదసంబాధాస్తోరణాని శుభాని చ || 32 ||  
సితమేఘనిభం చాపి రాజవేత్తసు తోరణమ్ |  
దివ్యమాల్యకృతాకారం దివ్యగంధసముక్షితమ్ || 33 ||  
చతురశ్రమసంబాధం శయనాసనయానవత్ |  
దివ్యైః సర్వరసైర్యుక్తం దివ్యభోజనవస్త్రవత్ || 34 ||  
ఉపకల్పితసర్వాన్నం ధౌతనిర్మలభాజనమ్ |  
క్రృప్తసర్వాసనం శ్రీమత్ స్వాస్తీర్ణశయనోత్తమమ్ || 35 ||  
ప్రవివేశ మహాబాహురనుజ్ఞాతో మహర్షిణా |  
వేత్త తద్రత్నసంపూర్ణం భరతః కేకయీసుతః || 36 ||  
అనుజగ్నుశ్చ తం సర్వే మంత్రిణః సపురోహితాః |  
బభూవుశ్చ ముదా యుక్తాః దృష్ట్వా తం వేత్తసంవిధిమ్ || 37 ||  
తత్ర రాజాసనం దివ్యం వ్యజనం ఛత్రమేవ చ |  
భరతో మంత్రిభిః సార్థమభ్యవర్తత రాజవత్ || 38 ||  
ఆసనం పూజయామాస రామాయాభిప్రణమ్య చ |  
వాలవ్యజనమాదాయ న్యషీదత్సచివాసనే || 39 ||  
ఆనుపూర్వానిషేదుశ్చ సర్వే మంత్రిపురోహితాః |  
తతః సేనాపతిః పశ్చాత్ ప్రశాస్తాచ నిషేదతుః || 40 ||  
తతస్తత్ర ముహూర్తేన నద్యః పాయసకర్ణమాః |  
ఉపాతిష్ఠంత భరతం భరద్వాజస్య శాసనాత్ || 41 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

91. ఏకనవతితమః సర్గః - భరద్వాజాతిథ్యమ్



తాసాముభయతః కూలం పాండుమృత్తికలేపనాః |  
 రమ్యాశ్చావసథా దివ్యాః బ్రహ్మాణస్తు ప్రసాదజాః || 42 ||  
 తేనైవ చ ముహూర్తేన దివ్యాభరణభూషితాః |  
 ఆగుర్వింశతిసాహస్రాః బ్రహ్మాణా ప్రహితాః స్త్రియః || 43 ||  
 సువర్ణమణిముక్తేన ప్రవాలేన చ శోభితాః |  
 ఆగుర్వింశతిసాహస్రాః కుబేరప్రహితాః స్త్రియః || 44 ||  
 యాభిర్న్యూహితపురుషః సోన్నాద ఇవ లక్ష్మతే |  
 ఆగుర్వింశతిసాహస్రా నందనాదప్సరోగణాః || 45 ||  
 నారదస్తుంబురుర్గోపః ప్రవరాః సూర్యవర్షసః |  
 ఏతే గంధర్వరాజానో భరతస్యాగ్రతో జగుః || 46 ||  
 అలంబుసా మిశ్రకేశీ పుండరీకాఽథ వామనా |  
 ఉపాన్యత్యంస్తు భరతం భరద్వాజస్య శాసనాత్ || 47 ||  
 యాని మాల్యాని దేవేషు యాని చైత్రరథే వనే |  
 ప్రయాగే తాన్యదృశ్యంత భరద్వాజస్య తేజసా || 48 ||  
 బిల్వా మార్దంగికా ఆసన్ శమ్యగ్రాహా విభీతకాః |  
 అశ్వత్థానర్తకాశ్చాసన్ భరద్వాజస్య శాసనాత్ || 49 ||  
 తతః సరలతాలాశ్చ తిలకా నక్తమాలకాః |  
 ప్రహృష్టాస్తత్ర సంపేతుః కుఙ్జా భూత్వాఽథ వామనాః || 50 ||  
 శింశుపామలకీజంబోశ్చ యాశ్చాన్యాః కాననేషు తాః |  
 మాలతీ మల్లికా జాతిర్యాశ్చాన్యాః కాననే లతాః || 51 ||  
 ప్రమదావిగ్రహం కృత్వా భరద్వాజాశ్రమేఽవదన్ |  
 సురాః సురాపాః పిబత పాయసం చ బుభుక్షితాః || 52 ||  
 మాంసాని చ సుమేధ్యాని భక్ష్ంతాం యావదిచ్ఛథ |  
 ఉచ్ఛాద్య స్నాపయంతి స్త నదీతీరేషు వల్గుషు || 53 ||  
 అప్యేకమేకం పురుషం ప్రమదాః సప్తచాప్త చ |  
 సంవాహంత్యః సమాపేతుర్వార్యో రుచిరలోచనాః || 54 ||  
 పరిమృజ్య తథాఽన్యోన్యం పాయయంతి వరాంగనాః |  
 హయాన్ గజాన్ ఖరానుష్టాంస్తథైవ సురభేః సుతాన్ || 55 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 91. ఏకనవతితమః సర్గః - భరద్వాజాతిథ్యమ్



అభోజయన్వాహనపాస్తేషాం భోజ్యం యథావిధి |  
ఇక్షూంశ్చ మధులాజాంశ్చ భోజయంతి స్త వాహనాన్ || 56 ||

ఇక్ష్యాకువరయోధానాం చోదయంతో మహాబలాః |  
నాశ్వబంధోఽశ్వమాజానాన్త గజం కుంజరగ్రహాః || 57 ||

మత్తప్రమత్తముదితా చమూః సా తత్ర సంబభౌ |  
తల్పితాః సర్వకామైస్తే రక్తచందనరూషితాః || 58 ||

అప్పరోగణసంయుక్తాః సైన్యా వాచముదైరయన్ |  
నైవాయోధ్యాం గమిష్యామో నగమిష్యామ దండకాన్ || 59 ||

కుశలం భరతస్యాస్తు రామస్యాస్తు తథా సుఖమ్ |  
ఇతి పాదాతయోధాశ్చ హస్త్యశ్చారోహబంధకాః || 60 ||

అనాథాస్తం విధిం లభ్యా వాచమేతాముదైరయన్ |  
సంప్రహృష్టా వినేదుస్తే నరాస్తత్ర సహస్రశః || 61 ||

భరతస్యానుయాతారః స్వర్గోఽయమితి చాబ్రువన్ |  
నృత్యంతి స్త హసంతి స్త గాయంతి స్త చ సైనికాః || 62 ||

సమంతాత్పరిధావంతి మాలోపేతాః సహస్రశః |  
తతో భుక్తవతాం తేషాం తదన్తమమృతోపమమ్ || 63 ||

దివ్యానుద్వీక్ష్త భక్ష్ణాంస్తానభవద్భక్ష్ణే మతిః |  
ప్రేష్యాశ్చేట్వశ్చ వధ్వశ్చ బలస్థాశ్చ సహస్రశః || 64 ||

బభూవుస్తే భృశం దృప్తాః సర్వే చాహతవాససః |  
కుంజరాశ్చ ఖరోష్ట్రాశ్చ గోశ్వాశ్చ మృగపక్షిణః || 65 ||

బభూవుః సుభృతాస్తత్ర నానో హ్యన్యమకల్పయత్ |  
నాశుక్లవాసాస్తత్రాసీత్ క్షుధితో మలినోఽపి వా || 66 ||

రజసా ధ్వస్తకేశో వా నరః కశ్చిదదృశ్యత |  
ఆజైశ్చాపి చ వారాహైర్విష్టానవరసంచయైః || 67 ||

ఫలనిరూహసంసిద్ధైః సూపైర్గంధరసాన్వితైః |  
పుష్పధ్వజవతీః పూర్ణాః శుక్లస్యాన్మస్య చాభితః || 68 ||

దదృశుర్విస్త్రితాస్తత్ర నరా లౌహీః సహస్రశః |  
బభూవుర్వనపార్శ్వేషు కూపాః పాయసకర్షమాః || 69 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 91. ఏకనవతితమః సర్గః - భరద్వాజాతిథ్యమ్



తాశ్చకామదుఘా గావో ద్రుమాశ్చాసన్తధుస్తుతః | [మధుశ్చుతః]

వాపోష్య మైరేయపూర్ణాశ్చ మృష్టమాంసచయైర్వృతాః || 70 ||

ప్రతప్తపిఠరైశ్చాపి మార్గమాయూరకౌక్కుటైః |

పాత్రీణాం చ సహస్రాణి స్థాలీనాం నియుతాని చ || 71 ||

న్యర్బుదాని చ పాత్రాణి శాతకుంభమయాని చ |

స్థాల్యః కుంభ్యః కరంభ్యశ్చ దధిపూర్ణాః సుసంస్కృతాః || 72 ||

యావనస్థస్య గౌరస్య కపిత్థస్య సుగంధినః |

హ్రదాః పూర్ణా రసాలస్య దద్మః శ్వేతస్య చాపరే || 73 ||

బభూవుః పాయసస్యాన్యే శర్కరాయాశ్చ సంచయాః |

కల్కాంశ్చార్ణకషాయాంశ్చ స్నానాని వివిధాని చ || 74 ||

దదృశుర్భాజనస్థాని తీర్థేషు సరితాం నరాః |

శుక్లానంశుమతశ్చాపి దంతధావనసంచయాన్ || 75 ||

శుక్లాంశ్చందనకల్కాంశ్చ సముద్గేష్యవతిష్ఠతః |

దర్శనాన్ పరిమృష్టాంశ్చ వాససాం చాపి సంచయాన్ || 76 ||

పాదుకోపానహాశ్చైవ యుక్తాని చ సహస్రశః |

ఆంజనీః కంకతాన్మూర్ఛాన్ శస్త్రాణి చ ధనూంషి చ || 77 ||

మర్కత్రాణాని చిత్రాణి శయనాన్యాసనాని చ |

ప్రతిపానహ్రదాన్ పూర్ణాన్ ఖరోష్ట్రగజవాజినామ్ || 78 ||

అవగాహ్య సుతీర్థాంశ్చ హ్రదాన్ సోత్పలపుష్కరాన్ |

ఆకాశవర్ణప్రతిమాన్ స్వచ్ఛతోయాన్సుఖప్లవాన్ || 79 ||

నీలవైడూర్వవర్ణాంశ్చ మృదూన్యవససంచయాన్ |

నిర్వాపార్థాన్ పశూనాం తే దదృశుస్తత్ర సర్వశః || 80 ||

వ్యస్తయంత మనుష్యాస్తే స్వష్టకల్పం తదద్భుతమ్ |

దృష్ట్వాఽఽతిథ్యం కృతం తాదృక్ భరతస్య మహర్షిణా || 81 ||

ఇత్యేవం రమమాణానాం దేవానామివ నందనే |

భరద్వాజాశ్రమే రమ్యే సా రాత్రిర్వృత్యవర్తత || 82 ||

ప్రతిజగ్నుశ్చ తా నద్యో గంధర్వాశ్చ యథాగతమ్ |

భరద్వాజమనుజ్ఞాప్య తాశ్చ సర్వా వరాంగనాః || 83 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

91. ఏకనవతితమః సర్గః - భరద్వాజాతిథ్యమ్



తథైవ మత్తా మదిరోత్కటాః

నరాస్తథైవ దివ్యాగురుచండనోక్షితాః |

తథైవ దివ్యా వివిధాః స్రగుత్తమాః

పృథక్పక్ష్మకీర్ణా మనుజైః ప్రమర్దితాః || 84 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

ఏకనవతితమః సర్గః || 91 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 92. ద్విసవతితమః సర్గః - భరద్వాజామంత్రణమ్



|| భరద్వాజామంత్రణమ్ ||

తతస్తాం రజనీం వ్యష్య భరతః సపరిచ్ఛదః |

కృతాతిథ్యో భరద్వాజం కామాదభిజగామ హా || 1 ||

తమృషిః పురుషవ్యాఘ్రం ప్రాంజలిం ప్రేక్ష్య చాగతమ్ |

పశుతాగ్నిహోత్రో భరతం భరద్వాజోఽభ్యభాషత || 2 ||

కచ్ఛిదత్ర సుఖా రాత్రిస్తవాస్తద్విషయే గతా |

సమగ్రస్తే జనః కచ్ఛిదాతిథ్యే శంస మేఽనఘ || 3 ||

తమువాచాంజలిం కృత్యా భరతోఽభిప్రణమ్య చ |

ఆశ్రమాదభినిష్కాంతమృషిముత్తమతేజసమ్ || 4 ||

సుభోషితోఽస్మి భగవన్ సమగ్రబలవాహనః |

తర్పితః సర్వకామైశ్చ సామాత్యో బలవత్త్వయా || 5 ||

అపేతక్లమసంతాపాః సుభిక్షాః సుప్రతిశ్రయాః |

అపి ప్రేష్యానుపాదాయ సర్వే స్త సుసుభోషితాః || 6 ||

ఆమంత్రయేఽహం భగవన్ కామం త్యామృషిసత్తమః |

సమీపం ప్రస్థితం భ్రాతుర్నేత్రేణేక్షస్వ చక్షుషా || 7 ||

ఆశ్రమం తస్య ధర్మజ్ఞ ధార్మికస్య మహాత్మనః |

ఆచక్ష్వ కతమో మార్గః కియానితి చ శంస మే || 8 ||

ఇతి పృష్టస్తు భరతం భ్రాతృదర్శనలాలసమ్ |

ప్రత్యువాచ మహాతేజాః భరద్వాజో మహాతపాః || 9 ||

భరతార్ధతృతీయేషు యోజనేష్యజనే వనే |

చిత్రకూటో గిరిస్తత్ర రమ్యనిర్ధరకాననః || 10 ||

ఉత్తరం పార్శ్వమాసాద్య తస్య మందాకినీ నదీ |

పుషిపతద్రుమసంఛన్నా రమ్యపుష్పితకాననా || 11 ||

అనంతరం తత్సరితశ్చైత్రకూటశ్చ పర్వతః |

తయోః పర్ణకుటీ తాత తత్ర తౌ వసతో ధ్రువమ్ || 12 ||

దక్షిణేనైవ మార్గేణ సవ్యదక్షిణమేవ వా |

గజవాజిరథాకీర్ణాం వాహినీం వాహినీపతే || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 92. ద్విసవతితమః సర్గః - భరద్వాజామంత్రణమ్



వాహయస్య మహాభాగ తతో ద్రక్షసి రాఘవమ్ |  
 ప్రయాణమితి తచ్ఛ్చత్వా రాజరాజస్య యోషితః || 14 ||  
 హిత్వా యానాని యానార్థాః బ్రాహ్మణం పర్యవారయన్ |  
 వేపమానా కృశా దీనా సహ దేవ్యా సుమిత్రయా || 15 ||  
 కౌసల్యా తత్ర జగ్రాహ కరాభ్యాం చరణౌ మునేః |  
 అసమ్పద్ధేన కామేన సర్వలోకస్య గర్జితా || 16 ||  
 కైకేయా తస్య జగ్రాహ చరణౌ సవ్యపత్రపా |  
 తం ప్రదక్షిణమాగమ్య భగవంతం మహామునిమ్ || 17 ||  
 అదూరాద్భరతస్యైవ తస్థౌ దీనమనాస్తదా |  
 తతః పప్రచ్ఛ భరతం భరద్వాజో దృఢవ్రతః || 18 ||  
 విశేషం జ్ఞాతుమిచ్ఛామి మాతృణాం తవ రాఘవ |  
 ఏవముక్తస్తు భరతో భరద్వాజేన ధార్మికః || 19 ||  
 ఉవాచ ప్రాంజలిర్భూత్వా వాక్యం వచనకోవిదః |  
 యామిమాం భగవన్ దీనాం శోకానశనకర్మితామ్ || 20 ||  
 పితుర్హి మహిషీం దేవీం దేవతామివ పశ్యసి |  
 ఏషా తం పురుషవ్యాఘ్రం సింహవిక్రాంతగామినమ్ || 21 ||  
 కౌసల్యా సుషువే రామం ధాతారమదితిర్యథా |  
 అస్యావామభుజం శ్లిష్టా యైషా తిష్ఠతి దుర్తనాః || 22 ||  
 కర్ణికారస్య శాఖేవ శేర్ణపుష్పా వనాంతరే |  
 ఏతస్యాస్తు సుతౌ దేవ్యాః కుమారౌ దేవవర్జినౌ || 23 ||  
 ఉభౌ లక్ష్మణశత్రుఘ్నౌ వీరౌ సత్యపరాక్రమౌ |  
 యస్యాః కృతే నరవ్యాఘ్రౌ జీవనాశమితో గతౌ || 24 ||  
 రాజపుత్రవిహీనశ్చ స్వర్గం దశరథో గతః |  
 క్రోధనామకృతప్రజ్ఞాం దృష్టాం సుభగమానినీమ్ || 25 ||  
 ఐశ్వర్యకామాం కైకేయామనార్యామార్యరూపిణీమ్ |  
 మమైతాం మాతరం విద్ధి నృశంసాం పాపనిశ్చయామ్ || 26 ||  
 యతోమూలం హి పశ్యామి వ్యసనం మహదాత్మనః |  
 ఇత్యుక్త్వా నరశార్దూలో బాష్పగర్జదయా గిరా || 27 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 92. ద్విసవతితమః సర్గః - భరద్వాజామంత్రణమ్



న నిశశ్వాస తామ్రాక్షో నాగః క్రుద్ధ ఇవ శ్వసన్ |  
 భరద్వాజో మహర్షిస్తం బ్రువంతం భరతం తథా || 28 ||  
 ప్రత్యువాచ మహాబుద్ధిరిదం వచనమర్థవత్ |  
 న దోషేణావగంతవ్యా కైకేయీ భరత త్వయా || 29 ||  
 రామప్రవ్రాజనం హ్యేతత్ సుఖోదర్కం భవిష్యతి |  
 దేవానాం దానవానాం చ ఋషీణాం భావితాత్మనామ్ || 30 ||  
 హితమేవ భవిష్యద్ధి రామప్రవ్రాజనాదిహ |  
 అభివాద్య తు సంసిద్ధః కృత్యా చైనం ప్రదక్షిణమ్ || 31 ||  
 ఆమంత్వ భరతః సైన్యం యుజ్యతామిత్యచోదయత్ |  
 తతో వాజిరథాన్యుక్త్వా దివ్యాస్త్రేమపరిష్కృతాన్ || 32 ||  
 అధ్యారోహత్ప్రయాణార్థో బహూన్బహువిధో జనః |  
 గజకన్యా గజాశ్చైవ హేమకక్ష్మాః పతాకినః || 33 ||  
 జీమూతా ఇవ ఘర్తాంతే సఘోషాః సంప్రతస్థిరే |  
 వివిధాన్యపి యానాని మహాంతి చ లఘూని చ || 34 ||  
 ప్రయయుః సుమహార్థాణి పాదైరేవ పదాతయః |  
 అథ యానప్రవేక్షేస్తు కౌసల్యాప్రముఖాః స్త్రియః || 35 ||  
 రామదర్శనకాంక్షిణ్యః ప్రయయుర్బుధితాస్తదా |  
 చంద్రార్కతరుణాభాసాం నియుక్తాం శిబికాం శుభామ్ || 36 ||  
 ఆస్థాయ ప్రయయా శ్రీమాన్ భరతః సపరిచ్ఛదః |  
 సా ప్రయాతా మహాసేనా గజవాజిరథాకులా || 37 ||  
 దక్షిణాం దిశమావృత్య మహామేఘ ఇవోత్థితః |  
 వనాని తు వృతిక్రమ్య జుష్టాని మృగపక్షిభిః |  
 గంగాయాః పరవేలాయాం గిరిష్యపి నదీషు చ || 38 ||  
 సా సంప్రహృష్టద్విజవాజియోధా విత్రాసయంతీ మృగపక్షిసంఘాన్ |  
 మహాద్వనం తత్ప్రతిగాహమానా రరాజ సేనా భరతస్య తత్ర || 39 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ద్విసవతితమః  
 సర్గః || 92 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



93. త్రినవతితమః సర్గః - చిత్రకూటవనప్రేక్షణమ్

|| చిత్రకూటవనప్రేక్షణమ్ ||

తయా మహత్యా యాయిన్యా ధ్వజిన్యా వనవాసినః |  
అర్థితా యూథపా మత్తాః సయూథాః సంప్రదుద్రువుః || 1 ||

ఋక్షాః పృషతసంఘాశ్చ రురవశ్చ సమతంతః |  
దృశ్యంతే వనరాజీషు గిరిష్వపి నదీషు చ || 2 ||

స సంప్రతస్థే ధర్మాత్మా ప్రీతో దశరథాత్మజః |  
వృతో మహత్యా నాదిన్యా సేనయా చతురంగయా || 3 ||

సాగరౌఘనిభా సేనా భరతస్య మహాత్మనః |  
మహీం సంఛాదయామాస ప్రావృషిద్యామివాంబుదః || 4 ||

తురంగాఘైరవతతా వారణైశ్చ మహాజవైః |  
అనాలక్ష్ణా చిరం కాలం తస్మిన్కాలే బభూవ భూః || 5 ||

స యాత్వా దూరమధ్యానం సుపరిశ్రాంతవాహనః |  
ఉవాచ భరతః శ్రీమాన్ వసిష్ఠం మంత్రిణాం వరమ్ || 6 ||

యాదృశం లక్ష్మతే రూపం యథా చైవ శ్రుతం మయా |  
వ్యక్తం ప్రాప్తాః స్త తం దేశం భరద్వాజో యమబ్రవీత్ || 7 ||

అయం గిరిశ్చిత్రకూట ఇయం మందాకినీ నదీ |  
ఏతత్ప్రకాశతే దూరాన్నీలమేఘనిభం వనమ్ || 8 ||

గిరేః సానూని రమ్యాణి చిత్రకూటస్య సంప్రతి |  
వారణైరవమృద్యంతే మామకైః పర్వతోపమైః || 9 ||

ముంచంతి కుసుమాన్యేతే నగాః పర్వతసానుషు |  
నీలా ఇవాతపాపాయే తోయం తోయథరా ఘనాః || 10 ||

కిన్నరాచరితం దేశం పశ్య శత్రుఘ్న పర్వతమ్ |  
మృగైః సమంతాదాకీర్ణం మకరైరివ సాగరమ్ || 11 ||

ఏతే మృగగణా భాంతి శీఘ్రవేగాః ప్రచోదితాః |  
వాయుప్రవిధా శరది మేఘరాజిరివాంబరే || 12 ||

కుర్వంతి కుసుమాపీడాన్ శిరస్సు సురభీనమీ |  
మేఘప్రకాశైః ఫలకైర్దాక్షిణాత్యా యథా నరాః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 93. త్రినవతితమః సర్గః - చిత్రకూటవనప్రేక్షణమ్

నిషూజమివ భూత్వేదం వనం ఘోరపుదర్శనమ్ |  
 అయోధ్యేవ జనాకీర్ణా సంప్రతి ప్రతిభాతి మా || 14 ||

ఖురైరుదీరితో రేణుర్లివం ప్రచ్ఛాద్య తిష్ఠతి |  
 తం వహత్యనిలః శీఘ్రం కుర్వన్నివ మమ ప్రియమ్ || 15 ||

స్యందనాంస్తురగోపేతాన్ సూతముఖ్యైరభిష్ఠితాన్ |  
 ఏతాన్సంపతతః శీఘ్రం పశ్య శత్రుఘ్న కాననే || 16 ||

ఏతాన్విత్రాసితాన్పశ్య బర్హిణః ప్రియదర్శనాన్ |  
 ఏతమావిశతః శీఘ్రమభివాసం పతత్త్రిణః || 17 ||

అతిమాత్రమయం దేశో మనోజ్ఞః ప్రతిభాతి మా |  
 తాపసానాం నివాసోఽయం వ్యక్తం స్వర్గపథో యథా || 18 ||

మృగా మృగీభిః సహితా బహవః పృషతా వనే |  
 మనోజ్ఞరూపా లక్ష్మంతే కుసుమైరివ చిత్రితాః || 19 ||

సాధుసైన్యాః ప్రతిష్ఠంతాం విచిన్వంతు చ కాననే |  
 యథా తౌ పురుషవ్యాఘ్రౌ దృశ్యేతే రామలక్ష్మణౌ || 20 ||

భరతస్య వచః శ్రుత్వా పురుషాః శస్త్రపాణయః |  
 వివిశుస్తద్వనం శూరాః ధూమం చ దదృశుస్తతః || 21 ||

తే సమాలోక్య ధూమాగ్రమూచుర్భరతమాగతాః |  
 నామనుష్యే భవత్యాగ్నిర్వ్యక్తమతైవ రాఘవౌ || 22 ||

అథ నాత్ర నరవ్యాఘ్రౌ రాజపుత్రౌ పరంతపౌ |  
 మన్యే రామోపమాః సంతి వ్యక్తమత్ర తపస్వినః || 23 || [అన్యే]

తచ్ఛ్రుత్వా భరతస్తేషాం వచనం సాధుసమ్మతమ్ |  
 సైన్యానువాచ సర్వాంస్తానమిత్రబలమర్ధనః || 24 ||

యత్తా భవంతస్తిష్ఠంతు నేతో గంతవ్యమగ్రతః |  
 అహమేవ గమిష్యామి సుమంత్రో గురురేవ చ || 25 ||

ఏవముక్తాస్తతః సర్వే తత్ర తస్థుః సమంతతః |  
 భరతో యత్ర ధూమాగ్రం తత్ర దృష్టిం సమాదధాత్ || 26 ||

వ్యవస్థితా యా భరతేన సా చమూ ల్పిరీక్షమాణాఽపి చ ధూమమగ్రతః |  
 బభూవ హృష్టా నచిరేణ జానతీ ప్రియస్య రామస్య సమాగమం తదా || 27 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే త్రినవతితమః  
 సర్గః || 93 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

94. చతుర్వవతితమః సర్గః - చిత్రకూటవర్ణనా



|| చిత్రకూటవర్ణనా ||

దీర్ఘకాలోషితస్తస్మిన్ గిరౌ గిరివనప్రియః |  
వైదేహ్యః ప్రియమాకాంక్షన్ స్వం చ చిత్తం విలోభయన్ || 1 ||

అథ దాశరథిశ్చిత్రం చిత్రకూటమదర్శయత్ |  
భార్యామమరసంకాశః శచీమివ పురందరః || 2 ||

న రాజ్యాద్భంశనం భద్రే న సుహృద్భిర్విభవః |  
మనో మే బాధతే దృష్ట్వా రమణీయమిమం గిరిమ్ || 3 ||

పశ్యేమమచలం భద్రే నానాద్విజగణాయుతమ్ |  
శిఖరైః ఖమివోద్విద్ధైర్దాతుమద్భిర్విభూషితమ్ || 4 ||

కేచిద్రజతసంకాశః కేచిత్ క్షతజసన్నిభాః |  
పీతమాంజిష్ఠవర్ణాశ్చ కేచిన్తణివరప్రభాః || 5 ||

పుష్పార్కకేతకాభాశ్చ కేచిజ్ఞో తీరసప్రభాః |  
విరాజంతేఽచలేంద్రస్య దేశా ధాతువిభూషితాః || 6 ||

నానామృగగణద్వీపితరక్ష్మక్షగణైర్పుతః |  
అదుష్టైర్భాత్యయం శైలో బహుపక్షిసమాయుతః || 7 ||

ఆవుజంబ్వసనైర్లోదైః ప్రియాలైః పనసైర్ధవైః |  
అంకోలైర్భవ్యతనిశైర్భిల్వతిందుకవేణుభిః || 8 ||

కాశ్చర్యలిష్టవరుణైర్మధూకైస్తిలకైస్తథా |  
బదర్యామలకైర్మిపైర్వేత్రధన్వనబీజకైః || 9 ||

పుష్పవద్భిః ఫలోపేతైశ్చాయావద్భిర్మనోరమైః |  
ఏవమాదిభిరాకీర్ణః శ్రియం పుష్పత్యయం గిరిః || 10 ||

శైలప్రస్థేషు రమ్యేషు పశ్యమాన్ రోమహర్షణాన్ |  
కిన్నరాన్ ద్వంద్వశో భద్రే రమమాణాన్తనస్వినః || 11 ||

శాఖావసక్తాన్ ఖడ్గాంశ్చ ప్రవరాణ్యంబరాణి చ |  
పశ్య విద్యాధరస్త్రీణాం క్రీడోద్దేశాన్ మనోరమాన్ || 12 ||

జలప్రపాతైరుద్భేదైర్మిష్యందైశ్చ క్వచిత్ క్వచిత్ |  
స్రవద్భిర్భాత్యయం శైలః స్రవన్తద ఇవ ద్విపః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 94. చతుర్వవతితమః సర్గః - చిత్రకూటవర్ణనా

గుహాసమీరణో గంధాన్ నానాపుష్పభవాన్వహన్ |  
 పూణతర్పణమభ్యేత్య కం నరం న ప్రహర్షయేత్ || 14 ||  
 యదీహ శరదోఽనేకాస్త్యయా సార్థమనిందితే |  
 లక్ష్మణేన చ వత్సామి న మాం శోకః ప్రథక్ష్మతి || 15 ||  
 బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాద్విజగణాయుతే |  
 విచిత్రశిఖరే హ్యస్తిన్ రతవానస్తి భామిని || 16 ||  
 అనేన వనవాసేన మయా ప్రాప్తం ఫలద్యయమ్ |  
 పితుశ్చాన్యణతా ధర్మే భరతస్య ప్రియం తథా || 17 ||  
 వైదేహి రమసే కచ్ఛిచ్ఛిత్రకూటే మయా సహ |  
 పశ్యంతి వివిధాన్భావాన్ మనోవాక్యాయసమ్మతాన్ || 18 ||  
 ఇదమేవామృతం ప్రాహుః రాజ్ఞి రాజర్షయః పరే |  
 వనవాసం భవార్థాయ ప్రేత్య మే ప్రపితామహాః || 19 ||  
 శిలాః శైలస్య శోభంతే విశాలాః శతశోఽభితః |  
 బహులా బహుశైర్వర్ణైర్మలపీతసితారుణైః || 20 ||  
 నిశి భాంత్వచలేంద్రస్య హుతాశనశిఖా ఇవ |  
 ఓషధ్యః స్వప్రభాలక్ష్మా భ్రాజమానాః సహస్రశః || 21 ||  
 కేచిత్ క్షయనిభా దేశాః కేచిదుద్యానసన్నిభాః |  
 కేచిదేకశిలా భాంతి పర్వతస్యాస్య భామిని || 22 ||  
 భిత్త్వేవ వసుధాం భాతి చిత్రకూటః సముత్థితః |  
 చిత్రకూటస్య కూటోఽసౌ దృశ్యతే సర్వతః శుభః || 23 ||  
 కుష్ఠపున్నాగస్థగరభూర్జపత్రోత్తరచ్ఛదాన్ |  
 కామినాం స్వాస్తరాన్ పశ్య కుశేశయదలాయుతాన్ || 24 ||  
 మృదితాశ్చాపవిధాశ్చ దృశ్యంతే కమలస్రజః |  
 కామిభిర్వనితే పశ్య ఫలాని వివిధాని చ || 25 ||  
 వస్యోకసారాం నశినీమత్యేతీవోత్తరాన్ కురూన్ |  
 పర్వతశ్చిత్రకూటోఽసౌ బహుమూలఫలోదకః || 26 ||

ఇమం తు కాలం వనితే విజహ్నివా న్త్వయా చ సీతే సహ లక్ష్మణేన చ |  
 రతిం ప్రపత్స్యే కులధర్మవర్ధనీం సతాం పథి స్వైర్మియమైః పర్వః స్థితః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-

## 94. చతుర్వవతితమః సర్గః - చిత్రకూటవర్ణనా

గుహసమీరణో గంధాన్ నానాపుష్పభవాన్వహన్ |  
పూణతర్పణమభ్యేత్య కం నరం న ప్రహర్షయేత్ || 14 ||

యదీహ శరదోఽనేకాస్త్యయా సార్ధమనిందితే |  
లక్ష్మణేన చ వత్సామి న మాం శోకః ప్రథక్ష్మతి || 15 ||

బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాద్విజగణాయుతే |  
విచిత్రశిఖరే హ్యస్మిన్ రతవానస్మి భామిని || 16 ||

అనేన వనవాసేన మయా ప్రాప్తం ఫలద్యయమ్ |  
పితుశ్చాన్యణతా ధర్మే భరతస్య ప్రియం తథా || 17 ||

వైదేహి రమసే కచ్ఛిచ్ఛిత్రకూటే మయా సహ |  
పశ్యంతీ వివిధాన్భావాన్ మనోవాక్యాయసమ్మతాన్ || 18 ||

ఇదమేవామృతం ప్రాహుః రాజ్ఞి రాజర్షయః పరే |  
వనవాసం భవార్ధాయ ప్రేత్య మే ప్రపితామహాః || 19 ||

శిలాః శైలస్య శోభంతే విశాలాః శతశోఽభితః |  
బహులా బహుశైర్వర్ణైర్మలపీతసితారుణైః || 20 ||

నిశి భాంత్వచలేంద్రస్య హుతాశనశిఖా ఇవ |  
ఓషధ్యః స్వప్రభాలక్ష్మా భ్రాజమానాః సహస్రశః || 21 ||

కేచిత్ క్షయనిభా దేశాః కేచిదుద్యానసన్నిభాః |  
కేచిదేకశిలా భాంతి పర్వతస్యాస్య భామిని || 22 ||

భిత్త్వేవ వసుధాం భాతి చిత్రకూటః సముత్థితః |  
చిత్రకూటస్య కూటోఽసౌ దృశ్యతే సర్వతః శుభః || 23 ||

కుష్ఠపున్నాగస్థగరభూర్ణపత్రోత్తరచ్ఛదాన్ |  
కామినాం స్వాస్తరాన్ పశ్య కుశేశయదలాయుతాన్ || 24 ||

మృదితాశ్చాపవిధాశ్చ దృశ్యంతే కమలస్రజః |  
కామిభిర్వనితే పశ్య ఫలాని వివిధాని చ || 25 ||

వస్యాకసారాం నశినీమత్యేతీవోత్తరాన్ కురూన్ |  
పర్వతశ్చిత్రకూటోఽసౌ బహుమూలఫలోదకః || 26 ||

ఇమం తు కాలం వనితే విజహ్నివా న్త్వయా చ సీతే సహ లక్ష్మణేన చ |  
రతిం ప్రపత్స్యే కులధర్మవర్ధనీం సతాం పథి స్వైర్నియమైః పరైః స్థితః || 27 || 516

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే చతుర్వవతితమః  
సర్గః || 94 || అమరసధి అమర్



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

95. పంచనవతితమః సర్గః - మందాకినీవర్ణనా



**|| మందాకినీవర్ణనా ||**

అథ శైలాద్వినిష్క్రమ్య మైథిలీం కోసలేశ్వరః |  
అదర్శయచ్ఛుభజలాం రమ్యాం మందాకినీం నదీమ్ || 1 ||

అబ్రవీచ్ఛ వరారోహం చారుచంద్రనిభాననామ్ |  
విదేహరాజస్య సుతాం రామో రాజీవలోచనః || 2 ||

విచిత్రపులినాం రమ్యాం హంససారససేవితామ్ |  
కమలైరుపసంపన్నాం పశ్య మందాకినీం నదీమ్ || 3 ||

నానావిధైస్తీరరుహైర్వృతాం పుష్పఫలద్రుమైః |  
రాజంతీం రాజరాజస్య నలినీమివ సర్వతః || 4 ||

మృగయాథనిపీతాని కలుషాంభాంసి సాంప్రతమ్ |  
తీర్థాని రమణీయాని రతిం సంజనయంతి మే || 5 ||

జటాజినధరాః కాలే వల్కలోత్తరవాససః |  
ఋషయస్త్యవగాహంతే నదీం మందాకినీం ప్రియే || 6 ||

ఆదిత్యముపతిష్ఠంతే నియమాదూర్వభాహవః |  
ఏతే పరే విశాలాక్షి మునయః సంశితవ్రతాః || 7 ||

మారుతోద్ధాతశిఖరైః ప్రనృత్త ఇవ పర్వతః |  
పాదపైః పత్రపుష్పాణి సృజద్భిరభితో నదీమ్ || 8 ||

కృచిన్తణినికాశోదాం కృచిత్పులినశాలినీమ్ |  
కృచిత్సిద్ధజనాకీర్ణాం పశ్య మందాకినీం నదీమ్ || 9 ||

నిర్ఘాతాన్ వాయునా పశ్య వితతాన్సుష్పసంచయాన్ |  
పోష్ణాయమానానపరాన్ పశ్య త్వం జలమధ్యగాన్ || 10 ||

తాంశ్చాతివల్గువచసో రథాంగాహ్వాయనా ద్విజాః |  
అభిరోహంతి కళ్యాణి వికూజంతః శుభా గిరః || 10 ||

దర్శనం చిత్రకూటస్య మందాకిన్యాశ్చ శోభనే |  
అధికం పురవాసాచ్ఛ మన్యే చ తవ దర్శనాత్ || 12 ||

విధూతకలుషైః సిద్ధైస్తపోదమశమాన్వితైః |  
నిత్యవిక్షోభితజలాం విగాహస్య మయా సహ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



95. పంచనవతితమః సర్గః - మందాకినీవర్ణనా

సభీవచ్ఛ విగాహస్య సీతే మందాకినీం నదీమ్ |  
కమలాన్యవమజ్జంతీ పుష్కరాణి చ భామిని || 14 ||

త్వం పౌరజనవద్వాలానయోధ్యామివ పర్వతమ్ |  
మన్యస్య వనితే నిత్యం సరయూవదిమాం నదీమ్ || 15 ||

లక్ష్మణశ్చాపి ధర్మాత్మా మన్నిదేశే వ్యవస్థితః |  
త్వం చానుకూలా వైదేహి ప్రీతిం జనయథో మమ || 16 ||

ఉపస్య శంస్త్రిషవణం మధుమూలఫలాశనః |  
నాయోధ్యాయై న రాజ్యాయ స్మహాయేఽద్య త్వయా సహ || 17 ||

ఇమాం హి రమ్యాం మృగయాథశాలినీం  
నిపీతతోయాం గజసింహవానరైః |  
సుపుష్పితైః పుష్పధరైరలంకృతాం  
న సోఽస్తి యః స్యాదగతక్లమః సుభీ || 18 ||

ఇతీవ రామో బహుసంగతం వచః  
ప్రియాసహాయః సరితం ప్రతి బ్రువన్ |  
చచార రమ్యం నయనాంజనప్రభమ్  
స చిత్తకూటం రఘువంశవర్ధనః || 19 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
పంచనవతితమః సర్గః || 95 ||





# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 96. షణ్ణవతితమః సర్గః - లక్ష్మణక్రోధః



**// లక్ష్మణక్రోధః //**

తాం తథా దర్శయిత్వా తు మైథిలీం గిరినిమ్నగామ్ |  
నిషసాద గిరిప్రస్థే సీతాం మాంసేన ఛందయన్ || 1 ||

ఇదం మేధ్యమిదం స్వాదు నిష్టప్తమిదమగ్నినా |  
ఏవమాస్తే స ధర్మాత్మా సీతయా సహ రాఘవః || 2 ||

తథా తత్రాసతస్తస్య భరతస్యోపయాయినః |  
సైన్యరేణుశ్చ శబ్దశ్చ ప్రాదురాస్తాం నభస్యశౌ || 3 ||

ఏతస్మిన్దంతరే త్రస్తాః శబ్దేన మహతా తతః |  
అర్థితా యూథపా మత్తాః సయూథా దుద్రువుర్లిశః || 4 ||

స తం సైన్యసముద్ధూతం శబ్దం శుశ్రావ రాఘవః |  
తాంశ్చ విప్రద్రుతాన్ సర్వాన్ యూథపానన్యవైక్షత || 5 ||

తాంశ్చ విద్రవతో దృష్ట్వా తం చ శ్రుత్వా చ నిస్వనమ్ |  
ఉవాచ రామః సౌమిత్రం లక్ష్మణం దీప్తతేజసమ్ || 6 ||

హంత లక్ష్మణ పశ్యేహ సుమిత్రా సుప్రజాస్త్యయా |  
భీమస్తనితగంభీరస్తుములః శ్రూయతే స్వనః || 7 ||

గజయూథాని వాఽరణ్యే మహిషా వా మహావనే |  
విత్రాసితా మృగాః సింహైః సహసా ప్రద్రుతా దిశః || 8 ||

రాజా వా రాజమాత్రో వా మృగయామటతే వనే |  
అన్యద్వా శ్వాపదం కించిత్ సౌమిత్రే జ్ఞాతుమర్హసి || 9 ||

సుదుశ్చరో గిరిశ్చాయం పక్షిణామపి లక్ష్మణ |  
సర్వమేతద్యథాతత్త్వమచిరాజ్ఞాతుమర్హసి || 10 ||

స లక్ష్మణః సంత్వరితః సాలమారుహ్య పుష్పితమ్ |  
ప్రేక్షమాణో దిశస్సర్వాః పూర్వం దిశముదైక్షత || 11 ||

ఉదఙ్ముఖః ప్రేక్షమాణో దదర్శ మహతీం చమూమ్ |  
రథాశ్వగజసంబాధాం యత్తైర్యుక్తాం పదాతిభిః || 12 ||

తామశ్వగజసంపూర్ణాం రథధ్వజవిభూషితామ్ |  
శశంస సేనాం రామాయ వచనం చేదమబ్రిత్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 96. షణ్ణవతితమః సర్గః - లక్ష్మణక్రోధః

అగ్నిం సంశమయత్వార్యః సీతా చ భజతాం గుహామ్ |  
 సజ్యం కురుష్య చాపం చ శరాంశ్చ కవచం తథా || 14 ||

తం రామః పురుషవ్యాఘ్రో లక్ష్మణం ప్రత్యువాచ హ |  
 అంగావేక్షస్య సౌమిత్రే కస్యేమాం మన్యసే చమూమ్ || 15 ||

ఏవముక్తస్తు రామేణ లక్ష్మణో వాక్యమబ్రవీత్ |  
 దిధక్షన్నివ తాం సేనాం రుషితః పావకో యథా || 16 ||

సంపన్నం రాజ్యమిచ్ఛంస్తు వ్యక్తం ప్రాప్యాభిషేచనమ్ |  
 ఆవాం హంతుం సమభ్యేతి కైకేయ్యా భరతః సుతః || 17 ||

ఏష వై సుమహాన్ శ్రీమాన్ విటపీ సంప్రకాశతే |  
 విరాజత్యుద్గతస్కంధః కోవిదారధ్వజో రథే || 18 ||

భజంత్యేతే యథాకామమశ్వానారుహ్యా శీఘ్రగాన్ |  
 ఏతే భ్రాజంతి సంహృష్టా గజానారుహ్యా సాదినః || 19 ||

గృహీతధనుషౌ చావాం గిలిం వీరశ్రయావహై |  
 అథవేహైవ తిష్ఠావః సన్నద్ధావుద్యతాయుధౌ || 20 ||

అపి నౌ వశమాగచ్ఛేత్ కోవిదారధ్వజో రణే |  
 అపి ద్రక్ష్యామి భరతం యత్యుతే వ్యసనం మహత్ || 21 ||

త్వయా రాఘవ సంప్రాప్తం సీతయా చ మయా తథా |  
 యన్నిమిత్తం భవాన్ రాజ్యాచ్ఛ్చుతో రాఘవ శాశ్వతాత్ || 22 ||

సంప్రాప్తోఽయమలిర్వీర భరతో వద్ద్యైవ మే |  
 భరతస్య వధే దోషం నాహం పశ్యామి రాఘవ || 23 ||

పూర్వాపకారిణాం త్యాగే న హ్యధర్మో విధియతే |  
 పూర్వాపకారి భరతస్త్యక్తధర్మశ్చ రాఘవ || 24 ||

ఏతస్మిన్మహతే కృత్స్నా మనుశాధి వసుంధరామ్ |  
 అద్య పుత్రం హతం సంఖ్యే కైకేయీ రాజ్యకాముకా || 25 ||

మయా పశ్యేత్సుదుఃఖార్తా హస్తిభగ్నుమివ ద్రుమమ్ |  
 కైకేయీం చ వధిష్యామి సానుబంధాం సబాంధవామ్ || 26 ||

కలుషేణాద్య మహతా మేదినీ పరిముచ్యతామ్ |  
 అద్యేమం సంయతం క్రోధమసత్కారం చ మానద || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



96. షణ్ణవతితమః సర్గః - లక్ష్మణక్రోధః

మోక్ష్యామి శత్రుసైన్యేషు కక్షేష్వివ హుతాశనమ్ |  
అద్వైతచ్చిత్రకూటస్య కాననం నిశితైః శరైః || 28 ||

భిందన్ శత్రుశరీరాణి కలిష్యే శోణితోక్షితమ్ |  
శరైర్భిర్భిన్నహృదయాన్ కుంజరాంస్తురగాంస్తుథా || 29 ||

శ్యాపదాః పరికర్షంతు నరాంశ్చ నిహతాంతయా |  
శరాణాం ధనుషశ్చాహమన్యోఽస్తి మహామృధే |  
ససైన్యం భరతం హత్యా భవిష్యామి న సంశయః || 30 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
షణ్ణవతితమః సర్గః || 96 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

97. సప్తనవతితమః సర్గః - భరతగుణప్రశంసా



|| భరతగుణప్రశంసా ||

సుసంరబ్ధం తు సౌమిత్రిం లక్ష్మణం క్రోధమూర్ఛితమ్ |  
రామస్తు పరిసాంత్యాథ వచనం చేదమబ్రవీత్ || 1 ||

కిమత్ర ధనుషా కార్యమసినా వా సచర్తణా |  
మహేష్వాసే మహావ్రాజ్ఞే భరతే స్వయమాగతే || 2 ||

పితుః సత్యం ప్రతిశ్రుత్య హత్యా భరతమాగతమ్ |  
కిం కలిష్యామి రాజ్యేన సాపవాదేన లక్ష్మణ || 3 ||

యద్భవ్యం బాంధవానాం వా మిత్రాణాం వా క్షయే భవేత్ |  
నాహం తత్ ప్రతిగృహ్ణీయాం భక్షాన్విషకృతానివ || 4 ||

ధర్మమర్థం చ కామం చ పృథివీం చాపి లక్ష్మణ |  
ఇచ్ఛామి భవతామర్థే ఏతత్ ప్రతిశృణోమి తే || 5 ||

బ్రాతృణాం సంగ్రహార్థం చ సుఖార్థం చాపి లక్ష్మణ |  
రాజ్యమప్యహమిచ్ఛామి సత్యేనాయుధమాలభే || 6 ||

నేయం మమ మహీ సౌమ్య దుర్లభా సాగరాంబరా |  
న హీచ్ఛేయమధర్మేణ శక్రత్వమపి లక్ష్మణ || 7 ||

యద్వినా భరతం త్వాం చ శత్రుఘ్నం చాపి మానద |  
భవేన్నమ సుఖం కించిద్భస్త్ తత్కరుతాం శిభీ || 8 ||

మన్యేఽహమాగతోఽయోధ్యాం భరతో బ్రాతృవత్సలః |  
మమ వ్రాణాత్మియతరః కులధర్మమనుస్మరన్ || 9 ||

శ్రుత్వా ప్రవ్రాజితం మాం హి జటావల్కలధారిణమ్ |  
జానక్యాసహితం వీర త్వయా చ పురుషర్షభ || 10 ||

స్నేహేనాఽక్రాంతహృదయః శోకేనాకులితేంద్రియః |  
ద్రష్టుమభ్యాగతో హ్యేష భరతో నాన్యథాఽఽగతః || 11 ||

అంబాం చ కైకయాం రుష్య పరుషం చాప్రియం వదన్ |  
ప్రసాద్య పితరం శ్రీమాన్ రాజ్యం మే దాతుమాగతః || 12 ||

ప్రాప్తకాలం యదేషోఽస్మాన్ భరతో ద్రష్టుమిచ్ఛతి |  
అస్మాసు మనసాఽప్యేషః నాప్రియం కించిదాచరేత్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



97. సప్తనవతితమః సర్గః - భరతగుణప్రశంసా

విప్రియం కృతపూర్వం తే భరతేన కదా ను కిమ్ |  
ఈద్యశం వా భయం తేఽద్య భరతం యోఽత్ర శంకసే || 14 ||

న హి తే నిఘ్నరం వాచ్యో భరతో నాప్రియం వచః |  
అహం హ్యప్రియముక్తః స్యాం భరతస్యాప్రియే కృతే || 15 ||

కథం ను పుత్రాః పితరం హన్యుః కస్యాంచిదాపది |  
భ్రాతా వా భ్రాతరం హన్యాత్ సౌమిత్రే ప్రాణమాత్మనః || 16 ||

యది రాజ్యస్య హేతోస్త్యమిమాం వాచం ప్రభాషసే |  
వక్ష్యామి భరతం దృష్ట్వా రాజ్యమస్మై ప్రదీయతామ్ || 17 ||

ఉచ్యమానోఽపి భరతో మయా లక్ష్మణ తత్త్వతః |  
రాజ్యమస్మై ప్రయచ్ఛేతి బాధమిత్యేవ వక్షతి || 18 ||

తథోక్తో ధర్మశేలేన భ్రాత్రా తస్య హితే రతః |  
లక్ష్మణః ప్రవివేశేవ స్వాని గాత్రాణి లజ్జయా || 19 ||

తద్వాక్యం లక్ష్మణః శ్రుత్వా వ్రీడితః ప్రత్యువాచ హ |  
త్వాం మన్యే ద్రష్టుమాయాతః పితా దశరథః స్యయమ్ || 20 ||

వ్రీడితం లక్ష్మణం దృష్ట్వా రాఘవః ప్రత్యువాచ హ |  
ఏష మన్యే మహాబాహులిహస్తాన్ ద్రష్టుమాగతః || 21 ||

అథవా నౌ ధ్రువం మన్యే మన్యమానః సుఖోచితా |  
వనవాసమనుధ్యాయ గృహాయ ప్రతినేష్యతి || 22 ||

ఇమాం వాఽప్యేష వైదేహీమత్యంతసుఖసేవినీమ్ |  
పితా మే రాఘవః శ్రీమాన్ వనాదాదాయ యాస్యతి || 23 ||

ఏతా తా సంప్రకాశేతే గోత్రవంతౌ మనోరమా |  
వాయువేగసమౌ వీర జవనౌ తురగోత్తమౌ || 24 ||

సైష సుమహాకాయః కంపతే వాహినీముఖే |  
నాగః శత్రుంజయో నామ వృద్ధస్తాతస్య భీమతః || 25 ||

న తు పశ్యామి తచ్ఛత్రం పాండరం లోకసత్యతమ్ |  
పితుర్లివ్యం మహాబాహో సంశయో భవతీహ మే || 26 ||

వృక్షాగ్రాదవరోహ త్వం కురు లక్ష్మణ మద్వచః |  
ఇతీవ రామో ధర్మాత్మా సౌమిత్రం తమువాచ హ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



97. సప్తనవతితమః సర్గః - భరతగుణప్రశంసా

అవతీర్య తు సాలాగ్రాత్తస్మాత్స సమితింజయః |

లక్ష్మణః ప్రాంజలిర్భూత్వా తస్థౌ రామస్య పార్శ్వతః || 28 ||

భరతేనాపి సందిష్టా సమ్మర్దో న భవేదితి |

సమంతాత్తస్య శైలస్య సేనా వాసమకల్పయత్ || 29 ||

అధ్యర్థమిక్ష్వాకుచమూర్యోజనం పర్వతస్య సా |

పార్శ్వే న్యవిశదావృత్య గజవాజిరథాకులా || 30 ||

సా చిత్తకూటే భరతేన సేనా ధర్మం పురస్కృత్య విధూయ దర్శమ్ |

ప్రసాదనార్థం రఘునందనస్య

విరాజతే నీతిమతా ప్రణీతా || 31 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

సప్తనవతితమః సర్గః || 97 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

98. అష్టనవతితమః సర్గః - రామాన్వేషణమ్



// రామాన్వేషణమ్ //

నివేశ్య సేనాం తు విభుః పద్భ్యాం పాదవతాం వరః |  
అభిగంతుం స కాకుత్స్థమియేష గురువర్తకమ్ || 1 ||

నివిష్టమాత్రే సైన్యే తు యథోద్దేశం వినీతవత్ |  
భరతో భ్రాతరం వాక్యం శత్రుఘ్నమిదమబ్రవీత్ || 2 ||

క్షిప్రం వనమిదం సౌమ్య నరసంఘైః సమంతతః |  
లుబ్ధైశ్చ సహితైరేభిస్త్యమన్వేషితుమర్హసి || 3 ||

గుహో జ్ఞాతినహస్తేణ శరచాపాసిధారిణా |  
సమన్వేషతు కాకుత్స్థమస్మిన్ పరివృతః స్వయమ్ || 4 ||

అమాత్యైః సహ పౌరైశ్చ గురుభిశ్చ ద్విజాతిభిః |  
వనం సర్వం చరిష్యామి పద్భ్యాం పరివృతః స్వయమ్ || 5 ||

యావన్న రామం ద్రక్ష్యామి లక్షణం వా మహాబలమ్ |  
వైదేహీం వా మహాభాగాం న మే శాంతిర్భవిష్యతి || 6 ||

యావన్న చంద్రసంకాశం ద్రక్ష్యామి శుభమాననమ్ |  
భ్రాతుః పద్మపలాశాక్షం న మే శాంతిర్భవిష్యతి || 7 ||

యావన్న చరణౌ భ్రాతుః పార్థివవ్యంజనాన్వితౌ |  
శిరసా ధారయిష్యామి న మే శాంతిర్భవిష్యతి || 8 ||

యావన్న రాజ్యే రాజ్యార్థః పితృపైతామహా స్థితః |  
అభిషేకజలక్లిన్తే న మే శాంతిర్భవిష్యతి || 9 ||

సిద్ధార్థః ఖలు సౌమిత్రిర్యశ్చంద్రవిమలోపమమ్ |  
ముఖం పశ్యతి రామస్య రాజీవాక్షం మహాద్యుతి || 10 ||

కృతకృత్యా మహాభాగా వైదేహీ జనకాత్మజా |  
భర్తారం సాగరాంతాయాః పృథివ్యా యాఽనుగచ్ఛతి || 11 ||

సుభగశ్చైత్రకూటోఽసౌ గిరిరాజోపమో గిరిః |  
యస్మిన్వసతి కాకుత్స్థః కుబేర ఇవ నందనే || 12 ||

కృతకార్యమిదం దుర్గం వనం వ్యాలనిషేవితమ్ |  
యదధ్యాస్తే మహాతేజాః రామః శస్త్రభృతాం వరః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

98. అష్టనవతితమః సర్గః - రామాన్వేషణమ్



వివముక్త్యా మహాతేజాః భరతః పురుషర్షభః |  
పద్భ్యామేవ మహాబాహుః ప్రవివేశ మహాద్యనమ్ || 14 ||

స తాని ద్రుమజాలాని జాతాని గిరిసానుషు |  
పుష్పితాగ్రాణి మధ్యేన జగామ వదతాం వరః || 15 ||

స గిరిశ్చిత్రకూటస్య సాలమాసాద్య పుష్పితమ్ |  
రామాశ్రమగతస్యాగ్నేః దదర్శ ధ్వజముచ్చితమ్ || 16 ||

తం దృష్ట్వా భరతః శ్రీమాన్ ముమోహ సహబాంధవః |  
అత్ర రామ ఇతి జ్ఞాత్వా గతః పారమివాంభసః || 17 ||

స చిత్రకూటే తు గిరౌ నిశమ్య రామాశ్రమం పుణ్యజనోపపన్నమ్ |  
గుహాన సార్థం త్వరితో జగామ పునర్నివేశ్యైవ చమూం మహాత్మా || 18 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
అష్టనవతితమః సర్గః || 98 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

99. ఏకోనశతతమః సర్గః - రామసమాగమః



|| రామసమాగమః ||

నివిష్టాయాం తు సేనాయాముత్సుకో భరతస్తదా |  
జగామ భ్రాతరం ద్రష్టుం శత్రుఘ్నమనుదర్శయన్ || 1 ||

ఋషిం వసిష్ఠం సందిశ్య మాతృర్తే శీఘ్రమానయ |  
ఇతి త్వరితమగ్రే సః జగామ గురువత్సలః || 2 ||

సుమంతస్త్వపి శత్రుఘ్నమదూరాదన్వపద్యత |  
రామదర్శనజస్తర్షో భరతస్యేవ తస్య చ || 3 ||

గచ్ఛన్నేవాథ భరతస్తాపసాలయసంస్థితామ్ |  
భ్రాతుః పర్ణకుటీం శ్రీమానుటజం చ దదర్శ హ || 4 ||

శాలాయాస్త్వగ్రతస్తస్యాః దదర్శ భరతస్తదా |  
కాష్ఠాని చావభగ్నాని పుష్పాణ్యుపచితాని చ || 5 ||

స లక్ష్మణస్య రామస్య దదర్శాశ్రమమీయుషః |  
కృతం వృక్షేష్పభిజ్ఞానం కుశచీరైః క్వచిత్ క్వచిత్ || 6 ||

దదర్శ చ వనే తస్మిన్తహతః సంచయాన్ కృతాన్ |  
మృగాణాం మహిషాణాం చ కలిషైః శీతకారణాత్ || 7 ||

గచ్ఛన్నేవ మహాబాహుర్ద్యుతిమాన్ భరతస్తదా |  
శత్రుఘ్నం చాబ్రవీద్ధృష్టస్తానమాత్యాంశ్చ సర్వశః || 8 ||

మన్యే ప్రాప్తాః స్త తం దేశం భరద్వాజో యమబ్రవీత్ |  
నాతిదూరే హి మన్యేఽహం నదీం మందాకినీమితః || 9 ||

ఉచ్చైర్బద్ధాని చీరాణి లక్ష్మణేన భవేదయమ్ |  
అభిజ్ఞానకృతః పంథా వికాలే గంతుమిచ్ఛతా || 10 ||

ఇదం చోదాత్తదంతానాం కుంజరాణాం తరస్వినామ్ |  
శైలపార్శ్వే పరిక్రాంతమన్యోన్యమభిగర్హతామ్ || 11 ||

యమేవాధాతుమిచ్ఛంతి తాపసాః సతతం వనే |  
తస్యాసా దృశ్యతే ధూమః సంకులః కృష్ణవర్తనః || 12 ||

అత్రాహం పురుషవ్యాఘ్రం గురుసంస్కారకారిణమ్ ||[సత్కారకారిణమ్] 527  
ఆర్యం ద్రక్ష్యామి సంహృష్టో మహర్షిమివ రాఘవమ్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



99. ఏకోనశతతమః సర్గః - రామసమాగమః

అథ గత్వా ముహూర్తం తు చిత్రకూటం స రాఘవః |  
 మందాకినీమనుప్రాప్తస్తం జనం చేదమబ్రవీత్ || 14 ||  
 జగత్యాం పురుషవ్యాఘ్రాస్తే వీరాసనే రతః |  
 జనేంద్రో నిర్జనం ప్రాప్య ధిజ్ఞే జన్త సజీవితమ్ || 15 ||  
 మత్యతే వ్యసనం ప్రాప్తా లోకనాథో మహాద్యుతిః |  
 సర్వాన్యామాన్సలిత్యజ్య వనే వసతి రాఘవః || 16 ||  
 ఇతి లోకసమాక్రుప్తః పాదేష్యద్య ప్రసాదయన్ |  
 రామస్య నిపతిష్యామి సీతాయా లక్ష్మణస్య చ || 17 ||  
 ఏవం స విలపంస్తస్మిన్ వనే దశరథాత్మజః |  
 దదర్శ మహతీం పుణ్యాం పర్ణశాలాం మనోరమామ్ || 18 ||  
 సాలతాలాశ్చకర్ణానాం పర్ణైర్బహుభిరావృతామ్ |  
 విశాలాం మృదుభిస్తీర్ణాం కుశైర్వేదిమివాధ్వరే || 19 ||  
 శక్రాయుధనికాశైశ్చ కార్ముకైర్భారసాధనైః |  
 రుక్మపృష్ఠైర్మహాసారైః శోభితాం శత్రుబాధకైః || 20 ||  
 అర్కరశ్మిప్రతీకాశైర్హిరైస్తూణీగతైః శరైః |  
 శోభితాం దీప్తవదనైః సర్వైర్భృగవతీమివ || 21 ||  
 మహారజతవాసోభ్యామసిభ్యాం చ విరాజితామ్ |  
 రుక్మబిందువిచిత్రాభ్యాం చర్మభ్యాం చాపి శోభితామ్ || 22 ||  
 గోధాంగుళితైరాసక్తైశ్చిత్రైః కాంచనభూషితైః |  
 అరిసంఘైరనాధృష్యాం మృగైః సింహగుహామివ || 23 ||  
 ప్రాగుదక్ష్మవణాం వేదిం విశాలాం దీప్తపావకామ్ |  
 దదర్శ భరతస్తత్ర పుణ్యాం రామనివేశనే || 24 ||  
 నిలీక్ష్మ స ముహూర్తం తు దదర్శ భరతో గురుమ్ |  
 ఉటజే రామమాసీనం జటామండలధారిణమ్ || 25 ||  
 తం తు కృష్ణాజినధరం చీరవల్కలవాససమ్ |  
 దదర్శ రామమాసీనమభితః పావకోపమమ్ || 26 ||  
 సింహస్కంధం మహాబాహుం పుండలీకనిభేక్షణమ్ |  
 పృథివ్యాః సాగరాంతాయా భర్తారం ధర్మచారిణమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 99. ఏకోనశతతమః సర్గః - రామసమాగమః

ఉపవిష్టం మహాబాహుం బ్రహ్మణమివ శాశ్వతమ్ |  
స్థండిలే దర్భసంస్తీర్ణే సీతయా లక్ష్మణేన చ || 28 ||  
తం దృష్ట్వా భరతః శ్రీమాన్ దుఃఖశోకపరిప్లుతః |  
అభ్యధావత ధర్మాత్మా భరతః కైకయాసుతః || 29 ||  
దృష్ట్వేవ విలలాపార్తో బాష్పసందిగ్ధయా గిరా |  
అశేక్నువన్ ధారయితుం ధైర్యాద్వచనమబ్రవీత్ || 31 ||  
యః సంసది ప్రకృతిభిర్భవేద్యుక్తోపాసితుమ్ |  
వన్యైర్మగైరుపాసీనః సోఽయమాస్తే మమాగ్రజః || 31 ||  
వాసోభిర్భపసాహసైర్యో మహాత్మా పురోచితః |  
మృగాజినే సోఽయమిహ ప్రవస్తే ధర్మమాచరన్ || 32 ||  
అధారయద్యో వివిధాశ్చిత్రాః సుమనసస్తదా |  
సోఽయం జటాభారమిమం వహతే రాఘవః కథమ్ || 33 ||  
యస్య యజ్ఞైర్యథోద్దిష్టైర్యుక్తో ధర్మస్య సంచయః |  
శరీరక్షేశసంభూతం స ధర్మం పరిమార్గతే || 34 ||  
చందనేన మహార్హణ యస్యాంగముపసేవితమ్ |  
మలేన తస్యాంగమిదం కథమార్యస్య సేవ్యతే || 35 ||  
మన్నిమిత్తమిదం దుఃఖం ప్రాప్తో రామః సుఖోచితః |  
ధిగ్భీవితం నృశంసస్య మమ లోకవిగర్హితమ్ || 36 ||  
ఇత్యేవం విలపన్తీనః ప్రస్పిన్నముఖపంకజః |  
పాదావప్రాప్య రామస్య పపాత భరతో రుదన్ || 37 ||  
దుఃఖాభితప్తో భరతో రాజపుత్రో మహాబలః |  
ఉక్తార్యేతి సకృద్దీనం పునర్నోవాచ కించన || 38 ||  
బాష్పాపిహితకంఠశ్చ ప్రేక్ష్య రామం యశస్వినమ్ |  
ఆర్యేత్యేవాథ సంక్రుశ్య వ్యాహర్తుం నాశకత్తదా || 40 ||  
శత్రుఘ్నశ్చాపి రామస్య వవందే చరణౌ రుదన్ |  
తావుభౌ స సమాలింగ్య రామశ్చాశ్రూణ్యవర్తయత్ || 41 ||  
తతః సుమంత్రేణ గుహేన చైవ సమీయతూ రాజసుతావరణ్యే |  
దివాకరశ్చైవ నిశాకరశ్చ యథాంబరే శుక్రబృహస్పతిభ్యామ్ || 42 ||  
ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే ఏకోనశతతమః  
సర్గః || 99 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 100. శతతమః సర్గః - కచ్చిత్సర్గః



|| కచ్చిత్సర్గః ||

జటిలం చీరవసనం ప్రాంజలిం పతితం భువి |  
దదర్శ రామో దుర్దర్శం యుగాంతే భాస్కరం యథా || 1 ||

కథంచిదభివిజ్ఞాయ వివర్ణవదనం కృశమ్ |  
బ్రాతరం భరతం రామః పరిజగ్రాహ బాహునా || 2 ||

ఆఘ్రూయ రామస్తం మూర్ధ్ని పరిష్యజ్య చ రాఘవః |  
అంకే భరతమారోప్య పర్యపృచ్ఛత్సమాహితః || 3 ||

కృ ను తేఽభూత్పితా తాత యదరణ్యం త్వమాగతః |  
న హి త్వం జీవతస్తస్య వనమాగంతుమర్హసి || 4 ||

చిరస్య బత పశ్యామి దూరాద్భరతమాగతమ్ |  
దుష్ప్రతీకమరణ్యేఽస్మిన్కిం తాత వనమాగతః || 5 ||

కచ్చిద్ధారయతే తాత రాజా యత్త్వమిహఽగతః |  
కచ్చిన్నదీనః సహసా రాజా లోకాంతరం గతః || 6 ||

కచ్చిత్సామ్య న తే రాజ్యం భ్రష్టం బాలస్య శాశ్వతమ్ |  
కచ్చిచ్ఛూషసే తాత పితరం సత్యవిక్రమమ్ || 7 ||

కచ్చిద్ధశరథో రాజా కుశలీ సత్యసంగరః |  
రాజసూయాశ్వమేధానామాహర్తా ధర్మనిశ్చయః || 8 ||

స కచ్చిద్బ్రాహ్మణో విద్వాన్ధర్మనిత్య మహాద్యుతిః |  
ఇక్ష్వాకూణాముపాధ్యాయో యథావత్తాత పూజ్యతే || 9 ||

సా తాత కచ్చిత్కాసల్యా సుమిత్రా చ ప్రజావతీ |  
సుఖినీ కచ్చిదార్యా చ దేవీ నందతి కైకయా || 10 ||

కచ్చిద్వినయసంపన్నః కులపుత్రో బహుశ్రుతః |  
అనసూయురనుద్రష్టా సత్యతస్తే పురోహితః || 11 ||

కచ్చిదగ్నిషు తే యుక్తో విధిజ్ఞో మతిమాన్యజాః |  
హుతం చ హోష్యమాణం చ కాలే వేదయతే సదా || 12 ||

కచ్చిద్దేవాన్పితౄన్తాతౄః గురూన్పితౄసమానపి |  
వృద్ధాంశ్చ తత వైద్యాంశ్చ బ్రాహ్మణాంశ్చాభిమన్యసే || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 100. శతతమః సర్గః - కచ్చిత్సర్గః



ఇష్వస్త్రవరసంపన్నమర్థశాస్త్రవిశారదమ్ |  
సుధన్వానముపాధ్యాయం కచ్చిత్త్వం తాత మన్యసే || 14 ||

కచ్చిదాత్మసమాః శూరాః శ్రుతవంతో జితేంద్రియాః |  
కులీనాశ్చేంగితజ్ఞాశ్చ కృతాస్తే తాత మంత్రిణః || 15 ||

మంత్రో విజయమూలం హి రాజ్ఞాం భవతి రాఘవ |  
సుసంవృతో మంత్రధరైరమాత్యైః శాస్త్రకోవిదైః || 16 ||

కచ్చిన్నిద్రావశం నైషిః కచ్చిత్యాలే ప్రబుధ్యసే |  
కచ్చిచ్ఛాపరరాత్రేషు చింతయస్వర్థనైపుణమ్ || 17 ||

కచ్చిన్తంత్రయసే నైకః కచ్చిన్న బహుభిః సహ |  
కచ్చిత్రే మంత్రితో మంత్రో రాష్ట్రం న పరిధావతి || 18 ||

కచ్చిదర్థం వినిశ్చిత్వ లఘుమూలం మహోదయమ్ |  
క్షిప్రమారభసే కర్తుం న దీర్ఘయసి రాఘవ || 19 ||

కచ్చిత్రే సుకృతాన్యేవ కృతరూపాణి వా పునః |  
విదుస్తే సర్వకార్యాణి న కర్తవ్యాని పార్థివాః || 20 ||

కచ్చిన్న తర్కైర్ముక్త్యా వా యే చాప్యపరికీర్తితాః |  
త్వయా వా తవ వాఽమాత్యైర్బుధ్యతే తాత మంత్రితమ్ || 21 ||

కచ్చిత్సహస్రాన్పూర్ణాణామేకమిచ్ఛసి పండితమ్ |  
పండితో హ్యర్థకృచ్ఛేషు కుర్యాన్నిశ్చేయసం మహత్ || 22 ||

సహస్రాణ్యపి మూర్ఖాణాం యద్యుపాస్తే మహీపతిః |  
అథవాఽప్యయుతాన్యేవ నాస్తి తేషు సహాయతా || 23 ||

ఏకోఽప్యమాత్య మేధావీ శూరో దక్షో విచక్షణః |  
రాజానం రాజమాత్రం వా వ్రాపయేన్తహతీం శ్రీయమ్ || 24 ||

కచ్చిన్ముఖ్యా మహత్స్వేవ మధ్యమేషు చ మధ్యమాః |  
జఘన్యాస్తు జఘన్యేషు భృత్యాః కర్తసు యోజితాః || 25 ||

అమాత్యానుపధాఽతీతాన్పితృపైతామహంఛుచీన్ |  
శ్రేష్ఠాన్త్రేష్ఠేషు కచ్చిత్త్వం నియోజయసి కర్తసు || 26 ||

కచ్చిన్శ్రేణ దండేన భృశముద్యేజితప్రజమ్ |  
రాష్ట్రం తవానుజానంతి మంత్రిణః కైకయాసుత || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 100. శతతమః సర్గః - కచ్చిత్సర్గః



కచ్చిత్త్వాం నావజానంతి యాజకాః పతితం యథా |  
 ఉగ్రప్రతిగ్రహీతారం కామయానమివ స్త్రియః || 28 ||  
 ఉపాయకుశలం వైద్యం భృత్యసందూషణే రతమ్ |  
 శూరమైశ్వర్యకామం చ యో న హంతి స వధ్యతే || 29 ||  
 కచ్చిద్ధృష్టశ్చ శూరశ్చ మతిమాన్లుతిమాన్ శుచిః |  
 కులీనశ్చానురక్తశ్చ దక్షః సేనాపతిః కృతః || 30 ||  
 బలవంతశ్చ కచ్చితే ముఖ్యా యుద్ధవిశారదాః |  
 దృష్టాపదానా విక్రాంతాస్త్యయా సత్యత్యమానితాః || 31 ||  
 కచ్చిద్బలస్య భక్తం చ వేతనం చ యథోచితమ్ |  
 సంప్రాప్తకాలం దాతవ్యం దదాసి న విలంబసే || 32 ||  
 కాలాతిక్రమణాచ్చైవ భక్తవేతనయోర్ఘ్నతాః |  
 భర్తుః కుప్యంతి దుప్యంతి సోఽనర్థః సుమహాన్ స్తృతః || 33 ||  
 కచ్చిత్సర్వేఽనురక్తాస్త్యాం కులపుత్రాః ప్రధానతః |  
 కచ్చిత్త్వాణాంస్తవార్థేషు సంత్యజంతి సమాహితాః || 34 ||  
 కచ్చిజ్ఞానపదో విద్వాన్లక్ష్మిణః ప్రతిభానవాన్ |  
 యథోక్తవాదీ దూతస్తే కృతో భరత పండితః || 35 ||  
 కచ్చిదష్టాదశాస్యేషు స్వపక్షే దశ పంచ చ |  
 త్రిభిస్త్రిభిరవిజ్ఞాతైర్యేత్సి తీర్థాని చారకైః || 36 ||  
 కచ్చిద్వృషాస్తానహితాన్స్తతియాతాంశ్చ సర్వదా |  
 దుర్బలాననవజ్ఞాయ వర్తసే లిపుసూదన || 37 ||  
 కచ్చిన్న లోకాయతికాన్ప్రాహ్లాణాంస్తాత సేవసే |  
 అనర్థకుశలా హ్యేతే బాలాః పండితమానినః || 38 ||  
 ధర్మశాస్త్రేషు ముఖ్యేషు విద్యమానేషు దుర్బుధాః |  
 బుద్ధిమాన్వీక్షికిం ప్రాప్య నిరర్థం ప్రవదంతి తే || 39 ||  
 వీరైరధ్యుషితాం పూర్వమస్మాకం తాత పూర్వకైః |  
 సత్యనామాం దృఢద్వారాం హస్త్యశ్వరథసంకులామ్ || 40 ||  
 బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైః స్వకర్తనిరతైః సదా |  
 జితేంద్రియైర్మహోత్సాహైర్పూర్వతామూర్వైః సహస్రశః || 41 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 100. శతతమః సర్గః - కచ్చిత్సర్గః



ప్రాసాదైర్వివిధాకారైర్పతాం వైద్యజనాకులామ్ |  
 కచ్చిత్సుముదితాం స్థీతామయోధ్యాం పరిరక్షసి || 42 ||

కచ్చిచ్చిత్వశతైర్జుష్టః సునివిష్టజనాకులః |  
 దేవస్థానైః ప్రపాభిశ్చ తటాకైశ్చపశోభితః || 43 ||

ప్రహృష్టనరనారికః సమాజోత్సవశోభితః |  
 సుకృష్టసీమా పశుమాన్త్రింసాభిః పరివర్జితః || 44 ||

అదేవమాతృకో రమ్యః శ్వాపదైః పరివర్జితః |  
 పరిత్యక్తో భయైః సర్వైః ఖనిభిశ్చపశోభితః || 45 ||

వివర్జితో నరైః పాపైర్మమ పూర్వైః సురక్షితః |  
 కచ్చిజ్జనపదః స్థీతః సుఖం వసతి రాఘవ || 46 ||

కచ్చిత్తే దయితాః సర్వే కృషిగోరక్షజీవినః |  
 వార్తాయాం సంశ్రితస్తాత లోకో హి సుఖమేధతే || 47 ||

తేషాం గుప్తిపరిహారైః కచ్చిత్తే భరణం కృతమ్ |  
 రక్షా హి రాజ్ఞా ధర్మేణ సర్వే విషయవాసినః || 48 ||

కచ్చిస్త్రీయః సాంత్వయసి కచ్చిత్తాశ్చ సురక్షితాః |  
 కచ్చిన్న శ్రద్ధధాస్యాసాం కచ్చిద్గుహ్యం న భాషసే || 49 ||

కచ్చిన్నాగవనం గుప్తం కచ్చిత్తే సంతి ధేనుకాః |  
 కచ్చిన్న గణికాశ్వానాం కుంజరాణాం చ తృప్యసి || 50 ||

కచ్చిద్ధర్మయసే నిత్యం మనుష్యాణాం విభూషితమ్ |  
 ఉత్థాయోత్థాయ పూర్వాహ్లా రాజపుత్ర మహాపథే || 51 ||

కచ్చిన్న సర్వే కర్మాంతాః ప్రత్యక్షాస్తేఽవిశంకయా |  
 సర్వే వా పునరుత్సృష్టా మధ్యమేవాత్ర కారణమ్ || 52 ||

కచ్చిత్సర్వాణి దుర్గాణి ధనధాన్యాయుధోదకైః |  
 యంత్రైశ్చ పరిపూర్ణాని తథా శిల్పిధనుర్ధరైః || 53 ||

ఆయస్తే విపులః కచ్చిత్కచ్చిదల్పతరో వ్యయః |  
 అపాత్రేషు న తే కచ్చిత్కేశో గచ్ఛతి రాఘవ || 54 ||

దేవతార్థే చ పిత్రర్థే బ్రాహ్మణాభ్యాగతేషు చ |  
 యోధేషు మిత్రవర్గేషు కచ్చిద్గచ్ఛతి తే వ్యయః || 55 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 100. శతతమః సర్గః - కచ్చిత్సర్గః



కచ్చిదార్యో విశుద్ధాత్మా క్షారితశ్చోరకర్తృణా |  
 అపృష్టః శాస్త్రకుశలైర్ష లోభాద్వధ్యతే శుచిః || 56 ||  
 గృహీతశ్చైవ పృష్టశ్చ కాలే దృష్టః సకారణః |  
 కచ్చిన్న ముచ్యతే చోరో ధనలోభాన్నరర్షభ || 57 ||  
 వ్యసనే కచ్చిదాఢ్యస్య దుర్గతస్య చ రాఘవ |  
 అర్థం విరాగాః పశ్యంతి తవామాత్యా బహుశ్రుతాః || 58 ||  
 యాని మిథ్యాఽభిశస్తానాం పతంత్యస్త్రాణి రాఘవ |  
 తాని పుత్రన్మశూన్ ఘ్నంతి ప్రీత్యర్థమనుశాసతః || 59 ||  
 కచ్చిద్వద్ధాంశ్చ బాలాంశ్చ వైద్యముఖ్యాంశ్చ రాఘవ |  
 దానేన మనసా వాచా త్రిభిరేతైర్బుభూషసే || 60 ||  
 కచ్చిద్దురూంశ్చ వృద్ధాంశ్చ తాపసాస్తేవతాతిథిన్ |  
 చైత్యాంశ్చ సర్వాన్సిద్ధార్థాన్ బ్రాహ్మణాంశ్చ నమస్యసి || 61 ||  
 కచ్చిదర్థేన వా ధర్మమర్థం ధర్మేణ వా పునః |  
 ఉభౌ వా ప్రీతిలోభేన కామేన చ న బాధసే || 62 ||  
 కచ్చిదర్థం చ ధర్మం చ కామం చ జయతాంవర |  
 విభజ్య కాలే కాలజ్ఞ సర్వాన్సరద సేవసే || 63 ||  
 కచ్చిత్తే బ్రాహ్మణాః శర్మ సర్వశాస్త్రార్థకోవిదాః |  
 ఆశంసంతే మహావ్రాజ్ఞ పౌరజానపదైః సహ || 64 ||  
 నాస్తిక్యమనృతం క్రోధం ప్రమాదం దీర్ఘసూత్రతామ్ |  
 అదర్శనం జ్ఞానవతామాలస్యం పంచవృత్తితామ్ || 65 ||  
 ఏకచింతనమర్థానామనర్థజ్ఞైశ్చ మంత్రణమ్ |  
 నిశ్చితానామనారంభం మంత్రస్యాపరిరక్షణమ్ || 66 ||  
 మంగళస్యాప్రయోగం చ ప్రత్యుత్థానం చ సర్వతః |  
 కచ్చిత్త్వం వర్ణయస్యేతానాజదోషాంశ్చతుర్దశ || 67 ||  
 దశపంచ చతుర్వర్గాన్సప్తవర్గం చ తత్త్వతః |  
 అష్టవర్గం త్రివర్గం చ విద్యాస్తిస్రశ్చ రాఘవ || 68 ||  
 ఇంద్రియాణాం జయం బుద్ధ్యా షాడ్గుణ్యం దైవమానుషమ్ |  
 కృత్యం వింశతివర్గం చ తథా ప్రకృతిమండలమ్ || 69 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 100. శతతమః సర్గః - కచ్చిత్సర్గః



యాత్రాదండవిధానం చ ద్వియోనీ సంభివిగ్రహా |

కచ్చిదేతాన్తహాప్రాజ్ఞ యథావదనుమన్యసే || 70 ||

మంత్రిభిస్త్యం యథోద్దిష్టైశ్చతుర్భిస్త్రీభిరేవ వా |

కచ్చిత్సమస్తైర్వస్తైశ్చ మంత్రం మంత్రయసే మిథః || 71 ||

కచ్చిత్తే సఫలా వేదాః కచ్చిత్తే సఫలాః క్రియాః |

కచ్చిత్తే సఫలా దారాః కచ్చిత్తే సఫలం శ్రుతమ్ || 72 ||

కచ్చిదేషైవ తే బుద్ధిర్యథోక్తా మమ రాఘవ |

ఆయుష్యా చ యశస్యా చ ధర్మకామార్థసంహితా || 73 ||

యాం వృత్తిం వర్తతే తాతో యాం చ నః ప్రపితామహాః |

తాం వృత్తిం వర్తసే కచ్చిద్యా చ సత్పథగా శుభా || 74 ||

కచ్చిత్స్వాదుకృతం భోజ్యమేకో నాశ్వాసి రాఘవ |

కచ్చిదాశంసమానేభ్య మిత్రేభ్యః సంప్రయచ్ఛసి || 75 ||

రాజా తు ధర్మేణ హి పాలయిత్వా మహామతిర్దండధరః ప్రజానామ్ |

అవాప్య కృత్స్నాం వసుధాం యథావ త్కషతశ్చుతః స్వర్గముపైతి విద్వాన్ ||76||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే శతతమః

సర్గః || 100 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

101. ఏకాధికశతతమః సర్గః - పితృదిష్టాంతశ్రవణమ్



|| పితృదిష్టాంతశ్రవణమ్ ||

రామస్య వచనం శ్రుత్వా భరతః ప్రత్యువాచ హ |

కిం మే ధర్మాద్విహీనస్య రాజధర్మః కలిష్యతి || 1 ||

శాశ్వతోఽయం సదా ధర్మః స్థితోఽస్మాను నరర్షభ |

జ్యేష్ఠపుత్రే స్థితే రాజన్మ కనీయాన్ నృపో భవేత్ || 2 ||

స సమృద్ధాం మయా సార్థమయోధ్యాం గచ్ఛ రాఘవ |

అభిషేచయ చాత్మానం కులస్యాస్య భవాయ నః || 3 ||

రాజానం మానుషం ప్రాహుర్దేవత్యే స మతో మమ |

యస్య ధర్మార్థసహితం వృత్తమాహురమానుషమ్ || 4 ||

కేకయస్థే చ మయి తు త్వయి చారణ్యమాశ్రితే |

దివమార్యో గతో రాజా యాయజుకః సతాం మతః || 5 ||

నిష్కాంతమాత్రే భవతి సహసీతే సలక్ష్మణే |

దుఃఖశోకాభిభూతస్తు రాజా త్రిదివమభ్యగాత్ || 6 ||

ఉత్తిష్ఠ పురుషవ్యాఘ్రు క్రియతాముదకం పితుః |

అహం చాయం చ శత్రుఘ్నః పూర్వమేవ కృతోదకా || 7 ||

ప్రియేణ ఖలు దత్తం హి పితృలోకేషు రాఘవ |

అక్షయ్యం భవతీత్యాహుర్భవాంశ్చైవ పితుః ప్రియః || 8 ||

త్వామేవ శోచంస్తవ దర్శనేఘ్నః త్వయ్యేవ సక్తామనివర్త్య బుద్ధిమ్ |

త్వయా విహీనస్తవ శోకరుగ్ణః త్వాం సంస్తరన్తస్తమితః పితా తే || 9 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

ఏకాధికశతతమః సర్గః || 101 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 102. ద్వ్యధికశతతమః సర్గః - నివాపదానమ్



|| నివాపదానమ్ ||

తాం శ్రుత్వా కరుణాం వాచం పితుర్తురణసంహితామ్ |  
రాఘవో భరతేనోక్తాం బభూవ గతచేతనః || 1 ||

తం తు వజ్రిమివోత్పృష్టమాహవే దానవారిణా |  
వాగ్విజ్రం భరతేనోక్తమమనోజ్ఞం పరంతపః || 2 ||

ప్రగృహ్య బాహూ రామో వై పుష్పితాగ్రో యథా ద్రుమః |  
వనే పరశునా కృత్తస్తథా భువి పపాత హా || 3 ||

తథా నిపతితం రామం జగత్యాం జగతీపతిమ్ |  
కూలఘాతపరిశ్రాంతం ప్రసుప్తమివ కుంజరమ్ || 4 ||

భ్రాతరస్తే మహేష్వాసం సర్వతః శోకకల్మితమ్ |  
రుదంతః సహ వైదేహ్య సిషిచుః సలిలేన వై || 5 ||

స తు సంజ్ఞాం పునర్లభ్యా నేత్రాభ్యామాస్త్రముత్సజన్ |  
ఉపాక్రామత కాకుత్స్థః కృపణం బహుభాషితుమ్ || 6 ||

స రామః స్వర్గతం శ్రుత్వా పితరం పృథివీపతిమ్ |  
ఉవాచ భరతం వాక్యం ధర్మాత్మా ధర్మసంహితమ్ || 7 ||

కిం కలిష్యామ్యయోధ్యాయాం తాతే దిష్టాం గతిం గతే |  
కస్తాం రాజవరాధీనామయోధ్యాయం పాలయిష్యతి || 8 ||

కిం ను తస్య మయా కార్యం దుర్జాతేన మహాత్మనః |  
యో మృతో మమ శోకేన మయా చాపి న సంస్కృతః || 9 ||

అహో భరత సిద్ధార్థో యేన రాజా త్వయాఽనఘ |  
శత్రుఘ్నేన చ సర్వేషు ప్రేతకృత్యేషు సత్యతః || 10 ||

నిష్పృథానామనేకాగ్రాం నరేంద్రేణ వినా కృతామ్ |  
నివృత్తవనవాసోఽపి నాయోధ్యాయం గంతుముత్సహే || 11 ||

సమాప్తవనవాసం మామయోధ్యాయాం పరంతప |  
కో ను శాసిష్యతి పునస్తాతే లోకాంతరం గతే || 12 ||

పురా ప్రేక్ష్య సువృత్తం మాం పితా యాన్యాహ సాంత్వయన్ |  
వాక్యాని తాని శ్రోష్యామి కుతః కర్ణసుఖాన్యహమ్ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 102. ద్వ్యధికశతతమః సర్గః - నివాపదానమ్



ఏవముక్త్వా స భరతం భార్యమభ్యేత్య రాఘవః |  
 ఉవాచ శోకసంతప్తః పూర్ణచంద్రనిభాననామ్ || 14 ||  
 సీతే మృతస్తే శ్వశురః పితౄ హీనోఽసి లక్ష్మణ |  
 భరతో దుఃఖమాచష్ట స్వర్గతం పృథివీపతిమ్ || 15 ||  
 తతో బహుగుణం తేషాం బాష్పం నేత్రేష్యజాయత |  
 తథా బ్రువతి కాకుత్స్థే కుమారాణాం యశస్వినామ్ || 16 ||  
 తతస్తే బ్రాతరః సర్వే భృశమాశ్వాస్య రాఘవమ్ |  
 అబ్రువన్ జగతీభర్తుః క్రియతాముదకం పితుః || 17 ||  
 సా సీతా శ్వశురం శ్రుత్వా స్వర్గలోకగతం నృపమ్ |  
 నేత్రాభ్యామశ్రుపూర్ణాభ్యామశకన్నేక్షితుం పతిమ్ || 18 ||  
 సాంత్యయిత్వా తు తాం రామో రుదంతీం జనకాత్మజామ్ |  
 ఉవాచ లక్ష్మణం తత్ర దుఃఖితో దుఃఖితం వచః || 19 ||  
 ఆనయేంగుదిపిణ్యాకం చీరమాహార చోత్తరమ్ |  
 జలక్రియార్థం తాతస్య గమిష్యామి మహాత్మనః || 20 ||  
 సీతా పురస్తాద్వజతుత్వమేనామభితో వ్రజ |  
 అహం పశ్చాద్గమిష్యామి గతిర్వేషా సుదారుణా || 21 ||  
 తతో నిత్యానుగస్తేషాం విదితాత్మా మహామతిః |  
 మృదుర్ధాంతశ్చ శాంతశ్చ రామే చ దృఢభక్తిమాన్ || 22 ||  
 సుమంతస్తైర్భుపసుతైః సార్థమాశ్వాస్య రాఘవమ్ |  
 అవతారయదాలంబ్య నదీం మందాకినీం శివామ్ || 23 ||  
 తే సుతీర్ధాం తతః కృచ్ఛాదుపాగమ్య యశస్వినః |  
 నదీం మందాకినీం రమ్యాం సదా పుష్పితకాననామ్ || 24 ||  
 శీఘ్రస్రోతసమాసాద్య తీర్థం శివమకర్ణమమ్ |  
 సిషిచుస్తూదకం రాజ్ఞే తత్రైతత్తే భవత్పితి || 25 ||  
 ప్రగృహ్య చ మహీపాలో జలపూరితమంజలిమ్ |  
 దిశం యామ్యామభిముఖో రుదన్ వచనమబ్రవీత్ || 26 ||  
 ఏతత్తే రాజశార్దూల విమలం తోయమక్షయమ్ |  
 పితౄలోకగతస్యాద్య మద్ధత్తముపతిష్ఠతు || 27 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 102. ద్వ్యధికశతతమః సర్గః - నివాపదానమ్

తతో మందాకినీతరాత్ ప్రత్యుత్తర్య స రాఘవః |  
 పితుశ్చకార తేజస్వీ నివాపం భ్రాతృభిః సహ || 28 ||  
 ఐంగుదం బదలీమిత్రం పిణ్యాకం దర్భసంస్తరే |  
 న్యస్య రామః సుదుఃఖార్తో రుదన్ వచనమబ్రవీత్ || 29 ||  
 ఇదం భుంక్ష్వ మహారాజ ప్రీతో యదశనా వయమ్ |  
 యదన్నః పురుషో భవతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః || 30 ||  
 తతస్తేనైవ మార్గేణ ప్రత్యుత్తర్య నదీతటాత్ |  
 ఆరురోహ నరవ్యామ్రో రమ్యసానుం మహీధరమ్ || 31 ||  
 తతః పర్ణకుటీద్వారమాసాద్య జగతీపతిః |  
 పరిజగ్రాహ బాహుభ్యాముభౌ భరతలక్ష్మణౌ || 32 ||  
 తేషాం తు రుదతాం శబ్దాత్ ప్రతిశ్రుత్కౌభవద్ధిరౌ |  
 భ్రాతృణాం సహ వైదేహ్యః సింహనామివ నర్దతామ్ || 33 ||  
 మహాబలానాం రుదతాం కుర్వతాముదకం పితుః |  
 విజ్ఞాయ తుములం శబ్దం త్రస్తా భరతసైనికాః || 34 ||  
 అబ్రువంశ్చాపి రామేణ భరతః సంగతో ధ్రువమ్ |  
 తేషామేవ మహాంఛబ్ధః శోచతాం పితరం మృతమ్ || 35 ||  
 అథ వాసాన్ పరిత్యజ్య తం సర్వేభిముఖాః స్వనమ్ |  
 అప్యేకమనసో జగ్గుర్యథాస్థానం ప్రధావితాః || 36 ||  
 హయైరస్యే గజైరస్యే రథైరస్యే స్వలంకృతైః |  
 సుకుమారాస్తథైవాస్యే పద్భిరేవ నరా యయుః || 37 ||  
 అచిరప్రోషితం రామం చిరవిప్రోషితం యథా |  
 ద్రష్టుకామో జనః సర్వో జగామ సహసాఽఽశ్రమమ్ || 38 ||  
 భ్రాతృణాం త్వరితాస్తత్ర ద్రష్టుకామాః సమాగమమ్ |  
 యయుర్భహువిధైర్యానైః ఖురనేమిస్వనాకులైః || 39 ||  
 సా భూమిర్భహుభిర్యానైః ఖురనేమిసమాహతా |  
 ముమోచ తుములం శబ్దం ద్యౌరివాభ్రసమాగమే || 40 ||  
 తేన విత్రాసితా నాగాః కరేణుపరివారితాః |  
 ఆవాసయంతో గంధేన జగ్గురన్యద్వనం తతః || 41 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



### 102. ద్వ్యధికశతతమః సర్గః - నివాపదానమ్

వరాహవృకసంఘాశ్చ మహిషాః సర్పవానరాః |  
 వ్యాఘ్రగోకర్ణగవయాః విత్రేసుః పృషతైః సహ || 42 ||  
 రథాంగసాహస్య నత్యూహాః హంసాః కారండవాః ప్లవాః |  
 తథా పుంసాశ్శక్తిలాః క్రౌంచా విసంజ్ఞా భేజిరే దిశః || 43 ||  
 తేన శబ్దేన విత్రస్తైరాకాశం పక్తిభిర్వృతమ్ |  
 మనుష్యైరావృతా భూమిరుభయం ప్రబభౌ తదా || 44 ||  
 తతస్తం పురుషవ్యాఘ్రం యశస్వినమలిందమమ్ |  
 ఆసీనం స్థండిలే రామం దదర్శ సహసా జనః || 45 ||  
 విగర్హమాణః కైకేయాం సహితో మంథరామపి |  
 అభిగమ్య జనో రామం బాష్పపూర్ణముఖోఽభవత్ || 46 ||  
 తాన్మరాన్ బాష్పపూర్ణాక్షాన్ సమీక్షాథ సుదుఃఖితాన్ |  
 పర్యష్యజత ధర్తజ్ఞః పితృవన్తాత్పవచ్ఛ సః || 47 ||  
 స తత్ర కాంశ్చిత్ పరిషస్వజే నరా న్మరాశ్చ కేచిత్తు తమభ్యవాదయన్ |  
 చకార సర్వాన్ సవయస్యబాంధవా న్యథాఽర్హమాసాద్య తదా నృపాత్మజః || 48 ||  
 స తత్ర తేషాం రుదతాం మహాత్మనా మ్భువం చ ఖం చానునినాదయన్ స్వనః |  
 గుహా గిరిణాం చ దిశశ్చ సంతతం మృదంగఘోషప్రతిమః ప్రశుశ్రువే || 49 ||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే శ్రీమదయోధ్యాకాండే  
 ద్వ్యధికశతతమః సర్గః || 102 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 103. త్ర్యధికశతతమః సర్గః - మాతృదర్శనమ్



**|| మాతృదర్శనమ్ ||**

వసిష్ఠః పురతః కృత్యా దారాన్ దశరథస్య చ |  
 అభిచక్రామ తం దేశం రామదర్శనతర్హితః || 1 ||

రాజపత్న్యశ్చ గచ్ఛంత్యే మందం మందాకినీం ప్రతి |  
 దదృశుస్తత్ర తత్తీర్థం రామలక్ష్మణసేవితమ్ || 2 ||

కౌసల్యా బాష్పపూర్ణేన ముఖేన పరిశుష్యతా |  
 సుమిత్రామబ్రవీట్థీనా యాశ్చాన్యా రాజయోషితః || 3 ||

ఇదం తేషామనాథానాం క్లిష్టమక్లిష్టకర్తవ్యణామ్ |  
 వనే ప్రాకేవలం తీర్థం యే తే నిర్విషయాకృతాః || 4 ||

ఇతః సుమిత్రే పుత్రస్తే సదా జలమతంద్రితః |  
 స్వయం హరతి సౌమిత్రీర్తమ పుత్రస్య కారణాత్ || 5 ||

జఘన్యమపి తే పుత్రః కృతవాన్మ తు గర్హితః |  
 భ్రాతుర్యదర్థసహితం సర్వం తద్విహితం గుణైః || 6 ||

అద్యాయమపి తే పుత్రః క్లేశానామతథోచితః |  
 నీచానర్థసమాచారం సజ్జం కర్త ప్రముంచతు || 7 ||

దక్షిణార్ద్రేషు దర్భేషు సా దదర్శ మహీతలే |  
 పితులింగుదిపిణ్యాకం న్యస్తమాయతలోచనా || 8 ||

తం భూమౌ పితురార్తేన న్యస్తం రామేణ వీక్ష్య సా |  
 ఉవాచ దేవీ కౌసల్యా సర్వా దశరథస్త్రియః || 9 ||

ఇదమిక్ష్వాకునాథస్య రాఘవస్య మహాత్మనః |  
 రాఘవేణ పితుర్దత్తం పశ్యతైతద్యథావిధి || 10 ||

తస్య దేవసమానస్య పార్థివస్య మహాత్మనః |  
 నైతదౌపయికం మన్యే భుక్తభోగస్య భోజనమ్ || 11 ||

చతురంతాం మహీం భుక్త్వా మహేంద్రసదృశో విభుః |  
 కథమింగుదిపిణ్యాకం స భుంక్తే వసుధాఽధిపః || 12 ||

అతో దుఃఖతరం లోకే న కించిత్ ప్రతిభాతి మా |  
 యత్ర రామః పితుర్దద్యాదింగుదీక్షోదమృద్ధిమాన్ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 103. త్ర్యధికశతతమః సర్గః - మాతృదర్శనమ్



రామేణంగుదిపిణ్యాకం పితుర్దత్తం సమీక్ష్య మే |  
కథం దుఃఖేన హృదయం న సౌఖ్యతతి సహస్రధా || 14 ||

శ్రుతిస్తు ఖల్వియం సత్యా లౌకికే ప్రతిభాతి మా |  
యదన్తః పురుషో భవతి తదన్నాస్తస్య దేవతాః || 15 ||

ఏవమార్తాం సపత్న్యస్తాః జగ్గురాశ్వాస్య తాం తదా |  
దదృశుశ్చాశ్రమే రామం స్వర్గచ్యుతమివామరమ్ || 16 ||

సర్వభోగైః పరిత్యక్తం రామం సంప్రేక్ష్య మాతరః |  
ఆర్తా ముముచురశ్రూణి సస్వరం శోకకల్పితాః || 17 ||

తాసాం రామః సముత్థాయ జగ్రాహ చరణాన్ శుభాన్ |  
మాతృఽణాం మనుజవ్యాఘ్రుః సర్వాసాం సత్యసంగరః || 18 ||

తాః పాణిభిః సుఖస్పర్శైర్మృద్వంగుళితలైః శుభైః |  
ప్రమమార్జూ రజః పృష్ఠాద్రామస్యాయతలోచనాః || 19 ||

సౌమిత్రిరపి తాః సర్వాః మాతృఽస్సంప్రేక్ష్య దుఃఖితః |  
అభ్యవాదయతాసక్తం శనై రామాదనంతరమ్ || 20 ||

యథా రామే తథా తస్మిన్ సర్వా వవృతిరే స్త్రియః |  
వృత్తిం దశరథాజ్ఞాతే లక్ష్మణే శుభలక్ష్మణే || 21 ||

సీతాఽపి చరణాంస్తాసాముపసంగృహ్య దుఃఖితా |  
శ్వశ్రూణామశ్రుపూర్ణాక్షీ సా బభూవార్గతః స్థితా || 22 ||

తాం పరిష్పజ్య దుఃఖార్తాం మాతా దుహితరం యథా |  
వనవాసకృశాం దీనాం కౌసల్యా వాక్యమబ్రవీత్ || 23 ||

విదేహరాజస్య సుతా స్తుషా దశరథస్య చ |  
రామపత్నీ కథం దుఃఖం సంప్రాప్తా నిర్జనే వనే || 24 ||

పద్మమాతపసంతప్తం పరిక్లిష్టమివోత్పలమ్ |  
కాంచనం రజసా ధ్వస్తం క్లిష్టం చంద్రమివాంబుదైః || 25 ||

ముఖం తే ప్రేక్ష్య మాం శోకో దహత్యగ్నిరివాశ్రయం  
భృశం మనసి వైదేహి వ్యసనారణిసంభవః || 26 ||

బ్రువంత్యామేవమార్తాయాం జనన్యాం భరతాగ్రజః |  
పాదావాసాద్య జగ్రాహ వసిష్ఠస్య చ రాఘవః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



103. త్వుభికశతతమః సర్గః - మాతృదర్శనమ్

పురోహితస్యాగ్నిసమస్య వై తదా బృహస్పతేలింద్ర ఇవామరాధిపః |  
ప్రగృహ్య పాదౌ సుసమ్మృద్ధతేజసః సహైవ తేనోపవివేశ రాఘవః || 28 ||

తతో జఘన్యం సహితైః సమంత్రిభిః పురప్రధానైశ్చ సహైవ సైనికైః |  
జనేన ధర్మజ్ఞతమేన ధర్మవా న్ఉపోపవిష్టో భరతస్తదాగ్రజమ్ || 29 ||

ఉపోపవిష్టస్తు తథా స వీర్యవా న్తపస్వివేషేణ సమీక్ష్య రాఘవమ్ |  
శ్రీయా జ్వలంతం భరతః కృతాంజలిః

యథా మహేంద్రః ప్రయతః ప్రజాపతిమ్ || 30 ||

కిమేష వాక్యం భరతోఽద్య రాఘవం ప్రణమ్య సత్యత్య చ సాధు వక్షతి |  
ఇతీవ తస్యార్యజనస్య తత్త్వతో బభూవ కౌతూహలముత్తమం తదా || 31 ||

స రాఘవః సత్యధృతిశ్చ లక్ష్మణో మహానుభావో భరతశ్చ ధార్మికః |  
వృతాః సుహృద్భిశ్చ విరేజిరధ్వరే యథా సదస్యైః సహితాస్తయోఽగ్నయః ||33||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
త్వృత్తరశతతమః సర్గః || 103 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



104. చతురధికశతతమః సర్గః -రామభరతసంవాదః

|| రామభరతసంవాదః ||

తం తు రామః సమాజ్ఞాయ భ్రాతరం గురువత్సలమ్ |

లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా ప్రష్ఠం సముపచక్రమే || 1 ||

కిమేతదిచ్ఛేయమహం శ్రోతుం ప్రవ్యాహృతం త్వయా |

యస్మాత్త్వమాగతో దేశమిమం చీరజటాజినీ || 2 ||

కిం నిమిత్తమిమం దేశం కృష్ణాజినజటాధరః |

హిత్వా రాజ్యం ప్రవిష్టస్త్వం తత్సర్వం వక్తుమర్హసి || 3 ||

ఇత్యుక్తః కైకయీపుత్రః కాకుత్స్థేన మహాత్మనా |

ప్రగృహ్య బలవద్భూయః ప్రాంజలిర్వాక్యమబ్రవీత్ || 4 ||

ఆర్యం తాతః పరిత్యజ్య కృత్వా కర్మ సుదుష్కరమ్ |

గతః స్వర్గం మహాబాహుః పుత్రశోకాభిపీడితః || 5 ||

స్త్రీయా నియుక్తః కైకేయ్యా మమ మాత్రా పరంతప |

చకార సుమహత్సాపమిదమాత్మయశోహరమ్ || 6 ||

సా రాజ్యఫలమప్రాప్య విధవా శోకకల్పితా |

పతిష్యతి మహాఘోరే నిరయే జననీ మమ || 7 ||

తస్య మే దాసభూతస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి |

అభిషించస్య చాద్వైవ రాజ్యేనప మఘవానివ || 8 ||

ఇమాః ప్రకృతయః సర్వా విధవా మాతరశ్చ యాః |

త్వత్సకాశమనుప్రాప్తాః ప్రసాదం కర్తుమర్హసి || 9 ||

తదానుపూర్వాయుక్తం చ యుక్తం చాత్మని మానద |

రాజ్యం ప్రాప్నుహి ధర్మేణ సకామాన్ సుహృదః కురు || 10 ||

భవత్సవిధవా భూమిః సమగ్రా పతినా త్వయా

శశినా విమలేనేవ శారదీ రజనీ యథా || 11 ||

ఏభిశ్చ సచివైః సార్థం శిరసా యాచితో మయా |

భ్రాతుః శిష్యస్య దాసస్య ప్రసాదం కర్తుమర్హసి || 12 ||

తదిదం శాశ్వతం పితృం సర్వం ప్రకృతిమండలమ్ |

పూజితం పురుషవ్యాఘ్రు నాతిక్రమితుమర్హసి || 13 ||



# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

104. చతురధికశతతమః సర్గః -రామభరతసంవాదః



ఏవముక్త్యా మహాబాహుః సబాష్పః కైకయాసుతః |  
 రామస్య శిరసా పాదౌ జగ్రాహ విధివత్పునః || 12 ||  
 తం మత్తమివ మాతంగం నిఃశ్వసంతం పునఃపునః |  
 భ్రాతరం భరతం రామః పరిష్వజ్యేదమబ్రవీత్ || 15 ||  
 కులీనః సత్త్వసంపన్నస్తేజస్వీ చరితవ్రతః |  
 రాజ్యహేతోః కథం పాపమాచరేత్త్వద్విధో జనః || 16 ||  
 న దోషం త్వయి పశ్యామి సూక్ష్మమప్యరిసూదన |  
 న చాపి జననీం బాల్యాత్త్వం విగర్హితుమర్హసి || 17 ||  
 కామకారో మహాప్రాజ్ఞ గురూణాం సర్వదాఽనఘ |  
 ఉపపన్నేషు దారేషు పుత్రేషు చ విధీయతే || 18 ||  
 వయమస్య యథా లోకే సంఖ్యాతాః సౌమ్య సాధుభిః |  
 భార్యాః పుత్రాశ్చ శిష్యాశ్చ త్వమను జ్ఞాతుమర్హసి || 19 ||  
 వనే వా చీరవసనం సౌమ్య కృష్ణాజినాంబరమ్ |  
 రాజ్యే వాఽపి మహారాజో మాం వాసయితుమీశ్వరః || 20 ||  
 యావత్పితరి ధర్మజ్ఞే గౌరవం లోకసత్యతమ్ |  
 తావద్ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠ జనన్యామపి గౌరవమ్ || 21 ||  
 ఏతాభ్యాం ధర్మశీలాభ్యాం వనం గచ్ఛేతి రాఘవ |  
 మాతాపితృభ్యాముక్తోఽహం కథమన్యత్ సమాచరే || 22 ||  
 త్వయా రాజ్యమయోధ్యాయాం ప్రాప్తవ్యం లోకసత్యతమ్ |  
 వస్తవ్యం దండకారణ్యే మయా వల్కలవాససా || 23 ||  
 ఏవం కృత్వా మహారాజో విభాగం లోకసన్నిధౌ |  
 వ్యాదిశ్య చ మహాతేజాః దివం దశరథో గతః || 24 ||  
 స చ ప్రమాణం ధర్మాత్మా రాజా లోకగురుస్తవ |  
 పిత్రా దత్తం యథాభాగముపభోక్తుం త్వమర్హసి || 25 ||  
 చతుర్దశసమాః సౌమ్య దండకారణ్యమాశ్రితః |  
 ఉపభోక్త్యే త్వహం దత్తం భాగం పిత్రా మహాత్మనా || 26 ||  
 యదబ్రవీన్నాం నరలోకసత్యతఃపితా మహాత్మా విబుధాధిపోపమః |  
 తదేవ మన్యే పరమాత్మనో హిత మ్న సర్వలోకేశ్వరభావమప్యహమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



104. చతురధికశతతమః సర్గః -రామభరతసంవాదః

ఏవముక్త్యా మహాబాహుః సబాషుః కైకయాసుతః |  
 రామస్య శిరసా పాదౌ జగ్రాహ విధివత్పనః || 12 ||  
 తం మత్తమివ మాతంగం నిఃశ్వసంతం పునఃపునః |  
 భ్రాతరం భరతం రామః పరిష్పజ్యేదమబ్రవీత్ || 15 ||  
 కులీనః సత్త్వసంపన్నస్తేజస్వీ చరితవ్రతః |  
 రాజ్యహేతోః కథం పాపమాచరేత్త్వద్విధో జనః || 16 ||  
 న దోషం త్వయి పశ్యామి సూక్ష్మమప్యరిసూదన |  
 న చాపి జననీం బాల్యాత్త్వం విగర్హితుమర్హసి || 17 ||  
 కామకారో మహావ్రాజ్ఞ గురూణాం సర్వదాఽనఘ |  
 ఉపపన్నేషు దారేషు పుత్రేషు చ విధీయతే || 18 ||  
 వయమస్య యథా లోకే సంఖ్యాతాః సౌమ్య సాధుభిః |  
 భార్యాః పుత్రాశ్చ శిష్యాశ్చ త్వమను జ్ఞాతుమర్హసి || 19 ||  
 వనే వా చీరవసనం సౌమ్య కృష్ణాజినాంబరమ్ |  
 రాజ్యే వాఽపి మహారాజో మాం వాసయితుమీశ్వరః || 20 ||  
 యావత్పితరి ధర్మజ్ఞే గౌరవం లోకసత్యతమ్ |  
 తావద్ధర్మభృతాం శ్రేష్ఠ జనన్యామపి గౌరవమ్ || 21 ||  
 ఏతాభ్యాం ధర్మశీలాభ్యాం వనం గచ్ఛేతి రాఘవ |  
 మాతాపితృభ్యాముక్తోఽహం కథమన్యత్ సమాచరే || 22 ||  
 త్వయా రాజ్యమయోధ్యాయాం ప్రాప్తవ్యం లోకసత్యతమ్ |  
 వస్తవ్యం దండకారణ్యే మయా వల్కలవాససా || 23 ||  
 ఏవం కృత్వా మహారాజో విభాగం లోకసన్నిధౌ |  
 వ్యాదిశ్య చ మహాతేజాః దివం దశరథో గతః || 24 ||  
 న చ ప్రమాణం ధర్మాత్తా రాజా లోకగురుస్తవ |  
 పిత్రా దత్తం యథాభాగముపభోక్తుం త్వమర్హసి || 25 ||  
 చతుర్దశసమాః సౌమ్య దండకారణ్యమాశ్రితః |  
 ఉపభోక్త్యే త్వహం దత్తం భాగం పిత్రా మహాత్మనా || 26 ||  
 యదబ్రవీన్నాం నరలోకసత్యతఃపితా మహాత్మా విబుధాధిపోపమః |  
 తదేవ మన్యే పరమాత్మనో హిత మ్న సర్వలోకేశ్వరభావమప్యహమ్ || 27 ||

# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

105. పంచాధికశతతమః సర్గః - రామవాక్యమ్



|| రామవాక్యమ్ ||

తతః పురుషసింహానాం వృతానాం తైః సుహృద్గణైః |  
శోచతామేవ రజనీ దుఃఖేన వృత్యవర్తత || 1 ||

రజన్యాం సుప్రభాతాయాం భ్రాతరస్తే సుహృద్వృతాః |  
మందాకిన్యాం హుతం జప్యం కృత్వా రామముపాగమన్ || 2 ||

తూష్ణీం తే సముపాసీనాః న కశ్చిత్కించదబ్రవీత్ |  
భరతస్తు సుహృన్తద్యే రామం వచనమబ్రవీత్ || 3 ||

సాంత్వితా మామికా మాతా దత్తం రాజ్యమిదం మమ |  
తద్దదామి తవైవాహం భుంక్ష్వ రాజ్యమకణ్ణకమ్ || 4 ||

మహాతేవాంబువేగేన భిన్నః సేతుర్జలాగమే |  
దురావారం త్వదన్యేన రాజ్యఖండమిదం మహాత్ || 5 ||

గతిం ఖర ఇవాశ్వస్య తార్జ్యస్యేవ పతత్రిణః |  
అనుగంతుం న శక్తిర్నే గతిం తవ మహీపతే || 6 ||

సుజీవం నిత్యశస్తస్య యః పరైరుపజీవ్యతే |  
రామ తేన తు దుర్జీవం యః పరానుపజీవతి || 7 ||

యథా తు రోపితో వృక్షః పురుషేణ వివర్జితః |  
హ్రాస్యకేన దురారోహో రూఢస్కంధో మహాద్రుమః || 8 ||

స యథా పుష్పితో భూత్వా ఫలాని న విదర్శయేత్ |  
స తాం నానుభవేత్ప్రీతిం యస్య హేతోః ప్రరోపితః || 9 ||

విషోపమా మహాబాహో తమర్థం వేత్తుమర్హసి |  
యది త్వమస్తాన్ వృషభో భర్తా భృత్యాన్ శాధి హి || 10 ||

శ్రేణయస్త్యాం మహారాజ పశ్యంత్యగ్ర్యాశ్చ సర్వశః |  
ప్రతపంతమివాదిత్యం రాజ్యే స్థితమరిందమమ్ || 11 ||

తవానుయానే కాకుత్స్థ మత్తా నర్దంతు కుంజరాః |  
అంతఃపురగతా నార్యో నందంతు సుసమాహితాః || 12 ||

తస్య సాధ్విత్యమన్యంత నాగరా వివిధా జనాః |  
భరతస్య వచః శ్రుత్వా రామం ప్రత్యనుయాచతః || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

105. పంచాభికశతతమః సర్గః - రామవాక్యమ్



తమేవం దుఃఖితం ప్రేక్ష్య విలపంతం యశస్వినమ్ |  
రామః కృతాత్మా భరతం సమాశ్వాసయ దాత్మవాన్ || 14 ||

నాత్మనః కామకారోఽస్తి పురుషోఽయమనీశ్వరః |  
ఇతశ్చేతరతశ్చైనం కృతాంతః పరికర్షతి || 15 ||

సర్వే క్షయాంతా నిచయాః పతనాంతాః సముచ్చయాః |  
సంయోగా విప్రయోగాంతా మరణాంతం చ జీవితమ్ || 16 ||

యథా ఫలానాం పక్వానాం నాన్యత్ర పతనాద్భయమ్ |  
ఏవం నరస్య జాతస్య నాన్యత్ర మరణాద్భయమ్ || 17 ||

యథాఽగారం దృఢస్థూణం జీర్ణం భూత్వాఽవసీదతి |  
తద్భైవ సీదంతి నరాః జరామృత్యువశంగతాః || 18 ||

అత్యేతి రజనీ యా తు సా న ప్రతినివర్తతే |  
యాత్యేవ యమునా పూర్ణా సముద్రముదకాకులమ్ || 19 ||

అహోరాత్రాణి గచ్ఛంతి సర్వేషాం ప్రాణినామిహ |  
ఆయాంషి క్షపయంత్యాశు గ్రీష్మే జలమివాంశవః || 21 ||

ఆత్మానమనుశోచ త్వం కిమన్యమనుశోచసి |  
ఆయుస్తే హీయతే యస్య స్థితస్య చ గతస్య చ || 21 ||

సహైవ మృత్యుర్వృజితి సహ మృత్యుర్నిషీదతి |  
గత్యా సుదీర్ఘమధ్యానం సహమృత్యుర్నివర్తతే || 22 ||

గాత్రేషు వలయః ప్రాప్తాః శ్వేతాశ్చైవ శిరోరుహాః |  
జరయా పురుషో జీర్ణః కిం హి కృత్వా ప్రభావయేత్ || 23 ||

నందంతుదితాదిత్యే నందంతుస్తమితే రవౌ |  
ఆత్మనో నావబుధ్యంతే మనుష్యా జీవితక్షయమ్ || 24 ||

హృష్యంతృతుమఖం దృష్ట్వా నవం నవమిహాగతమ్ |  
ఋతూనాం పరివర్తేన ప్రాణినాం ప్రాణసంక్షయః || 25 ||

యథా కాష్ఠం చ కాష్ఠం చ సమేయాతాం మహార్ణవే |  
సమేత్య చ వ్యపేయాతాం కాలమాసాద్య కంచన || 26 ||

ఏవం భార్యాశ్చ పుత్రాశ్చ జ్ఞాతయశ్చ ధనాని చ |  
సమేత్య వ్యవధావంతి ద్రువో హ్యేషాం వినాభవః || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

105. పంచాభికశతతమః స్వర్గః - రామవాక్యమ్



నాత్ర కశ్చిద్యథాభావం ప్రాణీ సమభివర్తతే |  
 తేన తస్మిన్న సామర్థ్యం ప్రేతస్యాస్తునుశోచతః || 28 ||  
 యథా హి సార్థం గచ్ఛంతం బ్రూయాత్ కశ్చిత్ పథి స్థితః |  
 అహమప్యగమిష్యామి పృష్ఠతో భవతామితి || 29 ||  
 ఏవం పూర్వైర్గతో మార్గః పితృపైతామహో ద్రువః |  
 తమాపన్నః కథం శోచేద్యస్య నాస్తి వ్యతిక్రమః || 30 ||  
 వయసః పతమానస్య ప్రోతసో వాఽనివర్తినః |  
 ఆత్మా సుఖే నియోక్తవ్యః సుఖభాజః ప్రజాః స్తుతాః || 31 ||  
 ధర్మాత్మా స శుభైః కృత్నైః క్రతుభిశ్చాప్తదక్షిణైః |  
 ధూతపాపా గతః స్వర్గం పితా నః పృథివీపతిః || 32 ||  
 భృత్యానాం భరణాత్ సమ్యక్ ప్రజానాం పరిపాలనాత్ |  
 అర్థాదానాచ్ఛ ధర్మేణ పితా నస్త్రిదివం గతః || 33 ||  
 కర్మభిస్తు శుభైరిష్టైః క్రతుభిశ్చాప్తదక్షిణైః |  
 స్వర్గం దశరథః ప్రాప్తః పితా నః పృథివీపతిః || 34 ||  
 ఇష్ట్యా బహువిధైర్యజ్ఞైర్భృగాంశ్చావాప్య పుష్కలాన్ |  
 ఉత్తమం చాయురాసాద్య స్వర్గతః పృథివీపతిః || 35 ||  
 ఆయురుత్తమమాసాద్య భోగానపి చ రాఘవః |  
 స న శోచ్యః పితా తాతః స్వర్గతః సత్యతః సతామ్ || 36 ||  
 స జీర్ణం మానుషం దేహం పరిత్యజ్య పితా హి నః |  
 దైవీమృద్ధిమనుప్రాప్తో బ్రహ్మలోకవిహారిణీమ్ || 3౭ ||  
 తం తు నైవంవిధః కశ్చిత్ ప్రాజ్ఞః శోచితుమర్హతి |  
 తద్విధో యద్విధశ్చాపి శ్రుతవాన్ బుద్ధిమత్తరః || 37 ||  
 ఏతే బహువిధాః శోకా విలాపరుదితే తథా |  
 వర్జనీయా హి భీరేణ సర్వావస్థాసు భీమతా || 38 ||  
 స స్వస్థో భవ మాశోచీర్యాత్వా చావస తాం పురీమ్ |  
 తథా పిత్రా నియుక్తోఽసి వశినా వదతాం వర || 39 ||  
 యత్రాహమపి తేనైవ నియుక్తః పుణ్యకర్తృణా |  
 తత్రైవాహం కరిష్యామి పితురార్ఘ్యస్య శాసనమ్ || 40 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

105. పంచాధికశతతమః సర్గః - రామవాక్యమ్



న మయా శాసనం తస్య త్యక్తుం న్యాయ్యమరిందమ |  
తత్ త్వయాఽపి సదా మాన్యం స వై బంధుస్స నః పితా || 42 ||

తద్వచః పితురేవాహం సమ్మతం ధర్మచారిణః |  
కర్తృణా పాలయిష్యామి వనవాసేన రాఘవ || 43 ||

ధార్మికేణాన్యశంసేన నరేణ గురువర్తినా |  
భవితవ్యం నరవ్యాఘ్రు పరలోకం జిగీషతా || 44 ||

ఆత్మానమనుతిష్ఠ త్వం స్వభావేన నరర్షభ |  
నిశామ్య తు శుభం వృత్తం పితుర్దశరథస్య నః || 45 ||

ఇత్యేవముక్త్వా వచనం మహాత్మా పితుర్నిదేశప్రతిపాలనార్థమ్ |  
యవీయసం భ్రాతరమర్థవచ్ఛ ప్రభుర్ముహూర్తాద్విరరామ రామః || 46 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
పంచోత్తరశతతమః సర్గః || 105 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)

# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

106. షడధికశతతమః సర్గః - భరతవచనమ్



|| భరతవచనమ్ ||

ఏవముక్త్యా తు విరతే రామే వచనమర్థవత్ |  
 తతో మందాకినీ తీరే రామం ప్రకృతివత్సలమ్ |  
 ఉవాచ భరతశ్చైత్రం ధార్మికో ధార్మికం వచః || 1 ||  
 కో హి స్యాదీదృశో లోకే యాదృశస్త్వమలిందమ |  
 న త్వాం ప్రవృథయేద్ధుఃఖం ప్రీతిర్వా న ప్రహర్షయేత్ || 2 ||  
 సమ్మతశ్చాసి వృద్ధానాం తాంశ్చ పృచ్ఛసి సంశయాన్ |  
 యథా మృతస్తథా జీవన్ యథాఽసతి తథా సతి || 3 ||  
 యస్యైష బుద్ధిలాభః స్యాత్పరితప్యేత కేన సః |  
 పరావరజ్ఞో యశ్చ స్యాత్తథా త్వం మనుజాభిప || 4 ||  
 సైవం వ్యసనం ప్రాప్య న విషేదితుమర్హతి |  
 అమరోపమ సత్త్వస్త్వం మహాత్మా సత్యసంగరః || 5 ||  
 సర్వజ్ఞః సర్వదర్శి చ బుద్ధిమాంశ్చాసి రాఘవ |  
 న త్వామేవంగుణైర్యుక్తం ప్రభవాభవకోవిదమ్ || 6 ||  
 అవిషహ్యతమం దుఃఖమాసాదయితుమర్హతి |  
 ప్రోషితే మయి యత్పాపం మాత్రా మత్కారణాత్యతమ్ || 7 ||  
 క్షుద్రయా తదనిష్ఠం మే ప్రసీదతు భవాన్తమ |  
 ధర్మబంధేన బద్ధోఽస్మి తేనేమాం నేహ మాతరమ్ || 8 ||  
 హన్తి త్వేణ దండేన దండార్థాం పాపకారిణీమ్ |  
 కథం దశరథాజ్ఞాతః శుద్ధాభిజనకర్తృణః || 9 ||  
 జానన్ ధర్మమధర్మిష్ఠం కుర్యాం కర్మ జుగుప్సితమ్ |  
 గురుః క్రియావాన్ వృద్ధశ్చ రాజా ప్రేతః పితేతి చ || 10 ||  
 తాతం న పరిగర్హేయం దైవతం చేతి సంసది |  
 కో హి ధర్మార్థయోర్హినమీదృశం కర్మ కిల్బిషమ్ || 11 ||  
 స్త్రియాః ప్రియం చికిర్షుః సన్ కుర్యాద్ధర్మజ్ఞ ధర్మవిత్ |  
 అంతకాలే హి భూతాని ముహ్యంతీతి పురాశ్రుతిః || 12 ||  
 రాజ్ఞైవం కుర్వతా లోకే ప్రత్యక్షం సా శ్రుతిః కృతా |  
 సాధ్యర్థమభిసంధాయ క్రోధాన్త్యహాచ్ఛ సాహసాత్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

106. షడధికశతతమః సర్గః - భరతవచనమ్



తాతస్య యదతిక్రాంతం ప్రత్యాహరతు తద్భవాన్ |  
 పితుర్ని యదతిక్రాంతం పుత్రో యస్సాధు మన్యతే || 14 ||

తదపత్యం మతం లోకే విపరితమతోఽన్యథా |  
 అభిపత్తా కృతం కర్త లోకే భీరవిగర్హితమ్ || 15 ||

కైకేయీం మాం చ తాతం చ సుహృదో బాంధవాంశ్చ నః |  
 పౌరజానపదాన్ సర్వాంస్తాతు సర్వమిదం భవాన్ || 16 ||

క్య చారణ్యం క్య చ క్షాత్రం క్య జటాః క్య చ పాలనమ్ |  
 ఈద్యశం వ్యాహతం కర్త న భవాన్ కర్తుమర్హతి || 17 ||

ఏష హి ప్రథమో ధర్మః క్షత్రియస్యాభిషేచనమ్ |  
 యేన శక్యం మహాప్రాజ్ఞ ప్రజానాం పరిపాలనమ్ || 18 ||

కశ్య ప్రత్యక్షముత్పజ్య సంశయస్థమలక్షణమ్ |  
 ఆయతిస్థం చరేద్ధర్మం క్షత్తబంధురనిశ్చితమ్ || 19 ||

అథ క్షేశజమేవ త్వం ధర్మం చరితుమిచ్ఛసి |  
 ధర్మేణ చతురో వర్ణాన్ పాలయన్ క్షేశమాఘ్నహి || 20 ||

చతుర్ణామాశ్రమాణాం హి గార్హస్థ్యం శ్రేష్ఠమాశ్రమమ్ |  
 ప్రాహుర్ధర్మజ్ఞ ధర్మజ్ఞాంతం కథం త్యక్తుమర్హసి || 21 ||

శ్రుతేన బాలః స్థానేన జన్తనా భవతో హ్యహమ్ |  
 స కథం పాలయిష్యామి భూమిం భవతి తిష్ఠతి || 22 ||

హీనబుద్ధిగుణో బాలో హీనః స్థానేన చాప్యహమ్ |  
 భవతా చ వినాభూతో న వర్తయితుముత్సహే || 23 ||

ఇదం నిఖిలమవ్యగ్రం రాజ్యం పితృమకణ్ఠకమ్ |  
 అనుశాధి స్వధర్మేణ ధర్మజ్ఞ సహ బాంధవైః || 24 ||

ఇహైవ త్వాఽభిషిచంతు సర్వాః ప్రకృతయః సహ |  
 ఋత్విజః సవసిష్ఠాశ్చ మంత్రవన్తంత్రకోవిదాః || 25 ||

అభిషిక్తస్త్వమస్మాభిరయోధ్యాం పాలనే వ్రజ |  
 విజిత్య తరసా లోకాన్ మరుద్భిరివ వాసవః || 26 ||

ఋణాని త్రీణ్యపాకుర్వన్ దుర్బుదః సాధు నిర్లహన్ |  
 సుహృదస్తర్పయన్ కామైస్త్యమేవత్రానుశాధి మామ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

106. షడధికశతతమః సర్గః - భరతవచనమ్



అద్యార్య ముదితాః సంతు సుహృదస్తేఽభిషేచనే |  
 అద్య భీతాః పలాయంతాం దుర్బదస్తే దిశో దశ || 28 ||  
 ఆక్రోశం మమ మాతుశ్చ ప్రమృజ్య పురుషర్షభ |  
 అద్య తత్రభవంతం చ పితరం రక్ష కిల్బిషాత్ || 29 ||  
 శిరసా త్యాఽభియాచేఽహం కురుష్య కరుణాం మయి |  
 బాంధవేషు చ సర్వేషు భూతేష్వివ మహేశ్వరః || 30 ||  
 అధైతత్ పృష్టతః కృత్యా వనమేవ భవానితః |  
 గమిష్యతి గమిష్యామి భవతా సార్థమప్యహమ్ || 31 ||  
 తథా హి రామో భరతేన తామ్యతా ప్రసాద్యమానః శిరసా మహీపతిః |  
 న చైవ చక్రే గమనాయ సత్త్వవా న్తతిం పితుస్తద్వచనే వ్యవస్థితః || 32 ||  
 తదద్భుతం స్థైర్యమవేక్ష్య రాఘవే సమం జనో హర్షమవాప దుఃఖితః |  
 న యాత్యయోధ్యామితి దుఃఖితోఽభవత్  
 స్థిరప్రతిజ్ఞత్వమవేక్ష్య హర్షితః || 33 ||  
 తమృత్విజో నైగమయూథవల్లభాః తదా విసంజ్ఞాశ్రుకలాశ్చ మాతరః |  
 తథా బ్రువాణం భరతం ప్రతుష్టువుః ప్రణమ్య రామం చ యయాచిరే సహ||34||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 షడుత్తరశతతమః సర్గః || 106 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

107. సప్తాధికశతతమః సర్గః - రామప్రతివచనమ్



**|| రామప్రతివచనమ్ ||**

పునరేవం బ్రువాణం తం భరతం లక్ష్మణాగ్రజః |  
 ప్రత్యువాచ తతః శ్రీమాన్ జ్ఞాతిమధ్యేఽభిసత్యతః || 1 ||

ఉపపన్నమిదం వాక్యం యత్త్వమేవమభాషథాః |  
 జాతః పుత్రో దశరథాత్ కైకేయ్యాం రాజసత్తమాత్ || 2 ||

పురా బ్రూతః పితా నః స మాతరం తే సముద్వహాన్ |  
 మాతామహే సమాశ్రౌషీద్రాజ్యశుల్కమనుత్తమమ్ || 3 ||

దైవాసురే చ సంగ్రామే జనన్యై తవ పార్థివః |  
 సంప్రహృష్టో దదౌ రాజా వరమారాధితః ప్రభుః || 4 ||

తతః సా సంప్రతిశ్రావ్య తవ మాతా యశస్వినీ |  
 అయాచత నరశ్రేష్ఠం ద్వా వరా వరవర్ణినీ || 5 ||

తవ రాజ్యం నరవ్యాఘ్రు మమ ప్రవ్రాజనం తథా |  
 తౌ చ రాజా తదా తస్యై నియుక్తః ప్రదదౌ వరా || 6 ||

తేన పిత్రాఽహమప్యత్ర నియుక్తః పురుషర్షభ |  
 చతుర్థశ వనే వాసం వర్షాణి వరదానికమ్ || 7 ||

సోఽహం వనమిదం ప్రాప్తో నిర్జనం లక్ష్మణాన్వితః |  
 సీతయా చాప్రతిద్వంద్వః సత్యవాదే స్థితః పితుః || 8 ||

భవానపి తథేత్యేవ పితరం సత్యవాదినమ్ |  
 కర్తుమర్హతి రాజేంద్ర క్షిప్రమేవాభిషేచనాత్ || 9 ||

ఋణాన్శ్చేచయ రాజానం మత్యతే భరతప్రభుమ్ |  
 పితరం చాపి ధర్మజ్ఞం మాతరం చాభినందయ || 10 ||

శ్రూయతే హి పురా తాత శ్రుతిర్గీతా యశస్వినా |  
 గయేన యజమానేన గయేష్యేవ పితన్ ప్రతి || 11 ||

పున్యామ్నో నరకాద్యస్తాత్ పితరం త్రాయతే సుతః |  
 తస్తాత్ పుత్ర ఇతి ప్రోక్తః పితౄన్ యత్పాతి వా సుతః || 12 ||

ఏష్టవ్యా బహవః పుత్రా గుణవంతో బహుశ్రుతాః |  
 తేషాం వై సమవేతానామపి కశ్చిద్గయాం వ్రజేత్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

107. సప్తాధికశతతమః సర్గః - రామప్రతివచనమ్



ఏవం రాజర్షయః సర్వే ప్రతీతా రాజనందన |  
తస్మాత్ త్రాహి నరశ్రేష్ఠ పితరం నరకాత్ ప్రభో || 14 ||

అయోధ్యాం గచ్ఛ భరత ప్రకృతీరనురంజయ |  
శత్రుఘ్నసహితో వీర సహ సర్వైర్విజాతిభిః || 15 ||

ప్రవేక్ష్యే దండకారణ్యమహమప్యవిలంబయన్ |  
ఆభ్యాం తు సహితో రాజన్ వైదేహ్య లక్ష్మణేన చ || 16 ||

త్వం రాజా భరత భవ స్వయం నరాణామ్  
వన్యానామహమపి రాజరాణ్యగాణామ్ |  
గచ్ఛత్వం పురవరమద్య సంప్రహృష్టః  
సంహృష్టస్త్వహమపి దండకాన్ ప్రవేక్ష్యే || 17 ||

ఛాయాం తే దినకరభాః ప్రబాధమానమ్  
వర్షత్రం భరత కరోతు మూర్ధ్ని శీతామ్ |  
ఏతేషామహమపి కాననద్రుమాణాం  
ఛాయాం తామతిశయినీం సుభీ శ్రయిష్యే || 18 ||

శత్రుఘ్నః కుశలమతిస్తు తే సహాయః సౌమిత్రిర్మమ విదితః ప్రధానమిత్రమ్ |  
చత్వారస్తనయవరా వయం నరేంద్ర  
మృత్యుస్థం భరత చరామ మా విషాదమ్ || 19 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
సప్తాత్తరశతతమః సర్గః || 107 ||





# వార్షికి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

108. అష్టాధికశతతమః సర్గః - జాబాలివాక్యమ్



|| జాబాలివాక్యమ్ ||

ఆశ్వాసయంతం భరతం జాబాలిర్భ్రాహ్మణోత్తమః |  
ఉవాచ రామం ధర్మజ్ఞం ధర్మాపేతమిదం వచః || 1 ||

సాధు రాఘవ మాభూత్తే బుద్ధిరేవం నిరర్థికా |  
ప్రాకృతస్య నరస్యేవ హ్యర్యబుద్ధేర్ననస్పినః || 2 ||

కః కస్య పురుషో బంధుః కిమాప్యం కస్య కేనచిత్ |  
యదేకో జాయతే జంతురేకైవ వినశ్యతి || 3 ||

తస్మాన్తాతా పితా చేతి రామ సజ్జేతయో నరః |  
ఉన్మత్త ఇవ స జ్ఞేయో నాస్తి కశ్చిద్ధి కస్యచిత్ || 4 ||

యథా గ్రామాంతరం గచ్ఛన్ నరః కశ్చిత్ క్వచిద్వసేత్ |  
ఉత్పజ్య చ తమావాసం ప్రతిష్ఠేతాపరేఽహని || 5 ||

ఏవమేవ మనుష్యాణాం పితా మాతా గృహం వసు |  
ఆవాసమాత్రం కాకుత్స్థ సజ్జంతే నాత్ర సజ్జనాః || 6 ||

పిత్ర్యం రాజ్యం పరిత్యజ్య స నార్హసి నరోత్తమ |  
ఆస్థాతుం కాపథం దుఃఖం విషమం బహుకణ్ఠకమ్ || 7 ||

సమృద్ధాయామయోధ్యాయామాత్మానమభిషేచయ |  
ఏకవేణీధరా హి త్వాం నగలి సంప్రతీక్షతే || 8 ||

రాజభోగాననుభవన్ మహార్థాన్ పార్థివాత్మజ |  
విహర త్వమయోధ్యాయాం యథా శక్తస్త్విష్టపే || 9 ||

న తే కశ్చిద్ధశరథస్త్వం చ తస్య న కశ్చన |  
అన్యో రాజా త్వమన్యః స తస్మాత్ కురు యదుచ్యతే || 10 ||

బీజమాత్రం పితా జంతోః శుక్లం రుధిరమేవ చ |  
సంయుక్తమృతుమన్తాత్రా పురుషస్యేహ జన్మ తత్ || 11 ||

గతః స నృపతిస్తత్ర గంతవ్యం యత్ర తేన వై |  
ప్రవృత్తిరేషా మర్త్యానాం త్వం తు మిథ్యా విహన్యసే || 12 ||

అర్థధర్మపరా యే యే తాంస్తాన్ శోచామి నేతరాన్ |  
తే హి దుఃఖమిహ ప్రాప్య వినాశం ప్రేత్య భేజిరే || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

108. అష్టాధికశతతమః సర్గః - జాబాలివాక్యమ్



అష్టకా పితృదైవత్యమిత్యయం ప్రసృతో జనః |  
 అన్నస్యాపద్రవం పశ్య మృతో హి కిమశిష్యతి || 14 ||  
 యది భుక్తమిహాస్యేన దేహమన్యస్య గచ్ఛతి |  
 దద్యాత్ ప్రవసతః శ్రాద్ధం న తత్ పథ్యశనం భవేత్ || 15 ||  
 దానసంవననా హ్యేతే గ్రంథా మేధావిభిః కృతాః |  
 యజస్య దేహి దీక్షస్య తపస్తప్యస్య సంత్యజ || 16 ||  
 స నాస్తి పరమిత్యేవ కురు బుద్ధిం మహామతే |  
 ప్రత్యక్షం యత్తదాతిష్ఠ పరోక్షం పృష్ఠతః కురు || 17 ||  
 స తాం బుద్ధిం పురస్కృత్య సర్వలోకనిదర్శినమ్ |  
 రాజ్యం త్వం ప్రతిగృహ్ణాప్య భరతేన ప్రసాదితః || 18 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 అష్టాత్తరశతతమః సర్గః || 108 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

### 109. నవాధికశతతమః సర్గః - సత్యవ్రశంసా



దత్తమిష్టం హుతం చైవ తప్తాని చ తపాంసి చ |  
వేదాః సత్యవ్రతిష్ఠానాస్తస్మాత్ సత్యపరో భవేత్ || 14 ||

ఏకః పాలయతే లోకమేకః పాలయతే కులమ్ |  
మజ్జత్యేకో హి నిరయైకః స్వర్గే మహీయతే || 15 ||

సోఽహం పితుర్నియోగంతు కిమర్థం నానుపాలయే |  
సత్యవ్రతిశ్రవః సత్యం సత్యేన సమయాకృతః || 16 ||

నైవ లోభాన్మ మోహాద్వా న హ్యజ్ఞానాత్తమోఽన్వితః |  
సేతుం సత్యస్య భేత్స్వామి గురోః సత్యవ్రతిశ్రవః || 17 ||

అసత్యసంధస్య సతశ్చలస్యాస్థిరచేతసః |  
నైవ దేవా న పితరః ప్రతీచ్ఛంతీతి నః శ్రుతమ్ || 18 ||

ప్రత్యగాత్మమిమం ధర్మం సత్యం పశ్యామ్యహం స్వయమ్ |  
భారః సత్పురుషాచీర్ణస్తదర్థమభిమన్యతే || 19 ||

క్షాత్త్రం ధర్మమహం త్యక్త్యే హ్యధర్మం ధర్మసంహితమ్ |  
క్షుద్దైర్భుశంసైర్లుభ్యైశ్చ సేవితం పాపకర్మభిః || 20 ||

కాయేన కురుతే పాపం మనసా సంప్రధార్య చ |  
అన్యతం జిహ్వయా చాహ త్రివిధం కర్మ పాతకమ్ || 21 ||

భూమిః కీర్తిర్యశో లక్ష్మీః పురుషం ప్రార్థయంతి హి |  
స్వర్గస్థం చానుపశ్యంతి సత్యమేవ భజేత తత్ || 22 ||

శ్రేష్ఠం హ్యనార్యమేవ స్యాద్యద్భవానవధార్య మామ్ |  
ఆహ యుక్తికరైర్వాక్యైరిదం భద్రం కురుష్య హ || 23 ||

కథం హ్యహం ప్రతిజ్ఞాయ వనవాసమిమం గురౌ |  
భరతస్య కరిష్యామి వచో హిత్వా గురోర్వచః || 24 ||

స్థిరా మయా ప్రతిజ్ఞాతా ప్రతిజ్ఞా గురుసన్నిధౌ |  
ప్రహృష్యమాణా సా దేవీ కైకేయా చాభవత్తదా || 25 ||

వనవాసం వసన్నేవం శుచిర్నియతభోజనః |  
మూలైః పుష్పైః ఫలైః పుణ్యైః పితన్ దేవాంశ్చ తర్పయన్ || 26 ||

సంతుష్టపంచవర్గోఽహం లోకయాత్రాం ప్రవర్తయే |  
అకుహః శ్రద్ధధానస్సన్ కార్యాకార్యవిచక్షణః || 27 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

109. నవాధికశతతమః సర్గః - సత్యవ్రశంసా



కర్తృభూమిమిమాం ప్రాప్య కర్తవ్యం కర్తృ యచ్ఛుభమ్ |  
 అగ్నిర్యాయుశ్చ సోమశ్చ కర్తృణాం ఫలభాగినః || 28 ||

శతం క్రతూనామాహృత్య దేవరాట్ త్రిదివంగతః |  
 తపాంస్యగ్రాణి చాస్థాయ దివం యాతా మహార్షయః ||29 ||

అమృష్యమాణః పునరుగ్రతేజాః నిశమ్య తన్నాస్తికవాక్యహేతుమ్ |  
 అథాబ్రవీత్తం నృపతేస్తనూజో విగర్హమాణో వచనాని తస్య || 30 ||

సత్యం చ ధర్మం చ పరాక్రమం చ భూతానుకంపాం ప్రియవాదితాశ్చ |  
 ద్విజాతిదేవాతిథిపూజనం చ పంథానమాహుస్త్రిదివస్య సంతః ||31 ||

తేనైవమాజ్ఞాయ యథావదర్థ మేవకోదయం సంప్రతిపద్య విప్రాః |  
 ధర్మం చరంతః సకలం యథావ త్కాంక్షంతి లోకాగమమప్రమత్తాః ||32 ||

నిందామ్యహం కర్తృ పితుః కృతం త త్యస్త్యామగృహ్ణాద్విషమస్థబుద్ధిమ్ |  
 బుద్ధ్యానయైవంవిధయా చరంత మ్నునాస్తికం ధర్మపథాదపేతమ్ || 33 ||

యథా హి చోరః స తథా హి బుద్ధః తథాగతం నాస్తికమత్ర విద్ధి |  
 తస్మాద్ధి యః శంక్యతమః ప్రజానా మ్న నాస్తికేనాభిముఖో బుధః స్యాత్ || 34 ||

త్వత్తో జనాః పూర్వతరే వరాశ్చ శుభాని కర్తాణి బహూని చక్రుః |  
 జిత్వా సదేమం చ పరంచ లోక మ్నస్త్యాద్విజాః స్వస్తి హుతం కృతం చ || 35 ||

ధర్మే రతాః సత్పురుషైః సమేతాః తేజస్వినో దానగుణప్రధానాః |  
 అహింసకా వీతమలాశ్చ లోకే భవంతి పూజ్యా మునయః ప్రధానాః || 36 ||

ఇతి బ్రువంతం వచనం సరోషం రామం మహాత్మానమదీనసత్త్వమ్ |  
 ఉవాచ తథ్యం పునరాస్తికం చ సత్యం వచః సానునయం చ విప్రః || 37 ||

న నాస్తికానాం వచనం బ్రవీమ్యహ మ్న చాస్తికోఽహం న చ నాస్తి కించన |  
 సమీక్ష్య కాలం పునరాస్తికోఽభవ మ్భవేయ కాలే పునరేవ నాస్తికః || 38 ||

స చాపి కాలోఽయముపాగతశ్శనైః యథా మయా నాస్తికవాగుదీరితా |  
 నివర్తనార్థం తవ రామ కారణా త్వసాదనార్థం తు మయైతదీరితమ్ || 39 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 నవోత్తరశతతమః సర్గః || 109 ||





# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



110. దశాధికశతతమః సర్గః-ఇక్ష్వాకువంశకీర్తనమ్

**|| సత్యప్రశంసా ||**

జాబాలేస్తు వచః శ్రుత్వా రామః సత్యాత్మనాం వరః |  
 ఉవాచ పరయా భక్త్యా స్వబుద్ధ్యా చావిపన్నయా || 1 ||  
 భవాన్ మే ప్రియకామార్థం వచనం యదిహోక్తవాన్ |  
 అకార్యం కార్యసంకాశమపథ్యం పథ్యసమ్మితమ్ || 2 ||  
 నిర్మర్యాదస్తు పురుషః పాపాచారసమన్వితః |  
 మానం న లభతే సత్సు భిన్నచారిత్తదర్శనః || 3 ||  
 కులీనమకులీనం వా వీరం పురుషమానినమ్ |  
 చారిత్తమేవ వ్యాఖ్యాతి శుచిం వా యది వాఽశుచిమ్ || 4 ||  
 అనార్యస్త్రావ్యసంకాశః శౌచాద్ధీనస్తథా శుచిః |  
 లక్షణ్యవదలక్షణ్యో దుఃశీల శీలవానివ || 5 ||  
 అధర్మం ధర్మవేషేణ యదీమం లోకసంకరమ్ |  
 అభిపత్స్యే శుభం హిత్వా క్రియావిధివివర్జితమ్ || 6 ||  
 కశ్చేతయానః పురుషః కార్యాకార్యవిచక్షణః |  
 బహుమంస్యతి మాం లోకే దుర్భ్రతం లోకదూషణమ్ || 7 ||  
 కస్య ధాన్యామృహం వృత్తం కేన వా స్వర్గమాప్నుయామ్ |  
 అనయా వర్తమానో హి వృత్త్యా హీనప్రతిజ్ఞయా || 8 ||  
 కామవృత్తస్త్వయం లోకః కృత్స్నః సముపవర్తతే |  
 యద్భ్రతాః సంతి రాజానస్తద్భ్రతాః సంతి హి ప్రజాః || 9 ||  
 సత్యమేవాన్యశంసం చ రాజవృత్తం సనాతనమ్ |  
 తస్మాత్సత్యాత్మకం రాజ్యం సత్యే లోకః ప్రతిష్ఠితః || 10 ||  
 ఋషయశ్చైవ దేవాశ్చ సత్యమేవ హి మేనిరే |  
 సత్యవాదీ హి లోకేఽస్మిన్ పరమం గచ్ఛతి క్షయమ్ || 11 ||  
 ఉద్విజంతే యథా సర్వాన్నరాదన్యతవాదినః |  
 ధర్మః సత్యం పరో లోకే మూలం స్వర్గస్య చోచ్యతే || 12 ||  
 సత్యమేవేశ్వరో లోకే సత్యం పద్మా శ్రీతా సదా |  
 సత్యమూలాని సర్వాణి సత్యాన్నాస్తి పరం పదమ్ || 13 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



110. దశాధికశతతమః సర్గః-ఇక్ష్వాకువంశకీర్తనమ్

దత్తమిష్టం హుతం చైవ తప్తాని చ తపాంసి చ |  
వేదాః సత్యప్రతిష్ఠానాస్తస్మాత్ సత్యపరో భవేత్ || 14 ||

ఏకః పాలయతే లోకమేకః పాలయతే కులమ్ |  
మజ్జిత్యేకో హి నిరయైకః స్వర్గే మహీయతే || 15 ||

సోఽహం పితుర్నియోగంతు కిమర్థం నానుపాలయే |  
సత్యప్రతిశ్రవః సత్యం సత్యేన సమయాకృతః || 16 ||

నైవ లోభాన్న మోహద్వా న హ్యజ్ఞానాత్తమోఽన్వితః |  
సేతుం సత్యస్య భేత్స్వామి గురోః సత్యప్రతిశ్రవః || 17 ||

అసత్యసంధస్య సతశ్చలస్యాస్థిరచేతనః |  
నైవ దేవా న పితరః ప్రతీచ్ఛంతి నః శ్రుతమ్ || 18 ||

ప్రత్యగాత్మమిమం ధర్మం సత్యం పశ్యామ్యహం స్వయమ్ |  
భారః సత్పురుషాచీర్ణస్తదర్థమభిమన్యతే || 19 ||

క్షాత్రం ధర్మమహం త్యక్త్యే హ్యధర్మం ధర్మసంహితమ్ |  
క్షుదైర్భృశంసైర్లుభ్ధేశ్చ సేవితం పాపకర్తృభిః || 20 ||

కాయేన కురుతే పాపం మనసా సంప్రధార్య చ |  
అన్యతం జిహ్వాయా చాహ త్రివిధం కర్తృ పాతకమ్ || 21 ||

భూమిః కీర్తిర్యశో లక్ష్మీః పురుషం ప్రార్థయంతి హి |  
స్వర్గస్థం చానుపశ్యంతి సత్యమేవ భజేత తత్ || 22 ||

శ్రేష్ఠం హ్యనార్యమేవ స్యాద్యద్యవనవధార్య మామ్ |  
ఆహ యుక్తికరైర్వాక్యైరిదం భద్రం కురుష్య హా || 23 ||

కథం హ్యహం ప్రతిజ్ఞాయ వనవాసమిమం గురౌ |  
భరతస్య కలిష్యామి వచో హిత్వా గురోర్వచః || 24 ||

స్థిరా మయా ప్రతిజ్ఞాతా ప్రతిజ్ఞా గురుసన్నిధౌ |  
ప్రహృష్యమాణా సా దేవీ కైకేయా చాభవత్తదా || 25 ||

వనవాసం వసన్నేవం శుచిర్నియతభోజనః |  
మూలైః పుష్పైః ఫలైః పుణ్యైః పితన్ దేవాంశ్చ తర్పయన్ || 26 ||

సంతుష్టపంచవర్గోఽహం లోకయాత్రాం ప్రవర్తయే |  
అకుహః శ్రద్ధధానస్సన్ కార్యాకార్యవిచక్షణః || 27 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

110. దశాధికశతతమః సర్గః-ఇక్ష్వాకువంశకీర్తనమ్



కర్తృభూమిమిమాం ప్రాప్య కర్తవ్యం కర్తృ యచ్ఛుభమ్ |  
 అగ్నిర్యాయుశ్చ సోమశ్చ కర్తృణాం ఫలభాగినః || 28 ||

శతం క్రతూనామాహృత్య దేవరాట్ త్రిదివంగతః |  
 తపాంస్యగ్రాణి చాస్థాయ దివం యాతా మహర్షయః || 29 ||

అమృష్యమాణః పునరుగ్రతేజాః నిశమ్య తన్నాస్తికవాక్యహేతుమ్ |  
 అథాబ్రవీత్తం నృపతేస్తనూజో విగర్హమాణో వచనాని తస్య || 30 ||

సత్యం చ ధర్మం చ పరాక్రమం చ భూతానుకంపాం ప్రియవాదితాశ్చ |  
 ద్విజాతిదేవాతిథిపూజనం చ పంథానమాహుస్త్రిదివస్య సంతః || 31 ||

తేనైవమాజ్ఞాయ యథావదర్థ మేవకోదయం సంప్రతిపద్య విప్రాః |  
 ధర్మం చరంతః సకలం యథావ త్యాంక్షంతి లోకాగమమప్రమత్తాః || 32 ||

నిందామ్యహం కర్తృ పితుః కృతం తత్ యస్త్యామగృహ్ణోద్విషమస్థబుద్ధిమ్ |  
 బుద్ధ్యానయైవంవిధయా చరంతమ్ సునాస్తికం ధర్మపథాదపేతమ్ || 33 ||

యథా హి చోరః స తథా హి బుద్ధః తథాగతం నాస్తికమత్ర విద్ధి |  
 తస్మాద్ధి యః శంక్యతమః ప్రజానామ్ న నాస్తికేనాభిముఖో బుధః స్యాత్ || 34 ||

త్వత్తో జనాః పూర్వతరే వరాశ్చ శుభాని కర్తాణి బహూని చక్రూః |  
 జిత్వా సదేమం చ పరంచ లోకమ్ తస్మాద్ద్విజాః స్వస్తి హుతం కృతం చ || 35 ||

ధర్మే రతాః సత్పురుషైః సమేతాః తేజస్వినో దానగుణప్రధానాః |  
 అహింసకా వీతమలాశ్చ లోకే భవంతి పూజ్యా మునయః ప్రధానాః || 36 ||

ఇతి బ్రువంతం వచనం సరోషం రామం మహాత్మానమదినసత్త్వమ్ |  
 ఉవాచ తథ్యం పునరాస్తికం చ సత్యం వచః సానునయం చ విప్రః || 37 ||

న నాస్తికానాం వచనం బ్రవీమ్యహమ్ న చాస్తికోఽహం న చ నాస్తి కించన |  
 సమీక్ష్య కాలం పునరాస్తికోఽభవమ్ భవేయ కాలే పునరేవ నాస్తికః || 38 ||

స చాపి కాలోఽయముపాగతశ్శనైః యథా మయా నాస్తికవాగుదీరితా |  
 నివర్తనార్థం తవ రామ కారణాత్ ప్రసాదనార్థం తు మయైతదీరితమ్ || 39 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 నవోత్తరశతతమః సర్గః || 110 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



111. ఏకాదశాధికశతతమః సర్గః-భరతానుశాసనమ్

|| భరతానుశాసనమ్ ||

వసిష్ఠస్తు తదా రామముక్త్యా రాజపురోహితః |

అబ్రవీధర్మసంయుక్తం పునరేవాపరం వచః || 1 ||

పురుషస్యేహ జాతస్య భవంతి గురవస్తయః |

ఆచార్యశ్చైవ కాకుత్స్థ పితా మాతా చ రాఘవ || 2 ||

పితా హ్యేనం జనయతి పురుషం పురుషర్షభ |

వ్రజ్ఞాం దదాతి చాచార్యస్తస్మాత్స గురురుచ్యతే || 3 ||

సోఽహం తే పితురాచార్యస్తవ చైవ పరంతప |

మమ త్వం వచనం కుర్వన్ నాతివర్తేః సతాంగతిమ్ || 4 ||

ఇమా హి తే పరిషదః శ్రేణయశ్చ ద్విజాస్తథా |

ఏషు తాత చరన్ ధర్మం నాతివర్తేః సతాంగతిమ్ || 5 ||

వృద్ధాయా ధర్మశీలాయాః మాతుర్వార్హస్యవర్తితుమ్ |

అస్యాస్తు వచనం కుర్వన్ నాతివర్తేః సతాంగతిమ్ || 6 ||

భరతస్య వచః కుర్వన్ యాచమానస్య రాఘవ |

ఆత్మానం నాతివర్తేస్త్యం సత్యధర్మపరాక్రమ || 7 ||

ఏవం మధురముక్తస్తు గురుణా రాఘవః స్వయమ్ |

వ్రత్యువాచ సమాసీనం వసిష్ఠం పురుషర్షభః || 8 ||

యన్మాతాపితరౌ వృత్తం తనయే కురుతః సదా |

న సుప్రతికరం తత్తు మాత్రా పిత్రా చ యత్యతమ్ || 9 ||

యథాశక్తి ప్రదానేన స్నాపనోచ్ఛాదనేన చ |

నిత్యం చ ప్రియవాదేన తథా సంవర్ధనేన చ || 10 ||

స హి రాజా జనయితా పితా దశరథో మమ |

ఆజ్ఞాతం యన్తయా తస్య న తన్విథ్యా భవిష్యతి || 11 ||

ఏవముక్తస్తు రామేణ భరతః వ్రత్యనంతరమ్ |

ఉవాచ పరమోదారః సూతం పరమదుర్మనాః || 12 ||

ఇహ మే స్థండిలే శీఘ్రం కుశానాస్తర సారథే |

ఆర్యం వ్రత్యుపవేక్షామి యావన్తే న ప్రసీదతి || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



11. ఏకాదశాధికశతతమః సర్గః-భరతానుశాసనమ్

అనాహారో నిరాలోకో ధనహీనో యథా ద్విజః |  
శేష్యే పురస్తాత్ శాలాయాః యావన్న ప్రతియాస్యతి || 14 ||

స తు రామమవేక్షంతం సుమంత్రం ప్రేక్ష్య దుర్మనాః |  
కుశోత్తరముపస్థాప్య భూమావేవాస్తరత్ స్వయమ్ || 15 ||

తమువాచ మహాతేజాః రామో రాజర్షిసత్తమః |  
కిం మాం భరత కుర్యాణం తాత ప్రత్యుపవేక్షసి || 16 ||

బ్రాహ్మణో హ్యేకపార్శ్వేన నరాన్ రోద్ధుమిహార్హతి |  
న తు మూర్ధాభిషిక్తానాం విధిః ప్రత్యుపవేశనే || 17 ||

ఉత్తిష్ఠ నరశార్దూల హితైవేతద్దారుణం వ్రతమ్ |  
పురవర్యామితః క్షిప్రమయోధ్యాం యాహి రాఘవ || 18 ||

ఆసీనస్తేవ భరతః పౌరజానపదం జనమ్ |  
ఉవాచ సర్వతః ప్రేక్ష్య కిమార్యం నానుశాసథ || 19 ||

తే తమూచుర్మహాత్మానం పౌరజానపదా జనాః |  
కాకుత్స్థమభిజానీమః సమ్యగ్వదతి రాఘవః || 20 ||

ఏషోఽపి హి మహాభాగః పితుర్వచసి తిష్ఠతి |  
అతైవ న శక్తాః సత్త వ్యావర్తయితుమంజసా || 21 ||

తేషామాజ్ఞాయ వచనం రామో వచనమబ్రవీత్ |  
ఏవం నిబోధ వచనం సుహృదాం ధర్మచక్షుషామ్ || 22 ||

ఏతచ్చైవోభయం శ్రుత్వా సమ్యక్ సంపశ్య రాఘవ |  
ఉత్తిష్ఠ త్వం మహాబాహో మాం చ స్య శ తథోదకమ్ || 23 ||

అథోత్థాయ జలం స్యష్టా భరతో వాక్యమబ్రవీత్ |  
శ్రృణ్వంతు మే పరిషదో మంత్రిణః శ్రేణయస్తథా || 24 ||

న యాచే పితరం రాజ్యం నానుశాసామి మాతరమ్ |  
ఆర్యం పరమధర్మజ్ఞం నానుజానామి రాఘవమ్ || 25 ||

యది త్వవశ్యం వస్తవ్యం కర్తవ్యం చ పితుర్వచః |  
అహమేవ నివత్సామి చతుర్దశ సమా వనే || 26 ||

ధర్మాత్తా తస్య తథ్యేన బ్రాతుర్యాక్యేన విస్తితః |  
ఉవాచ రామః సంప్రేక్ష్య పౌరజానపదం జనమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



111. ఏకాదశాధికశతతమః సర్గః-భరతానుశాసనమ్

విక్రీతమాహితం క్రీతం యత్ పిత్రా జీవతా మమ |  
న తల్లోపయితుం శక్యం మయా వా భరతేన వా || 28 ||  
ఉపధిర్ష మయా కార్యో వనవాసే జుగుప్సితః |  
యుక్తముక్తం చ కైకేయ్యా పిత్రా మే సుకృతం కృతమ్ || 29 ||

జానామి భరతం క్షాంతం గురుసత్కారకారిణమ్ |  
సర్వమేవాత్ర కళ్యాణం సత్యసంధే మహాత్మని || 40 ||

అనేన ధర్మశీలేన వనాత్ ప్రత్యాగతః పునః |  
బ్రాత్రా సహ భవిష్యామి పృథివ్యాః పతిరుత్తమః || 41 ||

వృతో రాజా హి కైకేయ్యా మయా తద్వచనం కృతమ్ |  
అన్యతన్తోచయానేన పితరం తం మహీపతిమ్ || 42 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
ఏకాదశోత్తరశతతమః సర్గః || 111 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వాల్మీకి రామాయణం-



12. ద్వాదశాధికశతతమః సర్గః -పాదుకాప్రదానమ్

**|| పాదుకాప్రదానమ్ ||**

తమప్రతిమతేజోభ్యాం భ్రాతృభ్యాం రోమహర్షణమ్ |

విస్మితాః సంగమం ప్రేక్ష్య సమవేతా మహర్షయః || 1 ||

అంతర్లితాస్తృషిగణాః సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః |

తౌ భ్రాతౌ మహాత్తానౌ మహాత్తానౌ కాకుత్స్థౌ ప్రశశంసిరే || 2 ||

స ధన్యో యస్య పుత్రౌ ద్వా ధర్మజ్ఞౌ ధర్మవిక్రమా |

శ్రుత్వా వయం హి సంభాషాముభయోః స్పృహయామహే || 3 ||

తతస్తృషిగణాః క్షిప్రం దశగ్రీవవదైషిణః |

భరతం రాజశార్దూలమిత్యుచుః సంగతా వచః || 4 ||

కులే జాత మహాప్రాజ్ఞ మహావృత్త మహాయశః |

గ్రాహ్యం రామస్య వాక్యం తే పితరం యద్యవేక్షసే || 5 ||

సదాన్యణమిమం రామం వయమిచ్ఛామహే పితుః |

అన్యణత్వాచ్ఛ కైకేయ్యాః స్వర్గం దశరథో గతః || 6 ||

ఏతావదుక్త్వా వచనం గంధర్వాః సమహర్షయః |

రాజర్షయశ్చైవ తదా సర్వే స్వాంస్వాం గతిం గతాః || 7 ||

హ్లాదితస్తేన వాక్యేన శుభేన శుభదర్శనః |

రామః సంహృష్టవదనస్తాన్యషీనభ్యపూజయత్ || 8 ||

స్రస్తగాత్రస్తు భరతః స వాచా సజ్జమానయా |

కృతాంజలిరిదం వాక్యం రాఘవం పునరబ్రవీత్ || 9 ||

రాజధర్మమనుప్రేక్ష్య కులధర్మానుసంతతిమ్ |

కర్తుమర్హసి కాకుత్స్థ మమ మాతుశ్చ యాచనామ్ || 10 ||

రక్షితుం సుమహద్రాజ్యమహమేకస్తు నోత్సహే |

పౌరజానపదాంశ్చాపి రక్తాన్ రంజయితుం తథా || 11 ||

జ్ఞాతయశ్చ హి యోధాశ్చ మిత్రాణి సుహృదశ్చ నః |

త్యామేవ ప్రతికాంక్షంతే పర్షన్యమివ కర్షకాః || 12 ||

ఇదం రాజ్యం మహాప్రాజ్ఞ స్థాపయ ప్రతిపద్య హి |

శక్తిమానసి కాకుత్స్థ లోకస్య పరిపాలనే || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-



12. ద్వాదశాధికశతతమః సర్గః -పాదుకాప్రదానమ్

ఇత్యుక్త్వా నృపతద్భ్రాతుః పాదయోర్భరతస్తదా |  
భృశం సంప్రార్థయామాస రామమేవ ప్రియంవదః || 14 ||

తమంకే భ్రాతరం కృత్వా రామో వచనమబ్రవీత్ |  
శ్యామం నలినపత్రాక్షం మత్తహంసస్వరం స్వయమ్ || 15 ||

ఆగతా త్వామియం బుద్ధిః స్వజా వైనయికి చ యా |  
భృశముత్సహసే తాత రక్షితుం పృథివీమపి || 16 ||

అమాత్యైశ్చ సుహృద్భిశ్చ బుద్ధిమద్భిశ్చ మంత్రిభిః |  
సర్వకార్యాణి సమ్మంత్త్య సుమహాంత్వపి కారయ || 17 ||

లక్ష్మీశ్చంద్రాదపేయాద్వా హిమవాన్ వా హిమం త్యజేత్ |  
అతీయాత్ సాగరో వేలాం న ప్రతిజ్ఞామహం పితుః || 18 ||

కామాద్వా తాత లోభాద్వా మాత్రా తుభ్యమిదం కృతమ్ |  
న తన్ననసి కర్తవ్యం వర్తితవ్యం చ మాతృవత్ || 19 ||

ఏవం బ్రువాణం భరతః కౌసల్యాసుతమబ్రవీత్ |  
తేజసాఽఽదిత్యసంకాశం ప్రతిపచ్ఛంద్రదర్శనమ్ || 20 ||

అధిరోహార్య పాదాభ్యాం పాదుకే హేమభూషితే |  
ఏతే హి సర్వలోకస్య యోగక్షేమం విధాస్యతః || 21 ||

సోఽధిరుహ్య నరవ్యాఘ్రుః పాదుకే హ్యవరుహ్య చ |  
ప్రాయచ్ఛత్ సుమహాతేజాః భరతాయ మహాత్మనే || 22 ||

స పాదుకే సంప్రణమ్య రామం వచనమబ్రవీత్ |  
చతుర్దశ హి వర్షాణి జటాచీరధరో హ్యహమ్ || 23 ||

ఫలమూలాశనో వీర భవేయం రఘునందన |  
తవ గమనమాకాంక్షన్ వసన్ వై నగరాద్భూషిః || 24 ||

తవ పాదుకయోర్వస్తరాజ్యతంత్రః పరంతప |  
చతుర్దశే హి సంపూర్ణే వర్షేఽహని రఘూత్తమ || 25 ||

న ద్రక్ష్యామి యది త్వాం తు ప్రవేక్ష్యామి హఠాశనమ్ |  
తథేతి చ ప్రతిజ్ఞాయ తం పరిష్యజ్య సాదరమ్ || 26 ||

శత్రుఘ్నం చ పరిష్యజ్య భరతం చేదమబ్రవీత్ |  
మాతరం రక్ష కైకేయాం మా రోషం కురు తాం ప్రతి || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-



112. ద్వాదశాధికశతతమః సర్గః -పాదుకాప్రదానమ్

మయా చ సీతయా చైవ శప్తాఽసి రఘుసత్తమ |  
 ఇత్యుక్త్వాఽశ్రుపరితాక్షో భ్రాతరం విససర్జ హ || 28 ||  
 స పాదుకే తే భరతః ప్రతాపవా స్వలంకృతే సంపరిపూజ్య ధర్మవిత్ |  
 ప్రదక్షిణం చైవ చకార రాఘవం చకార చైవోత్తమనాగమూర్ధని || 29 ||  
 అథానుపూర్వ్యాత్ ప్రతినంద్య తం జనం గురూంశ్చ మంత్రిప్రకృతీస్తథానుజౌ |  
 వ్యసర్జయద్రాఘవవంశవర్ధనః స్థిరః స్వధర్మే హిమవానివాచలః || 30 ||  
 తం మాతరో బాష్పగృహీతకంఠోఽ దుఃఖేన నామంత్రయితుం హి శేకుః |  
 స త్వేవ మాతృరభివాద్య సర్వాః రుదన్ కుటీం స్యాం ప్రవివేశ రామః || 31 ||  
 ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 ద్వాదశోత్తరశతతమః సర్గః || 112 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వాల్మీకి రామాయణం-



1/3. త్రయోదశాధికశతతమః సర్గః -పాదుకాగ్రహణమ్

**|| పాదుకాగ్రహణమ్ ||**

తతః శిరసి కృత్వా తు పాదుకే భరతస్తదా |  
 ఆరురోహ రథం హృష్టః శత్రుఘ్నేన సమన్వితః || 1 ||

వసిష్ఠో వామదేవశ్చ జాబాలిశ్చ దృఢవ్రతః |  
 అగ్రతః ప్రయయుః సర్వే మంత్రిణో మంత్రపూజితాః || 2 ||

మందాకినీం నదీం రమ్యాం ప్రాజ్ఞుఖాస్తే యయుస్తదా |  
 ప్రదక్షిణం చ కుర్వాణాశ్చిత్రకూటం మహాగిరిమ్ || 3 ||

పశ్యన్ ధాతుసహస్రాణి రమ్యాణి వివిధాని చ |  
 ప్రయయా తస్య పార్శ్వేన ససైన్యో భరతస్తదా || 4 ||

అదూరాచ్ఛిత్రకూటస్య దదర్శ భరతస్తదా |  
 ఆశ్రమం యత్ర స మునిర్భరద్వాజః కృతాలయః || 5 ||

స తమాశ్రమమాగమ్య భరద్వాజస్య బుద్ధిమాన్ |  
 అవతీర్య రథాత్ పాదౌ వవందే భరతస్తదా || 6 ||

తతో హృష్టో భరద్వాజో భరతం వాక్యమబ్రవీత్ |  
 అపి కృత్యం కృతం తాత రామేణ చ సమాగతమ్ || 7 ||

ఏవముక్తః స తు తతో భరద్వాజేన భీమతా |  
 ప్రత్యువాచ భరద్వాజం భరతో భ్రాతృవత్సలః || 8 ||

స యాచ్యమానో గురుణా మయా చ దృఢవిక్రమః |  
 రాఘవః పరమప్రీతో వసిష్ఠం వాక్యమబ్రవీత్ || 9 ||

పితుః ప్రతిజ్ఞాం తామేవ పాలయిష్యామి తత్త్వతః |  
 చతుర్దశ హి వర్షాణి యా ప్రతిజ్ఞా పితుర్తమ || 10 ||

ఏవముక్తో మహాప్రాజ్ఞో వసిష్ఠః ప్రత్యువాచ హ |  
 వాక్యజ్ఞో వాక్యకుశలం రాఘవం వచనం మహాత్ || 11 ||

ఏతే ప్రయచ్ఛ సంహృష్టః పాదుకే హేమభూషితే |  
 అయోధ్యాయాం మహాప్రాజ్ఞ యోగక్షేమకరే తవ || 12 ||

ఏవముక్తో వసిష్ఠేన రాఘవః ప్రాజ్ఞుఖః స్థితః |  
 పాదుకే అభిరుహ్యైతే మమ రాజ్యాయ వై దదౌ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-

113. త్రయోదశాధికశతతమః సర్గః -పాదుకాగ్రహణమ్

నివృత్తోఽహమనుజ్ఞాతో రామేణ సుమహాత్మనా |  
 అయోధ్యామేవ గచ్ఛామి గృహీత్వా పాదుకే శుభే || 14 ||

ఏతచ్ఛ్రుత్వా శుభం వాక్యం భరతస్య మహాత్మనః |  
 భరద్వాజః శుభతరం మునిర్యాక్యమువాచ తమ్ || 15 ||

నైతచ్ఛిత్రం నరవ్యాఘ్రు శీలవృత్తవతాం వర |  
 యదార్యం త్వయి తిష్ఠేత్తు నిమ్నే సృష్టమివోదకమ్ || 16 ||

అమృతః స మహాబాహుః పితా దశరథస్తవ |  
 యస్య త్వమీదృశః పుత్రో ధర్మజ్ఞో ధర్మవత్సలః || 17 ||

తమృషిం తు మహాత్మానముక్తవాక్యం కృతాంజలిః |  
 ఆమంత్రయితుమారేభే చరణావుపగృహ్య చ || 18 ||

తతః ప్రదక్షిణం కృత్వా భరద్వాజం పునఃపునః |  
 భరతస్తు యయౌ శ్రీమానయోధ్యాం సహ మంత్రిభిః || 19 ||

యానైశ్చ శకటైశ్చైవ హయైర్భాగైశ్చ సా చమూః |  
 పునర్నివృత్తా విస్తీర్ణా భరతస్యానుయాయినీ || 20 ||

తతస్తే యమునాం దివ్యాం నదీం తీర్త్వోత్తిమాలినీమ్ |  
 దదృశుస్తాం పునః సర్వే గంగాం శుభజలాం నదీమ్ || 21 ||

తాం రమ్యజలసంపూర్ణాం సంతీర్య సహబాంధవః |  
 శృంగిబేరపురం రమ్యం ప్రవివేశ ససైనికః || 22 ||

శృంగిబేరపురాద్భూయస్త్యయోధ్యాం సందదర్శ హ |  
 అయోధ్యాం చ తతో దృష్ట్వా పిత్రా బ్రాత్రా వివర్జితామ్ || 23 ||

భరతో దుఃఖసంతప్తః సారథిం చేదమబ్రవీత్ |  
 సారథే పశ్య విధ్వస్తా సాఽయోధ్యా న ప్రకాశతే |  
 నిరాకారా నిరానందా దీనా ప్రతిహతస్వరా || 24 ||

ఇత్యార్ధే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 త్రయోదశోత్తరశతతమః సర్గః || 113 ||





# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

114. చతుర్థశాధికశతతమః సర్గః - అయోధ్యాప్రవేశః



|| అయోధ్యాప్రవేశః ||

స్నిగ్ధగంభీరఘోషేణ స్యందనేనోపయాన్ ప్రభుః |  
 అయోధ్యాం భరతః క్షిప్రం ప్రవివేశ మహాయశాః || 1 ||  
 బిడాలోలూకచలితామాలీననరవారణామ్ |  
 తిమిరాభ్యాహతాం కాలీమప్రకాశాం నిశామివ || 2 ||  
 రాహుశత్రోః ప్రియాం పత్నీం శ్రీయా ప్రజ్వలితప్రభామ్ |  
 గ్రహేణాభ్యుత్థితే నైకాం రోహిణీమివ వీడితామ్ || 3 ||  
 అల్పష్టక్లుబ్ధసలిలాం ఘుర్నోత్తప్తవిహంగమామ్ |  
 లీనమీనరుషగ్రాహం కృశాం గిరినదీమివ || 4 ||  
 విధూమామివ హేమాభామధ్వరాగ్నేః సముత్థితామ్ |  
 హవిరభ్యుక్షితాం పశ్చాత్ శిఖాం విప్రలయం గతామ్ || 5 ||  
 విధ్వస్తకవచాం రుగ్ధగజవాజిరథధ్వజామ్ |  
 హతప్రవీరామాపన్నాం చమూమివ మహాహవే || 6 ||  
 సఫేనా సస్వనా భూత్వా సాగరస్య సముత్థితామ్ |  
 ప్రశాంతమారుతోద్ధాతాం జలోర్తిమివ నిస్వనామ్ || 7 ||  
 త్యక్తాం యజ్ఞాయుధైః సర్వైరభిరూపైశ్చ యాజకైః |  
 సుత్యాకాలే వినిర్వృత్తే వేదిం గతరవామివ || 8 ||  
 గోష్ఠమధ్యే స్థితామార్తామచరంతీం తృణం నవమ్ |  
 గోవృషేణ పరిత్యక్తాం గవాం పత్తిమివోత్సుకామ్ || 9 ||  
 ప్రభాకరాద్యైః సుస్మిగ్దైః ప్రజ్వలద్భిరివోత్తమైః |  
 వియుక్తాం మణిభిర్జాత్యైర్నవాం ముక్తావలీమివ || 10 ||  
 సహసా చలితాం స్థానాన్తహీం పుణ్యక్షయాధతామ్ |  
 సంహృతద్యుతివిస్తారాం తారామివ దివశ్శ్చుతామ్ || 11 ||  
 పుష్పనద్ధాం వసంతాంతే మత్తభ్రమరనాదితామ్ |  
 ద్రుతదావాగ్నివిప్లుష్టాం క్లాంతాం వనలతామివ || 12 ||  
 సముత్తాడనిగమాం స్తభ్రాం సంక్షిప్తవిపణాపణామ్ |  
 ప్రచ్ఛన్నశశినక్షత్రాం ద్యామివాంబుధరైర్పతామ్ || 13 ||



# వార్షిక రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

114. చతుర్థశాధికశతతమః సర్గః - అయోధ్యాప్రవేశః



క్షీణపానోత్తమైర్భిన్నైః శరావైరభిసంవృతామ్ |  
హతశౌండామివాకాశే పానభూమిమసంస్కృతామ్ || 14 ||

వృక్షభూమితలాం నిమ్నాం వృక్షపాతైః సమావృతామ్ |  
ఉపయుక్తోదకాం భగ్నాం ప్రపాం నిపతితామివ || 15 ||

విపులాం వితతాం చైవ యుక్తపాశాం తరస్వినామ్ |  
భూమౌ బాణైర్వినిష్కృతాం పతితాం జ్యామివాయుధాత్ || 16 ||

సహసా యుద్ధశౌండేన హయారోహేణ వాహితామ్ |  
నిక్షిప్తభాండాముత్సృష్టాం కిశోరీమివ దుర్బలామ్ || 17 ||

శుష్కతోయాం మహామత్స్యైః కూర్కైశ్చ బహుభిర్వృతామ్ |  
ప్రభిన్నతటవిస్తీర్ణాం వాపీమివ హృతోత్పలామ్ || 18 ||

పురుషస్యాప్రహృష్టస్య ప్రతిషిద్ధానులేపనామ్ |  
సంతప్తామివ శోకేన గాత్రయష్టిమభూషణామ్ || 19 ||

ప్రావృషి ప్రవిగాఢాయాం ప్రవిష్టస్యాభ్రమండలమ్ |  
ప్రచ్ఛన్నాం నీలజీమూతైర్భాస్కరస్య ప్రభామివ || 20 ||

భరతస్తు రథస్థః సన్ శ్రీమాన్ దశరథాత్మజః |  
వాహయంతం రథశ్రేష్ఠం సారథిం వాక్యమబ్రవీత్ || 21 ||

కిం ను ఖల్వద్య గంభీరో మూర్ఖితో న నిశమ్యతే |  
యథాపురమయోధ్యాయాం గీతవాదిత్రనిస్వనః || 22 ||

వారుణీమదగంధశ్చ మాల్యగంధశ్చ మూర్ఛితః |  
ధూపితాగరుగంధశ్చ న ప్రవతి సమంతతః || 24 ||

యానప్రవరఘోషశ్చ స్నిగ్ధశ్చ హయనిస్వనః |  
ప్రమత్తగజనాదశ్చ మహాంశ్చ రథనిస్వనః |  
నేదానీం శ్రూయతే పుర్యామస్యాం రామే వివాసితే || 25 ||

చందనాగరుగంధాంశ్చ మహార్థాశ్చ నవస్రజః |  
గతే హి రామే తరుణాః సంతప్తా నోపభుంజతే || 26 ||

బహిర్యత్రాం న గచ్ఛంతి చిత్రమాల్యధరా నరాః |  
నోత్సవాః సంప్రవర్తంతే రామశోకార్జితే పురే || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



114. చతుర్థశాధికశతతమః సర్గః - అయోధ్యాప్రవేశః

సహ నూనం మమ భ్రాత్రా పురస్యాస్యద్యుతిర్గతా |

న హి రాజత్యయోధ్యేయం సాసారేవార్జునీ క్షపా || 27 ||

కదా ను ఖలు మే భ్రాతా మహోత్సవ ఇవాగతః |

జనయిష్యత్యయోధ్యాయాం హర్షం గ్రీష్మ ఇవాంబుదః || 28 ||

తరుణైశ్చారువేషైశ్చ నరైరున్నతగామిభిః |

సంపతద్భిరయోధ్యాయాం నాభిభాంతి మహాపథాః || 29 ||

ఏవం బహువిధం జల్పన్ వివేశ వసతిం పితుః |

తేన హీనాం నరేంద్రేణ సింహహీనాం గుహామివ || 30 ||

తదా తదంతఃపురముజ్జితప్రభ మ్పూరైరివోత్పృష్టమభాస్కరం దినమ్ |

నిలీక్ష్మ సర్వంతు వివిక్తమాత్మవాన్ ముమోచ బాష్పం భరతః సుదుఃఖితః ||31||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే

చతుర్థశోత్తరశతతమః సర్గః || 114 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

15. పంచదశాధికశతతమః సర్గః -నందిగ్రామనివాసః



|| నందిగ్రామనివాసః ||

తతో నిక్షిప్య మాత్యః స అయోధ్యాయాం దృఢవ్రతః |  
భరతః శోకసంతప్తో గురూనిదమథాబ్రవీత్ || 1 ||

నందిగ్రామం గమిష్యామి సర్వానామంత్రయేఽద్య వః |  
తత్ర దుఃఖమిదం సర్వం సహిష్యే రాఘవం వినా || 2 ||

గతశ్చ హి దివం రాజా వనస్థశ్చ గురుర్తమ |  
రామం ప్రతీక్షే రాజ్యాయ స హి రాజా మహాయశాః || 3 ||

ఏతచ్ఛ్చత్వా శుభం వాక్యం భరతస్య మహాత్మనః |  
అబ్రువన్ మంత్రిణః సర్వే వసిష్ఠశ్చ పురోహితః || 4 ||

సుభ్యశం శ్లాఘనీయం చ యదుక్తం భరత త్వయా |  
వచనం భ్రాతృవాత్సల్యాదనురూపం తవైవ తత్ || 5 ||

నిత్యం తే బంధులుబ్ధస్య తిష్ఠతో భ్రాతృసౌహృదే |  
ఆర్యమార్గం ప్రపన్నస్య నానుమన్యేత కః పుమాన్ || 6 ||

మంత్రిణాం వచనం శ్రుత్వా యథాఽభిలషితం ప్రియమ్ |  
అబ్రవీత్సారథిం వాక్యం రథో మే యుజ్యతామితి || 7 ||

ప్రహృష్టవదనః సర్వా మాత్యస్సమభివాద్య సః |  
ఆరురోహ రథం శ్రీమాన్ శత్రుఘ్నేన సమన్వితః || 8 ||

ఆరుహ్య చ రథం శీఘ్రం శత్రుఘ్నభరతావృభౌ |  
యయతుః పరమప్రీతౌ వృతౌ మంత్రిపురోహితైః || 9 ||

అగ్రతో గురవస్తత్ర వసిష్ఠప్రముఖా ద్విజాః |  
ప్రయయుః ప్రాఙ్ముఖాః సర్వే నందిగ్రామో యతోఽభవత్ || 10 ||

బలం చ తదనాపలాతం గజాశ్వరథసంకులమ్ |  
ప్రయయౌ భరతే యాతే సర్వే చ పురవాసినః || 11 ||

రథస్థః స హి ధర్మాత్మా భరతో భ్రాతృవత్సలః |  
నందిగ్రామం యయౌ తూర్ణం శిరస్యాధాయ పాదుకే || 12 ||

తతస్తు భరతః క్షిప్రం నందిగ్రామం ప్రవిశ్య సః |  
అవతీర్య రథాత్తూర్ణం గురూనిదమువాచ హ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



115. పంచదశాధికశతతమః సర్గః -నందిగ్రామనివాసః

ఏతద్రాజ్యం మమ భ్రాత్రా దత్తం సన్న్యాసవత్ స్వయమ్ |  
యోగక్షేమవహే చేమే పాదుకే హేమభూషితే || 14 ||

భరతః శిరసా కృత్వా సన్న్యాసం పాదుకే తతః |  
అబ్రవీద్ధుఃఖసంతప్తః సర్వం ప్రకృతిమండలమ్ || 15 ||

చత్రం ధారయత క్షిప్రమార్యపాదావిమౌ మతా |  
ఆభ్యాం రాజ్యే స్థితో ధర్మః పాదుకాభ్యాం గురోర్మమ || 16 ||

భ్రాత్రా హి మయి సన్న్యాసో నిక్షిప్తః సౌహృదాదయమ్ |  
తమిమం పాలయిష్యామి రాఘవాగమనం ప్రతి || 17 ||

క్షిప్రం సంయోజయిత్వా తు రాఘవస్య పునః స్వయమ్ |  
చరణౌ తౌ తు రామస్య ద్రక్షామి సహపాదుకౌ || 18 ||

తతో నిక్షిప్తభారోఽహం రాఘవేణ సమాగతః |  
నివేద్య గురవే రాజ్యం భజిష్యే గురువృత్తితామ్ || 19 ||

రాఘవాయ చ సన్న్యాసం దత్త్వే మే వరపాదుకే |  
రాజ్యం చేదమయోధ్యాం చ ధూతపాపా భవామి చ || 20 ||

అభిషిక్తే తు కాకుత్స్థే ప్రహృష్టముదితే జనే |  
ప్రీతిర్మమ యశశ్చైవ భవేద్రాజ్యాచ్ఛతుర్గుణమ్ || 21 ||

ఏవం తు విలపన్ దీనో భరతః స మహాయశాః |  
నందిగ్రామేఽకరోద్రాజ్యం దుఃఖితో మంత్రిభిః సహ || 22 ||

స వల్కలజటాధారీ మునివేషధరః ప్రభుః |  
నందిగ్రామేఽవసద్వీరః ససైన్యో భరతస్తదా || 23 ||

రామాగమనమాకాంక్షన్ భరతో భ్రాతృవత్సలః |  
భ్రాతుర్వచనకారీ చ ప్రతిజ్ఞాపారగస్తథా || 24 ||

పాదుకే త్వభిషిచ్యాథ నందిగ్రామేఽవసత్తదా |  
భరతః శాసనం సర్వం పాదుకాభ్యాం న్యవేదయత్ || 25 ||

తతస్తు భరతః శ్రీమానభిషిచ్యార్యపాదుకే |  
తదభీనస్తదా రాజ్యం కారయామాస సర్వదా || 26 ||

తదా హి యత్కార్యముపైతి కించి త్తపాయనం చోపహృతం మహార్హమ్ |  
స పాదుకాభ్యాం ప్రథమం నివేద్య చకార పశ్చాద్భరతో యథావత్ || 27 ||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
పంచదశోత్తరశతతమః సర్గః || 115 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



116. షోడశాధికశతతమః సర్గః-ఖరవిప్రుకరణకథనమ్

|| ఖరవిప్రుకరణకథనమ్ ||

ప్రతిప్రయాతే భరతే వసన్ రామస్తపోవనే |  
 లక్షయామాస సోద్యేగమథౌత్సుక్యం తపస్వినామ్ || 1 ||

యే తత్ర చిత్రకూటస్య పురస్తాత్తాపసాశ్రమే |  
 రామమాశ్రిత్య నిరతాస్తానలక్షయదుత్సుకాన్ || 2 ||

నయనైర్భుకుటీభిశ్చ రామం నిర్లిశ్య శంకితాః |  
 అన్యోన్యముపజల్పంతః శనైశ్చక్రుర్నిధః కథాః || 3 ||

తేషామౌత్సుక్యమాలక్ష్మ రామస్త్యాత్మని శంకితః |  
 కృతాంజలిరువాచేదమృషిం కులపతిం తతః || 4 ||

న కచ్ఛిద్భగవన్ కించిత్పూర్వవృత్తమిదం మయి |  
 దృశ్యతే వికృతం యేన విక్రియంతే తపస్వినః || 5 ||

ప్రమాదాచ్ఛ్రితం కచ్ఛిత్కించినావరజస్య మే |  
 లక్ష్మణస్యర్షిభిర్ద్వైష్టం నానురూపమివాత్మనః || 6 ||

కచ్ఛిచ్ఛూత్రూషమాణా వః శుశ్రూషణపరా మయి |  
 ప్రమదాభ్యుచితాం వృత్తిం సీతా యుక్తం న వర్తతే || 7 ||

అథర్షిర్జరయా వృద్ధస్తపసా చ జరాం గతః |  
 వేపమాన ఇవోవాచ రామం భూతదయాపరమ్ || 8 ||

కుతః కళ్యాణసత్త్వాయాః కళ్యాణాభిరతేస్తథా |  
 చలనం తాత వైదేహ్యస్తపస్విషు విశేషతః || 9 ||

త్వన్నిమిత్తమిదం తావత్తాపసాన్ ప్రతి వర్తతే |  
 రక్షోభ్యస్తేన సంవిగ్నాః కథయంతి మిథః కథాః || 10 ||

రావణావరజః కశ్చిత్ ఖరో నామేహ రాక్షసః |  
 ఉత్పాట్య తాపసాన్ సర్వాన్ జనస్థాననికేతనాన్ || 11 ||

ధృష్టశ్చ జితకాశీ చ నృశంసః పురుషోదకః |  
 అవలిప్తుశ్చ పాపశ్చ త్వాం చ తాత న మృష్యతే || 12 ||

త్వం యదాప్రభృతి హ్యస్మిన్నాశ్రమే తాత వర్తసే |  
 తదాప్రభృతి రక్షాంసి విప్రుకుర్వంతి తాపసాన్ || 13 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-

16. షోడశాధికశతతమః సర్గః-ఖరవిప్రుకరణకథనమ్

దర్శయంతి హి బీభత్సైః క్రూరైర్భిషణకైరపి |  
 నానారూపైర్విరూపైశ్చ రూపైర్వికృతదర్శనైః || 14 ||  
 అప్రశస్తైరశుచిభిః సంప్రయోజ్య చ తాపసాన్ |  
 ప్రతిఘ్నంత్యపరాన్ క్షిప్రమనార్యాః పురతః స్థితాః || 15 ||  
 తేషు తేష్వాశ్రమస్థానేష్వబుద్ధమవలీయ చ |  
 రమంతే తాపసాంస్తత్ర నాశయంతోఽల్పచేతసః || 16 ||

అపక్షిపంతి స్రుగ్భాండానగ్నీన్ సించంతి వారిణా |  
 కలశాంశ్చ ప్రమృద్నంతి హవనే సముపస్థితే || 17 ||  
 తైర్దురాత్మభిరామృష్టానాశ్రమాన్ ప్రజిహాసవః |  
 గమనాయాన్యదేశస్య చోదయంత్యషయోఽద్యమామ్ || 18 ||  
 తత్పురా రామ శాలీలీముపహింసాం తపస్విషు |  
 దర్శయంతి హి దుష్టాస్తే త్యక్తామ ఇమమాశ్రమమ్ || 19 ||

బహుమూలఫలం చిత్రమవిదూరదితో వనమ్ |  
 పురాణాశ్రమమేవాహం శ్రయిష్యే సగణః పునః || 20 ||  
 ఖరస్త్వయ్యపి చాయుక్తం పురా తాత ప్రవర్తతే |  
 సహస్త్వాభిరితో గచ్ఛ యది బుద్ధిః ప్రవర్తతే || 21 ||  
 సకలత్రస్య సందేహో నిత్యం యత్తస్య రాఘవ |  
 సమర్థస్యాపి వసతో వాసో దుఃఖమిహాద్య తే || 22 ||

ఇత్యుక్తవంతం రామస్తం రాజపుత్రస్తపస్వినమ్ |  
 న శశాకోత్తరైర్పాక్షైరవరోద్ధం సముత్సుకః || 23 ||  
 అభినంద్య సమాపృచ్ఛ్య సమాధాయ చ రాఘవమ్ |  
 స జగామాశ్రమం త్యక్త్వా కులైః కులపతిః సహ || 24 ||  
 రామః సంసాధ్య తృప్తిగణమనుగమనా  
 త్తేశాత్తస్మాత్ కులపతిమభివాద్య ఋషిమ్ | సమ్యక్ప్రేతైస్తైరనుమత ఉపదిష్టార్థః  
 పుణ్యం వాసాయ స్వనిలయముపసంపేదే || 25 ||

ఆశ్రమం తృప్తివిరహితం ప్రభుః క్షణమపి న విజహౌ స రాఘవః |  
 రాఘవం హి సతతమనుగతాః తాపసాశ్చార్షచరితధృతగుణాః || 26 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



116. షోడశాధికశతతమః సర్గః-ఖరవిప్రుకరణకథనమ్

దర్శయంతి హి బీభత్సైః క్రూరైర్భీషణకైరపి |  
నానారూపైర్విరూపైశ్చ రూపైర్వికృతదర్శనైః || 14 ||

అప్రశస్తైరశుచిభిః సంప్రయోజ్య చ తాపసాన్ |  
ప్రతిఘ్నంత్యపరాన్ క్షిప్రమనార్యాః పురతః స్థితాః || 15 ||

తేషు తేష్వాశ్రమస్థానేష్యబుద్ధమవలీయ చ |  
రమంతే తాపసాన్స్తత్ర నాశయంతోఽల్పచేతసః || 16 ||

అపక్షిపంతి స్రుగ్భాండానగ్నీన్ సించంతి వారిణా |  
కలశాంశ్చ ప్రమృద్ధంతి హవనే సముపస్థితే || 17 ||

తైర్దురాత్మభిరామృష్టానాశ్రమాన్ ప్రజిహాసవః |  
గమనాయాన్యదేశస్య చోదయంత్యషయోఽద్యమామ్ || 18 ||

తత్పురా రామ శాలీలీముపహింసాం తపస్విషు |  
దర్శయంతి హి దుష్టాస్తే త్యక్తామ ఇమమాశ్రమమ్ || 19 ||

బహుమూలఫలం చిత్రమవిదూరాదితో వనమ్ |  
పురాణాశ్రమమేవాహం శ్రయిష్యే సగణః పునః || 20 ||

ఖరస్త్వయ్యపి చాయుక్తం పురా తాత ప్రవర్తతే |  
సహస్త్వాభిరితో గచ్ఛ యది బుద్ధిః ప్రవర్తతే || 21 ||

సకలత్రస్య సందేహో నిత్యం యత్తస్య రాఘవ |  
సమర్థస్యాపి వసతో వాసో దుఃఖమిహాద్య తే || 22 ||

ఇత్యుక్తవంతం రామస్తం రాజపుత్రస్తపస్వినమ్ |  
న శశాకోత్తరైర్వాక్చైరవరోద్ధం సముత్సుకః || 23 ||

అభినంద్య సమాప్యచ్ఛ్య సమాధాయ చ రాఘవమ్ |  
స జగామాశ్రమం త్యక్త్వా కులైః కులపతిః సహ || 24 ||

రామః సంసాధ్య త్వషిగణమనుగమనా  
త్యేశాత్తస్మాత్ కులపతిమభివాద్య ఋషిమ్ | సమ్యక్ష్మితైస్తైరనుమత ఉపదిష్టార్థః  
పుణ్యం వాసాయ స్వనిలయముపసంపేదే || 25 ||

ఆశ్రమం త్వషివిరహితం ప్రభుః క్షణమపి న విజహౌ స రాఘవః |  
రాఘవం హి సతతమనుగతాః తాపసాశ్చార్షచరితధృతగుణాః || 26 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే షోడశోత్తరశతతమః  
సర్గః || 116 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



117. సప్తదశాధికశతతమః సర్గః-సీతాపాతివ్రత్యప్రశంసా

|| సీతాపాతివ్రత్యప్రశంసా ||

రాఘవస్త్యథ యాతేషు తపస్విషు విచింతయన్ |

న తత్రారోచయద్వాసం కారణైర్బహుభిస్తదా || 1 ||

ఇహ మే భరతో దృష్టో మాతరశ్చ సనాగరాః |

సా చ మే స్మృతిరన్యేతి తాన్నిత్యమనుశోచతః || 2 ||

స్కంధావారనివేశేన తేన తస్య మహాత్మనః |

హయహస్తికలిషైశ్చోపమర్దః కృతో భృశమ్ || 3 ||

తస్మాదన్యత్ర గచ్ఛామ ఇతి సంచింత్య రాఘవః |

ప్రాతిష్ఠత స వైదేహ్య లక్ష్మణేన చ సంగతః || 4 ||

సోఽత్రేరాశ్రమమాసాద్య తం వవందే మహాయశాః |

తం చాపి భగవానత్తిః పుత్రవత్ ప్రత్యపద్యత || 5 ||

స్వయమాతిభ్యమాదిశ్య సర్వమస్య సుసత్యతమ్ |

సౌమిత్రిం చ మహాభాగాం సీతాం చ సమసాంత్యయత్ || 6 ||

పత్నీం చ సమనుప్రాప్తాం వృద్ధామామంత్వ సత్యతామ్ |

సాంత్యయామాస ధర్మజ్ఞః సర్వభూతహితే రతః || 7 ||

అనసూయాం మహాభాగాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ |

ప్రతిగృహ్ణీష్య వైదేహీమబ్రవీదృషిసత్తమః || 8 ||

రామాయ చాచచక్షే తాం తాపసీం ధర్మచారిణీమ్ |

దశవర్షాణ్యనావృష్ట్యా దగ్ధే లోకే నిరంతరమ్ || 9 ||

యయా మూలఫలే సృష్టే జాహ్నవీ చ ప్రవర్తితా |

ఉగ్రేణ తపసా యుక్తా నియమైశ్చాప్యలంకృతా || 10 ||

దశవర్షసహస్రాణి యయా తప్తం మహాత్తపః |

అనసూయా వ్రతైః స్నాతా ప్రత్యూహాశ్చ నివర్తితాః || 11 ||

దేవకార్యనిమిత్తం చ యయా సంత్వరమాణయా |

దశరాత్రం కృతా రాత్రిః సేయం మాతేవ తేఽనఘ || 12 ||

తామిమాం సర్వభూతానాం నమస్కార్యాం యశస్వినీమ్ |

అభిగచ్ఛతు వైదేహీ వృద్ధామక్రోధనాం సదా || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



117. సప్తదశాధికశతతమః సర్గః-సీతాపాతివ్రత్యప్రశంసా

అనసూయేతి యా లోకే కర్తృభిః ఖ్యాతిమాగతా |  
 ఏవం బ్రువాణం తమృషిం తథేత్యుక్త్వా స రాఘవః || 14 ||  
 సీతామువాచ ధర్మజ్ఞామిదం వచనముత్తమమ్ |  
 రాజపుత్రి శ్రుతం త్వేతన్తునేరస్య సమీరితమ్ || 15 ||  
 శ్రేయోఽర్థమాత్మనః శ్రీఘ్నమభిగచ్ఛ తపస్వినిమ్ |  
 సీతా త్వేతద్వచః శ్రుత్వా రాఘవస్య హితైషిణః || 16 ||  
 తామత్రిపత్నీం ధర్మజ్ఞామభిచక్రామ మైథిలీ |  
 శిథిలాం వలితాం వృద్ధాం జరాపాండరమూర్ధజామ్ || 17 ||  
 సతతం వేపమానాంగీం ప్రవతే కదలీ యథా |  
 తాం తు సీతా మహాభాగామనసూయాం పతివ్రతామ్ || 18 ||  
 అభ్యవాదయదవ్యగ్రా స్వనామ సముదాహరత్ |  
 అభివాద్య చ వైదేహీ తాపసీం తామనిందితామ్ || 19 ||  
 బద్ధాంజలిపుటా హృష్టా పర్యపృచ్ఛదనామయమ్ |  
 తతః సీతాం మహాభాగాం దృష్ట్వా తాం ధర్మచారిణీమ్ || 20 ||  
 సాంత్వయంత్సబ్రవీద్ధృష్టా దిష్ట్యా ధర్మమవేక్షసే |  
 త్యక్త్వా జ్ఞాతిజనం సీతే మానమృద్ధిం చ భామిని || 21 ||  
 అవరుద్ధం వనే రామం దిష్ట్యా త్వమనుగచ్ఛసి |  
 నగరస్థో వనస్థో వా పాపో వా యది వా శుభః || 22 ||  
 యాసాం స్త్రీణాం ప్రియో భర్తా తాసాం లోకా మహోదయాః |  
 దుఃశీలః కామవృత్తో వా ధనైర్వా పరివర్జితః || 23 ||  
 స్త్రీణామార్యస్వభావానాం పరమం దైవతం పతిః |  
 నాతో విశిష్టం పశ్యామి బాంధవం విమృశంత్వహమ్ || 24 ||  
 సర్వత్రయోగ్యం వైదేహీ తపఃకృతమివావ్యయమ్ |  
 న త్వేనమవగచ్ఛంతి గుణదోషమసత్ స్త్రియః || 25 ||  
 కామవక్తవ్యహృదయా భర్తృనాథాశ్చరంతి యాః |  
 ప్రాప్నువంత్వయశశ్చైవ ధర్మభ్రంశం చ మైథిలి || 26 ||  
 అకార్యవశమాపన్నాః స్త్రియో యాః ఖలు తద్విధాః |



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



17. సప్తదశాధికశతతమః సర్గః-సీతాపాతివ్రత్యప్రశంసా

త్వద్విధాస్తు గుణైర్యుక్తాః దృష్టలోకపరావరాః |  
 స్త్రియః స్వర్గే చరిష్యంతి యథా ధర్మకృతస్తథా || ౧౭ ||  
 తదేవమేనం త్వమనువ్రతా సతీ పతివ్రతానాం సమయానువర్తిని |  
 భవస్య భర్తుః సహధర్మచారిణీ యశశ్చ ధర్మం చ తతః సమాప్స్యసి || ౧౮ ||  
 ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
 సప్తదశోత్తరశతతమః సర్గః || 117 ||



[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)



# వాల్మీకి రామాయణం-

118. అష్టాదశాధికశతతమః సర్గః -  
దివ్యాలంకారగ్రహణమ్

|| దివ్యాలంకారగ్రహణమ్ ||

సా త్వేవముక్తా వైదేహీ త్వనసూయాఽనసూయయా |  
 ప్రతిపూజ్య వచో మందం ప్రవక్తుముపచక్రమే || 1 ||

నైతదాశ్చర్యమార్యాయాః యన్తాం త్వమనుభాషసే |  
 విదితం తు మమాప్యేతద్యథా నార్యాః పతిర్గురుః || 2 ||

యద్యప్యేష భవేద్భర్తా మమార్యే వృత్తవర్జితః |  
 అద్వైధముపచర్తవ్యస్తథాప్యేష మయా భవేత్ || 3 ||

కిం పునర్యో గుణశ్లాఘ్యుః సానుక్రోశో జితేంద్రియః |  
 స్థిరానురాగో ధర్మాత్మా మాతృవత్ప్తితృవత్ప్తియః || 4 ||

యాం వృత్తిం వర్తతే రామః కౌసల్యాయాం మహాబలః |  
 తామేవ నృపనారీణామన్యాసామపి వర్తతే || 5 ||

సకృద్ధృష్టాస్వపి స్త్రీషు నృపేణ నృపవత్సలః |  
 మాతృవద్వర్తతే వీరో మానముత్సృజ్య ధర్మవిత్ || 6 ||

ఆగచ్ఛంత్యాశ్చ విజనం వనమేవం భయావహమ్ |  
 సమాహితం మే శ్వశ్వా చ హృదయే తద్భృతం మహత్ || 7 ||

పాణిప్రదానకాలే చ యత్పూరా త్వగ్నిసన్నిధౌ |  
 అనుశిష్టా జనన్యాఽస్తి వాక్యం తదపి మే ధృతమ్ || 8 ||

నవీకృతం చ తత్సర్వం వాక్యైస్తే ధర్మచారిణి |  
 పతిశుశ్రూషణాన్మార్యాస్తపో నాన్యద్విధీయతే || 9 ||

సావిత్రి పతిశుశ్రూషాం కృత్వా స్వర్గే మహీయతే |  
 తథావృత్తిశ్చ యాతా త్వం పతిశుశ్రూషయా దివమ్ || 10 ||

వరిష్ఠా సర్వనారీణామేషా చ దివి దేవతా |  
 రోహిణీ న వినా చంద్రం ముహూర్తమపి దృశ్యతే || 11 ||

ఏవంవిధాశ్చ ప్రవరాః స్త్రియో భర్తృదృఢవ్రతాః |  
 దేవలోకే మహీయంతే పుణ్యేన స్వేన కర్మణా || 12 ||

తతోఽనసూయా సంహృష్టా శ్రుత్వోక్తం సీతయా వచః |  
 శిరస్యాఘ్రూయ చోవాచ మైథిలీం హర్షయంతుత || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

118. అష్టాదశాధికశతతమః సర్గః -  
దివ్యాలంకారగ్రహణమ్



నియమైర్వివిధైరాప్తం తపో హి మహదస్తి మే |  
తత్సంశ్రిత్య బలం సీతే ఛందయే త్వాం శుచిస్మితే || 14 ||

ఉపపన్నం మనోజ్ఞం చ వచనం తవ మైథిలి |  
ప్రీతా చాస్మ్యుచితం కిం తే కరవాణి బ్రవీహి మే || 15 ||

తస్యాస్తద్వచనం శ్రుత్వా విస్మితా మందవిస్తయా  
కృతమిత్యబ్రవీత్సతా తపోబలసమన్వితామ్ || 16 ||

సా త్వేవముక్తా ధర్మజ్ఞా తయా ప్రీతతరాభవత్ |  
సఖలం చ ప్రహర్షం తే హంత సీతే కరోమ్యహమ్ || 17 ||

ఇదం దివ్యం వరం మాల్యం వస్త్రమాభరణాని చ |  
అంగరాగం చ వైదేహి మహార్షం చానులేపనమ్ || 18 ||

మయా దత్తమిదం సీతే తవ గాత్రాణి శోభయేత్ |  
అనురూపమసంక్లిష్టం నిత్యమేవ భవిష్యతి || 19 ||

అంగరాగేణ దివ్యేన లిప్తాంగీ జనకాత్మజే |  
శోభయిష్యసి భర్తారం యథా శ్రీర్విష్ణుమవ్యయమ్ || 20 ||

సా వస్త్రమంగరాగం చ భూషణాని స్రజస్తథా |  
మైథిలీ ప్రతిజగ్రాహ ప్రీతిదానమనుత్తమమ్ || 21 ||

ప్రతిగృహ్య చ తత్ సీతా ప్రీతిదానం యశస్విని |  
శ్లిష్టాంజలిపుటా తత్ర సముపాస్త తపోధనామ్ || 22 ||

తథా సీతాసుపాసీనామనసూయా దృఢవ్రతా |  
వచనం ప్రప్లుమారేభే కాంచిత్ ప్రియకథామను || 23 ||

స్వయంవరే కిల ప్రాప్తా త్వమనేన యశస్వినా |  
రాఘవేణేతి మే సీతే కథా శ్రుతిముపాగతా || 24 ||

తాం కథాం శ్రోతుమిచ్ఛామి విస్తరేణ చ మైథిలి |  
యథానుభూతం కార్త్యేన తన్నే త్వం వక్తుమర్హసి || 25 ||

ఏవముక్తా తు సా సీతా తాం తతో ధర్మచారిణీమ్ |  
శ్రూయతామితి చోక్త్యా వై కథయామాస తాం కథామ్ || 26 ||

మిథిలాభిపతిర్వీరో జనకో నామ ధర్మవిత్ |  
క్షత్రధర్మే హ్యభిరతో న్యాయతః శాస్తి మేదినీమ్ || 27 ||



# వాల్మీకి రామాయణం-

118. అష్టాదశాధికశతతమః సర్గః -  
దివ్యాలంకారగ్రహణమ్

తస్య లాంగలహస్తస్య కర్ణతః క్షేత్రమండలమ్ |  
 అహం కిలోత్థితా భిత్త్వా జగతీం నృపతేః సుతా || 27 ||  
 స మాం దృష్ట్వా నరపతిర్ముష్టివిక్షేపతత్పరః |  
 పాంసుకుంఠితసర్పాంగీం జనకో విస్మితోఽభవత్ || 28 ||  
 అనపత్యేన చ స్నేహాదంకమారోప్య చ స్వయమ్ |  
 మమేయం తనయేత్యుక్త్వా స్నేహో మయి నిపాతితః || 29 ||  
 అంతరిక్షే చ వాగుక్తా ప్రతి మాఽమానుషీ కిల |  
 ఏవమేతన్నరపతే ధర్మేణ తనయా తవ || 30 ||  
 తతః ప్రహృష్టో ధర్మాత్మా పితా మే మిథిలాఽభిపః |  
 అవాప్తో విపులామృద్ధిం మామవాప్య నరాభిపః || 32 ||  
 దత్తా చాస్మిష్టవద్దేవ్యై జ్యేష్ఠాయై పుణ్యకర్మణా |  
 తయా సంభావితా చాస్మి స్మిగ్ధయా మాతృసాహృదాత్ || 34 ||  
 పతిసంయోగసులభం వయో దృష్ట్వా తు మే పితా |  
 చింతామభ్యగమద్దీనో విత్తనాశాదివాధనః || 35 ||  
 సదృశాచ్ఛాపకృష్టాచ్ఛ లోకే కన్యాపితా జనాత్ |  
 ప్రధర్షణమవాప్సేతి శక్త్రేణాపి సమో భువి || 36 ||  
 తాం ధర్షణామదూరస్థాం దృష్ట్వా చాత్మని పార్థివః |  
 చింతాఽర్థవగతః పారం నాససాదాప్లవో యథా || 37 ||  
 అయోనిజాం హి మాం జ్ఞాత్వా నాధ్యగచ్ఛద్విచింతయన్ |  
 సదృశం చానురూపం చ మహీపాలః పతిం మమ || 38 ||  
 తస్య బుద్ధిరియం జాతా చింతయానస్య సంతతమ్ |  
 స్వయం వరం తనూజాయాః కరిష్యామీతి భీమతః || 39 ||  
 మహాయజ్ఞే తదా తస్య వరుణేన మహాత్మనా |  
 దత్తం ధనుర్వరం ప్రీత్యా తూణీ చాక్షయసాయకౌ || 40 ||  
 అసంచాల్యం మనుష్యైశ్చ యత్నేనాపి చ గౌరవాత్ |  
 తన్న శక్తా నమయితుం స్వప్నేష్యపి నరాభిపాః || 41 ||  
 తద్ధనుః ప్రాప్య మే పిత్రా వ్యాహృతం సత్యవాదినా |  
 సమవాయే నరేంద్రాణాం పూర్వమామంత్వ పార్థివాన్ || 42 ||



# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ



118. అష్టాదశాధికశతతమః సర్గః -  
దివ్యాలంకారగ్రహణమ్

ఇదం చ ధనురుద్యమ్య సజ్యం యః కురుతే నరః |  
తస్య మే దుహితా భార్యా భవిష్యతి న సంశయః || 42 ||

తచ్చ దృష్ట్వా ధనుః శ్రేష్ఠం గౌరవాద్గిరిసన్నిభమ్ |  
అభివాద్య నృపా జగ్గురశక్తాస్తస్య తోలనే || 43 ||

సుదీర్ఘస్య తు కాలస్య రాఘవోఽయం మహాద్యుతిః |  
విశ్వామిత్రేణ సహితో యజ్ఞం ద్రష్టుం సమాగతః || 44 ||

లక్ష్మణేన సహ భ్రాత్రా రామః సత్యపరాక్రమః |  
విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్మా మమ పిత్రా సుపూజితః || 45 ||

ప్రోవాచ పితరం తత్ర భ్రాతరౌ రామలక్ష్మణౌ |  
సుతౌ దశరథస్యేమౌ ధనుర్దర్శనకాంక్షిణౌ || 46 ||

ధనుర్దర్శయ రామాయ రాజపుత్రాయ దైవికమ్ |  
ఇత్యుక్తస్తేన విప్రేణ తథనుః సముపానయత్ || 47 ||

నిమేషాంతరమాత్రేణ తదానమ్య స వీర్యవాన్ |  
జ్యం సమారోప్య ఝటితి పూరయామాస వీర్యవత్ || 48 ||

తేన పూరయతా వేగాన్తధ్యే భగ్నం ద్విధా ధనుః |  
తస్య శబ్దోఽభవద్భీమః పతితస్యాశనేలివ || 49 ||

తతోఽహం తత్ర రామాయ పిత్రా సత్యాభిసంధినా |  
నిశ్చితా దాతుముద్యమ్య జలభాజనముత్తమమ్ || 50 ||

దీయమానాం న తు తదా ప్రతిజగ్రాహ రాఘవః |  
అవిజ్ఞాయ పితుశ్చందమయోధ్యాఽభిపతేః ప్రభోః || 51 ||

తతః శ్వశురమామంత్య వృద్ధం దశరథం నృపమ్ |  
మమ పిత్రా త్వహం దత్తా రామాయ విదితాత్మనే || 52 ||

మమ చైవానుజా సాధ్యే ఊర్తిళా ప్రియదర్శనా |  
భార్యాఽర్థే లక్ష్మణస్యాపి దత్తా పిత్రా మమ స్వయమ్ || 53 ||

ఏవం దత్తాఽస్మి రామాయ తదా తస్మిన్ స్వయంవరే |  
అనురక్తాఽస్మి ధర్మేణ పతిం వీర్యవతాం వరమ్ || 54 ||

ఇత్యార్షే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
అష్టాదశోత్తరశతతమః సర్గః || 118 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

119. ఏకోనవింశత్యధికశతతమః సర్గః -  
దండకారణ్యప్రవేశః



|| దండకారణ్యప్రవేశః ||

అనసూయా తు ధర్మజ్ఞా శ్రుత్వా తాం మహతీం కథామ్ |  
పర్యష్యజత బాహుభ్యాం శిరస్యాఘ్రాయ మైథిలీమ్ || 1 ||

వ్యక్తాక్షరపదం చిత్రం భాషితం మధురం త్వయా |  
యథా స్వయమ్వరం వృత్తం తత్సర్వం హి శ్రుతం మయా |  
రమేఽహం కథయా తే తు దృఢం మధురభాషిణి || 2 ||

రవిరస్తం గతః శ్రీమానుషోహ్య రజనీం శివామ్ |  
దివసం ప్రతికీర్ణానామాహారార్థం పతతిత్రణామ్ || 3 ||

సంధ్యాకాలే నిలీనానాం నిద్రార్థం శ్రూయతే ధ్వనిః |  
ఏతే చాప్యభిషేకార్తా మునయః కలశోద్యతాః || 4 ||

సహితా ఉపవర్తంతే సలిలాఘ్నతవల్కలాః |  
ఋషీణామగ్నిహోత్రేషు హుతేషు విధిపూర్వకమ్ || 5 ||

కపోతాంగారుణో ధూమో దృశ్యతే పవనోద్ధతః |  
అల్పపర్ణాహి తరవో ఘనీభూతాః సమంతతః || 6 ||

విప్రకృష్టేఽపి దేశేఽస్త్రిన్న ప్రకాశంతి వై దిశః |  
రజనీచరసత్త్వాని ప్రచరంతి సమంతతః || 7 ||

తపోవనమ్మగా హ్యేతే వేదితీర్థేషు శేరతే |  
సంప్రవృద్ధా నిశా సీతే నక్షత్రసమలంకృతా || 8 ||

జోత్స్నా ప్రావరణశ్చంద్రో దృశ్యతేఽభ్యుదితోఽంబరే |  
గమ్యతామనుజానామి రామస్యానుచరీ భవ || 9 ||

కథయంత్యా హి మధురం త్వయాఽహం పరితోషితా |  
అలంకురు చ తావత్త్వం ప్రత్యక్షం మమ మైథిలి || 10 ||

ప్రీతిం జనయ మే వత్సే దివ్యాలంకారశోభితా |  
సా తథా సమలంకృత్య సీతా సురసుతోపమా || 11 ||

ప్రణమ్య శిరసా తస్యై రామం త్వభిముఖీ యయా |  
తథా తు భూషితాం సీతాం దదర్శ వదతాం వరః || 12 ||

రాఘవః ప్రీతిదానేన తపస్విన్యా జహార్ష చ |  
న్యవేదయత్తతః సర్వం సీతా రామాయ మైథిలీ || 13 ||

# వాల్మీకి రామాయణం

## అయోధ్యకాండ

119. ఏకోనవింశత్యధికశతతమః సర్గః -  
దండకారణ్యప్రవేశః



ప్రీతిదానం తపస్విన్యా వసనాభరణస్త్రజమ్ |  
ప్రహృష్టస్త్రభవద్రామో లక్ష్మణశ్చ మహారథః || 14 ||  
మైథిల్యాః సత్మియాం దృష్ట్వా మానుషేషు సుదుర్లభామ్ |  
తతస్తాం శర్వలీం ప్రీతః పుణ్యాం శశినిభాననః || 15 ||

అర్చితస్తాపసైః సిద్ధైరువాస రఘునందనః |  
తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతతాయామభిషిచ్య హుతాగ్నికాన్ || 16 ||

ఆపృచ్ఛేతాం నరవ్యాఘ్రౌ తాపసాన్ వనగోచరాన్ |  
తావూచుస్తే వనచరాస్తాపసా ధర్మచారిణః || 17 ||

వనస్య తస్య సంచారం రాక్షసైః సమభిప్లుతమ్ |  
రక్షాంసి పురుషాదాని నానారూపాణి రాఘవ || 18 ||

వసంత్యస్మిన్ మహారణ్యే వ్యాలాశ్చ రుధిరాశనాః |  
ఉచ్ఛిష్టం వా ప్రమత్తం వా తాపసం ధర్మచారిణమ్ || 19 ||

అదంత్యస్మిన్ మహారణ్యే తాన్నివారయ రాఘవ |  
ఏష పంథా మహర్షీణాం ఫలాన్యాహరతాం వనే |

అనేన తు వనం దుర్గం గంతుం రాఘవ తే క్షమమ్ || 20 ||

ఇతీవ తైః ప్రాంజలిభిస్తపస్విభిః ద్విజైః కృతః స్వస్త్యయనః పరంతపః |  
వనం సభార్యః ప్రవివేశ రాఘవః సలక్ష్మణః సూర్యమివాభ్రమండలమ్ ||21||

ఇత్యార్ద్రే శ్రీమద్రామాయణే వాల్మీకీయే ఆదికావ్యే అయోధ్యాకాండే  
ఏకోనవింశతిశతతమః సర్గః || 119 ||  
|| ఇత్యయోధ్యాకాండః సమాప్తః ||





Valmiki Ramayanam in Telugu -



# వాల్మీకి రామాయణం-

శ్రీ రామ స్తోత్రాలు → వాల్మీకి రామాయణం  
అయోధ్యకాండ

రామాయణము ఒక మహా కావ్యము. దానిని రచించినది ఆది కవి శ్రీ వాల్మీకి.

రామాయణము, మహాభారతము, భాగవతము మనకు మన పూర్వకులైన మహాబుషుల నుండి లభించిన సాంస్కృతిక సంపద. ఈ ప్రపంచంలో తల్లి, తండ్రి, కుమారులు, అన్నదమ్ములు, భార్య, సేవకుడు, ఆదర్శవంతంగా ఎలా ఉండాలో సవివరంగా తెలిపిన మహా కావ్యము రామాయణము. రామాయణములోని పాత్రలే మనకు ఆదర్శములు అనడంలో అతిశయోక్తి లేదు.

రామాయణము అంటే రామ అయనము అనే రెండు పదాలు కలిసి రామాయణము అయింది. అయనము అంటే మార్గము. అనగా, రాముని మార్గము. రాముడు నడిచిన మార్గము. రాముడు అనుసరించిన మార్గము అని అర్థము. రామాయణములో రాముడు ధర్మాన్ని తాను అనుసరించి, ఆచరించి, ధర్మమార్గంలో తాను నడిచి, ఆ దారిని మనకు చూపించాడు. అదే రామాయణము యొక్క గొప్పతనము.

( మీ అమరనాథ్ అమర్ )  
[bhagavathamar@gmail.com](mailto:bhagavathamar@gmail.com)  
[www.sanatanadharm.com](http://www.sanatanadharm.com)  
play store sanatana dharm app

designed by Amaranath Amar



Sri. Chinna.C. Amaranath Amar  
Punganur(Pulinadu), Chittoor-517247  
Andhra predesh  
South India  
Mobile:- 9596483440  
Email:-  
BHAGAVATHAMAR@GMAIL.COM

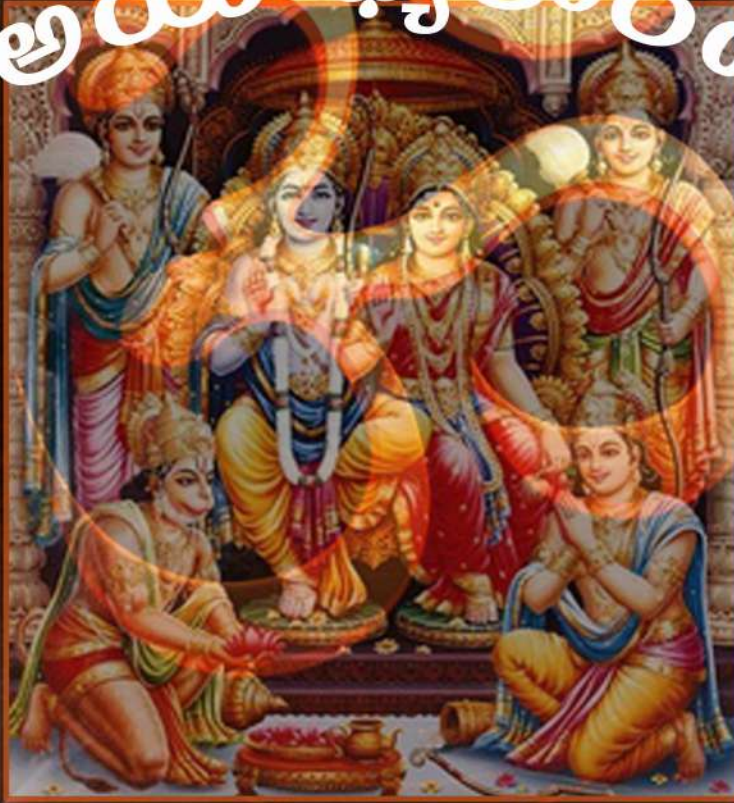


Editing  
C. AMARANATH AMAR  
AMR  
సవరణ  
అమరనాథ్ అమర్

అమరనాథ్ అమర్

# వార్షికి రామాయణం అయోధ్యకాండ

## వార్షికి రామాయణం అయోధ్యకాండ



రామాయణము

అమరనాథ్ అమర్